COUNTWAY LIBRARY
HC 3RCF 0

19. 26. 8.

BOSTON
MEDICAL LIBRARY
8 THE FENWAY.

Digitized by the Internet Archive
in 2025

https://archive.org/details/bidragtilkundska0000ludv

BIDRAG TIL KUNDSKAB

OM

DE SINDSSYGE I NORGE.

AF

LUDVIG DAHL,

Reservelæge ved Gaustad Sindssygeasyl.

UDGIVET EFTER OFFENTLIG FORANSTALTNING.

CHRISTIANIA.

DET STEENSKE BOGTRYKKERI.

1859.

BOSTON MEDICAL
DEC 14 1916
LIBRARY

19.4.8.

Ved Indredepartementets Bestemmelse var det, efter Forslag fra Direktör Sandberg, i Sommeren 1857 blevet mig overdraget, at anstille Undersögelser angaaende de Sindssyge, som ved sidste Folketælling vare opgivne eller senere tilkomne i Prestegjeldene Tönset og Rendalen i Österdalen, samt Rollag og Flesberg i Numedalen. Rejsens hovedsagelige Öjemed skulde være at tilvejebringe Oplysninger om de Forhold, som i de nævnte Prestegjeld havde frembragt et saa betydeligt Antal Sindssyge. Til dette Öjemed paalagdes det mig i en af Direktör Sandberg forfattet nærmere Bestemmelse „saa nöjagtig som muligt at undersöge og optegne de Sindssyges Forhold i Henseende til Opholdssted, Levemaade, Familjeforbindelser, o. desl. samt saavidt muligt sammenligne Forholdene i denne Henseende for de Syges og Sundes Vedkommende og, hvis dertil levnes Tid, for disse Prestegjelds og de tilgrænsendes Vedkommende, hvor Sindssygdomme sjeldnere forekomme.“ Foruden paa de almindelige Aarsager, blandt hvilke Onani og Arvelighed udhævedes, henledede Direktör Sandberg min Opmærksomhed særlig paa de besværlige Vinterarbejder under Kulde og Nattevaagen samt paa den tidlige Barnedaab.

Den Anledning, som disse Rejser gav mig til at undersöge, hvorledes Tællingen af de Sindssyge var bleven udfört, og den Omstændighed, at jeg fandt Resultatet af samme temmelig paalideligt, fremkaldte det Önske hos mig, ogsaa i andre Dele af Landet at foretage et lignende Eftersyn, for derefter, hvis Tællingen ogsaa der viste sig nogenlunde paalidelig, paa samme at begrunde en videnskabelig Fremstilling af Sindssygdommenes Forekomst og Fordeling i vort Land. I 1828 udkom en saadan, udarbejdet af en Kgl. nedsat Kommission

og udgivet af Professor Holst; dette Arbejde har vundet Anerkjendelse som indeholdende de fuldstændigste statistiske Oplysninger, som noget Land har givet om sine Sindssygeforhold. Det forekom mig, at der nu, efter omtrent en Menneskealders Forlöb, vilde være fuld Opfordring til at benytte de tilstedeværende Hjelpemidler, forsaavidt de viste sig brugbare, til en lignende, saameget mere, som jeg troede mig istand til at meddele Oplysninger om Aarsagsforholdene, hvoraf flere maaske kunde antages at have noget Værd, baade for Videnskaben og til Folkets egen Belærelse. Idet jeg afgav Beretningen om min förste Rejse, ansögte jeg derfor om at maatte foretage en lignende i forskjellige Egne af Trondhjems, Bergens og Christiansands Stifter, dels for at undersöge, hvorvidt man ogsaa der kunde stole paa Tællingslisterne, dels for at fortsætte de paabegyndte Undersögelser af Aarsagsforholdene. Dette blev indrömmet, saaledes at det Offentlige overtog Omkostningerne ved min Rejse, og Resultaterne af disse ialt i omtrent 7 Maaneder fortsatte Rejser findes benyttede i nærværende Arbejde, ved hvilket jeg derhos for en væsentlig Del har benyttet de Erfaringer, hvortil en 4aarig Virksomhed ved Gaustad Sindssygeasyl har givet mig Anledning. Det er, saavidt mig bekjendt, det förste saa udförlige Forsög paa en Fremstilling af Sindssygdommenes Forekomst og Fordeling i et Land, sammenstillet med de i samme virkende Aarsager, og dets mange Ufuldkommenheder have derfor Krav paa en skaansom Bedömmelse.

Indholdsangivelse:

Pag.

Forord.

Første Afsnit: Forekomst 1.

1. De forskjellige Tællinger og Tællingsmaader . . . . . 3.
2. Undersögelse af den sidste Tællings Paalidelighed . . . 4.
3. Sammenstilling af samtlige Tællingers Resultater for det hele Land . . . . . 11.
4. Sammenstilling af Forholdet i Byerne og paa Landet . . 14.
5. Sammenstilling af Forholdet for begge Kjön . . . . . 18.
6. Forekomst i de forskjellige Stifter . . . . . 22.
7. — — — Amters Landdistrikter . . . 31.
8. — — — Byer . . . . . 41.
9. — — — Provstier . . . . . 44.

Oversigt over Korterne . . . . . 63.

10. Forekomst i enkelte Prestegjeld . . . . . 64.
11. Sammenligning med andre Lande . . . . . 68.

Andet Afsnit. Aarsagsforhold 71.

1. Indledning . . . . . 73.
2. Fremgangsmaader . . . . . 73.
3. Plan for Fremstillingen . . . . . 74.

I. Fælles Aarsager til erhvervet Sindssygdom og Idioti 76.

Arvelighedsforhold 76.

4. Hvor Arvelighed kan antages . . . . . 76.
5. Sindssyge Slægtninger . . . . . 77.
6. Arveligt Anlæg uden sindssyge Forfædre . . . . . 78.
7. — — med og uden — — . . . . . 80.

Pag.

8. Sammenligning af Sindssygdommenes Hyppighed mellem en Slægts Medlemmer og de övrige Beboere af et Prestegjeld; Fælles Anlæg til Sindssygdom, Idioti og Dövstumhed . . 80.
9. Sindssygdom i en udbredt Slægt i Hardanger . . . . . 82.
10. Fælles Anlæg til Sindssygdom, Idioti, Dövstumhed og Spedalskhed . . . . . 83.
11. Virkning af indbyrdes Ægteskaber i disponerede Slægter . 85.
12. Samtidigt Anlæg til Blindhed . . . . . 86.
13. Fælles Anlæg til Idioti, Dövstumhed og Albinisme . . . 86.
14. Sygelige Egenskaber hos forövrigt sunde Medlemmer af disponerede Slægter . . . . . 89.
15. Umiddelbar Overföring fra Forældre til Börn sjeldnere end middelbar . . . . . 90.
16. Folkemeninger . . . . . 90.
17. Fanteslægt, tvivlsom Arvelighed . . . . . 91.
18. Arvelighed hos de Syge paa Gaustad og i Trondhjems Asyl . . . . . 93.
19. Slutninger . . . . . 94.

Ægteskaber mellem nære Slægtninger 96.

20. Lovforbud, Erfaringer fra andre Lande . . . . . 96.
21. Hyppighed af saadanne Ægteskaber i Vaage . . . . . 97.
22. Hyppighed af Slægtskab mellem Forældrene i de Familjer, hvor flere Börn samtidig lide af Idioti . . . . . 97.
23. Sammenligning mellem Afkommets Sundheds og Dödelighedsforhold i Beslægtedes og ikke Beslægtedes Ægteskaber 99.

Nydelse af stærke Drikke 102.

24. Sammenstilling af Ædruelighedstilstanden og Sindssygdommenes Forekomst i Landets forskjellige Egne . . . . . 102.
25. Samme Sammenstilling i enkelte Prestegjeld. Skikke. Brændevinsdrik i Barselseng . . . . . 109.
26. Beregning . . . . . 122.
27. Brændevinsdrik som Aarsag til Sygdomstilfælde paa Gaustad . . . . . 123.
28. Sygdomsformer . . . . . 124.
Sygehistorier . . . . . 127.
29. Slutningsbemærkninger om Forholdet til erhvervet Sindssygd. 137.
30. — — — — Idioti 138.
Yderligere om Brændeviinsdrik i Barselseng . . . . . 139.

II. Særskilte Aarsager til erhvervet Sindssygdom 142.

31. Virkemaade . . . . . 142.

Pag.

Nedtrykkende Sindsbevægelser 145.

32. Folkets Fattigdom og vanskelige Vilkaar . . . . . 145.
33. Forskjellige Slags Sindsbevægelser . . . . . 146.
Sygehistorier . . . . . 147.
34. Ejendommeligt Anlæg i en vis Egn. Tilsyneladende Smitsomhed . . . . . 153.
35. Sygelige Legemstilstande maaske ubemærkede . . . . 155.

Svækkelsestilstande 155.

36. Slet Ernæring. Aareladninger. Overanstrengelse . . . 155.

Barselseng og Diegivning. 156.

37. Hyppighed . . . . . 156.
38. Disposition i Diegivningsperioden . . . . . 157.
Sygehistorier . . . . . 158.

Selvbesmittelse 160.

39. Hyppighed som Aarsag paa Gaustad. Forskjellig Vurdering 160.
40. Erfaringer om dens Hyppighed i sig selv og som Aarsag. 162.
41—43. Dens Kilder og befordrende Omstændigheder . . . . 164.
44. Forhold til Sindssygdom . . . . . 171.
45. Melancholske Former . . . . . 174.
Sygehistorier . . . . . 177.
46. Former med Exaltation og sygelig Fantasivirksomhed . . 188.
Sygehistorier . . . . . 191.
47. Hos Kvinder . . . . . 198.
Sygehistorier . . . . . 198.

Religiöse Indflydelser 204.

48. Samvirken med andre Aarsager . . . . . 204.
49. Samtidig Kjönsmisbrug eller Kjönsexaltation. Prækende Piger. Sværmere . . . . . 206.
50. Kjönsudsvævelser i Forbindelse med religiöst Sværmeri . 209.
51. Chorea . . . . . 209.
52. Sammenhæng mellem religiöst Sværmeri, Kjönsexaltation og Chorea . . . . . 211.
53. Religiöse Paavirkninger under Svækkelsestilstande. (Methodistisk Retning.) Hyppighed som Aarsag paa Gaustad. Deres Anvendelse i allerede udbrudte Sindssygdomme . . . 211.
54. Strenge religiöse Former og mörke Livsforhold . . . . 213.
55. Sygdomsformer . . . . . 214.
Sygehistorier . . . . . 214.

Forskjellige andre Aarsager 227.

56. Typhus . . . . . 227.
57. Overanstrengelse, under militær Tjeneste . . . . . 227.

Pag.

58. Andre almindelig virkende Aarsager (Stöd paa Hovedet, Tuberculosis, Fordöjelsessygdomme, Minostatier). Henvisning til Asylernes Beretninger . . . . . 227.

III. Særskilte Aarsager til Idioti 229.

59. Kretinisme ? . . . . . 229.
60. Idioti paa Jederen . . . . . 230.
61. Inddeling af Idioterne . . . . . 232.
62. Legemlige Sygdomme, Misdannelser m. m. . . . . 233.
63. Tilstandens Oprindelse i Modersliv eller efter Födselen . 235.
64. Indflydelser paa Moderen under Svangerskabet — uægte födte Idioter . . . . . 235.
65. Tilfælde under Födselen . . . . . 237.
66. Barnepleje; Hovedets Beklædning, Sammensnöring m. m. 237.
67. Vugger . . . . . 242.
68. Stöd og Fald paa Hovedet . . . . . 244.
69. Diæt, Ormesygdomme . . . . . 244.
70. Kulde og Fugtighed. Forskjellige Börnesygdomme . . . 245.
71. Naturforhold og Samfundsforhold . . . . . 246.

72. Oversigt over Aarsagsforholdene i de forskjellige Egne . 249.
73. Civilisationens Forhold til Sindssygdomme . . . . . 254.

Tredje Afsnit. De Sindssyges Tilstand og Behandling 257.

1. Behandlingens Öjemed . . . . . 259.
2. Forebyggelsesmidler . . . . . 260.
3. De vigtigste Bestemmelser i Loven om Sindssyges Behandling og Forplejning . . . . . 261.
4. Fortsatte Bemærkninger om Loven . . . . . 263.
5. Misligheder ved Sindssyges Behandling i Hjemmet i Almindelighed . . . . . 264.
6. Særegne Misligheder hos os, Tvang, Omgangsvagt . . . 266.
7. Aareladninger . . . . . 268.
8. Behandlingens Indflydelse paa de Sindssyges Antal . . . 270.
9. Sammenligning af Resultaterne i og udenfor Asyler . . 271.
10. Resultater af Behandlingen paa Gaustad . . . . . 272.
11. Sandsynlig Formindskelse af de Sindsyges Antal under Forudsætning af betimelig og hensigtsmessig Behandling . 273.
12. Udgiftsberegning. Betingelser for Indtrædelsen af det önskelige Forhold . . . . . 273.
13. Adgang til Asyler. Betragtning af Landets Asyler . . . 274.
14. Vilje og Evne til at benytte Asyler; Hindringer — fra Læger — fra de Syge selv — fra Omgivelserne. Manglende Evne . . . . . 280.

Pag.

15. De Uhelbredeliges Forplejning. Besværlige Syge udenfor og i Asyler. Gode Sider ved privat Forplejning; Misligheder. 285.
16. Omgangslægd; Exempler paa Mishandling under samme og paa dens Virkninger . . . . . 289.
17. Voldsomme Syge forplejede ved Omgangslægd. Ubekjendtskab til Loven. Manglende Lægekontrol . . . . . 292.
18. Besvangringer af Sindssyge . . . . . 293.
19. Amtsforplejning. Licitationer. Exempler paa Forplejningsmaade og Tilstand . . . . . 294.
20. Krænkelse af den offentlige Sikkerhed . . . . . 301.
21. Oekonomisk Tryk . . . . . 302.
22. Oversigt over Manglerne. Antydninger til hvad der bör gjöres . . . . . 303.
23. Idiotanstalter . . . . . 304.

Korter. No. 1. Samtlige Sindssyges Fordeling i Provstierne.
No. 2. De erhvervede Sindssygdommes Fordeling i Provstierne.
No. 3. Idioternes Fordeling i Provstierne.

FÖRSTE AFSNIT.

Forekomst.

1. Ved Beslutning af det i 1824 forsamlede Storting nedsattes en Kommission, der skulde undersöge de i Landet dengang værende saakaldte „Dolhuse“, foreslaa de fornödne Forbedringer og Forandringer ved samme samt, om fornödigedes, indgive Forslag om nye Bygningers Opförelse. For at erfare Behovets Störrelse istandbragte denne Kommission en Tælling af Landets Sindssyge, der blev udfört i Aaret 1826 og findes meddelt i den af Kommissionens Medlem Professor Holst i 1828 udgivne Beretning om dens Arbejder.*) Denne Tælling er udfört ved Hjelp af Presterne efter et meget fuldstændigt Schema, hvorefter de Syge inddeles i *Maniaci, Melancholici, Dementes* og *Idiotæ*. Den indeholder Oplysning om de Syges Alder, Sygdommens Varighed og formentlige Aarsag, om de Syge lide af Epilepsi, samt om de have været underkastede Lægebehandling. Kommissionen beklager dog, at den om et stort Antal Syge ikke har faaet alle disse Oplysninger fuldstændig meddelte, og at mange Prester aabenbart have forvexlet de forskjellige Arter, navnlig *Maniaci, Dementes* og *Idiotæ* med hverandre.

---

*) „Beretning, Betænkning og Indstilling fra en til at undersöge de Sindssvages Kaar i Norge og gjöre Forslag til deres Forbedring i Aaret 1825 naadigst nedsat Kongelig Commission. Ifölge Kgl. Resol. udgivet af Frederik Holst. Dr. M.“ Christiania 1828.

Den næste Tælling er udfört i 1835, samtidig med Folketællingen. Den samme Inddeling i Sygdomsklasser er ogsaa benyttet i denne; men angaaende Sygdommens Varighed, Aarsager m. m. er ved denne Tælling ingen Oplysninger indhentet. Dens væsentlige Resultater findes meddelte af Professor Holst i Norsk Magazin for Lægevidenskaben, 1ste Række, 10de Bind.

Ved de 2 fölgende Tællinger i 1845 og 1855, som ligeledes ere foretagne samtidig med Folketællingen, altsaa af Presterne, tildels ogsaa af Lensmændene, ved Hjelp af Skolelærerne, er derimod en anden Inddeling benyttet, idet de Sindssyge kun findes inddelte i Rasende og Fjanter, de Sidste igjen i 2 Slags, eftersom Fjantetheden er medfödt eller opstaaet efter Födselen. Ogsaa om disse 2 sidste Tællinger har Prof. Holst afgivet Beretning i Norsk Mag. for Lægev. 2den Række, 5te og 12te Bind.

2. Forinden jeg gaar over til at uddrage Slutninger af disse af Ukyndige foretagne Tællinger, skal jeg meddele de Undersögelser, som jeg har foretaget, for at bestemme den Grad af Paalidelighed, der kan tillægges dem. Disse Undersögelser omfatte vistnok kun den sidste Tælling, men maa alligevel kunne tjene til at kaste Lys over de tidligere.

De til Departementet indsendte Speciallister omfatte i Regelen et eller to Skoledistrikter og ere sædvanlig forsynede med vedkommende Skolelærers Underskrift. De Sindssyges Navne findes ikke anförte. Jeg har derfor enten personlig eller gjennem Presterne forelagt for noget over sexti Skolelærere de af dem opgivne Tal paa Sindssyge i de forskjellige Rubrikker og forlangt de tilsvarende Personer paaviste. I det Hele kunde dette ske uden særdeles Vanskelighed, endskjönt Adskillige behövede temmelig lang Betænkningstid, da 2 til 3 Aar vare forlöbne.

Opgivne vare ialt af disse Skolelærere:

I Christiania	Stift[1])	117	Sindssyge.
- Trondhjems	— [2])	54	—
- Bergens	— [3])	37	—
- Christiansands	— [4])	75	—
	Tilsammen	283	Sindssyge.

Af disse kunde, dels fordi vedkommende Skolelærere vare aflöste af Andre, dels paa Grund af manglende Hukommelse kun resp. 114, 50, 36 og 70 eller tilsammen 270 paavises.

Blandt disse fik jeg Anledning til at se og undersöge resp. 91, 41, 21 og 44 eller tilsammen 197. Af de övrige 73 vare nemlig 14 döde, 2 helbredede, 3 udflyttede, 27 opsögte jeg forgjæves, og 27 fik jeg ikke Anledning til at opsöge. Disse sidste 54 vare dels fraværende paa Vandringer, hvortil Sindssygdom som bekjendt ofte fremkalder en stor Tilböjelighed; dels opholdt de sig paa altfor uforholdsmessig langt bortliggende Steder, især Sætere; dels havde de ogsaa bortfjærnet sig for at undgaa mig; det hændte nemlig ikke sjelden, da min Rejse snart rygtedes, at uforstandige Omgivelser morede sig med at skræmme de Syge med mit Komme. Det var saaledes ialt 73, som jeg ikke fik Anledning til personlig at undersöge; men om 54 af disse modtog jeg dog saavidt fuldstændige Oplysninger, at jeg, uden at have seet dem, tror at kunne dömme om, til hvilken af de ved Folketællingen opstillede Grupper de burde henföres, og jeg kan saaledes for et Antal af 251 undersöge, hvorvidt Skolelærerne have være været heldige i denne Gruppering.

---

[1]) Tönset, Rendalen, Nore, Rollag og Flesberg Prestegjeld.
[2]) Klæbu, Rindalen og Surendalen —
[3]) Kinservik —
[4]) Klep, Vanse og Herred —

Skolelærerne havde opstillet disse 251 paa følgende Maade:

	Christiania Stift.	Trondhjems Stift.	Bergens Stift.	Christiansands Stift.	Tilsammen.
Rasende . .	16	8	10	24	58
Fjanter *(efter* Födselen). . .	31	10	6	20	67
Fjanter *(fra* Födselen). . .	60	29	19	18	126
hvorimod jeg fandt, at de maatte inddeles saaledes:					
Rasende . .	9	7	8	20	44
Fjanter *(efter* Födselen). . .	22	7	3	17	49
Fjanter *(fra* Födselen). . .	65	27	23	22	137
Sindssyge udenfor disse Klasser. . .	5	4	1	3	13
Ikke sindssyge	6	2	0	0	8

Man vil for det förste heraf se, at der gives Sindssyge, som efter min Mening ikke kunne henföres i nogen af Schemaets Rubrikker. I dette tales nemlig kun om Rasende og Fjanter. De Förste betegnes nöjere saaledes: „*(Gale) eller saadanne, der lide af en langvarig almindelig Forstyrrelse i Forstanden, forbunden med Heftighed, Vrede og Raseri.*“ Fjanter kaldes „*saadanne, der lide af en almindelig Svækkelse eller Mangel paa Udvikling af Forstands-Evnerne.*“ Men herved udelukkes en stor Del Gemytssyge eller Melancholske. Da Folketællingslisten for Akers Sogn blev fremlagt paa Gaustad, kunde man med den bedste Vilje ikke faa alle Asylets Syge ind under Schemaets Rubrikker og blev derfor nödt til at tilföje, at der fandtes saa og saa mange Sindssyge, der ikke kunde henföres til disse Grupper. Senere har jeg

erfaret, at disse ikke ere medtagne i Opsummeringen. Saaledes er da ogsaa, som jeg senere skal komme til at omtale, i de af mig berejste Bygder flere aabenbar Sindssyge ikke blevne medregnede, medens adskillige Melancholske, som det synes, ganske urigtig ere opförte som Fjanter efter Födselen.

I samtlige Stifter har jeg fundet færre Rasende end af Skolelærerne opfört, og dette beror paa, at Personer, der utvivlsomt burde været opförte som Fjanter fra Födselen, ere opförte iblandt de Rasende. Den ubændige dyriske Heftighed, som ofte ytrer sig hos disse, har her givet Anledning til Forvexlingen, som forövrigt ligger meget nær, naar et hos Sindssyge saa almindeligt Symptom som Raseri gjöres til Karakter for en enkelt Klasse af dem. Den tilföjede Forklaring vil for mange Skolelærere være til liden Oplysning.

Grænsen mellem Rasende og Fjanter efter Födselen er virkelig meget vanskelig at finde. I Professor Holsts Beretninger antages den förste Gruppe, de Rasende (Gale), at komme til at indbefatte *Maniaci* og *Monomaniaci*, den anden, Fjanter efter Födselen, *Dementes*. Af alle de 44 Rasende, som blive igjen, naar de 14 Fjanter fra Födselen fraregnes, vare imidlertid kun 14 *Maniaci* eller Melancholske med Raseri; de övrige 30 vare *Dementes*. Skulde jeg have henfört alle disse 30 til Fjanter efter Födselen, vilde Uoverensstemmelsen blevet særdeles betydelig; men da jeg tror, at den givne Forklaring over Rasende ret godt tillader at *Dementes* medregnes, har jeg i saadanne Tilfælde ikke afveget fra Skolelærerne.

Ikke heller mellem Fjanter fra Födselen og efter Födselen er Forskjellen altid let at finde, og forskjellige Skolelærere have opfattet den paa forskjellig Maade. Med Fjanter fra Födselen er naturligvis ment Idioter, og da altsaa ogsaa alle de, hvis Aandsevner fra Begyndelsen af aldrig ere komne til nogen Udvikling, hvad enten de hindrende Aarsager vare medfödte

fra Modersliv eller traadte til i den spæde Barndom, endnu forinden nogen Udvikling havde fundet Sted *(Esquirol)*. Og en Adskillelse mellem hvad der saaledes er medfödt eller erhvervet i den spæde Barndom er ogsaa i mange Tilfælde yderst vanskelig, lang Tid bagefter endog umulig. Men paa den anden Side ligger det meget nær for Skolelærerne, naar de ingen Forklaring have faaet over dette Punkt, hvor det udtrykkelig heder „*Fjanter (medfødt)*“ i Modsætning til „*Fjanter (opstaaet efter Födselen)*“, at tage Hensyn til Moderens Forklaring, der ofte lyder saa, at Barnet kom frisk til Verden, trivedes vel det förste halve eller hele Aar og derpaa först laa under for en Sygdom — og efter dette at före Angjeldende op som Fjante efter Födselen. Det er dette, som ikke ganske faa have gjort, og denne Omstændighed, i Forbindelse med at nogle Idioter ere opförte som rasende, forklarer den store Forögelse, som Idioternes Tal har faaet hos mig fremfor hos Skolelærerne paa de 2 förste Gruppers Bekostning. Den vilde blevet endnu större, hvis ikke endel Personer, som af Skolelærerne ere opförte som Fjanter fra Födselen, af mig vare fundne urigtig medtagne. Det hænder nemlig, at Skolelærerne, der mest maa föle Börnenes smaa og mangelfulde Evner, undertiden opföre som Fjanter Personer, der egentlig blot kunne betragtes som dumme. Men dette Tal, som altsaa urigtig er medtaget i Fortegnelsen over de Sindssyge, har jeg dog ikke fundet saa stort som deres, der burde været medregnede som Fjanter fra Födselen, men slet ikke ere blevne medtagne. Ogsaa nogle faa som Fjanter efter Födselen opförte Personer vare uden Grund, som det syntes ved ren Fejltagelse, medtagne.

Da som ovenfor paavist Adskillelsen mellem Rasende og Fjanter efter Födselen er i höj Grad usikker, skal jeg i det Följende blot tage Hensyn til den ene Adskillelse,

nemlig mellem dem, der lide af en senere erhvervet Sindssygdom, og Idioterne, idet jeg under det første Slags indbefatter baade Rasende og Fjanter efter Födselen.

Med denne Gruppering gaar jeg dernæst over til en anden Sammenstilling af mit og Skolelærernes Resultat, idet jeg samler alle de af mig forefundne Sindssyge, om hvilke det er oplyst, at Sygdommen var tilstede den 31te December 1855, da Folketællingen foretoges.

Af saadanne, som ikke vare opgivne eller medtagne i Folketællingen, fandt jeg nemlig 37, hvoraf i Christiania Stift 13, i Trondhjems Stift 6, i Bergens Stift 10 og i Christiansands Stift 8. Af disse lede 12 af erhvervet Sindssygdom, og 25 vare Idioter. Lægges disse til de övrige 251, hvorfra dog maa drages de 8, som befandtes ikke sindssyge, og antages Skolelærernes Opgivelse for rigtig om de 19, om hvilke jeg ikke kunde erholde Oplysninger, nemlig 11 med erhvervet Sindssygdom og 8 Idioter, saa har jeg fundet:

	Christiania Stift.	Trondhjems Stift.	Bergens Stift.	Christiansands Stift.	Tilsammen.
Erhvervede Sindssygdomme. .	45	19	16	49	129
Idioter. . . .	76	35	30	29	170
Samtlige Sindssyge. .	121	54	46	78	299
medens Skolelærerne have opgivet					
Erhverv. Sindssygdomme. .	49	20	17	55	141
Idioter. . . .	68	34	20	20	142
Samtlige Sindssyge. .	117	54	37	75	283

Dette anser jeg for en paafaldende Overensstemmelse, som

synes at gjöre vore Tællingslister vel skikkede til Grundlag for en Fremstilling af Sindssygdommenes Fordeling, vel at mærke, naar man vil indskrænke sig til de 2 senest benyttede Grupper og ikke söge nogen Oplysning om Forholdet mellem *Maniaci* og *Dementes* o. s. v. i dem.

Uoverensstemmelserne sees væsentlig at bestaa deri, at jeg har fundet noget flere Idioter og noget færre erhvervede Sindssygdomme, og Grundene dertil ere ovenfor anförte. Forholdet i saa Henseende sees at gjelde for alle Stifter, om end mere og mindre. Overalt undtagen i Trondhjem har jeg fundet Hovedsummen noget höjere end Skolelærerne; Forskjellen er störst i Bergens Stift (Kinservik), og der meddelte vedkommende Prest mig, at da han ved Tællingen i 1845 fandt Forholdet saameget slettere der end andensteds, troede han, at dette maatte bero paa, at man havde taget formange med, og indskrænkede sig derfor i 1855 til at opgive de mest utvivlsomme.

I samtlige Prestegjeld have desuden 12 Tilfælde af intermitterende Sindssygdomme, hvis Intermissioner indtraf paa den Tid, Tællingen foretoges, og som derfor ikke af Skolelærerne ere blevne medregnede, været Gjenstand for min Undersögelse. Lægges disse til de af mig forefundne erhvervede Sindssygdomme, bliver mit og Skolelærernes Resultat for disses Vedkommende ganske overensstemmende.

For de enkelte Prestegjelds Vedkommende blive Uoverensstemmelserne vistnok noget större, idet der i det Enkelte viser sig Fejl, som igjen ophæve hinanden i de större Grupper; men da jeg i Paavisningen af Tilfældenes indbyrdes Hyppighed paa de forskjellige Steder i Regelen ikke vil tage Hensyn til mindre Partier end Provstier, vil dette ikke komme i Betragtning.

Efter saaledes at have paavist, at Tællingslisterne i det

Hele taget inden de nævnte Grænser ere paalidelige og brugbare, gaar jeg over til at meddele deres Resultater.

3. Sammenstilling af samtlige Tællingers Resultater for det hele Land:

Tællingen i 1826 viste et Antal af 1909 Sindssyge paa en Folkemængde af 1,051,318 eller 1 Sindssyg paa 551 Mennesker. Deles de Sindssyge i de 2 förnævnte Grupper, Tilfælde af erhvervet Sindssygdom og Idioter, bliver Forholdet följende:

Erhvervet Sindssygdom hos 1229 eller 1 paa 855,
Idioter . . . . . 680 — 1 — 1546,

altsaa næsten dobbelt saamange af förste Slags.

Tællingen i 1835 viser herfra ganske forskjellige Resultater, nemlig et Antal af 3576 Sindssyge paa en Folkemængde af 1,194,827 eller 1 Sindssyg paa 334 og deraf

Erhvervet Sindssygdom hos 1878 eller 1 paa 636,
Idioter . . . . . 1698 — 1 — 703.

Medens Folkemængden i disse henved 10 Aar kun er tiltaget med $13{,}_{65}$ %, skulde de Sindssyges Antal være tiltaget med $87{,}_{3}$ % og altsaa ikke være langt fra at have fordoblet sig.

Ser vi hen til, paa hvilken Klasse af de Sindssyge denne Forögelse især falder, viser det sig, at de erhvervede Sindssygdommes Antal er föröget med henved 53 %, Idioternes med henved 150 %. Som en maaske væsentlig Aarsag til denne betydelige Forögelse anförer Professor Holst den ved Lov af 1ste Juli 1816 saa godt som frigivne Brændevinsbrænding og det derved tiltagne Fylderi iblandt den lavere Almuesklasse. Jeg vil senere under Behandlingen af Aarsagsforholdene komme til at tillægge denne Omstændighed megen Vegt; men for en saa uhyre Forögelse som den her anförte

i Löbet af mindre end 10 Aar maa man vistnok söge en naturligere Forklaring i den förste Tællings Ufuldstændighed.

I det af Professor Holst 1828 udgivne Skrift ytres Följgende om den förste Tællings Fuldstændighed: „Ifölge den i det Foregaaende omhandlede Angivelse skulde altsaa Norge have et Antal af 1909 Sindssvage, vistnok et saare betydeligt Antal, og alligevel synes man med Grund at kunne formode, at her gives endnu flere, baade fordi Kommissionen her i Staden kjender flere Sindssvage, som ej ere opförte paa Presternes Lister, og formoder, at det ligeledes er Tilfældet med flere Egne i Rig t, fordi Anmeldelser fra 2 Prestegjeld aldeles mangle — og fordi fra 48 Prestegjeld Anmeldelser ere indlöbne om, at i dem ingen Sindssvage findes. Kommissionens Formodning, at selv i disse findes Sindssvage, synes at bestyrkes derved, at de ellers maatte gjöre en ligesaa sær som lykkelig Undtagelse, og at enkelte Prester, allerede Dagen efterat Departementets Forlangende var dem ihændekommet, have gjort deres Anmeldelse, ti en saa detailleret Kundskab om hans Menig eds Individer synes vanskeligen at kunne forudsættes hos nogen Prest, at han skulde uden foregaaende Undersögelse være istand til at kunne bestemt angive, om der iblandt samme findes nogen Sindssvag eller ikke."

Medens den förste Tælling foretoges særskilt, ere de följgende blevne udförte i Forbindelse med den övrige Folketælling. Ved disse har man derfor Vished for, at vedkommende Tæller er gaaet fra Hus til Hus, hvad man derimod ser ikke har været Tilfælde med den förste. Selv naar jeg paa mine Undersögelsesrejser har fremlagt det ved Folketællingen opgivne Antal, inddelt efter Kjön og Alder, har det ofte krævet lang Betænkningstid for vedkommende Prest eller Skolelærere, der selv have udfört Tællingen, at paavise de tilsvarende Personer, og hvor meget vanskeligere vil det da være, naar

man uden Vejledning blot skal besinde sig paa dem, som man kjender.

Vilde man ikke antage en större Ufuldstændighed ved den förste Tælling, skulde en Sammenstilling mellem denne og den sidste i 1855 vise et ganske forfærdeligt Resultat, nemlig i disse 30 Aar de Sindssyges Antal foröget med 166 %. Et saadant Resultat tör man imidlertid af de ovenfor anförte Grunde betragte som usandt.

Tællingen i 1845 viser et Antal af 4290 Sindssyge paa en Folkemængde af 1,328,471 eller 1 Sindssyg paa 309,7 Mennesker, og af disse

Tilfælde af erhvervet Sindssygdom 2227 eller 1 paa 596,
Idioter 2063 — 1 — 644.

Medens Folkemængden i Tidsrummet fra 1835 til 1845 altsaa er foröget med 11,19 %, er de Sindssyges Antal foröget med 19,9 %. Forögelsen er noget större for Idioternes Vedkommende end for de erhvervede Sindssygdommes, nemlig 21,5 % for de förste og 18,6 % for de sidste. Da imidlertid som för bemærket et fra det i 1835 benyttede forskjelligt Schema anvendtes i 1845, og en stor Del af de Melancholske ikke vel kunne komme ind under dette, er det sandsynligt, at Forögelsen er bleven noget mindre, end den vilde være bleven ved Benyttelsen af det samme Schema.

I 1855 var Antallet af Sindssyge 5071 paa en Folkemængde af 1,490,047 eller 1 Sindssyg paa 293,8 Mennesker og af disse:

Tilfælde af erhvervet Sindssygdom 2692 eller 1 paa 553,
Idioter 2379 — 1 — 626.

Folkemængden er altsaa foröget med 12,16 %, de Sindssyges Antal med 18 %. Forögelsen er i dette Tidsrum störst for de erhvervede Sindssygdommes Vedkommende, nemlig 20,9 %, medens den for Idioterne er 15,3 %.

Betragter man samtlige Tællinger, viser det sig, at i alle de 3 Tidsrum, som de omfatte, de Sindssyges Antal er tiltaget i et större Forhold end Folkemængden. Til den store Forögelse i det förste Tidsrum kan af ovenfor anförte Grunde formentlig dog intet eller ialfald mindre Hensyn tages. I det andet Tidsrum var Forögelsen af Folketallet lidt mindre end i det tredje, hvorimod Forögelsen af de Sindssyges Antal var noget större. Medens Ondet altsaa fremdeles er i Tiltagende, har denne Tiltagen været mindre i det sidste Tiaar end i det næstforegaaende.

Forögelsen er i de 2 förste Tiaar störst for Idioternes Vedkommende, i det sidste derimod störst for de erhvervede Sindssygdomme; for Idioterne er Forögelsen i ethvert paafölgende Tiaar mindre end i det foregaaende.

4. Sammenstilling af Forholdet i Byerne og paa Landet.

Tællingen i 1826 viste en Befolkning i Byerne af 114,198 og blandt disse 229 Sindssyge, nemlig 186 Tilfælde af erhvervet Sindssygdom og 43 Idioter, altsaa följende Forhold

Sindssyge . . . . . 1 af 499,
Erhvervet Sindssygdom hos 1 — 614,
Idioter . . . . . 1 — 2656.

Landbefolkningen var 937,120 og deraf 1680 Sindssyge, nemlig 1043 med erhvervet Sindssygdom og 637 Idioter, altsaa följende Forhold

Sindssyge . . . . . 1 af 558,
Erhvervet Sindssygdom hos 1 — 898,
Idioter . . . . . 1 — 1471.

Sindssygdom viste sig altsaa dengang i det Hele noget hyppigere i Byerne end paa Landet, og denne större Hyppighed bevirkedes alene ved de erhvervede Sindssygdomme; ti af Idioter fandtes der i Byerne forholdsvis kun lidt over halvt

saa mange som paa Landet. Dog maa det erindres, at da alle Sindssygeanstalter befandt sig i Byerne, er et stort Antal med erhvervet Sindssygdom, som egentlig skulde tilhöre Landet, kommet ind under Byerne. Dette Resultat faar derfor ingen Betydning med Hensyn til den indbyrdes Hyppighed af erhvervet Sindssygdom i Byerne og paa Landet, hvorimod den næsten dobbelt saa hyppige Forekomst af Idioter paa Landet fortjener at komme i fuld Betragtning.

Tællingen i 1835 viste en Bybefolkning af 129,002 og blandt disse 342 Sindssyge, nemlig 259 med erhvervet Sindssygdom og 83 Idioter, altsaa följende Forhold

Sindssyge . . . . . 1 af 377,
Erhvervet Sindssygdom hos 1 — 498,
Idioter . . . . . 1 — 1554.

Landbefolkningen var 1,065,825, deraf 3234 Sindssyge, nemlig 1619 med erhvervet Sindssygdom og 1615 Idioter, altsaa följende Forhold

Sindssyge . . . . . 1 af 329,
Erhvervet Sindssygdom hos 1 — 658,
Idioter . . . . . 1 — 660.

Sammenlignes denne Tælling med den foregaaende, finde vi, at hin för omtalte unaturlige Forögelse i det hele Land, som vi maatte forklare ved en anden og nöjagtigere Tællingsmaade den sidste Gang, er större paa Landet end i Byerne. Medens nemlig Landdistrikternes Folkemængde er föröget med $13{,}_9$ % og de Sindssyges Antal iblandt denne föröget med $92{,}_5$ %, er Bybefolkningen tiltaget med $11{,}_7$ % og de Sindssyges Antal iblandt samme med ikkun $49{,}_3$ %.

I det Hele viser Forholdet sig i 1835 værre paa Landet end i Byerne, medens i 1826 det Omvendte fandt Sted. Dette beror alene paa Idioterne, der nu vise sig $2^1/_2$ Gang saa hyppige paa Landet som i Byerne, medens de erhvervede

Sindssygdomme fremdeles ere hyppigere i Byerne end paa Landet. I Byerne er der dennegang 3 Gange saamange Tilfælde af erhvervet Sindssygdom som Idioter, paa Landet lige mange af hvert Slags.

Tællingen i 1845 viste en Bybefolkning af 161,875 og deriblandt 325 Sindssyge, nemlig 249 med erhvervet Sindssygdom og 76 Idioter, altsaa følgende Forhold

Sindssyge . . . . . 1 af 498,
Erhvervet Sindssygdom hos 1 — 650,
Idioter . . . . . 1 — 2130.

Landbefolkningen var 1,166,596, deraf 3965 Sindssyge, nemlig 1978 med erhvervet Sindssygdom og 1987 Idioter, altsaa følgende Forhold

Sindssyge . . . . . 1 af 294,
Erhvervet Sindssygdom hos 1 — 589,
Idioter . . . . . 1 — 587.

Sammenlignet med den foregaaende Tælling viser der sig i Byerne mærkelig nok en absolut Formindskelse af 17 Individer eller en relativ af 5 %, og det uagtet Byernes Folkemængde i det samme Tidsrum er tiltaget med 25,5 %, og denne Formindskelse træffer begge Slags. For de erhvervede Sindssygdommes Vedkommende antager jeg, at dette grunder sig paa det forandrede Schema, hvorved en stor Del Melancholske udelukkes; for Idioternes Vedkommende tör man vel derimod tilskrive det en virkelig forbedret Tilstand.

Paa Landet er derimod de Sindssyges Antal foröget med 22,6 % og Folketallet med 9,5 %. Forværrelsen er omtrent ligelig for begge Sygdomsklasser og vilde maaske været endnu större for de erhvervede Sindssygdommes Vedkommende, hvis ikke hin Udelukkelse formedelst det forandrede Schema havde fundet Sted.

Ogsaa ved denne Tælling viser altsaa Forholdet sig værre

paa Landet end i Byerne, og det i et foröget Forhold. Men dennegang beror Forholdet ikke alene paa Idioterne; ogsaa de erhvervede Sindssygdomme sees nu at forekomme hyppigere paa Landet end i Byerne, og det uagtet fremdeles Asylerne tilföre Byerne Syge, som egentlig tilhöre Landet. Idioterne sees dennegang at forekomme 3 til 4 Gange saa hyppig paa Landet som i Byerne; det indbyrdes Forhold mellem erhvervede Sindssygdomme og Idioter i Byerne saavelsom paa Landet er i 1845 omtrent det samme som i 1835.

Tællingen i 1855 viser endelig en Bybefolkning af 197,815, hvoraf 470 Sindssyge, namlig 347 med erhvervet Sindssygdom og 123 Idioter, altsaa följende Forhold

Sindssyge . . . . . 1 af 421,
Erhvervet Sindssygdom hos 1 — 570,
Idioter . . . . . 1 — 1608,

Landbefolkningen var 1,292,232, hvoraf 4,601 Sindssyge, nemlig 2,345 med erhvervet Sindssygdom og 2,256 Idioter, altsaa följende Forhold

Sindssyge . . . . . 1 af 281,
Erhvervet Sindssygdom hos 1 — 551,
Idioter . . . . . 1 — 573.

I dette Tidsrum er Byernes Sindssyge tiltaget med 44,5 %, medens Befolkningen er tiltaget med 22%; Forögelsen er störst imellem Idioterne, 62%, mindst ved erhvervet Sindssygdom, 39 %.

Landdistrikternes Sindssyge er tiltaget med 16 % og Befolkningen i samme med omtrent 11 %, og Forögelsen træffer der mere de erhvervede Sindssygdomme.

Samles det her Anförte til en Oversigt, finde vi

a. I Byerne: Forholdet forværret i det förste Tiaar, forbedret (NB. tilsyneladende) i det andet, atter forværret i det tredje, og dette Forhold gjælder

baade for erhvervede Sindssygdomme og Idioter. Ved de 3 sidste Tællinger forholde de Förstes Antal sig til de Sidstes omtrent som 3 til 1.

b. Paa Landet. Forholdet forværret i alle Tiaar, mest i det förste, mindst i det sidste. Dette gjelder ligeledes for begge Klasser, i hvilke der ved alle de 3 sidste Tællinger har været fundet omtrent lige mange.

c. By og Land sammenlignet. Ikkun ved den förste Tælling var Forholdet slettest i Byerne, ved alle de 3 sidste var det slettest paa Landet. Det er sandsynligt, at det samme ogsaa vilde have været Tilfælde ved den förste Tælling, om denne havde været mere nöjagtig. Erhvervede Sindssygdomme forekom ved de 2 förste Tællinger hyppigere i Byerne end paa Landet, ved de 2 sidste hyppigere paa Landet. Ved den sidste Tælling er dog Forskjellen i denne Henseende ringe. Idioter forekom derimod ved alle 4 Tællinger hyppigst paa Landet og ved de 3 sidste Tællinger omtrent 3 Gange saa hyppig som i Byerne.

5. Sammenstilling af Forholdet for begge Kjön.

Tællingen i 1826 viste 1005 Mænd og 904 Kvinder, medens Befolkningen udgjorde 511,033 Mænd og 540,285 Kvinder.

Forholdet bliver altsaa 1 Sindssyg paa 508 Mænd, og 1 paa 597 Kvinder, eller baade absolut og forholdsvis flere sindssyge Mænd end Kvinder.

Tællingen i 1835 viste 1813 Mænd og 1763 Kvinder paa en Befolkning af 585,381 Mænd og 609,446 Kvinder. Forholdet var altsaa 1 paa 323 Mænd og 1 paa 346 Kvinder. Ligeledes altsaa flere Mænd end Kvinder.

Tællingen i 1845 viste 2049 Mænd og 2241 Kvinder, Befolkningen var 652,240 Mænd og 676,231 Kvinder; hvilket

udgjör 1 paa 319 Mænd og 1 paa 301 Kvinder, dennegang altsaa baade absolut og forholdsvis flere sindssyge Kvinder end Mænd.

Tællingen i 1855 vissr endelig 2442 Mænd og 2629 Kvinder og en Befolkning af 729,905 Mænd og 760,142 Kvinder, hvilket udgjör 1 paa 299 Mænd og 1 paa 289 Kvinder. Ligesom ved foregaaende Tælling altsaa flere sindssyge Kvinder end Mænd.

Medens saaledes de 2 förste Tællinger viser Forholdet slettest for Mændenes Vedkommende, er det ved de 2 sidste slettest for Kvinderne.

Sammenstilles Forholdstallene saaledes:

	Mænd	Kvinder
1826	508	597
1835	323	346
1845	319	301
1855	299	289,

ser man Forholdet for hver Gang forværret for begge Kjön, men i meget höjere Grad for Kvinderne end for Mændene, med Undtagelse af sidste Tiaar, hvori Forholdet har forværret sig mere for Mændene.

Undersöges dernæst, hvorledes Forholdet er i hver af de to Hovedklasser, findes:

	Folkemængde.		Erhvervede Sindssygdomme				Idioter.			
			Antal.		Forholdstal.		Antal.		Forholdstal.	
	Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder
1826	511033	540285	636	593	1 : 804	1 : 911	369	311	1 : 1385	1 : 1737
1835	585381	609446	928	950	1 : 631	1 : 642	885	813	1 : 661	1 : 750
1845	652240	676231	1010	1217	1 : 646	1 : 556	1039	1024	1 : 628	1 : 660
1855	729905	760142	1232	1460	1 : 592	1 : 521	1210	1169	1 : 603	1 : 650

Heraf sees, at der ved alle 4 Tællinger har været forholdsvis flere mandlige end kvindelige Idioter, og at den större Hyppighed, hvormed Sindssygdom ved de 2 sidste Tællinger har optraadt hos Kvindekjönnet, udelukkende beror paa de erhvervede Sindssygdomme.

Herved fortjener det at bemærkes, at de erhvervede Sindssygdomme fortrinsvis optræde i en Alder af over 20 Aar, medens et meget stort Antal Idioter ikke overleve denne Alder. Men ved Folketællingerne viser det sig i Norge ligesom almindelig overalt, at der lever flere Mænd end Kvinder i Alderen under 20 Aar og flere Kvinder end Mænd i Alderen over 20 Aar.[1]) Hvis altsaa Forholdstallene vare fremkomne paa den Maade, at man havde kunnet sammenligne de forskjellige Slags Sindssyge, ikke med den samlede Befolkning af hvert Kjön, men med Befolkningen af de tilsvarende Aldersklasser i hvert Kjön, vilde de være blevne gunstigere for Mænd af Idioternes Klasse og for Kvinderne af de erhvervede Sindssygdommes Klasse. Med andre Ord, den hyppigere Forekomst af Idioti hos Mænd og af erhvervet Sindssygdom hos Kvinder er mere tilsyneladende end virkelig, maaske endog blot tilsyneladende.

Naar det i de fleste Lande, hvorfra man har Tællinger, ved hvilke Idioterne sjelden ere medtagne, heder, at der findes forholdsvis flere sindssyge Kvinder end Mænd, turde det bero paa denne Omstændighed, og den Slutning, at Kvinder ere mere udsatte for Sindssygdom end Mænd, være ugrundet[2]).

Naar alligevel ved de 2 förste Tællinger her i Landet

---

[1]) Statistiske Tabeller for Kongeriget Norge, 8de Række pag. VIII og 16de Række pag. VIII.

[2]) Thurnam, Journal af the statistical society, 7.

Mændene ogsaa med Hensyn til erhvervede Sindssygdomme vise et ugunstigere Forhold end Kvinderne, fortjener dette saameget större Opmærksomhed ved Undersögelsen af de særskilte Aarsagsforhold, og jeg kommer derfor ved Behandlingen af disse tilbage til dette Punkt.

Jeg har udfört den samme Beregning, som paa Side 20 findes meddelt for det hele Land, særskilt for Byer og Landdistrikter, men da denne Beregning er mindre vigtig, skal jeg her kun meddele Resultaterne:

I Byerne var Forholdet med Hensyn til erhvervet Sindssygdom gunstigst for Kvinderne ved de 3 förste Tællinger, for Mændene ved den sidste. Det i sig selv unaturlige slettere Forhold for Mændene, der for det hele Land viste sig ved de 2 förste Tællinger, vedbliver altsaa i Byerne ogsaa ved den 3dje, skjönt i ringe Grad, og först ved den sidste er Forholdet blevet det sædvanlige. Af Idioter findes ved förste og fjerde Tælling forholdsvis noget flere Kvinder, ved anden og tredje derimod forholdsvis noget flere Mænd, men disse Tal ere i Byerne saa smaa, at de blive uden Betydning.

Paa Landet er Forholdet ganske det samme som for det hele Rige, saaledes nemlig, at erhvervet Sindssygdom forekommer hyppigst hos Mænd ved de to förste Tællinger, hyppigst hos Kvinder ved de 2 sidste, Idioti derimod ved alle 4 Tællinger hyppigst hos Mænd.

6. Forekomst i de forskjellige Stifter:

Hvad der er bleven bekjendtgjort om Tællingen i 1835, angaar kun Amter og Byer og giver ingen Anledning til at undersöge Forholdene for Stiftenes Vedkommende. Derfor kan kun Tællingerne i 1826, 1845 og 1855 benyttes til denne Sammenstilling.

Ved Tællingen i 1826 fandtes i

	Antal.			Befolkning.	Forholdstal.		
	Erhvervede Sindssygdomme.	Idioter.	Tilsammen.		Erhvervede Sindssygdomme.	Idioter.	Tilsammen.
Akershus Stift . . .	505	321	826	451568	1 : 894	1 : 1407	1 : 547
Christiansands — . . .	243	127	370	169690	1 : 698	1 : 1336	1 : 459
Bergens — . . .	214	101	315	183559	1 : 858	1 : 1817	1 : 583
Trondhjems — . . .	212	109	321	162337	1 : 766	1 : 1489	1 : 506
Nordland og Finmarken	55	22	77	84164	1 : 1530	1 : 3825	1 : 1093

Ved Tællingen i 1845 fandtes i

	Antal.			Befolkning.	Forholdstal.		
	Erhvervede Sindssygdomme.	Idioter.	Tilsammen.		Erhvervede Sindssygdomme.	Idioter.	Tilsammen.
Christiania (Akershus) Stift	971	953	1924	567833	1 : 585	1 : 596	1 : 295
Christiansands —	481	370	851	219008	1 : 455	1 : 592	1 : 256
Bergens —	322	300	622	224897	1 : 698	1 : 750	1 : 361
Trondhjems —	323	318	641	207283	1 : 642	1 : 652	1 : 323
Nordland og Finmarken	130	122	252	109450	1 : 842	1 : 897	1 : 434

Ved Tællingen i 1855 fandtes i

Christiania Stift . . .	1162	1077	2239	643135	1 : 553	1 : 597	1 : 287
Christiansands — . . .	568	427	995	244413	1 : 430	1 : 572	1 : 246
Bergens — . . .	367	337	704	242914	1 : 662	1 : 721	1 : 345
Trondhjems — . . .	406	361	767	227343	1 : 560	1 : 630	1 : 296
Nordland og Finmarken.	189	177	366	132242	1 : 700	1 : 747	1 : 361

Sammenstiller man derpaa Stifterne efter samtlige Sindssygdommes Hyppighed, bliver Ordenen i

1826.		1845.		1855.	
Christiansand	1 : 459	Christiansand	1 : 256	Christiansand	1 : 246
Trondhjem	1 : 506	Christiania	1 : 295	Christiania	1 : 287
Christiania	1 : 547	Trondhjem	1 : 323	Trondhjem	1 : 296
Bergen	1 : 583	Bergen	1 : 361	Bergen	1 : 345
Nordland og Finmarken	1 : 1093	Nordland og Finmarken	1 : 434	Nordland og Finmarken	1 : 361

Naar undtages den ubetydelige Afvigelse, at Christiania og Trondhjems Stifter have byttet Plads fra 1826 til 1845, sees altsaa i hele dette Tidsrum Forholdet at have holdt sig uforandret, saaledes at det er slettest i Christiansands Stift, bedst i Nordland og Finmarken, og næstbedst i Bergens Stift.

Forholdet er i alle Stifter blevet værre for hver paafølgende Tælling; den betydeligste Forværrelse har fundet Sted i Nordland og Finmarken.

Sammenstilles dernæst Stifterne efter Hyppigheden af de erhvervede Sindssygdomme, bliver Ordenen:

1826.		1845.		1855.	
Christiansands Stift	1 : 698	Christiansands Stift	1 : 455	Christiansands Stift	1 : 430
Trondhjems —	1 : 766	Christiania —	1 : 585	Christiania —	1 : 553
Bergens —	1 : 858	Trondhjems —	1 : 642	Trondhjems —	1 : 560
Christiania —	1 : 894	Bergens —	1 : 698	Bergens —	1 : 662
Nordland og Finmarken	1 : 1530	Nordland og Finmarken	1 : 842	Nordland og Finmarken	1 : 700

Forholdet er ved de 2 sidste Tællinger ganske det samme, som for samtlige Sindssyge, og ved den förste kun deri forskjelligt fra dette, at Christiania Stift ikke blot staar bedre end Trondhjems men ogsaa bedre end Bergens Stift. Forholdstallene vise en större Forskjel mellem Christiania og Christiansands Stifter end imellem nogen af de andre, der staa ved Siden af hinanden. Forholdet er altsaa ikke blot til enhver Tid værst i Christiansands Stift, men ikke engang noget af de andre Stifter kommer det nær.

Forholdet har i begge Tidsrum forværret sig i alle Stifter.

Gjöres den samme Sammenstilling for Idioternes Vedkommende. bliver Ordenen:

1826.		1845.		1855.	
Christiansands Stift	1 : 1336	Christiansands Stift	1 : 592	Christiansands Stift	1 : 572
Christiania —	1 : 1407	Christiania —	1 : 596	Christiania —	1 : 597
Trondhjems —	1 : 1489	Trondhjems —	1 : 652	Trondhjems —	1 : 630
Bergens —	1 : 1817	Bergens —	1 : 750	Bergens —	1 : 721
Nordland og Finmarken	1 : 3825	Nordland og Finmarken	1 : 897	Nordland og Einmarken	1 : 747

Her finde vi altsaa i hele denne lange Tid det samme indbyrdes Forhold. Ogsaa her staar Christiansands Stift værst, men Christiania Stift kommer det dog meget nær, endog ved den förste Tælling, hvor Christiania Stift med Hensyn til erhvervede Sindssygdomme stod saameget bedre. Men dette er ogsaa det eneste Modsætningsforhold i Forekomsten af disse to forskjellige Tilstande, som med Hensyn til Stifterne kan paavises.

Kun i Christiania Stift sees Ondet i det sidste Tiaar ikke at have tiltaget.

Den indbyrdes Overensstemmelse mellem de forskjellige Tællingers Resultater maa være en god Stötte for Antagelsen af deres Paalidelighed.

7. Forekomst i de forskjellige Amters Landdistrikter.

Med Hensyn til Amterne er Forholdet ikke meddelt i Beretningen om Tællingen i 1826; det kan derfor ikkun meddeles for de 3 sidste Tællinger. Da Forholdet for Byerne meddeles særskilt, er der i det Fölgende kun taget Hensyn til Amternes Landdistrikter.

Forholdet i 1835 var følgende:

	Antal.			Folke-mængde.	Forholdstal.		
	Erhvervede Sindssygdomme.	Idioter.	Tilsammen.		Erhvervede Sindssygdomme.	Idioter.	Tilsammen.
Akershus Amt	100	120	220	69827	1—698	1—582	1—317
Smaalenenes Amt	61	84	145	54693	1—897	1—651	1—377
Hedemarkens Amt.	87	121	208	79729	1—916	1—659	1—383
Christians Amt	146	180	326	94928	1—650	1—527	1—291
Buskeruds Amt	115	130	245	65996	1—574	1—507	1—269
Jarlsberg og Laurvigs Amt . .	92	67	159	48721	1—530	1—727	1—306
Bratsbergs Amt	93	84	177	59402	1—639	1—707	1—336
Nedenæs og Robygdelagets Amt	78	69	147	41117	1—527	1—596	1—280
Lister og Mandals Amt	140	76	216	43517	1—311	1—573	1—201
Stavanger Amt	101	101	202	61383	1—608	1—608	1—304
Söndre Bergenhus Amt.	116	117	233	85595	1—738	1—732	1—367
Nordre — Amt	100	97	197	70776	1—708	1—730	1—359

Romsdals Amt	119	92	211	69140	1—581	1—752	1—328
Söndre Trondhjems Amt	82	91	173	67282	1—821	1—739	1—389
Nordre — Amt	89	89	178	59854	1—673	1—673	1—336
Nordlands Amt	62	59	121	58524	1—944	1—992	1—484
Finmarkens Amt	38	38	76	35341	1—930	1—930	1—465
I 1845 följende:							
Akershus Amt	138	143	281	75684	1—548	1—529	1—269
Smaalenenes Amt	91	96	187	59768	1—657	1—623	1—339
Hedemarkens Amt	134	171	305	87118	1—650	1—509	1—289
Christians Amt	159	222	381	102035	1—642	1—460	1—268
Buskeruds Amt	168	157	325	71113	1—423	1—453	1—219
Jarlsberg og Laurviks Amt	99	78	177	52666	1—532	1—675	1—297
Bratsbergs Amt	132	90	222	61859	1—469	1—687	1—279
Nedenæs og Robygdelagets Amt	90	116	206	46523	1—517	1—401	1—226
Lister og Mandals Amt	154	98	252	48560	1—315	1—496	1—193
Stavanger Amt	120	105	225	67985	1—567	1—647	1—302
Söndre Bergenhus Amt	150	129	279	93460	1—623	1—724	1—335
Nordre — Amt	108	123	231	77978	1—722	1—634	1—337
Romsdals Amt	102	95	197	70811	1—694	1—745	1—385

	Antal.			Folkemængde.	Forholdstal.		
	Erhvervede Sindssygdomme.	Idioter.	Tilsammen.		Erhvervede Sindssygdomme.	Idioter.	Tilsammen.
Söndre Trondhjems Amt	111	119	230	75551	1—681	1—635	1—324
Nordre — Amt	97	127	224	65812	1—678	1—518	1—294
Nordlands Amt	76	85	161	65254	1—859	1—768	1—405
Finmarkens Amt	49	33	82	40412	1—825	1—1225	1—493
I 1855 följgende:							
Akershus Amt.	159	138	297	86239	1—542	1—625	1—290
Smaalenenes Amt	128	114	242	67246	1—525	1—590	1—278
Hedemarkens Amt	173	211	384	99897	1—577	1—473	1—260
Christians Amt	191	233	424	113893	1—596	1—489	1—269
Buskeruds Amt	157	166	323	74853	1—477	1—451	1—232
Jarlsberg og Laurviks Amt. . .	116	98	214	60447	1—521	1—617	1—282
Bratsbergs Amt	149	95	244	63828	1—429	1—672	1—262
Nedenæs og Robygdelagets Amt	116	97	213	49934	1—430	1—515	1—234
Lister og Mandals Amt	188	105	293	52409	1—279	1—499	1—179

Stavanger Amt	135	147	282	76722	1—568	1—522	1—272
Söndre Bergenhus Amt	177	163	340	103478	1—585	1—635	1—304
Nordre — Amt	115	125	240	81496	1—709	1—652	1—340
Romsdals Amt	102	126	228	82683	1—811	1—656	1—363
Söndre Trondhjems Amt	134	134	268	80306	1—599	1—599	1—300
Nordre — Amt	126	132	258	72163	1—573	1—547	1—280
Nordlands Amt	90	109	199	77359	1—860	1—710	1—389
Finmarkens Amt	89	63	152	49279	1—554	1—782	1—324

Sammenstilles derpaa Amterne ligesom Stifterne efter Hyppigheden, bliver Ordenen följgende:

For samtlige Sindssyge:

1835.	1845.	1855.
1. Lister og Mandals Amt 1-201	1. Lister og Mandals Amt 1-193	1. Lister og Mandals Amt 1-179
2. Buskeruds Amt . . . 1-269	2. Buskeruds Amt . . . 1-219	2. Buskeruds Amt . . . 1-232
3. Nedenæs og Rob. Amt 1-280	3. Nedenæs og Rob. Amt 1-226	3. Nedenæs og Rob. Amt 1-234
4. Christians Amt . . . 1-291	4. Christians Amt . . . 1-268	4. Hedemarkens Amt . . 1-260
5. Stavanger Amt . . . 1-304	5. Akershus Amt . . . 1-269	5. Bratsbergs Amt . . . 1-262
6. Jarlsb. og Laurv. Amt 1-306	6. Bratsbergs Amt . . . 1-279	6. Christians Amt . . . 1-269

1835.		1845.		1855.	
7.	Akershus Amt . . .	1-317	7. Hedemarkens Amt . .	1-289	7. Stavanger Amt . . .	1-272
8.	Romsdals Amt . . .	1-328	8. Nordre Trondhjems Amt	1-294	8. Smaalenenes Amt . .	1-278
9.	Bratsbergs Amt. . .	1-336	9. Jarlsb. og Laurv. Amt	1-297	9. Nordre Trondhjems Amt	1-280
10.	Nordre Trondhjems Amt	1-336	10. Stavanger Amt . . .	1-302	10. Jarlsb. og Laurv. Amt	1-282
11.	— Bergenhus Amt.	1-359	11. Söndre Trondhjems Amt	1-324	11. Akershus Amt . . .	1-290
12.	Söndre — Amt.	1-367	12. — Bergenhus Amt	1-335	12. Söndre Trondhjems Amt	1-300
13.	Smaalenenes Amt . .	1-377	13. Nordre — Amt	1-337	13. — Bergenhus Amt	1-304
14.	Hedemarkens Amt . .	1-383	14. Smaalenenes Amt . .	1-339	14. Fimarkens Amt. . .	1-324
15.	Söndre Trondhjems Amt	1-389	15. Romsdals Amt . . .	1-385	15. Nordre Bergenhus Amt	1-340
16.	Finmarkens Amt . .	1-465	16. Nordlands Amt. . .	1-405	16. Romsdals Amt . . .	1-363
17.	Nordlands Amt. . .	1-484	17. Finmarkens Amt . .	1-493	17. Nordlands Amt . . .	1-389

Lister og Mandals, Buskeruds og Nedenæs og Robygdelagets Amter indtage altsaa ved alle Tællinger og i samme Orden den sletteste Plads; Nordlands Amt staar bedst, medens Finmarken ved den sidste Tælling viser et noget ugunstigere Forhold. Hedemarkens Amt har gjort den störste Stedforandring, idet det i 1835 stod blandt de bedst, men i 1855 blandt de slettest stillede Amter.

Uden Hensyn til det indbyrdes Forhold er Tilstanden i begge Tiaar bleven forværret i alle Amter undtagen i Romsdal og Finmarken, hvor den blev noget forbedret i det förste Tiaar, samt i Buskeruds, Akershus, Christians, Nedenæs og Robygdelagets og nordre Bergenhus Amter, hvor den er bleven noget forbedret i det sidste Tiaar.

For de erhvervede Sindssygdomme bliver Ordenen följende:

1835.	1845.	1855.
1. Lister og Mandals Amt 1-311	1. Lister og Mandals Amt 1-315	1. Lister og Mandals Amt 1-279
2. Nedenæs og Rob. Amt 1-527	2. Buskeruds Amt . . . 1-423	2. Bratsbergs Amt . . . 1-429
3. Jarlsb. og Laurv. Amt 1-530	3. Bratsbergs Amt. . . 1-469	3. Nebenæs og Rob. Amt 1-430
4. Buskeruds Amt . . . 1-574	4. Nedenæs og Rob. Amt 1-517	4. Buskeruds Amt . . . 1-477
5. Romsdals Amt . . . 1-581	5. Jarlsb. og Laurv. Amt 1-532	5. Jarlsb. og Laurv. Amt 1-521
6. Stavanger Amt . . . 1-608	6. Akershus Amt . . . 1-548	6. Smaalenenes Amt . . 1-525
7. Bratsbergs Amt. . . 1-639	7. Stavanger Amt . . . 1-567	7. Akershus Amt . . . 1-542
8. Christians Amt . . . 1-650	8. Söndre Bergenhus Amt 1-623	8. Finmarkens Amt . . 1-554
9. Nordre Trondhjems Amt 1-673	9. Christians Amt . . . 1-642	9. Stavanger Amt . . . 1-568
10. Akershus Amt . . . 1-698	10. Hedemarkens Amt. . 1-650	10. Nordre Trondhjems Amt 1-573
11. Nordre Bergenhus Amt 1-708	11. Smaalenenes Amt . . 1-657	11. Hedemarkens Amt. . 1-577
12. Söndre — Amt 1-738	12. Nordre Trondhjems Amt 1-678	12. Söndre Bergenhus Amt 1-585
13. — Trondhjems Amt 1-821	13. Söndre — Amt 1-681	13. Christians Amt . . . 1-596
14. Smaalenenes Amt . . 1-897	14. Romsdals Amt . . . 1-694	14. Söndre Trondhjems Amt 1-599
15. Hedemarkens Amt. . 1-916	15. Nordre Bergenhus Amt 1-722	15. Nordre Bergenhus Amt 1-709
16. Finmarkens Amt . . 1-930	16. Finmarkens Amt . . 1-825	16. Romsdals Amt . . . 1-811
17. Nordlands Amt. . . 1-944	17. Nordlands Amt. . . 1-859	17. Nordlands Amt . . . 1-860

Det vil herved bemærkes, at en samlet Strækning, fra Landets sydlige Ende östover til Christianiafjorden, bestaaende af Lister og Mandals, Nedenæs og Robygdelagets, Bratsbergs, Jarlsberg og Laurvigs samt Buskeruds Amter altid viser det ugunstigste Forhold, dog saaledes at Forholdet i Lister og Mandals Amt ogsaa altid er meget værre end i noget af de andre. Derimod er Forholdet i det norden-og vestenfjeldske Norge bedst, med Undtagelse af Finmarkens Amt, hvor Forholdet har forværret sig ganske overordentlig netop i det sidste Tiaar.

I Romsdal er Tilstanden bleven mærkelig forbedret i begge Tiaar; — i Lister og Mandals, nordre Bergenhus, nordre Trondhjems samt Jarlsberg og Laurviks Amter er Tilstanden bleven lidt bedre i förste Tidsrum, værre igjen i andet, i Stavanger og Nordland er Forværrelse i förste, ingen Forandring i sidste Tidsrum, i Buskerud er Forværrelse i förste, Forbedring i andet Tidsrum, i alle övrige Amter Forværrelse i begge Tidsrum.

Med Hensyn til Idioterne er Ordenen följende:

1835.	1845.	1855.
1. Buskeruds Amt . . . 1-507	1. Nedenæs og Rob. Amt 1-401	1. Buskeruds Amt . . . 1-451
2, Christians Amt . . . 1-527	2. Buskeruds Amt . . . 1-453	2. Hedemarkens Amt . . 1-473
3. Lister og Mandals Amt 1-573	3. Christians Amt . . . 1-460	3. Christians Amt . . . 1-489
4. Akershus Amt . . . 1-582	4. Lister og Mandals Amt 1-496	4. Lister og Mandals Amt 1-499
5. Nedenæs og Rob. Amt 1-596	5. Hedemarkens Amt . . 1-509	5. Nedenæs og Rob. Amt 1-515
6. Stavanger Amt . . . 1-608	6. Nordre Trondhjems Amt 1-518	6. Stavanger Amt . . . 1-522
7. Smaalenenes Amt . . 1-651	7. Akershus Amt . . . 1-529	7. Nordre Trondhjems Amt 1-547
8. Hedemarkens Amt . . 1-659	8. Smaalenenes Amt . . 1-623	8. Smaalenenes Amt . . 1-590
9. Nordre Trondhjems Amt 1-673	9. Nordre Bergenhus Amt 1-634	9. Söndre Trondhjems Amt 1-599
10. Bratsbergs Amt. . . . 1-707	10. Søndre Trondhjems Amt 1-635	10. Jarlsb. og Laurv. Amt 1-617
11. Jarlsb. og Laurv. Amt 1-727	11. Stavanger Amt . . . 1-647	11. Akershus Amt . . . 1-625
12. Nordre Bergenhus Amt 1-730	12. Jarlsb. og Laurv. Amt 1-675	12. Söndre Bergenhus Amt 1-635
13. Söndre — Amt 1-732	13. Bratsbergs Amt. . . . 1-687	13. Nordre — Amt 1-652
14. Söndre Trondhjems Amt 1-739	14. Söndre Bergenhus Amt 1-724	14. Romsdals Amt . . . 1-656
15. Romsdals Amt . . . 1-752	15. Romsdals Amt . . . 1-745	15. Bratsbergs Amt. . . 1-672
16. Finmarkens Amt . . 1-930	16. Nordlands Amt . . . 1-768	16. Nordlands Amt . . . 1-710
17. Nordlands Amt. . . 1-992	17. Finmarkens Amt . 1-1225	17. Finmarkens Amt . . 1-782

Det saakaldte Opland, Hedemarkens og Christians Amter samt Buskeruds Amt, indtager her den værste Plads, og dernæst kommer de Christianssandske Amter, medens atter Nordland og Finmarken staar bedst. Nogen stor Afvigelse fra de erhvervede Sindssygdommes Forekomst bemærkes ikke, undtagen forsaavidt de oplandske Amter ere komne ovenfor de Christianssandske. Dog har ogsaa Bratsberg og Finmarken i 1855 faaet ganske forskjellige Pladser fra dem, som de indtage paa Fortegnelsen over de erhvervede Sindssygdomme. Den egentlige Sammenligning mellem disse 2 Sygdomsklassers Forekomst bör dog udsættes til Provstierne, der fordi de ere mindre give nöjagtigere Resultater.

Kun i Stavanger og Finmarkens Amter er Forholdet blevet bedre i det förste Tiaar; i det andet Tiaar er dette derimod Tilfælde i Christians, Akershus, Nedenæs og Robygdelagets, Lister og Mandals, Nordre Bergenhus og Nordre Trondhjems Amter, i alle övrige Amter er Tilstanden bleven forværret i begge Tiaar.

8. Forekomst i de forskjellige Byer.

Da der ingen Adskillelse er gjort mellem de Syge, der egentlig tilhöre Landdistrikterne, men opholde sig i Byernes Asyler, og de Syge, der egentlig tilhöre Byerne, faar Resultatet af Tællingerne for Byerne meget liden Interesse. Paa den anden Side er det ikke usædvanligt, at ogsaa Byerne udsætte sine Syge paa Landet. Det var f. Ex. den væsentlige Aarsag til, at et enkelt Præstegjeld i Nærheden af Trondhjem, Klæbo, viste et i Forhold til sin Folkemængde paafaldende stort Antal Sindssyge ved sidste Tælling. For Fuldstændigheds Skyld meddeles dog följende Liste over de Sindssyges Antal i Landets forskjellige Kjöbsteder og Ladesteder ved samtlige Tællinger.

Byernes Navne.	1826. Antal.				1835. Antal.			
	Tilfælde af erhv. Sindssygdom.	Idioter.	Tilsammen.	Folkemængde.	Tilfælde af erhv. Sindssygdom.	Idioter.	Tilsammen.	Folkemængde.
Fredrikshald	3	3	6	4612	8	4	12	4921
Fredrikstad	7	3	10	2590	3	1	4	2405
Moss	4	2	6	2863	1	—	1	3277
Dröbak	6	0	6	1171	2	1	3	1314
Christiania	29	6	35	19061	39	13	52	23121
Drammen	5	0	5	6933	6	6	12	7250
Kongsberg	14	2	16	3691	8	5	13	3540
Holmestrand	7	1	8	1462	0	2	2	1561
Tönsberg	3	0	3	1907	3	0	3	1970
Laurvik	7	2	9	3106	7	2	9	3413
Porsgrund	2	1	3	1581	2	0	2	1572
Langesund	2	0	2	528	2	1	3	528
Österrisör	3	0	3	1640	2	0	2	1846
Arendal	1	0	1	1911	6	0	6	3229
Christiansand	9	3	12	7486	25	3	28	7665
Mandal	2	0	2	2050	4	4	8	2102
Farsund	3	2	5	805	1	3	4	918
Flekkefjord	11	0	11	798	4	1	5	1276
Soggendal	3	0	3	208	1	2	3	331
Egersund	5	2	7	778	1	0	1	1103
Stavanger	15	6	21	3777	10	0	10	4857
Bergen	26	4	30	20844	58	16	74	22839
Christiansund	2	2	4	2121	6	3	9	2347
Trondhjem	16	3	19	11639	39	8	47	12358
Hammerfest	0	1	1	341	1	1	2	391
Vardö	1	0	1	88	—	—	—	173
Soon	—	—	—	417	—	1	1	392
Skien	—	—	—	2254	3	2	5	2625
Brevig	—	—	—	1066	0	1	1	1167
Stathelle	—	—	—	218	2	1	3	238
Osebakken	—	—	—	663	1	0	1	646
Kragerö	—	—	—	1416	5	1	6	1616
Tvedestrand	—	—	—	315	2	0	2	338
Lillesand	—	—	—	264	2	0	2	431
Aalesund	—	—	—	289	3	0	3	482
Molde	—	—	—	750	1	0	1	773
Tromsö	—	—	—	738	1	1	2	1365
Hvidsten	—	—	—	—	—	—	—	—
Holmsbo	—	—	—	—	—	—	—	—
Svelviken	—	—	—	—	—	—	—	—
Sandefjord	—	—	—	596	—	—	—	703
Grimstad	—	—	—	437	—	—	—	623
Vadsö	—	—	—	—	—	—	—	234
Sarpsborg	—	—	—	—	—	—	—	—
Kongsvinger	—	—	—	—	—	—	—	—
Lillehammer	—	—	—	—	—	—	—	—
Hönefos	—	—	—	—	—	—	—	—
Namsos	—	—	—	—	—	—	—	—
Bodö	—	—	—	—	—	—	—	239

1845.				1855.			
Antal.				Antal.			
Tilfælde af erhv. Sindssygdom.	Idioter.	Tilsammen.	Folkemængde.	Tilfælde af erhv. Sindssygdom.	Idioter.	Tilsammen.	Folkemængde.
10	2	12	5790	4	8	12	7408
1	3	4	2716	1	2	3	3486
1	0	1	4023	2	2	4	4339
2	1	3	1350	1	1	2	1637
22	2	24	31703	97	14	111	38958
17	9	26	8376	7	9	16	9916
7	4	11	4136	9	8	17	4417
—	—	—	1708	1	1	2	1837
8	0	8	2245	7	3	10	2874
9	2	11	4012	3	2	5	4944
3	4	7	2214	1	3	4	2436
1	0	1	627	—	—	—	753
3	0	3	2008	1	0	1	2213
10	0	10	3562	10	5	15	4456
16	4	20	8349	30	7	37	9521
3	3	6	2304	5	2	7	2719
2	2	4	1095	1	1	2	1170
1	2	3	1610	5	6	11	1551
—	—	—	348	—	—	—	388
1	1	2	1231	4	1	5	1646
26	2	28	8646	7	6	13	11717
29	12	41	23529	42	11	53	25797
0	2	2	3163	4	0	4	4290
44	9	53	14778	70	12	82	16012
1	2	3	927	2	1	3	1125
—	—	—	193	—	—	—	407
3	0	3	396	2	1	3	477
5	1	6	3677	2	5	7	4024
2	0	2	1455	2	1	3	1813
0	2	2	319	1	1	2	459
—	—	—	—	—	—	—	—
3	2	5	2740	5	2	7	3233
5	0	5	462	—	—	—	651
1	0	1	571	1	1	2	734
2	0	2	1157	1	0	1	1856
2	2	4	1183	1	1	2	1454
3	2	5	2011	1	3	4	2958
1	0	1	100	—	—	—	135
1	0	1	293	—	—	—	—
2	0	2	1201	1	0	1	1475
0	1	1	794	—	—	—	1165
1	0	1	806	—	—	—	1124
1	0	1	388	6	1	7	886
—	—	—	1325	1	1	2	1937
—	—	—	—	2	0	2	472
—	—	—	695	1	0	1	1256
—	—	—	—	4	1	5	830
—	—	—	—	1	0	1	591
—	—	—	258	1	0	1	228

Den her meddelte Liste viser en stor Mængde Uregelmessigheder. Endog ved de store Byer ere disse saa paafaldende, at de maa betegnes som Urimeligheder, og umulig kunne forklares uden som Følger af en ganske ufuldstændig og upaalidelig Tælling.

Saaledes viser Christiania i 1826 ialt 35, i 1835 ialt 52, men i 1845 ikkun 24 Sindssyge, hvoraf 2 Idioter. Vilde man forklare sig denne pludselige Formindskelse som Følge af det nye Schema, der udelukker mange Mancholske, saa maa det forundre saameget mere at se, at Drammen, der i 1826 kun har 5 Tilfælde af erhvervet Sindssygdom, ingen Idioter, og i 1835 6 af hver Klasse, i 1845 har faaet 17 med erhvervet Sindssygdom og 9 Idioter, ialt altsaa mere end Christiania, uagtet Christiania er 3 til 4 Gange saa stor og har et Sindssygeasyl. Paa samme Maade staar Bergen i 1835 med 58 Tilfælde af erhvervet Sindssygdom, i 1845 kan med 29, altsaa det halve, medens Stavanger i 1835 kun staar med 10, i 1845 derimod med 26 saadanne Tilfælde. Ti Aar i Forvejen har altsaa Stavanger kun Sjetteparten, 10 Aar efter omtrent ligesaa mange som Bergen. Dette maa öjensynlig kunne betegnes som Urimeligheder, og jeg skal derfor ikke opholde mig videre ved disse Resultater, men kun udtale det Önskelige i, at nöjere bestemte Regler end de, der hidtil synes at være fulgte ved Tællingerne i Byerne, i Fremtiden maa komme til Anvendelss.

Som en Mærkelighed bör dog udhæves det forholdsvis store Antal Sindssyge, som især de förste Tællinger vise i de vestlige Christiansandske Smaabyer, Farsund, Flekkefjord, Soggendal og Egersund, i hvis tilsvarende Landdistrikter Sindssygdommene ligeledes forekomme saa talrige.

9. Forekomst i Provstierne.

Amterne, som större Distrikter, omfatte ofte Egne med

höjst forskjellige naturlige Forhold. Hedemarkens Amt omfatter f. Ex. Skov og Fjeldbygden Österdalen og de kornrige Sletter paa Hedemarken; Christians Amt omfatter Valders og Gulbrandsdaleus Dalförer og Totens Sletter. Provstiinddelingen derimod nærmer sig mere til de naturlige Adskillelser og et Provsti indbefatter sjeldnere ganske forskjellige Slags Egne. Önsker man derfor ved Betragtningen af Sindssygdommenes Fordeling samtidig at tage Hensyn til de naturlige Forhold, er Inddelingen efter Provstier den hensigtsmessigste. Denne har jeg derfor ogsaa benyttet paa de Korter, ved Hjælp af hvilke jeg har sögt at gjöre Forholdet anskueligt.

For at undgaa altfor stor Vidtlöftighed skal jeg for Provstiernes Vedkommende indskrænke mig til at sammenstille Resultaterne af den förste og sidste Tælling.

Provstier.	1826. Antal. Tilf. af erhv. Sindssygdom.	Idioter.	Tilsammen.	Folkemængde.	Forholdstal. Tilf. af erhv Sindssygdom.	Idioter.	Tilsammen.
Christiania	50	13	63	25734	1:515	1:1980	1:408
Drammen	19	14	33	23370	1:1230	1:1669	1:708
Kongsberg	44	40	84	32845	1:746	1:821	1:391
Jarlsberg	52	27	79	27682	1:532	1:1025	1:350
Nordre Jarlsberg	—	—	—	—	—	—	—
Söndre Jarlsberg	—	—	—	—	—	—	—
Laurvik	18	17	35	20048	1:1114	1:1179	1:573
Övre Borgesyssel	17	7	24	15983	1:940	1:2283	1:666
Mellem Do.	18	18	36	17783	1:988	1:988	1:494
Vestre Do.	16	6	22	18454	1:1153	1:3076	1:939
Nedre Do.	22	9	31	15635	1:711	1:1737	1:504
Övre Romerike	50	29	79	48103	1:962	1:1659	1:609
Nedre Do.	11	11	22	19107	1:1737	1:1737	1:868
Österdalen	20	12	32	17177	1:859	1:1431	1:537
Solör og Odalen	—	—	—	—	—	—	—
Hedemarken	30	18	48	27691	1:923	1:1538	1:577
Gulbrandsdalen	42	37	79	36480	1:869	1:986	1:462
Hadeland, Ringerike og Hallingdal	26	22	48	31630	1:1217	1:1438	1:659
Toten og Valders	32	30	62	36390	1:1137	1:1213	1:577
Toten	—	—	—	—	—	—	—
Valders	—	—	—	—	—	—	—
Nedre Telemarken	38	11	49	37456	1:986	1:3405	1:764
Bamle	—	—	—	—	—	—	—
Christiania Stift	505	321	826	451568	1:894	1:1407	1:547
Övre Telemarken	21	13	34	20264	1:965	1:1560	1:596
Övre Telemarkens östfj. Provsti	—	—	—	—	—	—	—
Övre Do. vestfj. Do.	—	—	—	—	—	—	—
Nedenæs	22	15	37	33191	1:1509	1:2213	1:897
Östre Nedenæs	—	—	—	—	—	—	—
Vestre Do.	—	—	—	—	—	—	—
Robygdelaget	12	6	18	6275	1:523	1:1046	1:348
Christiansand	15	4	19	9344	1:623	1:2336	1:492
Mandal	15	1	16	13146	1:876	1:13146	1:822
Lister	61	33	94	27326	1:448	1:828	1:291
Dalerne	32	10	42	13737	1:429	1:1374	1:327
Jederen	21	22	43	9692	1:462	1:441	1:225
Stavanger	23	7	30	11876	1:516	1:1697	1:396
Ryfylke	21	9	30	16891	1:804	1:1877	1:563
Karmsund	0	7	7	7948	—	1:1135	1:1135
Christiansands Stift	243	127	370	169690	1:698	1:1336	1:459
Söndhordland	39	24	63	25597	1:656	1:1067	1:406
Nordhordland	15	7	22	26359	1:1757	1:3766	1:1198
Hardanger og Vos	31	15	46	20162	1:650	1:1344	1:438

1855.

Antal.			Folkemængde.	Forholdstal.		
Tilf. af erhv. Sindssygdom.	Idioter.	Tilsammen.		Tilf. af erhv. Sindssygdom.	Idioter.	Tilsammen.
137	17	154	49764	1 : 363	1 : 2927	1 : 323
36	38	74	31328	1 : 870	1 : 824	1 : 423
99	110	209	41306	1 : 417	1 : 375	1 : 198
—	—	—	—	—	—	—
37	25	62	23084	1 : 624	1 : 923	1 : 372
55	38	93	23437	1 : 426	1 : 617	1 : 252
33	40	73	24187	1 : 733	1 : 605	1 : 331
31	38	69	21746	1 : 701	1 : 572	1 : 315
43	41	84	23940	1 : 557	1 : 584	1 : 285
42	35	77	25084	1 : 597	1 : 717	1 : 326
37	38	75	27494	1 : 743	1 : 724	1 : 367
66	68	134	31064	1 : 471	1 : 457	1 : 232
34	34	68	25715	1 : 756	1 : 756	1 : 378
60	73	133	23477	1 : 391	1 : 322	1 : 177
48	63	111	40217	1 : 838	1 : 638	1 : 362
66	75	141	37464	1 : 568	1 : 500	1 : 266
66	72	138	35852	1 : 543	1 : 498	1 : 260
71	72	143	41459	1 : 584	1 : 576	1 : 290
—	—	—	—	—	—	—
66	72	138	36542	1 : 554	1 : 508	1 : 265
39	64	103	28899	1 : 741	1 : 452	1 : 281
47	34	81	21752	1 : 463	1 : 640	1 : 269
49	30	79	29324	1 : 598	1 : 977	1 : 371
1162	1077	2239	643135	1 : 553	1 : 597	1 : 287
—	—	—	—	—	—	—
32	18	50	11717	1 : 366	1 : 651	1 : 234
32	25	57	13753	1 : 430	1 : 550	1 : 241
—	—	—	—	—	—	—
50	30	80	19730	1 : 395	1 : 658	1 : 247
56	58	114	31015	1 : 554	1 : 535	1 : 272
46	23	69	14070	1 : 306	1 : 612	1 : 204
30	7	37	9521	1 : 317	1 : 1360	1 : 257
61	50	111	22284	1 : 365	1 : 446	1 : 201
104	44	148	25461	1 : 245	1 : 579	1 : 172
39	35	74	18151	1 : 466	1 : 518	1 : 245
30	48	78	14180	1 : 473	1 : 295	1 : 182
38	26	64	24992	1 : 658	1 : 961	1 : 390
30	41	71	22103	1 : 737	1 : 539	1 : 311
20	22	42	17436	1 : 872	1 : 793	1 : 415
568	427	995	244413	1 : 430	1 : 572	1 : 246
56	48	104	36817	1 : 657	1 : 767	1 : 354
66	52	118	39220	1 : 594	1 : 754	1 : 332
54	55	109	25083	1 : 464	1 : 456	1 : 230

Provstier.	1826. Antal. Tilf. af erhv. Sindssygedom.	Idioter.	Tilsammen.	Folkemængde.	Forholdstal. Tilf. af erhv. Sindssygedom.	Idioter.	Tilsammen.
Bergen	39	4	43	22940	1-588	1-5735	1-553
Yttre Sogn	14	12	26	12803	1-914	1-1067	1-492
Indre Sogn	18	8	26	15852	1-881	1-1981	1-610
Söndfjord	24	8	32	19189	1-800	1-2399	1-599
Nordfjord	12	13	25	15945	1-1329	1-1227	1-638
Söndre Söndmör	11	3	14	10986	1-999	1-3662	1-785
Nordre Do.	11	7	18	13726	1-1248	1-1961	1-762
Bergens Stift	214	101	315	183559	1-858	1-1817	1-583
Romsdal	13	6	19	15276	1-1175	1-2546	1-804
Nordmör	42	22	64	23883	1-568	1-1086	1-357
Söndre Dalerne	—	—	—	—	—	—	—
Nordre Do.	—	—	—	—	—	—	—
Dalerne	34	25	59	41652	1-1225	1-1666	1-706
Indherred	76	31	107	40788	1-537	1-1316	1-381
Nordre Indherred	—	—	—	—	—	—	—
Söndre Do.	—	—	—	—	—	—	—
Trondhjem	28	6	34	11639	1-416	1-1940	1-342
Fosen	12	10	22	18198	1-1516	1-1820	1-827
Namdal	7	9	16	10901	1-1557	1-1211	1-681
Trondhjems Stift	212	109	321	162337	1-766	1-1489	1-506
Helgeland	23	10	23	25816	1-1122	1-2582	1-782
Söndre Helgeland	—	—	—	—	—	—	—
Nordre Do.	—	—	—	—	—	—	—
Salten	11	3	14	17349	1-1577	1-5783	1-1025
Söndre Salten	—	—	—	—	—	—	—
Nordre Do.	—	—	—	—	—	—	—
Vesteraalen	0	1	1	10471	—	1-10471	1-10471
Lofoten	—	—	—	—	—	—	—
Senjen	5	1	6	11202	1-2240	1-11202	1-1867
Tromsö	8	3	11	10577	1-1322	1-3526	1-961
Finmarken	8	4	12	8749	1-1094	1-2187	1-729
Vestfinmarken	—	—	—	—	—	—	—
Östfinmarken	—	—	—	—	—	—	—
Tromsö Stift	55	22	77	84164	1-1530	1-3826	1-1093
Det hele Rige	1229	680	1909	1051318	1-855	1-1546	1-551

1855.

Antal.			Folkemængde.	Forholdstal.		
Tilf. af erhv. Sindssygdom.	Idioter.	Tilsammen.		Tilf. af erhv. Sindssygdom.	Idioter.	Tilsammen.
43	13	56	27233	1-633	1-2095	1-486
26	20	46	15635	1-601	1-782	1-340
33	48	81	20787	1-630	1-433	1-257
30	32	62	25561	1-852	1-799	1-412
26	25	51	19513	1-750	1-781	1-383
14	22	36	13942	1-996	1-634	1-387
19	22	41	19123	1-1006	1-869	1-466
367	337	704	242914	1-662	1-721	1-345
27	19	46	21691	1-803	1-1142	1-472
48	64	112	35527	1-740	1-555	1-317
49	42	91	29600	1-604	1-704	1-325
56	49	105	24861	1-444	1-507	1-237
—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—
47	52	99	25403	1-540	1-489	1-257
48	53	101	31361	1-653	1-592	1-310
68	8	76	14883	1-219	1-1860	1-195
32	47	79	27210	1-850	1-579	1-344
31	27	58	16807	1-542	1-622	1-286
406	361	767	227343	1-560	1-630	1-296
—	—	—	—	—	—	—
27	39	66	20793	1-770	1-533	1-315
17	24	41	15536	1-914	1-647	1-379
—	—	—	—	—	—	—
23	12	38	13644	1-593	1-1137	1-390
12	16	25	10506	1-875	1-657	1-375
7	10	17	8670	1-1239	1-867	1-510
5	8	13	8620	1-1724	1-1077	1-663
35	17	52	20149	1-576	1-1185	1-387
25	25	50	17935	1-717	1-717	1-359
—	—	—	—	—	—	—
22	18	40	10589	1-481	1-588	1-265
16	8	24	5800	1-362	1-725	1-242
189	177	366	132242	1-700	1-747	1-361
2692	2379	5071	1490047	1-553	1-626	1-294

For at kunne tilvejebringe en Sammenstilling mellem Provstiernes Forhold ved begge Tællinger, er det nödvendigt at beregne Forholdet i de i Mellemtiden delte Provstier samlet under et. Dette er gjort og derefter bliver Ordenen följende:

A. For samtlige Sindsyge:

Christiania Stift:

1826.		1855.	
1. Jarlsberg	1-350	1. Österdalen	1-177
2. Kongsberg	1-391	2. Kongsberg	1-198
3. Christiania	1-408	3. Gulbrandsdalen	1-260
4. Gulbrandsdalen	1-462	4. Hedemarken	1-266
5. Mellem Borgesyssel	1-494	5. Toten og Valders	1-272
6. Nedre —	1-504	6. Mellem Borgesyssel	1-285
7. Österdalen	1-537	7. Hadeland	1-290
8. Laurvik	1-573	8. Ö. Rom. (Sol. og Od.)	1-291
9. Hedemarken	1-577	9. Jarlsberg	1-300
10. Toten og Valders	1-577	10. Nedre Tel. (og Bl.)	1-313
11. Övre Romerike	1-609	11. Övre Borgesyssel	1-315
12. Hadeland	1-659	12. Christiania	1-323
13. Övre Borgesyssel	1-666	13. Vestre Borgesyssel	1-326
14. Drammen	1-708	14. Laurvik	1-331
15. Nedre Telemarken	1-764	15. Nedre Borgesyssel	1-367
16. Nedre Romerike	1-868	16. Nedre Romerike	1-378
17. Vestre Borgesyssel	1-939	17. Drammen	1-423

Christiansands Stift:

1. Jederen	1-225	1. Lister	1-172
2. Lister	1-291	2. Jederen	1-182
3. Dalerne	1-327	3. Mandal	1-201
4. Robygdelaget	1-348	4. Robygdelaget	1-204
5. Stavanger	1-396	5. Övre Telemarken	1-238
6. Christiansand	1-492	6. Dalerne	1-245
7. Ryfylke	1-563	7. Christiansand	1-257

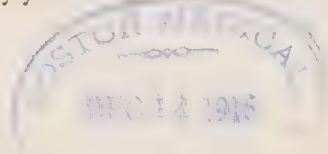

1826.		1855.	
8. Övre Telemarken	1-596	8. Nedenæs	1-262
9. Mandal	1-822	9. Ryfylke	1-311
10. Nedenæs	1-897	10. Stavanger	1-390
11. Karmsund	1-1135	11. Karmsund	1-415
Bergens Stift:			
1. Söndhordland	1-406	1. Hardanger og Vos	1-230
2. Hardanger og Vos	1-438	2. Indre Sogn	1-257
3. Yttre Sogn	1-492	3. Nordhordland	1-332
4. Bergen	1-553	4. Yttre Sogn	1-340
5. Söndfjord	1-599	5. Söndhordland	1-354
6. Indre Sogn	1-610	6. Nordfjord	1-383
7. Nordfjord	1-638	7. Söndre Söndmör	1-387
8. Nordre Söndmör	1-762	8. Söndfjord	1-412
9. Söndre —	1-785	9. Nordre Söndmör	1-466
10. Nordhordland	1-1198	10. Bergen	1-486
Trondhjems Stift:			
1. Trondhjem	1-342	1. Trondhjem	1-195
2. Nordmör	1-357	2. Dalerne	1-278
3. Indherred	1-381	3. Indherred	1-284
4. Namdal	1-681	4. Namdal	1-286
5. Dalerne	1-706	5. Nordmör	1-317
6. Romsdal	1-804	6. Fosen	1-344
7. Fosen	1-827	7. Romsdal	1-472
Tromsö Stift:			
1. Finmarken	1-729	1. Finmarken	1-256
2. Helgeland	1-782	2. Helgeland	1-340
3. Tromsö	1-961	3. Tromsö	1-359
4. Salten	1-1025	4. Salten	1-383
5. Senjen	1-1867	5. Senjen	1-387
6. Vesteraalen	1-10471	6. Vesteraalen (o. Lof.)	1-576

I Christiania Stift ere Overensstemmelserne ikke store; kun det indbyrdes Forhold mellem flere Naboprovstier er forblevet uforandret. Saaledes staar ved begge Tællinger Kongsberg Provsti blandt de værste, Drammens blandt de bedste; Övre Romerike viser et meget slettere Forhold end Nedre Romerike, Jarlsberg end Laurvik. Den indbyrdes Orden imellem Gulbrandsdalens, Hedemarkens, Toten og Valders, samt Hadelands Provstier er ved begge Tællinger den samme, ligeledes imellem Mellem-, Övre og Vestre Borgesyssels Provstier.

I Christiansands Stift udmærke ved begge Tællinger Lister og Jederen sig lige ufordelagtig, Karmsund sig derimod lige fordelagtig. Mandal har ganske skiftet Plads, forövrigt er Omsætningen ikke væsentlig.

I Bergens Stift synes derimod Alting forandret, og ingensomhelst fælles Regel er bemærkelig.

I Trondhjems Stift har Trondhjems Stiftsprovsti holdt sig slettest, Fosen og Romsdalen bedst, forövrigt er Ordenen forandret.

I Tromsö Stift er derimod Ordenen forblevet ganske uforandret, hvilker er saameget mærkeligere paa Grund af de smaa Tal ved förste Tælling.

At Forholdet i samtlige Landets Provstier fremstiller sig værre ved den sidste end ved den förste Tælling kan ikke forundre, naar man erindrer den förste Tællings Ufuldstændighed.

Jeg skal derpaa udföre den samme Sammenstilling for begge Klasser af Sindssyge.

B. Tilfælde af erhvervet Sindssygdom:

Christiania Stift:

1826.		1855.	
1.	Christiania . . . 1-515	1.	Christiania . . . 1-363
2.	Jarlsberg 1-532	2.	Österdalen . . . 1-391
3.	Nedre Borgesyssel 1-711	3.	Kongsberg . . . 1-417
4.	Kongsberg . . . 1-746	4.	Jarlsberg 1-506
5.	Österdalen . . . 1-859	5.	Ned. Telem. (og Bl.) 1-532
6.	Gulbrandsdalen . 1-869	6.	Gulbrandsdalen . 1-543
7.	Hedemarken . . . 1-923	7.	Mellem Borgesyssel 1-557
8.	Övre Borgesyssel . 1-940	8.	Hedemarken . . 1-568
9.	Övre Romerike . . 1-962	9.	Hadeland 1-584
10.	Nedre Telemarken 1-986	10.	Vestre Borgesyssel 1-597
11.	Mellem Borgesyssel 1-988	11.	Toten og Valders . 1-623
12.	Laurvik 1-1114	12.	Ö. Rom. (Sol. og Od.) 1-625
13.	Toten og Valders 1-1137	13.	Övre Borgesyssel . 1-701
14.	Vestre Borgesyssel 1-1153	14.	Laurvik 1-733
15.	Hadeland . . . 1-1217	15.	Nedre Borgesyssel 1-743
16.	Drammen . . . 1-1230	16.	Nedre Romerike . 1-756
17.	Nedre Romerike . 1-1737	17.	Drammen . . . 1-870

Christiansands Stift:

1.	Dalerne 1-429	1.	Lister 1-245
2.	Lister 1-448	2.	Robygdelaget . . 1-306
3.	Jederen 1-462	3.	Christiansand . . 1-317
4.	Stavanger . . . 1-516	4.	Mandal 1-365
5.	Robygdelaget . . 1-523	5.	Övre Telemarken . 1-398
6.	Christiansand . . 1-623	6.	Dalerne 1-466
7.	Ryfylke 1-804	7.	Jederen 1-473
8.	Mandal 1-876	8.	Nedenæs 1-479
9.	Övre Telemarken . 1-965	9.	Stavanger . . . 1-658
10.	Nedenæs . . . 1-1509	10.	Ryfylke 1-737
11.	Karmsund . . . —	11.	Karmsund . . . 1-872

Bergens Stift:

1826.		1855.	
1. Bergen	1-588	1. Hardanger og Vos	1-464
2. Hardanger og Vos	1-650	2. Nordhordland	1-594
3. Söndhordland	1-656	3. Yttre Sogn	1-601
4. Söndfjord	1-800	4. Indre Sogn	1-630
5. Indre Sogn	1-881	5. Bergen	1-633
6. Yttre Sogn	1-914	6. Söndhordland	1-657
7. Söndre Söndmör	1-999	7. Nordfjord	1-750
8. Nordre Söndmör	1-1248	8. Söndfjord	1-852
9. Nordfjord	1-1329	9. Söndre Söndmör	1-996
10. Nordhordland	1-1757	10. Nordre Söndmör	1-1006

Trondhjems Stift:

1. Trondhjem	1-416	1. Trondhjem	1-219
2. Indherred	1-537	2. Dalerne	1-517
3. Nordmör	1-568	3. Namdal	1-542
4. Romsdal	1-1175	4. Indherred	1-598
5. Dalerne	1-1225	5. Nordmör	1-740
6. Fosen	1-1516	6. Romsdal	1-803
7. Namdal	1-1557	7. Fosen	1-850

Tromsö Stift:

1. Finmarken	1-1094	1. Finmarken	1-431
2. Helgeland	1-1122	2. Senjen	1-576
3. Tromsö	1-1322	3. Salten	1-690
4. Salten	1-1577	4. Tromsö	1-717
5. Senjen	1-2240	5. Helgeland	1-826
6. Vesteraalen	—	6. Vesteraal. (og Lof.)	1-1441

Ligheden mellem begge Tællingers Resultater er i Christiania Stift for denne Klasse af de Sindssyge större end for samtlige Sindssyge. Af de 6 slettest stillede Provstier ved begge Tællinger ere de 5 fælles for begge Rækker, ligeledes

de 2 bedst stillede. Det indbyrdes Forhold mellem Österdalen, Gulbrandsdalen, Hedemarken, Toten og Valders, mellem Övre og Nedre Romerike, mellem Jarlsberg og Laurvik er ved begge Tællinger uforandret. Naar man erindrer, at der ligger 30 for Landets Udvikling saa vigtige Aar imellem, og at Forholdet desuagtet har holdt sig saa uforandret, saa synes dette bestemt at tyde hen paa varigt virkende og for visse Egne ejendommelige Aarsagsforhold. I Christiania Stift er Nedre Borgesyssel det eneste Provsti, hvor en virkelig Fremgang til det Bedre kan paavises i Löbet af disse 30 Aar.

I Christiansands Stift finder man store Uligheder ved begge Tællinger. Jederen, Dalernes og Stavanger Provstier indtage ikke blot i Forhold til de övrige Provstier en bedre Plads ved den sidste end ved den förste Tælling, men Forholdet er endog absolut bedre ved den sidste end ved den förste. I Övre Telemarken, Robygdelaget og Mandal er derimod Forholdet betydelig forværret. Lister staar ved begge Tællinger höjt oppe, Karmsund ved begge bedst.

I Bergens Stift spores den samme Uregelmessighed som i Tallene for samtlige Sindssyge. Forbedret viser Tilstanden sig i Bergens og Söndfjords Provstier, omtrent uforandret i Söndhordland. For Bergens By (der væsentlig udgjör Bergens Stiftsprovsti) bör vistnok atter Udelukkelsen af en Del Melancholske paa Grund af den sidste Tællings Schema komme i Betragtning ved Vurderingen af denne tilsyneladende forbedrede Tilstand.

I Trondhjems Stift staar ved begge Tællinger Trondhjems Stiftsprovsti slettest, Fosen næstbedst eller bedst. Forövrigt er der megen Omsætning. Bedre er Tilstanden bleven i Indherred og Nordmör, værre i alle de övrige, især i Namdalen.

I Tromsö Stift have de 4 mellemste Distrikter faaet en

modsat Orden, det første og sidste er uforandret. Tallene ved den første Tælling vare saa smaa, at nogen bestemt Orden ikke kunde ventes bibeholdt. Tilstanden er bleven forværret i alle 6 Distrikter.

C. Idioter:

Christiania Stift:

1826.		1855.	
1. Kongsberg	1-821	1. Österdalen	1-322
2. Gulbrandsdalen	1-986	2. Kongsberg	1-375
3. Mellem Borgesyssel	1-988	3. Toten og Valders	1-481
4. Jarlsberg	1-1025	4. Gulbrandsdalen	1-498
5. Laurvik	1-1179	5. Hedemarken	1-500
6. Toten og Valders	1-1213	6. Ö. Rom. (Sol. og Od.)	1-544
7. Österdalen	1-1431	7. Övre Borgesyssel	1-572
8. Hadeland	1-1438	8. Hadeland	1-576
9. Hedemarken	1-1538	9. Mellem Borgesyssel	1-584
10. Övre Romerike	1-1659	10. Laurvik	1-605
11. Drammen	1-1669	11. Vestre Borgesyssel	1-717
12. Nedre Borgesyssel	1-1737	12. Nedre —	1-724
13. Nedre Romerike	1-1737	13. Jarlsberg	1-738
14. Christiania	1-1980	14. Nedre Romerike	1-756
15. Övre Borgesyssel	1-2283	15. Ned. Tel. (og Bamle)	1-798
16. Vestre —	1-3076	16. Drammen	1-824
17. Nedre Telemarken	1-3405	17. Christiania	1-2927

Christiansands Stift:

1. Jederen	1-441	1. Jederen	1-295
2. Lister	1-828	2. Mandal	1-446
3. Robygdelaget	1-1046	3. Dalerne	1-518
4. Karmsund	1-1135	4. Ryfylke	1-539
5. Dalerne	1-1374	5. Nedenæs	1-577
6. Övre Telemarken	1-1560	6. Lister	1-579
7. Stavanger	1-1697	7. Övre Telemarken	1-592

1626.		1855.	
8. Ryfylke	1-1877	8. Robygdelaget . .	1-612
9. Nedenæs	1-2213	9. Karmsund . . .	1-793
10. Christiansand . .	1-2336	10. Stavanger . . .	1-961
11. Mandal . . .	1-13146	11. Christiansand .	1-1360
		Bergens Stift:	
1. Söndhordland . .	1-1067	1. Indre Sogn . . .	1-433
2. Yttre Sogn . .	1-1067	2. Hardanger og Vos	7-456
3. Nordfjord . . .	1-1227	3. Söndre Söndmör .	1-634
4. Hardanger og Vos	1-1344	4. Nordhordland . .	1-754
5. Nordre Söndmör	1-1961	5. Söndhordland . .	1-767
6. Indre Sogn . .	1-1981	6. Nordfjord . . .	7-781
7. Söndfjord . . .	1-2399	7. Yttre Sogn . . .	1-782
8. Söndre Söndmör	1-3662	8. Söndfjord . . .	1-799
9. Nordhordland . .	1-3766	9. Nordre Söndmör .	1-869
10. Bergen	1-5735	10. Bergen . . .	1-2095
		Trondhjems Stift:	
1. Nordmör . . .	1-1086	1. Indherred . . .	1-541
2. Namdal	1-1211	2. Nordmör	1-555
3. Indherred . . .	1-1316	3. Fosen	1-579
4. Dalerne	1-1666	4. Dalerne	1-599
5. Fosen	1-1820	5. Namdal	1-622
6. Trondhjem . . .	1-1940	6. Romsdal . . .	1-1142
7. Romsdal . . .	1-2546	7. Trondhjem . .	1-1860
		Tromsö Stift:	
1. Finmarken . . .	1-2187	1. Helgeland . . .	1-576
2. Helgeland . . .	1-2582	2. Finmarken . . .	1-630
3. Tromsö	1-3526	3. Tromsö	1-717
4. Salten	1-5783	4. Salten	1-862
5. Vesteraalen .	1-10471	5. Vesteraal. (og Lof.)	1-961
6. Senjen . . .	1-11202	6. Senjen	1-1185

Tælliugen for 1826 frembyder med Hensyn til Idioterne i Almindelighed altfor smaa Tal, til at store Overensstemmelser med den senere Tælling skulde kunne ventes, og i den ovenfor givne Sammenstilling er det ogsaa meget vanskeligt at finde nogen væsentlig Lighed i begge Rækker.

I Christiania Stift har især Kongsberg Provsti, i Christiansands Stift Jederen, i Trondhjems Stift Nordmör igjennem det hele Tidsrum vedligeholdt et stort Antal, Stiftsprovstierne (Byerne) derimod et ringe Antal. I Christiania er endog Forholdet i 1855 gunstigere end i 1826, hvilket ellers med Hensyn til Idioter ikke er Tilfælde i noget andet Provsti. Det behöver vel neppe at gjentages, at dette maa antages væsentlig at bero paa den förste Tællings Ufuldstændighed. At Forholdet med Hensyn til Idioternes Hyppighed ialfald ikke overalt forværres, fremgik ved Sammenstillingen af de sidste Tællinger for Amternes Vedkommende, hvorved det viste sig, at 6 Amter havde et gunstigere Forhold i 1855 end i 1845.

For at gjöre Sindssygdommenes Udbredning i Landets forskjellige Dele saa anskuelig som mulig, har jeg paa hosföjede 3 Korter anlagt de forskjellige Provstier mere og mindre mörke, eftersom ved sidste Tælling de Sindssyges Antal i Forhold til Folkemængden er större eller mindre. No. 1 fremstiller saaledes den förste, No. 2 den anden og No. 3 den tredje af nedenstaaende Rækkefölger:

I. Samtlige Sindssyge.		II. Tilf. af erhv. Sindssygdom.		III. Idioter.	
1. Lister Provsti . . .	1-172	1. Trondhjems Stiftspr.	1-219	1. Jederens Provsti . .	1-295
2. Österdalens — .	1-177	2. Lister Provsti .	1-245	2. Österdalens — . .	1-322
3, Jederens — .	1-182	3. Robygdelagets — .	1-306	3. Kongsberg — . .	1-375
4. Trondhjems Stiftspr. .	1-195	4. Christiansands Stiftspr.	1-317	4. Indre Sogns — . .	1-433
5. Kongsbergs Provsti .	1-198	5. Östfinmarkens Provsti	1-362	5. Mandal — . .	1-446
6. Mandals — .	1-201	6. Christiania Stiftspr. .	1-363	6. Valders — . .	1-452
7. Robygdelagets — .	1-204	7. Mandals Provsti .	1-365	7. Hardanger og Vos Prv.	1-456
8. Hardanger og Vos — .	1-230	8. Öv. Telem. östfj. Prv.	1-366	8. Övre Romerikes —	1-457
9. Övre Romerikes —	1-232	9. Østerdalens —	1-391	9. Nordre Indherreds —	1-489
10. Öv. Telem. östfj. —	1-234	10. Östre Nedenæs —	1-395	10. Gulbrandsdalens —	1-498
11. Nordre Dalernes —	1-237	11. Kongsbergs —	1-417	11. Hedemarkens —	1-500
12. Öv. Telem. vestfj. —	1-241	12. Söndre Jarlsbergs —	1-426	12. Nordre Dalernes —	1-507
13. Östfinmarkens —	1-242	13. Öv. Telem. vestfj. —	1-430	13. Totens —	1-508
14. Dalerne (i Chr.sands St.)	1-245	14. Nordre Dalernes —	1-444	14. Dalernes (i Ch.sands St.)	1-518
15. Östre Nedenæs Provsti	1-247	15. Nedre Telemarkens —	1-463	15. Söndre Helgeland —	1-533
16. Söndre Jarlsbergs —	1-252	16. Hardanger og Vos —	1-464	16. Vestre Nedenæs —	1-535
17. Christiansands Stiftspr.	1-257	17. Dalerne (i C.sands St.)	1-466	17. Ryfylke —	1-539

I. Samtlige Sindssyge.		II. Tilf. af erhv. Sindssygdom.		III. Idioter.	
18. Indre Sogns Provsti	1-257	18. Övre Romerikes Prv.	1-471	18. Övre Telem. vestfj. Prv.	1-550
19. Nordre Indherreds —	1-257	19. Jederens	1-473	19. Nordmörs —	1-555
20. Gulbrandsdalens —	1-260	20. Vestfinmarkens —	1-481	20. Övre Borgesyssel —	1-572
21. Totens —	1-265	21. Nordre Indherreds —	1-540	21. Hadelands —	1-576
22. Vestfinmarkens —	1-265	22. Namdals —	1-542	22. Lister —	1-579
23. Hedemarkens —	1-266	23. Gulbrandsdalens —	1-543	23. Fosens —	1-579
24. Nedre Telemarkens —	1-269	24. Totens —	1-554	24. Mellem Borgesyssel —	1-584
25. Vedre Nedenæs —	1-272	25. Vestre Nedenæs —	1-554	25. Vestfinmarkens —	1-588
26. Valders —	1-281	26. Mell. Borgesyssel —	1-557	26. Söndre Indherreds —	1-592
27. Mellem Borgesyssel —	1-285	27. Hedemarkens —	1-568	27. Laurviks —	1-605
28. Namdals —	1-286	28. Senjens —	1-576	28. Robygdelagets —	1-612
29. Hadelands —	1-290	29. Hadelands —	1-584	29. Söndre Jarlsbergs —	1-617
30. Söndre Indherreds —	1-310	30. Söndre Saltens —	1-593	30. Namdalens —	1-622
31. Ryfylke —	1-311	31. Nordhordlands —	1-594	31. Söndre Söndmörs —	1-634
32. Övre Borgesyssel —	1-315	32. Vest. Borgesyssel —	1-597	32. Solör og Odalens —	1-638
33. Söndre Helgelands —	1-315	33. Bamle —	1-598	33. Nedre Telemarkens —	1-640
34. Nordmör —	1-317	34. Yttre Sogn —	1-601	34. Nordre Helgelands —	1-647

35. Christiania Stiftspr. . 1-323	35. Söndre Dalernes Prv. 1-604	35. Övre Telem. östfj. Prv. 1-651
36. Söndre Dalernes Prv. 1-325	36. Nordre Jarlsbergs — 1-624	36. Nordre Saltens — 1-657
37. Vestre Borgesyssel 1-326	37. Indre Sogns — 1-630	37. Östre Nedenæs — 1-658
38. Laurviks — 1-331	38. Bergens Stifts- — 1-633	38. Söndre Dalernes — 1-704
39. Nordhordlands — 1-332	39. Söndre Indherreds - 1-653	39. Vestre Borgesyssel — 1-717
40. Yttre Sogns — 1-340	40. Söndhordlands — 1-657	40. Tromsö — 1-717
41. Fosens — 1-344	41. Stavangers — 1-658	41. Nedre Borgesyssel — 1-724
42. Söndhordlands — 1-354	42. Övre Borgesyssel — 1-701	42. Östfinmarkens — 1-725
43. Tromsö — 1-359	43. Tromsö — 1-717	43. Nordhordlands — 1-754
44. Solör og Odalens — 1-362	44. Laurviks — 1-733	44. Nedre Romerikes — 1-756
45. Nedre Borgesyssel — 1-367	45. Ryfylke — 1-737	45. Söndhordlands — 1-767
46. Bamle — 1-371	46. Nordmörs — 1-740	46. Nordfjords — 1-781
47. Nordre Jarlsbergs — 1-372	47. Valders — 1-741	47. Yttre Sogns — 1-782
48. Nordre Saltens — 1-375	48. Nedre Borgesyssel — 1-743	48. Karmsunds — 1-793
49. Nedre Romerikes — 1-378	49. Nordfjords — 1-750	49. Söndfjords — 1-799
50. Nordre Helgelands — 1-379	50. Nedre Romerikes — 1-756	50. Drammens — 1-824
51, Nordfjords — 1-383	51. Söndre Helgelands — 1-770	51. Vesteraalens — 1-867
52. Senjens — 1-387	52. Romsdals — 1-803	52. Nordre Söndmörs — 1-869
53. Söndre Söndmörs — 1-387	53. Solör og Odalens — 1-838	53. Nordre Jarlsbergs — 1-923

I. Samtlige Sindssyge.			II. Tilf. af erhv. Sindssygdom.			III. Idioter.		
54.	Söndre Saltens Provtsi	1-390	54.	Fosens Provsti . . .	1-850	54.	Stavangers Provsti . .	1-961
55.	Stavangers —	1-390	55.	Söndfjords — . . .	1-852	55.	Bamle — . .	1-977
56.	Söndfjords —	1-412	56.	Drammens — . . .	1-870	56.	Lofotens — .	1-1077
57.	Karmsunds —	1-415	57.	Karmsunds — . . .	1-872	57.	Söndre Saltens Provsti	1-1137
58.	Drammens —	1-423	58.	Nordre Saltens Provsti	1-875	58.	Romsdals —	1-1142
59.	Nordre Söndmörs —	1-466	59.	Nordre Helgelands —	1-914	59.	Senjens —	1-1185
60.	Romsdals —	1-472	60.	Söndre Söndmörs —	1-996	60.	Christiansands Stiftspr.	1-1360
61.	Bergens Stifts- —	1-486	61.	Nordre — —	1-1006	61.	Trondhjems —	1-1860
62.	Vesteraalens —	1-510	62.	Vesteraalens —	1-1239	62.	Bergens —	1-2095
63.	Lofotens —	1-663	63.	Lofotens —	1-1724	63.	Christiania —	1-2927

No. I af disse Korter viser i det Hele et gunstigere Forhold langs Kysterne end i Indlandet. Kun den Del af Christiansands Stift, hvori saagodtsom ingen Fjorde trænge ind, og tildels Finmarken, gjör en Undtagelse herfra. Midtpartiet af Landet viser en jevn Mellemtilstand, mörkere i Christiansands end i Christiania Stift, og de störste Skygger i samme foraarsages af Österdalen og Numedalen (Kongsbergs Provsti). De indre Fjordbygder langs Vestkysten vise sig noget mere hjemsögte end de ydre.

Da imidlertid dette Billede er sammensat af 2 forskjellige Tilstande, har det en större Interesse at betragte disses særskilte Forekomst.

Paa No. 2, der fremstiller de erhvervede Sindssygdommes Forekomst, sees Skyggerne at have samlet sig skarpest i Christiansands Stift, dog saaledes, at Egnene omkring den eneste i samme indtrængende dybe Fjord holde sig lyse. Kun Östfinmarken (for störste Delen beboet af en fra Normændene forskjellig Nation) og Stiftsprovstierne med deres Sindssygeasyler vise et lignende Mörke.

Noget bestemt Forhold mellem Indland og Kystland er her ikke fremtrædende — dog viser Vestkysten i det Hele et gunstigt Forhold, og hvor der er nogen Forskjél imellem de indre og ydre Fjordbygder, er Forholdet bedst i de sidste.

Paa No. 3, der viser Idioternes Forekomst, er derimod Forskjellen mellem Indland og Kystland stærkt fremtrædende, saaledes at saagodtsom overalt med Undtagelse af i Christiansands Stift, dette viser sig lyst og hint mörkt. Skyggerne ere her stærkest i Christiania Stift, og det paa No. 1 fremtrædende Mörke i Österdalens og Kongsbergs Provstier, sees væsentlig at skyldes de i disse Distrikter tilstedeværende talrige Idioter. Jederens og Robygdelagets Provstier i Christiansands Stift gjöre en Undtagelse fra den almindelige Regel,

idet Jederen, der er et fladt Kystland, staar ganske mörkt, medens Robygdelaget (Sætersdalen) staar forholdsvis meget lyst. Modsætningen mellem de indre og ydre Fjordbygder i Bergens Stift er her meget stærkt fremtrædende.

Stiftsprovstierne o: de större Byer og deres nærmeste Omkreds, vise alle det gunstigste Forhold.

10. At forfölge Fordelingen videre til Distrikter af saa ubetydeligt Omfang som Prestegjeld, kan i sin Almindelighed neppe före til noget sikkert Resultat. Saa nöjagtig er Tællingen i Regelen ikke udfört, at jo enkelte Misligheder ved samme, dels af Forsömmelse, dels af fejlagtig Opfatning, kunne bevirke, at det indbyrdes Forhold mellem Prestegjeldene kan være blevet et andet end det skulde været, medens saadanne Fejl i större Distrikter lettere hæve hinanden. Saa stor kan imidlertid Afvigelserne i Forholdet i de forskjellige Prestegjeld i et vist Distrikt være, at deraf utvivlsomme Slutninger kunne drages, og navnlig i de mest hjemsögte Distrikter bliver det af stor Vigtighed at komme efter, hvilke mindre Dele af samme især betinge hint mislige Forhold, idet man deraf maa kunne haabe at finde Vejledning til Slutninger angaaende Aarsagsforholdene. I saa Henseende kunne naturligvis ogsaa de enkelte Kirkesogn faa Betydning.

Jeg vælger derfor de 4 Provstier, som paa Kort No. 1 ere betegnede med de mörkeste Skygger, og anförer i disse de Sindssyges Fordeling i de forskjellige Prestegjeld, men udsætter Betragtningen af de særskilte Forhold i samme til det följende Afsnit om Aarsagsforholdene:

1. Österdalens Provsti.

Prestegjeld.	Antal.			Folke-mængde.	Forholdstal.		
	Tilf. af erh. Sindssygd.	Idioter.	Samtlige Sindssyge.		Tilf. af erhvervet Sindssygd.	Idioter.	Samtlige Sindssyge.
Kvikne . . .	3	3	6	1184	1-395	1-395	1-197
Tolgen . . .	8	6	14	2764	1-346	1-461	1-197
Tönset . . .	15	25	40	4439	1-296	1-178	1-111
Rendalen . .	14	8	22	2608	1-186	1-326	1-119
Aamot . . .	8	18	26	3926	1-491	1-218	1-151
Tryssil . . .	6	3	9	3325	1-554	1-1108	1-369
Elverum . .	6	10	16	5231	1-872	1-523	1-327

Den indbyrdes Orden bliver derefter følgende:

Samtlige Sinddsyge.	Erhvervede Sindssyg-domme.	Idioter.
1. Tönset.	1. Rendalen.	1. Tönset.
2. Rendalen.	2. Tönset.	2. Aamot.
3. Aamot.	3. Tolgen.	3. Rendalen.
4. Kvikne.	4. Kvikne.	4. Kvikne.
5. Tolgen.	5. Aamot.	5. Tolgen.
6. Elverum.	6. Tryssil.	6. Elverum.
7. Tryssil.	7. Elverum.	7. Tryssil.

Kvikne og Tolgen ligge nordligst, Aamot og Elverum sydligst; Tilstanden synes saaledes ikke at staa i noget Forhold til Beliggenheden.

2. Kongsbergs Provsti.

Prestegjeld.	Antal.			Folke-mængde.	Forholdstal.		
	Tilf. af erh. Sindssygd.	Idioter.	Samtlige Sindssyge.		Tilfælde af erhvervet Sindssygd.	Idioter.	Samtlige Sindssyge.
Modum . . .	31	14	45	7504	1-242	1-536	1-167
Sigdal	9	20	29	6216	1-691	1-311	1-214
Eker	19	25	44	10311	1-543	1-412	1-234
Sandsvær . .	11	8	19	4295	1-390	1-537	1-226
Kongsberg .	9	8	17	4851	1-539	1-606	1-285
Flesberg . .	6	10	16	2920	1-487	1-292	1-182
Roll. og Nore	14	25	39	5209	1-372	1-208	1-133

Ordenen bliver derefter følgende:

Samtlige Sindssyge.	Erhvervede Sindssygdomme.	Idioter.
1. Rollag og Nore.	1. Modum.	1. Roll. og Nore.
2. Modum.	2. Rollag og Nore.	2. Flesberg.
3. Flesberg.	3. Sandsvær.	3. Sigdal.
4. Sigdal.	4. Flesberg.	4. Eker.
5. Sandsvær.	5. Kongsberg.	5. Modum.
6. Eker.	6. Eker.	6. Sandsvær.
7. Kongsberg.	7. Sigdal.	7. Kongsberg.

Her bemærkes for Idioternes Vedkommende den Regel, at de forekomme hyppigst i Fjeldbygderne (Rollag, Nore, Flesberg, Sigdal) mindre hyppigt i de lavere Bygder (Eker, Modum og Sandsvær), sjeldnest i Byen (Kongsberg). Forövrigt bemærkes intet Forhold til Beliggenheden.

3. Lister Provsti.

Prestegjeld.	Antal.				Forholdstal.		
	Tilf. af erh. Sindssygd.	Idioter.	Samtlige Sindssyge.	Folkemængde.	Tilfælde af erhvervet Sindssygd.	Idioter.	Samtlige Sindssyge.
Vanse . . .	31	7	38	6312	1-203	1-902	1-166
Herred . . .	19	2	21	2320	1-122	1-1160	1-110
Lyngdal . . .	21	9	30	4784	1-228	1-532	1-159
Kvinnesdal .	21	8	29	4655	1-222	1-582	1-161
Flekkefjord .	12	17	29	5272	1-439	1-310	1-182
Hegebostad .	—	1	1	2118	—	1-2118	1-2118

Ordenen bliver her følgende:

Samtlige Sindssyge.	Erhvervede Sindssygdomme.	Idioter.
1. Herred.	1. Herred.	1. Flekkefjord.
2. Lyngdal.	2. Vanse.	2. Lyngdal.
3. Kvinnesdal	3. Kvinnesdal.	3. Kvinnesdal.
4. Vanse.	4. Lyngdal.	4. Vanse.
5. Flekkefjord.	5. Flekkefjord.	5. Herred.
6. Hegebostad.	6. Hegebostad.	6. Hegebostad.

For Hegebostads Vedkommende er Tællingen neppe fuldstændig. Af de 17 Idioter i Flekkefjords Prestegjeld findes de 11 i Byen, hvilket er et ganske usædvanligt Forhold. Imel-

lem de övrige 4 Prestegjeld er Forholdet ikke meget afvigende, dog have Kvinnesdal og Lyngdal, der mere ere Indbygder, flere Idioter og færre erhvervede Sindssygdomme end de 2 andre.

4. Jederens Provsti.

Præstegjeld.	Antal.			Folkemængde.	Forholdstal.		
	Tilf. aferh. Sindssygd.	Idioter.	Samtlige Sindssyge.		Tilfælde af erhvervet Sindssygd.	Idioter.	Samtlige Sindssyge.
Haa	4	13	17	2859	1-715	1-220	1-168
Ly	10	10	20	3333	1-333	1-333	1-166
Klep	6	12	18	2034	1-339	1-169	1-113
Höjland . . .	4	6	10	3376	1-844	1-563	1-338
Haaland . .	6	7	13	2578	1-430	1-368	1-198

Ordenen bliver derefter följende:

Samtlige Sindssyge.	Erhvervede Sindssygdomme.	Idioter.
1. Klep.	1. Ly.	1. Klep.
2. Ly.	2. Klep.	2. Haa.
3. Haa.	3. Haaland.	3. Ly.
4. Haaland.	4. Haa.	4. Haaland.
5. Höjland.	5. Höjland.	5. Höjland.

Klep og Haa ligge Havet nærmest med en lav flad Kyst, Ly og Höjland komme ikke i Berörelse med Havet og Haaland har et mere bakket og bjergigt Terræn. Hvorvidt dette kan antages at staa i noget Forhold til Idioternes Forekomst, skal jeg senere under Aarsagsforholdene komme til at omtale.

Af de her nævnte Prestegjeld har jeg i Tönset, Rendalen, Rollag, Nore, Flesberg, Vanse, Herred og Klep undersögt de fleste Sindssyge; desuden har jeg foretaget lignende Undersögelser i Klæbo i Nordre Dalernes Provsti, i Rendalen og Surendalen i Nordmörs Provsti, og i Kinservik i Hardanger og Vos Provsti.

Paa disse Undersögelser, paa lignende, men mindre nöj-

agtige i andre gjennemrejste Egne, paa Erfaringer fra Gaustad Sindssygeasyl, tildels ogsaa paa de i Trondhjems, Bergens og Christiansands Sindssygeasyler förte Sygejournaler, som vedkommende Bestyrere godhedsfuldt stillede til min Raadighed, er den i de följende Afsnit givne Fremstilling af Sindssygdommenes Aarsager og Behandling i Landet grundet.

11. Inden jeg forlader dette Afsnit vil det være af Interesse at sammenligne Forholdene hos os med Forholdene i andre Lande.

For en fuldstændig sammenlignende Fremstilling af disse Forhold i de forskjellige Lande er desværre endnu meget faa Hjelpemidler tilstede.

Det falder af sig selv, at man, forinden man skrider til en saadan Sammenligning, först og fremst har Sikkerhed for, hvorledes de Tællinger, med hvilke man vil gjöre Sammenligningen, ere udförte, og hvilken Grad af Paalidelighed der kan tillægges dem. I de fleste af de Lande, med hvilke Norge hidindtil er blevet sammenlignet i denne Henseende, grunde de opgivne Tal sig mere paa Beregninger og Slutninger, end paa virkelige Tællinger. Ofte har man som f. Ex. i England kun vidst Antallet paa dem, der vare i Anstalter og under Fattigforplejning. Paa denne Maade er, som bekjendt, de fleste af de Tal, som *Esquirol* har sammenstillet for forskjellige Lande, fremkommet, og det er væsentlig ved Sammenstilling med disse og andre Tal, der ere fremkomne paa lignende Maade, at vort Land er kommet til at indtage en saa sörgelig Plads i denne Henseende.

De spredte Angivelser af Tællinger, som man har Anledning til at finde, især i Tidsskrifter, ere sædvanlig meget ufuldstændige, navnlig med Hensyn til Tællingsmaaden, og denne har dog en saa stor Indflydelse paa Resultatet, at det er blevet sagt, at en Tælling gjennem Prester og deres Med-

hjelpere ɔ: fra Hus til Hus, giver et dobbelt saa stort Antal som en Tælling gjennem Læger. Som oftest kan man derfor ogsaa af Resultatet slutte sig til Tællingsmaaden.

Af disse Grunde er jeg temmelig indskrænket i Valget af Exempler til Sammenligning.

I Danmark (Kongeriget uden Island og Færöerne) fandtes ved en som det synes nöjagtig Tælling i Aaret 1845 ialt 4276 Afsindige og Idioter eller 1 Sindssyg paa 316 Indbyggere. (Samme Aar i Norge 1—310). Af disse vare 2446 Idioter og 1821 Afsindige, altsaa forholdsvis i Danmark flere Idioter end i Norge. Dette fortjener vel at erindres, inden man sætter Idioternes Hyppighed i Norge i et altfor bestemt Forhold til Landets naturlige Beskaffenhed som Bjergland.

Paa Færöerne angives Forholdet af Sindssyge som 1-110.

Paa Island forholdt i 1845 de Sindssyge sig til Befolkningen som 1 til 385 og 71 % af de Sindssyge vare Idioter.

Fra flere mindre tydske Stater synes Tællingerne temmelig paalidelige: I „de Lybekske Stater“ har en Tælling i de sidste Aar vist:

1 Sindssyg paa 305 Indbyggere,

1 Tilfælde af erhvervet Sindssygdom paa 454 Indbyggere,

1 Idiot paa 928 Indb.

I Byerne 1 Sindssyg paa 308, 1 Tilfælde af erhvervet Sindssygdom paa 403, 1 Idiot paa 1298 Indbyggere.

Paa Landet 1 Sindssyg paa 298, 1 Tilfælde af erhvervet Sindssygdom paa 624, 1 Idiot paa 558 Indbyggere.

Som Aarsag til dette usædvanlig slette Forhold angives Undladelse af betimelig Behandling og Mangel paa hensigtsmessige Anstalter.

I Oldenborg 1 Sindssyg paa 351 Indbyggere.
1 Tilf. af erhv. Sindssygd. paa 545 Indb.
1 Idiot paa 982 Indb.

I Frankrig forholder efter den seneste mig bekjendte Tælling (de erhvervede?) Sindssygdomme sig til Folkemængden som 126 til 100,000 eller 1 til henved 800. Da der tillige opgives et omtrent ligesaa stort Antal Goitreux o: Lidende af Krop, er det at antage, at ialfald Kretinerne ikke ere medregnede mellem de Sindssyge.

I Massachusset i Nordamerika, med en Folkemængde af 1,124,676 Mennesker, var Forholdet i 1854

1 Sindssyg paa 302 Mennesker,

1 Tilf. af erhv. Sindssygd. paa 427 Mennesker,

1 Idiot paa 1034 Mennesker,

samt med Hensyn til Kjön 1 Sindssyg 442 Mænd.

1 — 413 Kvinder.

Uagtet ingen af de nævnte Lande, og heller intet andet mig bekjendt Land (Færöerne kunne herved ikke komme i Betragtning uden som et Provsti eller desl.) viser et ligesaa slet Forhold som Norge, sees det dog, at Forskjellen ikke er saa stor, som man har antaget.

ANDET AFSNIT.

Aarsagsforhold.

1. Spörgsmaalet om, hvilke Aarsager der især betinge Udbrud af Sindssygdom i vort Land, falder ikke ganske sammen med Spörgsmaalet om Aarsagerne til, at der i samme findes et saa stort Antal Sindssyge. Det sidste afhænger for en væsentlig Del af de Forhold, som betinge Overgangen i Helbredelse, Uhelbredelighed eller Död — altsaa af Behandlingsmaaden, hvilket i det Store omtrent falder sammen med Sindssygevæsenets Indretning. Idet jeg derfor for en Del maa udsætte Besvarelsen af det sidste Spörgsmaal til disse Undersögelsers tredje Afsnit, gaar jeg over til det förstnævnte.

Jeg erkjender tilfulde det Vanskelige ved denne Opgave, der paa engang forudsætter saameget Kjendskab til Sindssygdommenes Aarsager i Almindelighed og til vort Lands og Folks særegne Forhold og Egenskaber. Det kan derfor naturligvis ikkun være min Mening at levere enkelte Bidrag til dens Lösning.

2. Dersom det var muligt i hvert enkelt eller i de fleste Tilfælde af Sindssygdom at fremdrage en Hovedaarsag, vilde man ved at sammenstille et stort Antal Tilfælde kunne tælle sig til Svaret; og denne Fremgangsmaade er ikke bleven uforsögt.

Men den Hjernelidelse, hvis Symptom Sindssygdommen er, indtræder i de sjeldneste Tilfælde som Virkningen af en ene-

staaende paaviselig Aarsag; sædvanlig derimod som Resultatet af flere samvirkende ydre Indflydelser og indre Tilstande. Og disse lade sig kun med Vanskelighed og sjelden uden en vis Grad af Vold paa Sandheden, ordne til Rubrikker.

Allermest finder denne Vold paa Sandheden Sted, naar man opstiller disse Tilstande og Indflydelser enkeltvis og saa forsöger paa at bringe Tilfældene ind under den ene eller den anden af dem. Da bliver Valget ofte ganske vilkaarligt, og Iagttagerens egen Retning eller forudfattede Mening faar en bestemt Indflydelse paa Resultatet. Dette sees navnlig i de forskjellige Slutninger med Hensyn til den indbyrdes Hyppighed af sjælelige og legemlige Aarsager, hvortil forskjellige Forfattere ere komne.

Anderledes er det, naar man i et vist Antal Tilfælde anförer, at hver af de forskjellige Indflydelser har gjort sig gjeldende saa og saa ofte. Derved udelukkes ikke, at flere Indflydelser kunne have virket ved Siden af hinanden, og idet de alle tages med, kan enhver af dem nogenlunde komme til sin Ret.

Men heller ikke paa denne Maade kan man uden videre tælle sig til Aarsagernes indbyrdes Vigtighed.

En mindre betydningsfuld Indflydelse kan have været medvirkende i et större Antal Tilfælde, og en mere betydningsfuld eller endog i sig selv afgjörende i et mindre. Den sidste kan derfor ikke tillægges en ringere Betydning end den förste.

Heller ingen Tal end usikre eller vildledende. Jeg meddeler af disse Grunde ingen tabellarisk Oversigt over Aarsagernes indbyrdes Hyppighed.

3. Idet jeg i det Följende særekilt afhandler flere af de betydningsfuldeste og hyppigste Aarsager, bliver det naturligvis min Opgave först og fremst at udhæve deres Virkninger

under vort Lands særegne Forhold. Men da flere af disse Aarsagers Virkning og Virkemaade endnu er temmelig usikker og tildels omtvistet, vil det tillige blive nödvendigt, gjennem Sygehistorier og Sygdomsbeskrivelser at forklare og begrunde samme. Da disse Undersögelser derhos ikke udelukkende ere bestemte til Læsning for Sagkyndige, men tillige forventes at kunne blive oplysende og belærende for en större Kreds, kan jeg ikke undgaa at opholde mig ved Kjendsgjerninger, som ville være Mange bekjendte. Norge gjör naturligvis ingen Undtagelse fra den övrige Verden, og Sammenstillingen af Aarsag og Virkning her maa, forsaavidt den er rigtig, blive overensstemmende med Erfaringerne fra andre Lande. Jeg skal imidlertid bestræbe mig for, udelukkende at gjöre mine Slutninger fra hjemlige Iagttagelser og Forhold.

De 2 forskjellige Sygdomsklasser, hvorunder jeg i det Foregaaende har henfört de Sindssyge, have naturligvis hver sine særegne Aarsager. De have imidlertid ogsaa endel vigtige Kilder tilfælles, og for Fremstillingens Skyld vil jeg vælge, först at behandle disse og derpaa at gaa over til hver Klasses særegne Aarsager.

I. Fælles Aarsager til erhvervet Sindssygdom og Idioti.

Som de vigtigste af disse fælles Aarsagsforhold anser jeg Arvelighed, maaske i Forbindelse med Ægteskaber mellem nære Slægtninger, samt Nydelse af Spirituosa.

Arvelighedsforhold.

4. Hvis man, som nogle norske Forfattere om Spedalskheden i den seneste Tid, vilde indskrænke sig til kun at antage Arveligheden bevist i de Tilfælde, hvor Sygdommen har været tilstede hos Forældrene, ja endog af disse kun de, hvor Sygdommen var udbrudt hos Forældrene, inden Börnene kom til Verden, skulde denne Aarsag kun komme i Betragtning hos et meget ringe Antal Sindssyge. Men disse Paastande ere, saavidt jeg ved, ganske enestaaende i Videnskaben, og jeg vil i det Följgende komme til at levere Exempler, som paa det klareste vise de her omtalte Tilstandes Arvelighed just der, hvor ingen saadan ligefrem Overförelse kan paavises at have fundet Sted.

Paa den anden Side er naturligvis den Omstændighed, at man har sindssyge Slægtninger, endog i lige opstigende Linje, langt fra at bevise noget arveligt Anlæg. Selv hvor baade

Forældre og Börn lide af samme Tilstand, behöver ikke de sidste nödvendig at have modtaget noget Anlæg dertil af de förste. Tilfældige Aarsager kunne have virket samtidig paa flere Medlemmer af samme Familje. Kun hvor en vis Sygdom eller Sygdomsklasse optræder i en Slægt med en meget större Hyppighed end udenfor samme, uden at det kan forklares som Virkning af andre bekjendte Aarsager, maa man synes berettiget til at antage dette begrundet i et arveligt Anlæg.

Ikke heller kunne alle de Indflydelser, der fra Forældrene virke paa Börnene komme i Betragtning her. Naar f. Ex. Brændevinsdrik hos Faderen eller Skræk og Mishandling hos Moderen fremkalder Idioti hos et eller flere af Börnene, kunne disse ikke siges at blive Idioter formedelst et arveligt Anlæg til denne Sygdom, ti dertil hörer, at Anlægget til samme Sygdom skjult eller aabenbart har været tilstede hos en af Forældrene. Den Omstændighed, at flere af Börnene lide under samme Tilstand, beviser heller ikke under Forhold, hvor en saadan Indflydelse i længere Tid er virksom hos Forældrene, noget med Hensyn til Arvelighed.

5. Jeg har om 142 af 320 Sindssyge og Idioter, som jeg paa min Rejse har undersögt, faaet oplyst, at de have haft sindssyge Slægtninger. Af 169 Idioter havde de 84 eller 50 % haft sindssyge Slægtninger og af 151 med erhvervet Sindssygdom kun 58 eller 38 %. Dette behöver imidlertid af de ovenfor anförte Grunde, ikke nödvendig at bevise, at det arvelige Anlæg til Idioti er saameget större end til anden Sindssygdom.

Kun et Antal af 39 af disse, nemlig 18 med erhvervet Sindssygdom, og 21 Idioter, altsaa omtrent 12 % af hvert Slags, havde haft sindssyge Forfædre; saaledes nemlig:

Erhvervet Sindssygdom:

1 Tilfælde begge Forældre.
5 — Faderen.
8 — Moderen.
4 — 1 eller flere af Bedsteforældrene.

Idioter:

2 Tilfælde begge Forældre.
6 — Faderen.
4 — Moderen.
4 — 1 eller flere af Bedsteforældene.
5 — Oldemoderen.

Ligesaa lidt som man nu behöver at antage det arvelige Anlæg i alle disse 39 Tilfælde, ligesaa lidt maa man indskrænke Antagelsen deraf til disse. Det vil overhovedet ofte bero paa et noget usikkert Skjøn, om man skal antage et arveligt Anlæg eller ikke, og derfor maa man vogte sig for at lægge formegen Vægt paa Tallene alene.

6. At arveligt Anlæg gjör sig gjeldende i et meget större Antal Tilfælde end de, hvor Sindssygdom kan paavises i lige opstigende Linje, og ofte stærkest der, hvor ingen umiddelbar Overförelse fra Forældre til Börn har fundet Sted, kan följgende Slægt fra Storelvedalen i Österdalen vise:

Slægt No. 1.

Ubekjendt Fader.
1. Anders. 2. *Simen*, sindssyg.
1. Gjermund. 2. *Rönnaug*, sindssyg.
1. Anders.
Et Barn, sindssygt.
2. Engebret.
Gjermund, Idiot.
3. Anne.
Nils, sindssyg.
4. Haaken.
1. *Gjermund*, Idiot.
2. *Ingeborg*, Idiot.
5. *Gjermund*, Idiot.
6. Ole.
Gjermund, sindssyg.
7. Peter.
Et Barn, sindssygt.

Hos 4 af de her nævnte Syge har jeg haft Anledning til selv at undersöge Tilstanden, og jeg har ingen Grund til at tro, at ikke ogsaa Opgivelserne for de Övriges Vedkommende skulde være paalidelige.

Uagtet i denne Slægt ingen af de Syge sees at nedstamme fra nogen Sindssyg, fremtræder Virkningen af en fælles sygelig Spire dog saa hyppig, at der ikke vel kan næres Tvivl om dens Tilstedeværelse, saameget mindre som Familjens Forhold forøvrigt i Almindelighed ikke kan siges at udsætte den for andre skadelige Indflydelser. Muligens vilde man ved et nöjagtigt Bekjendskab til Slægtens Forfædre kunne paapege Sindssygdom hos en af disse, muligens ogsaa ikke, ti der er formentlig Intet til Hinder for, at man kan overföre en Sygdomsspire paa sit Afkom, baade uden at man selv har modtaget den, og uden at den er kommen til Frembrud hos den Overförende selv.

Hos de Syge af denne Slægt ser man nu denne Spire snart aabenbare sig som Idioti, snart i andre Former af Sindssygdom. At den ogsaa tildels er virksom hos de Sunde, fremgaar af en stærk Lidenskabelighed og næsten sygelig Ilsindethed, som er ejendommelig for flere af dem.

7. Som Exempel paa begge Slags Overförelse, anföres Slægt No. 2, fra Omegnen af Flekkefjord, paa hvilken Distriktslæge Kraft ved Indsendelsen af en af dens Medlemmer til Gaustad har gjort opmærksom.

Blandt 30 Börn og Børnebörn af en ikke sindssyg Mand bleve her de 11 sindssyge.

8. Den sikreste, for ikke at sige den eneste Maade til med Bestemthed at bedömme Betydningen og Styrken af et saadant Anlæg inden en vis Slægt, er at tælle alle levende Medlemmer af samme og sammenligne Hyppigheden af Syg-

dommen mellem disse med Sygdommens Hyppighed i det större Folkesamfund, hvori de leve.

Det er dette, som jeg har været istand til med Slægt No. 3 fra Flesberg i Numedal, som ogsaa fortjener Opmærksomhed derved, at den viser Fællesskab i Anlægget til Sindssygdom og Dövstumhed.

I denne Slægt findes 9, som ere eller have været sindssyge eller Idioter, 4 Dövstumme og 1 Epileptisk. Alle 4 Døvstumme og 8 af de Sindssyge ere ilive. I Flesberg Prestegjeld har jeg i det Hele forefundet 24 Sindssyge og 6 Dövstumme. Ved Folketællingen er der rigtignok opgivet 11 Dövstumme, men 5 af disse vare ogsaa henregnede mellem Idioter. Altsaa tilhöre 12 eller to Femtedele af alle de 30 i Prestegjeldet forekommende Sindssyge og Dövstumme denne ene Familje. For at komme efter hvor udbredt denne Familje kunde være, paatog jeg mig nöjagtig at eftertælle alle i Prestegjeldet levende Ætlinger af hin Ejvind. Ved Hjelp af en af hans Sönnesönner og flere andre Medlemmer af Familjen fandt jeg da deres Tal at belöbe sig til 126. Flesberg har en Folkemængde af 2920. Medens altsaa Forholdet inden denne Familje bliver 1 Sindssyg eller Dövstum paa 10 eller 11, bliver det for de övrige 2794 som 1 til 155. Anlægget til disse Tilstande eller Sandsynligheden for at komme til at lide af dem, er altsaa 15 Gange saa stor indenfor denne Familje som udenfor samme. Tages Forholdet alene for de Sindssyges Vedkommende, sees det at blive 8 paa 126, og 16 paa 2794 eller 1 paa 16 og 1 paa 175, altsaa omtrent 11 Gange större i end udenfor Slægten.

Esquirol, der anser Arveligheden for den almindeligste prædisponerende Aarsag til Sindssygdom, gjör opmærksom paa, at den især er af stor Betydning hos de Rige; han fandt

den hos 3 Femtedele af disse, men kun hos en Fjerdedel af de Fattige. Den Omstændighed, at indbyrdes Giftermaal saameget hyppigere finder Sted i de rige Familjer, turde være en af Grundene dertil. Imidlertid sees i den sidst omtalte Slægt, der vel maa ansees for den rigeste i Prestegjeldet, kun et indbyrdes Ægteskab at have fundet Sted, i hvilket da rigtignok ogsaa en fuldkommen Idiot er kommen til Verden. Familjens Forbindelser höjere op i Slægten kjender jeg ikke, og har navnlig ikke kunnet udfinde noget Slægtskab mellem Ejvinds Börn eller Börnebørn og deres Ægtefæller. Ejvind selv beskrives som en dygtig og temmelig ordentlig Mand; af hans Sönner omtales Kittel og tildels Gullik som tilböjelige til at „ture og drikke." Den mærkeligste Række er Helliks Döttre, der skildres som mörke heftige Karakterer, som tildels have behandlet sine Börn haardt.

Slægten var ikke samlet paa noget enkelt Sted, og ingen særegne Indflydelser vides at have virket paa dens Medlemmer fremfor paa Prestegjeldets övrige Beboere.

9. At paa denne Maade Tilstedeværelsen af en enkelt eller flere saadanne Slægter kan komme til at kaste et Mörke over et enkelt Prestegjeld, der igjen kan have betydelig Indflydelse paa den Skygge, som vedkommende Provsti faar paa Korterne over Sindssygdommenes Forekomst, vil sees af de 2 tildels indbyrdes forbundne Slægter i Kinservik Prestegjeld i Hardanger, No. 4 og 5 At jeg kan levere dem saa fuldstændige, skyldes dels den Omstændighed, at Hardangerne med stor Interesse bevare Erindringen om sin Oprindelse, især naar denne som i nærværende Tilfælde er fra en Prest eller Prestesön, dels den Iver og Kyndighed, hvormed Herr Sogneprest N. Koren har bistaaet mig i mine Bestræbelser for at indsamle Efterretningerne.

Man finder paa No. 4 ialt 27, hvoraf omtrent 20 nulevende, der ere eller have været sindssyge. Men Slægten er ogsaa meget stor og udbredt, og det har ikke i dette Tilfælde som i Flesberg været mig muligt at tælle samtlige i Prestegjeldet levende Medlemmer af samme. Det er altsaa her ikke muligt ved en Sammenligning med Sindssygdommenes Hyppighed udenfor Slægten i samme Prestegjeld med Sikkerhed at afgjöre, hvor stor Betydning man skal tillægge det arvelige Anlæg i Forhold til andre almindeligt virkende Aarsager. Ved Folketællingen var der ialt opgivet 37 Sindssyge fra Kinserviks Prestegjeld, medens jeg fandt 45, som efter de almindelig fulgte Regler skulde have været opgivne (se pag. 10 om Tællingen der.) Af disse 45 findes 15 paa den anförte Stamtavle og af dem ere 11 medregnede i Folketællingen. Fradrages disse 11 fra det hele Antal Sindssyge i Hardanger og Vos Provsti, bliver Forholdet ikke 1 paa 230 men 1 paa 256, og dette Provsti vilde da paa Kort No. 1 have været betegnet paa samme Maade som Indre Sogn og de fleste af Oplandets Provstier.

10. Forinden jeg gaar over til de andre Betragtninger og Slutninger, som denne Slægt giver Anledning til, skal jeg henlede Opmærksomheden paa Slægt No. 5.

Man ser, at Sindssygdom udgjör den mindste Del af de sygelige Tilstande, som optræde saa talrig i denne mærkelige Slægt. Den viser sig ialt kun hos 6 Medlemmer og hos de 4 af disse som Idioti. De 5 af disse ere Ætlinger af Jakob Hovlands förste Hustru og tilhöre altsaa Lögits Æt. Men 2 af dem tilhörer tillige den anden Hustrus Afkom og 1 denne udelukkende; hos denne er Idioti optraadt som Ledsager af Dövstumhed. At Spiren til Dövstumhed er udgaaet fra Faderen fremgaar deraf, at den optræder omtrent med samme Hyppighed hos Efterkommerne af begge hans Ægte-

skaber, ialt hos 10, hvoraf de 7 endnu leve, 6 i og 1 udenfor Prestegjeldet.

I Kinservik er ialt opgivet 12 Dövstumme, og Halvdelen af dem tilhörer altsaa denne Slægt.

Baade denne og hin Slægt fra Flesberg synes altsaa at vise, at man maa tillægge det arvelige Anlæg til Dövstumhed en meget stor Betydning i Forhold til andre tilfældige Aarsager.

Det kan synes paafaldende, at alle Tilfælde af Dövstumhed först optræde saa langt nede i Slægten. Men herved maa bemærkes, at det altid er vanskeligt at faa Oplysning om ældre ugifte og unyttige Medlemmer af Familjerne. Ældre Folk paastode at erindre, at Jakob Hovland skulde have haft dövstumme Södskende. Uagtet dette ikke synes at forholde sig saa, da Sogneprest Koren efter Kirkebögerne formener, at han slet ingen Södskende har haft, antyder det dog maaske, at Dövstumhed har fundet Sted hos ældre Medlemmer af Slægten.

Spedalskheden synes maaske lidet at höre hjemme i et Værk om Sindssygdommene, men igjennem ovenstaaende Slægt trænger den sig ligesom selv ind. Den er dog særdeles mærkelig, denne hyppige og afvexlende Optræden af Sindssygdom, Dövstumhed og Spedalskhed i en og samme Slægt. Den sidste staar i Alting saa fjernt fra de övrige, at det synes lidet rimeligt, at Anlægget til disse Tilstande skulde kunne være fælles. Et Blik paa de meddelte Korter viser ogsaa Enhver, der kjender Spedalskhedens Forekomst, et bestemt Modsætningsforhold i dennes og Sindssygdommenes Udbredning. Tanken föres derfor let hen paa, at den enten maa skyldes tilfældige af det arvelige Anlæg uafhængige Aarsagers Virksomhed, eller at Ægteskaber med andre Slægter, hvori der hersker Anlæg til Spedalskhed, har fört denne Sygdom ind i den Hovlandske Slægt.

Sogneprest Koren, hvem jeg skylder alle Oplysninger om

Spedalskhed i denne Slægt, har ogsaa meddelt Oplysninger om det sidstnævnte Punkt.

Den under A 2 anförte Oles Fader tilhörer en Familje, hvori der er forekommet megen Spedalskhed, og den under A 4 anförte Ingeborgs Moder havde ogsaa haft spedalske Slægtninger. Vilde man altsaa söge Anlægget baade hos disse 2 og deres 4 Börn udenfor Hovlandsslægten, hvilket for Oles Börns Vedkommende neppe er rigtigt, da ogsaa deres Moder tilhörer Hovlandsslægten og er spedalsk, bliver der kun 6 tilbage, hos hvem man nok kunde tænke, at andre Indflydelser, uafhængige af den arvelige, har fremkaldt Sygdommen. Imidlertid bliver Forekomsten dog altid paafaldende hyppig. Uden at antage noget særeget Fællesskab i Anlægget til Spedalskhed og til de övrige Tilstande, som til beslægtede Sygdomme, ligger det dog nær, at den Mangel eller Ringhed i Livsvirksomheden inden denne Æt, som hos enkelte Medlemmer kommer tilsyne i et mangelfuldt udviklet Hjerne- og Rygmarvsystem (Idioti, Dövstumhed), hos Andre kan bevirke en Mangel paa Evne til at modstaa de Indflydelser, som i disse Egne fremkalde Spedalskheden.

11. En Omstændighed ved disse Slægttavler fortjener en særegen Opmærksomhed: hvor indbyrdes Ægteskaber ere sluttede inden Ætterne, lide som oftest flere af Börnene; kun Dövstumhed sees oftere fælles for flere Södskende, uden saadanne indbyrdes Ægteskaber. Det er mig ikke bekjendt, om flere saadanne Ægteskaber har fundet Sted i disse Slægter end de anförte 7.

I disse födtes:

i 1 Tilfælde, Slægt No. 4, 3 fjantede Börn,
i 2 — — No. 4 og 5. 2 fjantede Börn i hvert,
i 1 — — No. 5. 2 spedalske Börn,
i 1 — — No. 5, 1 spedalsk Barn,

i 1 Tilfælde, No. 5, I dövstumt Barn,
i 1 — No. 4, 1 Moder til en Idiot.

11 syge Börn og 1 sygt Barnebarn er altsaa kommet ud af disse 7 Ægteskaber, og Sandsynligheden af Sygdom hos Börnene synes saaledes som rimeligt at foröges ved indbyrdes Ægteskaber mellem Medlemmer af en saadan Slægt. I et andet Tilfælde (under A 4) vare Forældrene ikke indbyrdes beslægtede, men begge tilhörte Familjer, hvori Spedalskhed oftere forekom; der födtes 2 syge Börn.

12. Under B 2 i den 5te Slægt se vi Blindhed optræde ved Siden af Dövstumhed. Jeg har undersögt begge disse Personer og fandt, at de led af graa Stær, som hos begge har udviklet sig i en noget senere Alder. Jeg kommer senere til at levere Exempel paa, hvorledes denne Sygdom kan optræde samtidig med Idioti hos mange Södskende, öjensynlig som Virkning af samme Sygdomsanlæg.

13. En sygelig Tilstand, som jeg har seet optræde paa en yderst mærkelig Maade, afvexlende med Idioti og Dövstumhed inden samme Slægt, er Albinismus:

Slægt No. 6.

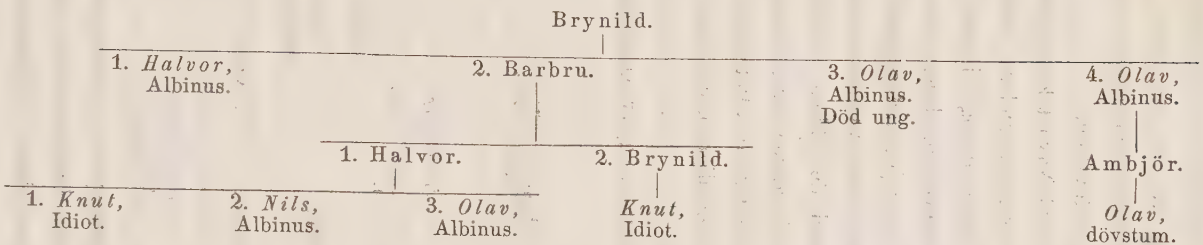
Brynild.
1. *Halvor*, Albinus.
2. Barbru.
3. *Olav*, Albinus. Död ung.
4. *Olav*, Albinus.
Ambjör.
Olav, dövstum.
1. Halvor.
2. Brynild.
1. *Knut*, Idiot.
2. *Nils*, Albinus.
3. *Olav*, Albinus.
Knut, Idiot.

Jeg har i dette Tilfælde opført Stammoderen istedetfor Stamfaderen, fordi man ved at gaa op til hendes Morfader, finder denne igjen at være Stamfader til 2 andre Idioter, af hvilke den ene tillige er dövstum.

Imellem begge de med Navnet Knut opförte Idioter, hvoraf den ene var i Flesberg, den anden i Rollag, fandt en stor Lighed Sted, baade i Udseende og Tilstand. Begge manglede fuldstændig enhver Taleevne og begge lede af Epilepsi. Af Albinerne vare kun 2 ilive; jeg undersögte dem begge og fandt, at de havde almindelig gode Aandsevner, hvilket ogsaa skal have været Tilfælde med de Afdöde. Albiner ere ofte tillige Idioter; men her se vi i samme Slægt fuldkommen aandssunde Albiner optræde ved Siden af Idioter og Dövstumme. Det synes næsten som en Tilfældighed, om den ene eller den anden Mangel skal indtræde.

Följende lille Slægttavle giver ogsaa en Antydning til det samme Fællesskab:

Slægt No. 7.

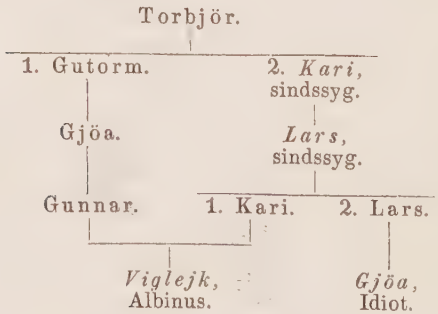

Af det her Anförte synes at fremgaa, at et og samme sygelige Anlæg inden en Slægt hos forskjellige Medlemmer kan frembringe Sindssygdom, Idioti, Dövstumhed og Albinismus.

Disse Tilstandes Oprindelse (Pathogeni) er jo for det meste endnu lidet oplyst, men deres indbyrdes Slægtskab kan efter saadanne Kjendsgjerninger neppe miskjendes.

14. Det er naturligvis ikke altid i fuldt udviklede Sygdomsformer, at det arvelige Anlæg kommer tilsyne. Der er visse Egenskaber, som hos de tilsyneladende sunde Medlemmer af disse Slægter antyde Anlæggets Tilstedeværelse. Ved Slægten No. 3 har jeg omtalt en Række af Söstre, der alle fik syge Börn, som mörke heftige Karakterer. I Egensind og Lidenskabelighed kan man finde Antydning til Mani, i et sörgmodigt eller indesluttet Sind til Melancholi, i Dumhed eller Slövhed til Idioti. Tusling eller Tutling er et Udtryk, som ofte bruges for at betegne den aandelige Mangel hos saadanne Lemmer af Familjerne, der staa paa Overgang til Idioti. Stærk Kjönsdrift og Selvbesmittelse træffes hyppig hos Lemmer af Familjer med Anlæg til Sindssygdom. Fremdeles en höj Grad af Modtagelighed for Indtryk og en tilsvarende heftig Tilbagevirkning mod samme. „Nervöse" Södskende eller Slægtninger omtales ofte, naar Syge indsendes til Asylerne. Derfor ogsaa Krampesygdomme. Epileptiske findes nævnte i de meddelte Slægttavler. Endog Hallucinationer (uden egentlig Sindssygdom) gjenfindes undertiden som Följe af den samme sygelig forandrede Virksomhed i Nervesystemet hos flere Medlemmer af samme Familje. Hos endel Medlemmer af en Familje i en af vore Fjordbygder fremtræder saaledes Synshallucinationer allerede i Barndommen og vedvare hele Livet igjennem. Den mærkelige Omstændighed, at de forekommende Gjenstande og Skikkelser for en Del ialfald ganske synes at være de samme hos de forskjellige Personer, har, som rimeligt er, baade hos Vedkommende selv og hos Andre fremkaldt Tanken om, at her ikke kan være Tale om et Sandsebedrag, men at en for Familjen ejendommelig skjærpet Sandsning sætter dem istand til

at opfatte ydre og virkelige, men for Andre ikke bemærkelige Gjenstande.

15. Af de fleste af de meddelte Stamtavler fremgaar det, at det arvelige Anlæg mindst gjör sig gjældende gjennem en ligefrem Overföring, saaledes at baade Forældre og Börn lide af den samme Sygdom. At dette sjeldnere forekommer, turde vel væsentlig bero derpaa, at disse Tilstande, med Undtagelse af Sindssygdom i en senere Alder, i sig selv ofte forhindrer Giftermaal og Slægtens Forplantelse. Hvor denne alligevel foregaar, kan man faa se Overförelse paa Börnene i en gruopvækkende Grad. (Se Slægt No. 2 — Dominikus's Börn). Beretningen fra Gaustad for 1857 omtaler saaledes en Syg, hvis Fader, Farmoder, Farfader, 2 Farbrödre og 4 Fastere vare eller havde været sindssyge.

16. Der er faa Aarsagsforhold, som Almuen i Regelen er saa paa det Rene med, og med saamegen Sikkerhed ved at paavise, som Arveligheden. „Det ligger til Slægten" er en meget hyppig Ytring at höre. Men desværre ledsager denne Opmærksomhed den sjelden i Valget af Ægtefæller. Velstand er jo i de fleste af vore Landsbygder det Vigtigste ved Afslutelsen af disse, og Velstand findes ikke sjelden just inden disse Slægter. Deraf följer da igjen hyppige indbyrdes Ægteskaber inden samme. Om disse i sig selv oprindelig bidrage til at fremkalde Sygdomsanlægget, er et Spörgsmaal, som jeg kommer til at behandle i et följende Kapitel. Men at de, inden en allerede angreben Slægt, virke i höj Grad skadeligt, og at den, som desuagtet indgaar et saadant Ægteskab, paadrager sig et Ansvar imod sit Afkom, er en Sag, som vistnok endnu langtfra er bleven tilbörlig paaagtet.

Ligesom Folkets aabne Sands for deslige Iagttagelser har ladet det indse Betydningen af det arvelige Anlæg, saaledes har dets Fantasi og dets Tilböjelighed til at forklare sig det

Uforstaaelige paa en mystisk Maade, ogsaa paa enkelte Steder bragt det til at söge Forklaringen af dette Forhold i Forbindelser med overnaturlige Væsener, navnlig Underjordiske og Huldrer. Hos en Slægt i Numedalen, i hvilken der gjerne i hver Slægtfölge forekommer en Idiot, har dette været forklaret som Fölge af, at en af Familjens Stamfædre ægtede en underjordisk Brud. I Fayes norske Folkesagn fortælles Maaden, hvorpaa han erhvervede sig denne Brud, men den Fölge, som dette skal have haft for Efterkommerne, omtales ikke. En anden velbekjendt Forklaringsmaade er Forbytning med saadanne Væseners Börn, hvorfor ogsaa Bytting er blevet et almindeligt Navn for Idioter. En beklagelig Fölge af denne Overtro har været systematisk Pidskning og Mishandling af saadanne Börn, hvormed man haabede at opnaa Tilbagebytning. Denne Skik, som nu forhaabentlig er afskaffet, har været brugelig hos de fleste germaniske Folkeslag.

Efter det ovenfor fra Numedalen anförte Sagns Ælde synes Forplantelsen af det arvelige Anlæg at have fortsat sig gjennem mange Slægtfölger. Om en saadan Bevarelse af Spiren gjennem lange Tider har jeg forövrigt ingen Erfaringer at meddele fra vore Bygder — kun i en Familje i en af Fjeldstuerne har jeg hört, at det skal være Tilfælde. (Den spanske Kongefamilje giver et mærkeligt Exempel derpaa).

17. Ikke overalt, hvor Sygdommen fremtræder meget hyppigere i en Slægt end udenfor samme, er man derved berettiget til at antage arveligt Anlæg. Dertil hörer, som för nævnt, at denne Hyppighed ikke kan forklares som Virkning af andre bekjendte Aarsager. Jeg tror derfor ikke, at man uden Videre kan anse den hyppige Forekomst af disse Tilstande i följende Fante- eller Taterslægt som betinget af et arveligt Anlæg:

Slægt No. 8.

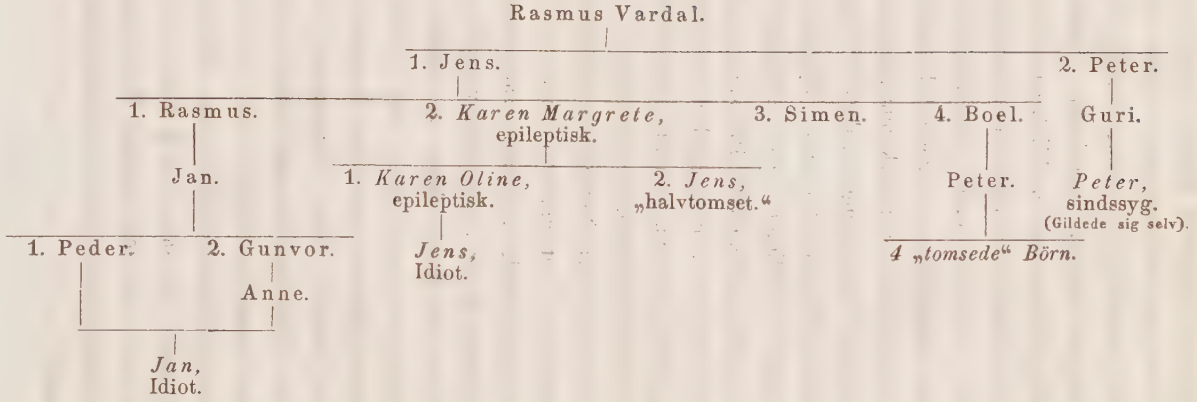
Rasmus Vardal.
1. Jens.
2. Peter.
1. Rasmus.
2. *Karen Margrete,* epileptisk.
3. Simen.
4. Boel.
Guri.
Jan.
1. *Karen Oline,* epileptisk.
2. *Jens,* „halvtomset.“
Peter.
Peter, sindssyg. (Gildede sig selv).
1. Peder.
2. Gunvor.
Jens, Idiot.
4 „tomsede“ Børn.
Anne.
Jan, Idiot.

Paalideligheden af denne Stamtavle er forövrigt vistnok noget usikker; den er meddelt mig af flere paa samme nævnte Personer; af de Syge har jeg kun undersögt 3. Dels tör disse Personer, hvad Sanddruhed og Hukommelse angaar, maaske ikke ansees for paalidelige, dels er vel ogsaa de ægteskabelige Forbindelser hos disse Mennesker saa löse, at Paterniteten i mange Tilfælde kan blive tvivlsom.

Slægten er meget stor og udbredt. Hin Rasmus Vardal, om hvem Sagnet gaar, at han löb bort med en Provstedatter fra Vardal, havde nemlig mange og som det heder meget klögtige Börn. At under en saadan Levemaade, som den Taterne före, de fleste af de Aarsager, som i Almindelighed bevirke Idioti og Epilepsi, maa være virksomme, er utvivlsomt. Jeg vil nævne Drukkenskab hos Forældrene, Mishandling af Mödrene under Svangerskabet, Vandringens Besværligheder og Farer, baade for de frugtsommelige Mödre og for de Nyfödte, den slette Barnepleje og alle de Lidelser og skadelige Indflydelser, som de smaa Börn tidlig underkastes; alt dette giver Grunde nok for den hyppige Forekomst af disse Tilstande mellem Taterne, uden at man behöver at ty til noget arveligt Anlæg. At paa den anden Side dette let kan udvikle sig og maaske allerede har udviklet sig i disse Slægter, er jo forresten rimelig nok.

18. Som man vil se, har jeg i det Foregaaende mere ved Exempler end igjennem Tal sögt at gjöre Rede for den Betydning, der maa tillægges det arvelige Anlæg som Aarsag til Sindssygdom i Norge. Det stod vistnok i min Magt, nogenlunde at opgjöre en Mening om, i hvormange Tilfælde det har været virksomt tilstede; men dels faar man derved intet Maal for, hvor stor denne Virksomhed har været, dels vilde mit Skjön for en stor Del Personer, hvis Forhold jeg kun har

haft Anledning til at undersöge under et enkelt Besög paa Rejsen, blive usikkert.

Paa Gaustad vise Beretningerne for 1856 og 1857, at det arvelige Anlæg i det förstnævnte Aar var antaget tilstede hos 33 af 219 Behandlede, i det sidstnævnte hos 40 af 321; i 1858 fandtes det hos 26 af 162 Indkomne; altsaa i 1 af 6 til 8 Tilfælde. Jeg antager, at det med nøjagtigere Oplysninger vilde være fundet noget oftere.

I Trondhjems Asyl angives i Beretningen for 1855 arveligt Anlæg paaviseligt hos 23 af 72 Behandlede eller omtrent i 1 af 3 Tilfælde. At nu, da Oplysningerne paa begge Steder vel kunne antages at være lige nöjagtige, Arvelighed skulde forekomme mere end dobbelt saa hyppig hos den Befolkning, der söger til Trondhjems Asyl, som hos den, der söger til Gaustad, er lidet rimeligt, og disse 2 forskjellige Angivelser synes mig derfor tjenlige til at vise, hvor stor Indflydelse den subjektive Opfattelse kan have paa Resultatet, og hvor liden Vægt der kan lægges paa Forsög, som alene med Tal ville udmaale dette Aarsagsforhold.

19. Forsöge vi nu i Korthed at samle de Slutninger, hvortil det Foregaaende giver Anledning, blive följende de vigtigste:

a. Erhvervede Sindssygdomme og Idioti forekomme hyppig ved Siden af hinanden i samme Slægt. Dövstumhed forekommer ligeledes hyppig og Albinismus undertiden i saadanne Slægter, hvis Medlemmer desuden let synes at ligge under for de Indflydelser, der frembringe Spedalskhed.

b. Anlæg til disse Tilstande kan dels overföres paa Börnene fra Forældre, der lide af samme Tilstand, dels meddeles til Börnene, uden at Sygdommen er kommen til Udbrud hos nogen af Forfædrene i lige opstigende Linje. Umiddelbar Overförelse fra Forældre til Börn synes endog at

være det sjeldneste. Ofte spores Anlæggets Tilstedeværelse hos de sunde Medlemmer af Slægten i visse sjælelige og legemlige Egenskaber.

c. Hvor andre bekjendte Aarsager vides at have virket fortrinsvis paa en Familjes Medlemmer, kan den hyppige Forekomst af disse Sygdomme inden samme ikke bevise Arvelighed. Ligesaalidt behöver den Omstændighed, at Forældre og Börn lide af samme Tilstand, altid at bevise Arvelighed.

d. Det i visse endog meget udbredte Slægter tilstedeværende Anlæg kan have en saadan Styrke, at Sandsynligheden for at komme til at lide af Sygdommen er 15 Gange saa stor indenfor som udenfor Slægten.

e. Tilstedeværelsen af en eneste saadan Slægt kan bevirke et iöjnefaldende slettere Forhold i et större Distrikt (Provsti).

f. Indbyrdes Ægteskaber mellem Medlemmer af en saadan Slægt föröger Hyppigheden af Sygdommens Optræden hos Börnene; og Ægteskaber mellem Medlemmer af forskjellige Slægter, der begge have samme Anlæg, gjör sandsynligvis det samme.

g. Talangivelser om Hyppigheden af Sindssygdommenes Arvelighed maa, da de bero paa et noget usikkert Skjön, altid blive usikre.

Mange interessante Spörgsmaal med Hensyn til Arveligheden ere her forblevne ubesvarede, f. Ex. om Overförelsen hyppigst sker gjennem Moder eller Fader o. s. v. Men dels give mine Iagttagelser mig endnu ingen Anledning til at besvare dem, dels er det ikke Hensigten her at skrive Sindssygdommenes Ætiologi, men kun at beröre de Omstændighe-

der ved samme, som Forholdene her i Landet især have henvendt min Opmærksomhed paa.

Ægteskaber mellem nære Slægtninger.

20. Det er i det Foregaaende blevet udhævet, at indbyrdes Ægteskaber i Slægter, hvori der hersker Anlæg til Sindssygdom, synes at forøge Hyppigheden af Sygdommens Optræden hos Börnene. Her spörges der om, hvorvidt Nærbeslægtedes Ægteskaber i sig selv, uden et saadant i Slægten allerede tilstedeværende sygeligt Anlæg, bidrager til at frembringe disse Tilstande hos Börnene.

De tidligere strenge Lovforbud mod saadanne Ægteskaber har Mange tænkt sig fremkaldt af Hensyn til Afkommets Sundhed. Dog kan ogsaa meget tale for den Mening, at disse Forbud væsentlig ere gjorte for at forhindre Usædelighed inden Familjelivet, idet usædelige Forhold lettere udvikle sig der, hvor man kan tænke sig Fejlen og dens Följer med Tiden dækkede gjennem et Ægteskab, end der, hvor et bestemt Forbud engang for alle afskjærer Muligheden af et saadant.*)

Fra andre Lande har man gjort bestemte Paastande om disse Ægteskabers skadelige Indflydelse paa Afkommet. *Guggenbühl*, der har oprettet en Helbredelsesanstalt for Idioter i Schweiz, har antaget nært Slægtskab mellem Forældrene som Aarsag hos et Antal af 60 Fjanter. I Kentucky er nylig foretaget Undersögelser af Dr. *Bemis*, hvorefter 15 % af Idioter, 10 % af Dövstumme og 5 % af Blinde i Anstalter og

*) I. D. Michaelis, Abhandlung von den Ehegesetzen Mosis, Frankfurt und Leipzig, 1786.

Instituter ere födte i Ægteskaber mellem Södskendebörn. Af 483 Ægteskaber mellem Södskendebörn befandtes i de centrale Grevskaber i Ohio sygeligt Afkom i 151 Ægteskaber, men nogen Sammenligning med Sygeligheden i de samme Egne hos Afkommet i andre Ægteskaber, kunde paa det Sted, hvorfra jeg hentede disse Oplysninger, ikke sees at være foretagne.

21. Under en kort Gjennemrejse gjennem Gulbrandsdalen sögte jeg at faa Rede paa de bekjendte Slægter i Vaage, som igjennem lange Tider have blandet sig indbyrdes. Min Tid tillod mig desværre ikke at undersöge Forholdene saa nöje, som jeg ønskede, navnlig fik jeg ingen Lejlighed til at overbevise mig om „Fjantetheden" hos de Medlemmer af samme, som angaves at lide deraf. Som Exempel paa Hyppigheden af Nærbeslægtedes Ægteskaber der, vil jeg nævne en Familje, af hvis 8 Börn de 5 giftede sig med Södskendebörn, og 1 med Södskendebarns Barn. Mellem Börnene af disse 6 Ægteskaber angives 4 at være Fjanter (1 af disse tillige dövstum) 2 betegnedes som „Tuslinger" og 1 blev senere sindssyg. Mellem disse Börn blev der igjen indgaaet 4 indbyrdes Ægteskaber, og i disse 4 Ægteskaber födtes 9 Börn, hvoraf 1 fjantet, 3 med yderst smaa Evner og 1 dödfödt (Disse Ægtefolk ere nu alle udlevede.)

For at söge Spörgsmaalet besvaret, kan man enten, som i Kentucky, gaa ud fra de Syge, og for et större Antal af disse söge Oplysning om, i hvormange Tilfælde Forældrene have været beslægtede, — eller man kan tage et vist Antal saadanne Ægteskaber, og undersöge hvor hyppig disse Sygdomme forekomme mellem Afkommet af dem, sammenlignet med deres Hyppighed mellem Afkommet af andre Ægteskaber.

22. Jeg beklager, at jeg ikke fra först af havde gjort mig det til Regel for enhver Sindssyg, som jeg undersögte, at

spörge efter Slægtskab mellem Forældrene. Dog har jeg iagttaget at gjöre dette overalt, hvor jeg har fundet flere Södskende lidende af Idioti og Dövstumhed, og disse Tilfælde skal jeg her meddele.

Jeg har ialt truffet paa 15 saadanne Familjer, nemlig
3 Familjer, hver med 4 Börn, lidende af Idioti og Dövstumhed,
5 — — — 3 — — — — —
7 — — — 2 — — — — —
tilsammen 41 Börn, hvoraf kun 2 eller 3 dövstumme, Resten Idioter.

I 8 af disse 15 Familjer vare Forældrene indbyrdes beslægtede, i 4 Tilfælde Södskendebörn, i 3 Tilfælde Tremenninger, i 1 Tilfælde var Mandens Mor og Konens Mormor Söstre; kun i 7 fandt intet Slægtskab Sted.

Iblandt de förstnævnte 8 fandtes
3 Familjer med 4 syge Börn,
2 — — 3 — —
3 — — 2 — —
tilsammen altsaa 24 syge Börn i disse 8 Familjer;
iblandt de sidstnævnte 7 vare
3 Familjer med 3 syge Börn,
4 — — 2 — —
eller tilsammen 17 syge Börn i disse 7 Familjer.

I over Halvdelen af de Tilfælde, hvor flere Börn i en Familje vare Idioter og Dövstumme, fandt altsaa Slægtskab Sted mellem Forældrene, og medens det gjennemsnitlige Antal syge Börn i disse Familjer er 3, bliver det i de övrige 7 ikkun $2{,}_4$.

Arveligt Anlæg kunde imidlertid paavises i 3 af Ægteskaberne mellem Beslægtede, med tilsammen 7 syge Börn, og inden man uddrager Slutninger med Hensyn til Virkningen af Slægtskabet i og for sig, bör derfor disse fradrages. Af de 34 Idioter og Dövstumme, som blive tilbage, naar dette er

gjort, nedstammer alligevel fremdeles Halvdelen fra indbyrdes beslægtede Forældre, og dette synes at være et meget betydningsfuldt Resultat.

23. Den anden af de anförte Fremgangsmaader har jeg forsögt i en större Udstrækning og med Anvendelse af megen Flid og Möje, baade for mig selv og tildels ogsaa for Andre.

Jeg har nemlig i forskjellige Egne ved Hjælp af ældre velkjendte Mænd optegnet af Kirkebögerne de Ægteskaber, som ere indgaaede mellem Södskendebörn eller endnu nærmere Slægtninger i Aarene mellem 1830 og 1840. Jeg har valgt dette Tidsrum, fordi det er nært nok, til at Familjeforholdene endnu kunne erindres, og fjernt nok til at man kan have Erfaring om Afkommets senere Skjæbne. For at faa et passende Sammenligningsled har jeg optegnet et henved dobbelt saa stort Antal samtidige Ægteskaber mellem ikke Slægtninger i de samme Egne og i omtrent samme Alder og Forhold.

Om Afkommet af alle disse Ægteskaber har jeg sögt nöjagtige Oplysninger gjennem Skolelærerne efter följende Schema:

Ægtefolkenes Navne og Alder samt Vielsesaar.	Stand eller Stilling.	Hvormange Börn ere födte til Verden i disse Ægteskaber.		Hvormange af disse Börn vare dödfödte eller ere döde i en Alder af under 1 (et) Aar.	Hvormange af Börnene ere döde i en Alder af over et Aar, og hvormange af disse vare sindssyge, fjantede, dövstumme eller nedfaldssyge.	Hvormange af Börnene ere gjenlevende, og hvormange af disse ere sindssyge, fjantede, dövstumme eller nedfaldssyge.	Anmærkninger.
		Sönner.	Döttre.				

Paa denne Maade vilde jeg altsaa faa Oplysninger baade om Frugtbarheden og Afkommets Levedygtighed og Sundhedstilstand i Ægteskaber mellem nære Slægtninger sammenlignet med andre.

Efter dette Schema har jeg faaet Oplysninger fra 17 forskjellige Prestegjeld om ialt 246 Ægteskaber, hvoraf 90 mellem nære Slægtninger (85 Par Södskendebörn, 4 endnu nærmere, 1 fjernere.) I disse 90 Ægteskaber var Mændenes gjennemsnitlige Alder ved Vielsen mellem 30 og 31 Aar, Kvindernes mellem 26 og 27 Aar. 76 tilhörte Gaardbrugerklassen, 14 Husmandsklassen. 433 Börn vare födte til Verden i disse Ægteskaber, nemlig 216 Drenge og 217 Piger, altsaa omtrent lige mange af hvert Kjön. 88 vare dödfödte eller döde i en Alder af under 1 Aar, 48 døde i en Alder af over 1 Aar, 297 gjenlevende. 5 angives sindssyge, 5 fjantede, 5 dövstumme og 2 nedfaldssyge, tilsammen lidende af disse Tilstande dog kun 12, da 5 ere angivne at lide samtidig af 2 af de nævnte Tilstande.

I de 156 Ægteskaber mellem Ubeslægtede var baade Mændenes og Kvindernes gjennemsnitlige Alder den samme som i de 90 Södskendebörnsægteskaber. 115 tilhörte Gaardbrugerklassen, 41 Husmandsklassen. 806 Börn vare födte til Verden, deraf 422 Drenge og 384 Piger. 99 vare dödfödte eller döde under 1 Aar, 72 senere döde, 635 gjenlevende. Kun 1 Sindssyg og 1 Dövstum angives imellem alle disse Börn.

Sammenlignes for det förste Frugtbarheden, bliver i de Beslægtedes Ægteskaber det gjennemsnitlige Antal Börn $4{,}_8$, i de øvrige $5{,}_2$, eller paa 100 Ægteskaber resp. 481 og 517 Börn. Altsaa noget mindre Frugtbarhed i de Beslægtedes end i de Ubeslægtedes Ægteskaber.

I Ægteskaberne mellem Ubeslægtede er som sædvanlig flere Drenge end Piger födte til Verden, i de Beslægtedes

Ægteskaber derimod lige mange af hvert Kjön, hvilket i Forhold til det Sædvanlige, er en Overvægt af Piger.

I de Beslægtedes Ægteskaber forholde de Dödfödtes og inden 1 Aar Dödes Antal sig til de Födtes som 1 til 5, i de Ubeslægtedes som 1 til 8. Procentvis beregnet er Forholdet $20,_{32}$ % for de förste, $12,_{28}$ % for de sidste, altsaa betydelig ugunstigere i de Beslægtedes Ægteskaber.

Döde i en Alder af over 1 Aar forholde sig til de Födte i de Beslægtedes Ægteskaber som 1 til 9, i de Ubeslægtedes som 1 til 11, eller udgjör i de förste $11,_1$ %, i de sidste $8,_9$ % af de Födte. Forholdet er altsaa ogsaa for disses Vedkommende ugunstigere i de Beslægtedes end i de Ubeslægtedes Ægteskaber.

Samles alle Dödfödte og Döde underet, finder man, at de i de Beslægtedes Ægteskaber udgjöre $31,_4$ % af de Födte, i de Ubeslægtedes derimod kun $21,_2$ %.

Dödeligheden imellem Afkommet findes alsaa efter dette omtrent en halv Gang saa stor i Ægteskaber mellem Beslægtede som i Ægteskaber mellem Ubeslægtede.

Sindssyge, Fjanter, dövstumme og nedfaldssyge vare iblandt de Beslægtedes Börn $27,_7$ af Tusinde, iblandt de Ubeslægtedes Börn derimod kun $2,_5$ af Tusinde, altsaa et 11 Gange saa slet Forhold for de förste som for de sidste. Foruden de, der ere medregnede i dette Forhold, vare desuden 22 af de Beslægtedes Börn omtalte som tungnemme, tossede, uanselige, svagelige og krampesyge. Til disse bör imidlertid lidet Hensyn tages, da samme Egenskaber, uangivne, ogsaa kunne være tilstede hos de Ubeslægtedes Börn.

Resultatet af disse Undersögelser bliver altsaa efter begge Fremgangsmaader meget sörgeligt med Hensyn til Virk-

ningen af Ægteskaber mellem Nærbeslægtede paa Afkommet. Dog ere de benyttede Tal for smaa, til at dette Resultat alene i og for sig kan tillægges nogen stor Vægt. Hvis Lejlighed gives mig dertil, agter jeg at fortsætte Undersögelserne, og imidlertid vil den her meddelte Begyndelse, ligesom de lignende Undersögelser i Amerika, kunne tjene som et Bidrag til en fremtidig större Statistik.

Nydelse af stærke Drikke.

24. Naar jeg tillægger Brændevinsdrik en væsentlig Betydning som Aarsag til den hyppige Forekomst af Sindssygdomme i flere af de Egne, hvor jeg har rejst, og deraf slutter, at det ogsaa forholder sig saa for det hele Lands Vedkommende, möder jeg strax det Spörgsmaal, om Erfaringen viser, at Brændevinsdrik har været mest udbredt og betydeligst i de af Sindssygdomme mest hjemsögte Egne. Muligheden af en saadan Sammenstilling er nu tilstede, ved Hjelp af E. Sundts Værk „Om Ædruelighedstilstanden i Norge." Ogsaa dette er for störste Delen grundet paa Opgaver fra Landets Skolelærerere (de samme, der have udfört Folketællingen) idet de efter Skjön have opgivet Antallet paa „ædruelige", „ikke sikkre" og „forfaldne" gifte Mænd og Enkemænd i Landets forskjellige Egne

Inden jeg imidlertid gaar over til denne Sammenstilling, bör följende Omstændigheder tages i Betragtning:

Drikfældighed kan antages at öve en dobbelt Indflydelse paa Sindssygdommenes Forekomst, idet den dels foraarsager deres Udbrud hos vedkommende Drankere selv, dels ogsaa frembringer sygelige Anlæg eller Tilstande hos deres Afkom,

der hyppig fremtræder som Idioti. I sidste Tilfælde vil Sygdommens Hyppighed komme til at staa i Forhold til Drikfældigheden i en tidligere og ikke i den nuværende Periode. Man kan derfor ikke vente, at de af Sundt samlede Oplysninger, der angaa Tilstanden nu, i Alt skal kunne give den rette Maalestok for Bedömmelsen af dette Spörgsmaal.

Imidlertid kommer herved i Betragtning, at Sundts Opgaver netop angaa gifte Mænd og Enkemænd, hvoraf Mange „ere Mænd til Aars, som allerede i lange Tider, ofte lige fra Ungdommen af, have baaret paa de Vaner og Skröbeligheder, formedelst hvilke de nu maa kaldes Drikfældige, saa de staa som Vidner om en Leveskik og sædelig Tilstand, som herskede for nogen Tid tilbage." (Sundt).

Sundt tillægger ikke de ham meddelte Opgaver nogen absolut Paalidelighed, men lægger mest Vægt paa de Slutninger, som man kan drage af dem med Hensyn til de forskjellige Landsdeles indbyrdes Forhold. Derom er det ogsaa just, at der her bliver Spörgsmaal. Allermindst paalidelige blive sandanne Opgaver for de mindre Distrikters Vedkommende, og Sundts Tal angaa derfor heller ikke mindre Dele end Provstier.

Endelig maa det erindres, at Brændevinsdrik, som jeg har ytret, godt kan være en af de væsentlige Aarsager til Sindssygdommene i Landet, uden at deraf skal fölge nogen fuldstændig Overensstemmelse — dertil hörte jo, at den var den eneste. Selv den Omstændighed, at en Egn staar godt i Ædruelighedsrækken og slet i Sindssygdomsrækken eller omvendt, er ikke noget Bevis imod den ytrede Anskuelse, da saadant kan bero paa den tilfældige Tilstedeværelse eller ikke Tilstedeværelse af andre Aarsagsforhold.

Men jo större Overensstemmelser der findes mellem disse 2 Rækker, desto sandsynligere bliver det, at der bestaar en

indre Sammenhæng imellem dem, og da sandsynligvis som Aarsag og Virkning.

Sundts Opgaver angaa som sagt Ædruelige, ikke Sikkre og Forfaldne, men til denne Sammenstilling bliver det nödvendigt at slaa de 2 sidste Klasser sammen.*)

Sammenstilles for det Förste Forholdet i Landets Stifter, finde vi:

Ædruelige:		Sindssyge:	
Christiansands Stift:	56,2 %.	Chr.sands Stift:	1 paa 246.
Christiania —	59,5 -	Christiania —	1 - 287.
Trondhjems —	63,4 -	Trondhjems —	1 - 296.
Tromsö —	70,5 -	Bergens —	1 - 345.
Bergens —	72,6 -	Tromsö —	1 - 361.

Paa den ubetydelige indbyrdes Forskjel mellem de 2 sidstnævnte Stifter, Bergen og Tromsö nær, hersker der altsaa en paafaldende Overensstemmelse, saaledes at jo færre Ædruelige Stiftet har, desto flere Sindssyge. At Tromsö Stift med Hensyn til Drikfældighed staar værre end Bergens Stift, beror udelukkende paa Tilstanden i det egentlige Finmarken, hvorfra der findes opgivet en paafaldende Mængde Forfaldne.

Nu er Finmarken vistnok ogsaa den Del af Tromsö Stift, som har det störste Antal Sindssyge, men dog ikke i et saa betydeligt Forhold som Drikfældige. Derved er Overensstemmelsen, som ellers vilde været fuldstændig, bleven noget forrykket.

---

*) For dem, der ikke have Anledning til at gjöre sig bekjendt med Sundts Værk, bör det bemærkes, at Begrebet „Ikke Sikkre“ i Almindelighed er blevet meget vidt udstrakt, og at man derfor ikke maa drage bestemte Slutninger af, at de Ædrueliges Tal forholdsvis ere smaa.

For nu at se om denne Overensstemmelse ogsaa gjenfindes i det Mindre, sammenstiller jeg Provstierne inden hvert Amt efter den Orden, de indtage i begge Rækker, saaledes at de slettest stillede komme først.*)

Smaalenenes Amt:

Ædruelighedstilstand:	Sindssygdomme:
Mellem Borgesyssel.	Mellem Borgesyssel.
Vestre —	Övre —
Övre —	Vestre —
Nedre —	Nedre —

Akershus Amt:

Övre Romerike.	Övre Romerike.
Nedre —	Nedre —

Hedemarkens Amt:

Solör og Odalen.	Österdalen.
Österdalen.	Hedemarken.
Hedemarken.	Solör og Odalen.

Christians Amt:

Gulbrandsdalen.	Gulbrandsdalen.
Toten.	Toten.
Valders.	Valders.

Buskeruds Amt:

Kongsberg.	Kongsberg.
Hadeland.	Hadeland.
Drammen.	Drammen.

*) Hvor flere Provstier er slaaet sammen, er det skeet fordi Sundt ikke har adskilt dem. Kun ved Hordland havde han fulgt den nyeste, jeg den ældre Inddeling. I Sundts Opgaver mangler undertiden enkelte Prestegjeld.

Jarlsberg og Laurviks Amt:

Ædruelighedstilstand:	Sindssygdomme:
Laurvik.	Söndre Jarlsberg.
Söndre Jarlsberg.	Laurvik.
Nordre —	Nordre Jarlsberg.

Bratsbergs Amt:

Övre Telem. östfj. Provsti.	Övre Telem. östfj. Provsti.
Övre — vestfj. —	Övre — vestfj. —
Bamle.	Nedre Telemarken.
Nedre Telemarken.	Bamle.

Nedenæs og Robygdelagets Amt:

Robygdelaget.	Robygdelaget.
Vestre Nedenæs.	Östre Nedenæs.
Östre —	Vestre —

Lister og Mandals Amt:

Lister.	Lister.
Mandal.	Mandal.
Dalerne.	Dalerne.

Stavanger Amt:

Jederen.	Jederen.
Stavanger.	Ryfylke,
Ryfylke.	Stavanger.
Karmsund.	Karmsund.

Söndre Bergenhus Amt:

Nord-, Sönd- og Midthordland.	Hardanger og Vos.
Hardanger og Vos*).	Nord- og Söndhordland.

Nordre Bergenhus Amt:

Indre Sogn.	Indre Sogn.
Söndfjord.	Yttre Sogn.

*) Opgaver om Vos Prestegjeld mangler hos Sundt.

Ædruelighedstilstand:	Sindssygdomme:
Yttre Sogn.	Nordfjord.
Nordfjord.	Söndfjord.

Romsdals Amt:

Nordmör.	Nordmör.
Söndre Söndmör.	Söndre Söndmör.
Romsdal.	Nordre Söndmör.
Nordre Söndmör.	Romsdal.

Söndre Trondhjems Amt:

Nordre Dalerne.	Nordre Dalerne.
Söndre —	Söndre —
Fosen.	Fosen.

Nordre Trondhjems Amt:

Namdalen.	Nordre Indherred.
Söndre Indherred.	Namdalen.
Nordre —	Söndre Indherred.

Tromsö Stift:

Öst- og Vestfinmarken.	Öst- og Vestfinmarken.
Söndre og Nordre Helgeland.	Söndre og Nordre Helgeland.
Lofoten og Vesteraalen.	Senjen og Tromsö.
Senjen og Tromsö.	Söndre og Nordre Salten.
Söndre og Nordre Salten.	Lofoten og Vesteraalen.

Overenstemmelserne synes i det Hele at være meget store og Afvigelserne som oftest ikke væsentlige. Undtagelser gives og maatte ventes.

Sundt har paavist et temmelig bestemt Forhold mellem visse Steders Beliggenhed og Ædruelighedstilstand, saaledes at Folket i Fjeldbygderne kjendelig er mere hengiven til Drik end i de ydre Bygder. For at vise dette har han inddelt Ströget fra Skien til Flekkefjord i 2 Dele, de ydre og de indre Bygdelag.

Til de ydre Bygdelag regner han Provstierne Bamle og

Nedre Telemarken, fremdeles Östre Nedenæs paa Prestegjeldet Omlid nær, hele Vestre Nedenæs, Robygdelaget paa Valle, Bygland og Evje (den egentlige Sætersdal) nær, Mandal paa Bjelland, Holme og Nordre Undal nær, samt Lister paa Prestegjeldene Hegebostad og Kvinnesdal nær. Til de indre Bygder regner han altsaa Övre Telemarkens Provstier samt de nys medtagne Prestegjeld af Provstierne Östre Nedenæs, Robygdelaget, Mandal og Lister.

I dette Strög har han baade for Ejendoms og Arbejdsklassen fundet Forholdet i Fjeldbygderne meget værre end i de ydre Bygder; saaledes nemlig: Af Ejendomsklassen 63,1 % Ædruelige i de ydre, kun 43,5% Ædruelige i de indre Bygder, af Arbejdsklassen resp. 57,5 og 32,3 %.

Jeg har foretaget den samme Inddeling og fundet Forholdet:

i de ydre Bygder 1 Sindssyg paa 241,
i de indre — 1 — - 219.

Han har endvidere inddelt dette Strög i 3 Partier, et östligt, et midterste og et vestligt, og har fundet Forholdet i hvert af dem saaledes:

1ste Parti:

Ejendomskl.: 61,7 % Ædr. i de ydre, 41,7 % i de indre Bygder.
Arbejdskl.: 58,2 - — i —. 32,7 - i — —

2det Parti:

Ejendomskl.: 63,2 % Ædr. i de ydre, 33,8 % i de indre Bygder.
Arbejdskl.: 56,8 - — i — 28,6 - i — —

3dje Parti:

Ejendomskl.: 63,5 % Ædr. i de ydre, 49,5 % i de indre Bygder.
Arbejdskl.: 57,2 - — i — 36,4 - i — —

Jeg har gjort det samme og fundet Forholdet saaledes:

1ste Parti: 1 Sindss. paa 313 i de ydre, 1 paa 228 i de indre Bgdr.
2det — 1 — 252 - - 1 - 228 - - —
3dje — 1 — 181 - - 1 - 190 - - —

Overensstemmelsen sees altsaa at finde Sted baade i det Hele og i 2 af Partierne, kun det tredje (Lister og Mandal) gjör en Undtagelse, idet Forholdet, der i sig selv er yderst slet baade i de indre og ydre Bygdelag, dog er slettest i de ydre. Her forekommer nemlig en paafaldende stor Mængde Tilfælde af erhvervet Sindssygdom, hvoraf kun en ringere Del skyldes Drik.

Man vil have bemærket, hvorledes paa alle 3 Korter især de bergenske og nordlandske Kyststrækninger udmærke sig fordelagtigt.

Om Ædruelighedstilstanden i disse samme Egne ytrer Sundt pag. 39: „Jeg skal ikke fortie, at de gunstige Tal, som Opgaverne indeholde for de bergenske og nordlandske Kystegne forekomme mig mistænkelige. Jeg har nemlig længe hört som et Sagn, at der i disse Egne skal drikkes meget Brændevin. Men der er saa mangfoldige Besynderligheder ved Brugen af stærke Drikke og sammes Indflydelse paa Folkelivet, og her skal jeg nævne Et, som oftere er faldet mig ind: ved nöjere Iagttagelse turde det maaske befindes paa sine Steder, at uagtet der nydes meget af stærke Drikke, saa sker det dog paa saadan Maade, at det ikke leder saa særdeles meget til Drikfældighed endda; modvejende Omstændigheder (Klimat og Kosthold) kunne bevirke, at en vis Mængde Spiritus kan taales uden at nedbryde den legemlige og sjelelige Kraft."

Det her meddelte maa være tilstrækkeligt til at bevise, at det Resultat, hvortil Betragtningen af Forholdene i nogle af vore Fjeldbygder havde fört mig (se den hygiejn. Kongres's Forhandlinger i Kjöbenhavn 1858, pag. 200—207) ingenlunde modsiges, men meget mere bekræftes ved de af Sundt tilvejebragte Oplysninger om Ædruelighedstilstanden i Landets forskjellige Egne.

25. Jeg gaar dernæst over til at omtale, hvad jeg har

erfaret om Brændevinsdrikkens Forhold til Sindssygdommene i de Egne, hvor jeg har kunnet undersöge Forholdene:

I Samtlige synes Brændevinets Misbrug at have tiltaget jevnt siden Brændevinsbrændingens Frigivning i 1816 og indtil Aarene 1830 til 1840. Fra denne Tid, men navnlig siden den senere Lovgivning har lagt Hindringer ivejen baade for Brænden og Salg i Smaat, er en ligesaa öjensynlig Forandring til det Bedre overalt kjendelig, skjönt Öldrikken paa flere Steder truer med at tiltage i samme Forhold.

I Tönset var i Aarhundredets Begyndelse det almindelige Forbrug af Brændevin ved Brylluper 3 til 4 Potter. Dette steg lidt efter lidt. Fra 10 til 20 Potter naaede man omsider op til en Tönde Brændevin i de saakaldte Skaalbrylluper, som bleve mere og mere almindelige, idet samtidig Skaalgaverne og Brændevinsdrikken forögedes. Det blev almindeligt ved de store Feste, især om Julen, at de Unge i Huset fik en vis Portion Brændevin, for at kunne traktere sine Venner. Paa samme Tid begyndte især Ungdommen at gaa med Lommeflasker; et Rygte fra Opdal i Trondhjems Stift, at ogsaa Kvinderne der havde begyndt at gaa med Lommeflasker, vakte i Begyndelsen nogen Forargelse, men Skikken optoges snart; — det var især til Kirketurene, at Lommeflaskerne maatte fyldes, og nu saa man hyppig, især ved Brudevielser, Berusede ligge omkring Kirkemuren.

Ved Auktioner blev det almindeligt, at Sælgeren 1 eller flere Gange skjænkede Brændevin rundt til hele den forsamlede Almue, foruden at der blev skjænket en Dram til Enhver, som fik et Tilslag. I Begyndelsen skjænkedes ved kortere Besög 1 Dram, senere 2—3 og tilsidst sluttede man ofte ikke, förend baade Besögeren og den Besögte vare berusede. Omkring 1830 og noget senere saa en juridisk Embedsmand jevnlig Gaardspladsen paa Neby, hvor Tinget holdtes og hvor der var Bræn-

devinsudsalg, fuld af Ravende. I Aarene fra 1830 til 1840 begyndte en religiös Vækkelse i Tönset, og samtidig med denne en Virksomhed mod Brændevin, der vel har virket adskilligt. Siden Brændevinsbrændingen blev forbudt og Brændevinsskjænkningen paa Neby ophörte i 1846, er et meget bedre Forhold indtraadt. Man maatte indskrænke sig til at hente Brændevin fra Röraas, men undsaa sig snart ogsaa derved; nu er det i Hovedsognet forholdsvis sjelden, at der bydes Brændevin, endog ved de store Höjtider og Gilder, og Antallet af drikfældige Mænd er vistnok meget lidet, skjönt den gamle Svaghed vel endnu af og til gjör sig gjeldende, især paa Kulkjörerturene og andre Besög til Röraas. Ved Röraasmarkedet siges der, at endogsaa Kvinderne endnu af og til skjænkes fulde.

Mindre fuldstændig er Drikfældigheden ophört i Annexet Lilleelvedalen, hvor Hyttedriften paa „Pladsen" vel har medvirket til at vedligeholde den; det sidste Halvaar för min Rejse der vare saaledes ikke mindre end 11 Personer angivne for ulovlig Brændevinshandel. Fra dette Sogn har jeg ogsaa navnlig modtaget Oplysninger om et stort Misbrug af Brændevin mellem Kvindekjönnet i den tidligere Periode. Det var Kvinderne, som udförte Brændevinsbrændingen, og de trakterede hinanden da indbyrdes med Brændevin, som senere med Kaffe. En 33aarig Gaardmand af en af de förste Familjer der kunde fra Gjæstebudene i sin Barndom erindre som noget meget almindeligt, at Konerne, hans egen Familjes ikke undtagne, laa berusede; man ansaa det dengang neppe for större Skam for Kvinderne end for Mændene at være beruset. At visse Skaaler i ethvert Fald skulle tömmes af Alle, at Kvinderne ved disse ligesaa lidt som ved de övrige Rundskjænkninger forbigaaes, og at Kjögemesteren ikke sjelden helder Brændevinet i Munden paa de Modstridende, er Skikke, som man vel endnu vil gjenfinde paa mange Steder rundt omkring i Landet.

I Tönset har jeg fundes 9 Mænd lidende af erhvervet Sindssygdom; hos 3 af disse kunde Brændevinsdrik betragtes som ialfald medvirkende Aarsag. Alle 3 Tilfælde vare udbrudte for længere Tid tilbage. Blandt 22 Idioter kunde Oplysning om Fædrenes Forhold med Hensyn til Brændevinsdrik gives om 21: 9 havde haft drikfældige Fædre; hos 3 var Fædrenes Ædruelighed tvivlsom; 9 Fædre angaves som ædruelige. 10 af disse 22 Idioter forekom i Lilleelvedalen, hvis Befolkning kun udgjör lidt over $^2/_7$ af det hele Prestegjelds. 15 Idioter vare födte mellem 1816 og 1845, 4 vare ældre, 3 yngre; af de sidste ere de 2 i Lilleelvedalen.

I Rendalen synes Forholdene at have været omtrent som i Tönset, kun at de senere Tider ikke have frembragt saamegen Forandring til det Bedre. Dog er det vel mest kun ved de store Höjtider og Feste, at de gamle Skikke endnu holde sig. Her faa endnu Tjenestefolk og Börn i de Huse, hvor de aarlige Julelag holdes, Brændevin til Uddeling. (Gutterne 1 Pot, Pigerne 3 Pægle). 6 saadanne Julelag holdes almindelig i hvert Bolag eller Grænd. Paa Auktioner bruges ogsaa Brændevin, medens derimod i det daglige Liv, paa Rejser og under Arbejde Drikken synes at være mindre almindelig. Mærkelig og sandsynligvis et Resultat af den senere Tids Brændevinslovgivning er det, at de egentlige Drankere, som jevnlig ere forsynede med Brændevin, nu mest synes at forekomme mellem Gaardbrugerne og de mere Velhavende. Det er meget almindeligt at möde det Svar, at der nu ikke kan være Tale om Drik mellem Fattigfolk paa Landet, medens paa den anden Side det, at have Adgang til Brændevin, for dem næsten sættes som ensbetydende med at nyde det i Overmaal. Det ansees derfor for at være af overordentlig Vigtighed, at Brændevin ikke findes tilsalg i en Bygd, og det

er for Tiden heller ikke Tilfælde i Rendalen, skjönt et Vinudsalg vel tildels erstatter det.

Blandt 6 Tilfælde af erhvervet Sindssygdom hos Mænd i Rendalen havde Brændevinsdrik været medvirkende hos 5 og væsentlig eller eneste Aarsag hos 2 af disse. Blandt de 15 Idioter, som jeg forefandt, kunde Oplysning om Fædrenes Forhold indhentes for 13, og af disse Fædre vare 9 drikfældige, 3 tvivlsomme og kun 1 ædruelig.

Mest oplysende og bevisende med Hensyn til den her omhandlede Indflydelse har jeg fundet Forholdene i en afsidesliggende Del af Rendalens Prestegjeld, nemlig i den Del af Fæmundselvens Dalföre, som ligger indenfor dets Grændse. Den beboes af 108 Mennesker, der saagodtsom alle tilhöre Bygselfamiljer i de her beliggende, Staten tilhörende Almindinger. Disse Almindinger havde i længere Tid været overdraget Röraas Værk, og dettes Bestyrelse havde tilladt de herboende, Bygselmænd at drive en vis indskrænket Mængde Tömmer. Kontrollen hermed var imidlertid liden eller ingen, og ulovlig Drift skal have fundet Sted i ganske overordentlig Udstrækning. Den, der havde Lov til at hugge 20 Tylvter, huggede 100 o. s. v. Den let og ulovligt erhvervede Velstand gav Anledning til et i höj Grad vildt og usædeligt Liv. Hedemarkinger kom derop med Kram, Korn og Brændevin, en Tömmerstok kunde erhverves for ½ Pot Brændevin; Mænd og Kvinder deltoge i Udskejelserne, der vedvarede lige indtil Staten selv havde overtaget Bestyrelsen af Skovene og ved at forbyde al Drift og derved muliggjöre Kontrollen gjorde Ende paa Uvæsenet. Endnu er denne Befolkning slet anskreven i Hovedbygden; den beskyldes for at foranledige Skovbrand, bryde ind i Sætrene om Vinteren o. s. v.; men deres ulovlige Velstand er for störste Delen forbi og dermed er ogsaa Brændevinsdrikken indskrænket, ialfald den daglige. Imellem disse 108 Men-

nesker fandtes 4 Idioter og 2 Nedfaldssyge, af hvilke 6 de 5 vare födte netop i den beskrevne Periode, medens i 2 af de 3 Familjer, hvortil disse 5 Personer hörte, de samme Forældre senere have avlet sunde og friske Börn. Med Hensyn til de Epileptiske bör det dog bemærkes, at begge först have faaet Sygdommen i en Alder af 8 til 10 Aar — den Ene umiddelbart efter Beruselse i Brændevin en Juleaften.

Baade i Rendalen og Tönset havde jeg Anledning til at optegne Tilfælde, hvor Mænd i en tidligere ordentlig Periode have avlet sunde Börn, i en senere drikfældig Periode derimod fjantede Börn. I et Tilfælde var saaledes den yngste af 11 Södskende fjantet, i et andet Tilfælde blev af 8 Börn den 2den, 5te, 7de og 8de fjantede. Hos begge Fædre tiltog Drikfældigheden med Aarene. I det förste Tilfælde havde Moderen en fjantet Broder, men ogsaa en drikfældig og brutal Fader, som mishandlede sin Hustru, i det andet havde Faderen en sindssyg Broder, men ligeledes en drikfældig Fader. I disse Tilfælde har jeg troet at burde lægge mere Vægt paa Drikfældigheden end paa Familjeanlæg. Man har gjort den Erfaring, at gamle svækkede Forældre let faa fjantede Börn; saameget lettere rimeligvis, naar Brændevinsdrik tillige har Del i Svækkelsen.

„I Flesberg", skriver Sognets Prest, „var for et Snes Aar siden den hele Menighed i höj Grad hengiven til Drik, og efter ældre Mænds Udsagn saa dybt sunken, at man blev forfærdet og vendte om." I den sidste Tid har vel et offentligt Udsalgssted for Öl og Vin forværret Forholdet noget, men i det Hele er det dog ret godt, skjönt der især i Annexet Svenne nærmest Kongsberg og for Kulkjörernes Vedkommende nok endnu er meget tilbage at önske.

I Flesberg har jeg kun fundet 4 Tilfælde af erhvervet Sindssygdom hos Mænd, og hos ingen kunde egentlig Drikfæl-

dighed paavises. Blandt 13 Idioter har jeg kunnet faa Oplysning om Fædrenes Forhold hos 10; 4 af disse Fædre angaves drikfældige, 1 tvivlsom, 5 ædruelige. Her, hvor en anden Indflydelse, den arvelige, var saa fremtrædende, synes saaledes Brændevinets at have mindre Betydning.

Rollag Prestegjeld er fra 1ste Januar 1858 delt i 2 Prestegjeld, Rollag, det söndre med Annexet Vegli, og Nore, det nordlige, med Annexet Opdal. Brændevinets Misbrug synes at være störst i de nordlige Sogne. Vel har i de senere Aar Tilstedeværelsen af et Brændevinsudsalg forværret Forholdet i Vegli, men de talrige Retssager i Anledning af Brænding og ulovligt Salg i Opdal lade dog slutte til en större Udbredning der. I begge de 2 nordlige Sogne, Nore og Opdal, vedvare endnu de gamle Gjæstebudsskikke i fuld Udstrækning. Et dödfödt Barn eller et spædt Barns Död kan give Anledning til, at omtrent 50 Mennesker blive forsamlede i 2 til 3 Dage; Brylluper naturligvis til endnu meget langvarigere og talrigere Sammenkomster. Paa Grund af en vistnok i flere Henseender usund religiös Vækkelse, foranlediget ved nogle prækende Piger fra Hallingdal, er i den senere Tid Dandsen ganske afskaffet, men Drikken er ikke formindsket. Der bydes Brændevin ved Ankomst og Afrejse, paa Sengen om Morgenen, til alle 4 Maaltider (dog undtages undertiden Aftensmaaltidet, naar det bestaar af Melkemad) samt desuden ved mange Skaaler. Ved Rundskjænkningen forbigaaes heller ikke her Nogen; Börnene deltage næsten altid i Gjæstebudene og faa sin Del med; ikke engang de Smaa paa Moderens Fang skaanes, men Glasset föres af Moderen selv til deres Mund. Presten fortalte mig, at hans Forfærdelse ved en saadan Lejlighed, idet han standsede Moderens Haand, i höj Grad havde vakt hendes Forundring. I Flesberg fortalte en 5 Aar gammel Pige mig, at hun ifjor ved det og det Gjæstebud havde været „lidt fuld."

Den bekjendte Erfaring, at Börn ofte synes om stærke Drikke eller ialfald snart lære at finde Behag i dem, gjör dette Forhold saameget farligere. At et 2 Aar gammelt Barn har faaet Brændevin om Aftenen for at komme til at sove, har jeg ogsaa erfaret i Numedalen. — Helligaftenerne finder Rundskjænkning Sted 2 Gange; de 3 derpaa följende Dage, Nytaarsdag, 13de og 20de Dag Jul bydes ogsaa Brændevin paa Sengen om Morgenen, naar det varer saalænge som til de sidstnævnte Dage. Medens det i det sydligere Numedalen bliver temmelig almindeligt at holde Paaske og Pintse uden Brændevin, sker dette ikke i de nordlige Sogne. Vinteren 1857—1858 havde rigtignok Mangel paa Vinterföre, der forhindrede Byrejserne, lært Opdölerne, at det gik an, endog at holde Jul uden Brændevin.

Meget fordærvelig maa jeg anse en Skik, som især synes at finde Sted i et enkelt Sogn, men som dog heller ikke mangler Udbredning i de andre, nemlig Barselkonernes Brændevinsdrik. Det var mig bekjendt nok, som en over det hele Land udbredt og maaske temmelig uskadelig Skik, at Konen drikker en Dram ovenpaa Födselen — men en saadan Vedbliven dermed udover Barselsengen, som finder Sted i Nore, tildels ogsaa i Opdal, havde jeg ingen Forestilling om.

For at faa saa paalidelig Underretning derom som muligt, bad jeg Presten henvise mig til en brav og troværdig Bondekone. Den, som han opgav mig, hörte til den förste og mægtigste Slægt deroppe og havde Ord for at være en udmærket Husmoder. Selv brugte hun, hvad hun tænkte var det middels Forhold, 1 Pægel Brændevin om Dagen i 8 til 14 Dage; hun kjendte Exempler paa Koner, der brugte ½ Pot om Dagen (af Andre nævntes indtil 1 Pot). Hun följte sig ikke beruset derved, hvad hun antog, at hun under andre Omstændigheder vilde blive af mindre. Det ansees som et Lindringsmiddel mod

Efterveerne, og de Fleste vare enige i, at de befandt sig særdeles vel derved. Det drikkes især som Efterslurk til den fede Flödegröd, som her udgjör den væsentlige Barselmad og som nydes mange Gange om Dagen. De mere Velstaaende anse det for en Samvittighedssag, ikke at lade de fattige Koner savne Brændevin i Barselsengen, og sende dem det derfor. I et Par Forhör om ulovligt Brændevinssalg, som jeg hörte, blev det anfört som en kraftig Undskyldning for Salget, at det var til en Barselnöd. Hvad Virkning dette nu end kan have paa Moderen, om den Erfaring virkelig holder Stik, at det under disse Omstændigheder har en mindre berusende Virkning, vil jeg lade være uafgjort; men Virkningen af en med Brændevin mættet Melk (et Slags Melkepuns) som förste Næring for de Nyfödte, fortjener vistnok at komme i Betragtning som en rimelig, ialfald prædisponerende Aarsag til de hyppige Hjernebetændelser i den spæde Barndom, som man i disse Egne ofte erfarer er gaaet forud for den senere vedblivende Fjantethed. Under den Forudsætning, at en saadan Uskik maatte öve nogen Indflydelse paa Dödeligheden iblandt de smaa Börn, undersögte jeg denne sammenligningsvis for de forskjellige Sogne:

Under 4 Aar dör	i Nore	22,7 %.
	i Opdal	17,9 —
	i Vegli	14,3 —
	i Rollag	13,5 —

Mange andre Forhold maa jo herved komme i Betragtning, og det er navnlig rimeligt, at Dödeligheden bliver större höjere oppe i Dalen, hvor Klimatet og Livsforholdene ere strængere. Men derfor skulde man ogsaa vente en större Dödelighed i Opdal, den nordligste Bygd, end i Nore, og da det omvendte Forhold muligens kan staa i nogen Forbindelse

med, at den her nævnte Uskik er mere udbredt i Nore, har jeg anført det *).

Blandt de 4 Mænd, som jeg har fundet lidende af erhvervet Sindssygdom i disse 4 Sogne, maatte Brændevinsdrik ansees for Aarsagen hos 2, der begge vare fra Opdal. Af Idioter fandtes 26 (nemlig 10 fra Nore, 7 fra Rollag, 6 fra Opdal og 3 fra Vegli). Om 21 kunde Fædrenes Forhold med Hen-

---

*) Efterat dette var blevet omtalt under den hygieiniske Kongres i Kjöbenhavn har en Anonym i Morgenbladet, der angav sig bekjendt med Forholdene i de nævnte Egne, paastaaet, at den her givne Fremstilling er usand og overdreven. Det har derfor været mig kjært af vedkommende Distriktslæges sidste Medicinalberetning at erfare, at han har ladet anstille Undersögelser derom i alle Numedalens Prestegjeld; Resultatet af denne Undersögelse er i det Væsentlige följende:

I Nore Prestegjeld er ialt 33 navngivne Kvinder bleven adspurgt om hvormeget Brændevin de forbrugte, og det gjennemsnitlige Forhold har vist sig at være 1 Pægel daglig i 8 Dage. En ældre Kone har angivet, at hun i sine 5 förste Barselsenge nöd i det mindste 3 Pægle i Dögnet i de förste 3 Dögn, derpaa minkende i 8 Dage, ialt omtr. 5 Potter i hver Barselseng. I de senere Barselsenge derimod mindre. Hermed stemmer ogsaa, hvad den forrige Sogneprest til Nore i sit Brev til Distriktslægen ytrer, at da han som Sogneprest var i disse Distrikter, hörte han fortælle, at enkelte Kvinder havde for Skik under Barselsengen at nyde Brændevin i saa betydelig Mængde, at det forekom ham utroligt, da han mente, at en saa overdreven Nydelse maatte medföre Döden hos Barselkvinder. I selve Rollag, heder det i samme Brev, nyder derimod den yngre Slægt kun lidet.

I Flesberg „skjules det sande Forhold, efterat det er kommet til offentlig Omtale"; det almindeligste Forhold angives til 1 Dram til hvert Maaltid, ofte 5 til 6 Drammer i Dögnet. I et Naboprestegjeld siges det: „1. Barselkvinderne nyde i Almindelighed Brændevin; i senere Tid dog færre. 2. Enkelte nyde maaske indtil 1 Pægel daglig, de Fleste henimod en halv, mange mindre. 3. Enkelte i 8 Dage, de Fleste i 3. Alt dette gjelder i höjere Grad for 1 Decennium og i meget höjere Grad for 2 Decennier siden."

syn til Brændevinsdrik oplyses. 11 havde været drikfældige, 5 tvivlsomme og 5 ædruelige.

I Klæbo Prestegjeld i Trondhjems Stift syntes Forholdet nu ret godt, idet Brændevinsdrikken væsentlig var indskrænket til Byrejserne, hvoraf der dog forekommer mange, da Klæbyggerne udføre Kjöring for Sælbyggerne. Det i Forhold til Indbyggerne store Antal Sindssyge i Klæbo beroede for en Del paa at flere fra Trondhjems By vare udsatte der. Kun 1 af de sindssyge Mænd led af erhvervet Sindssygdom, og ikke efter Drik. Af 8 Idioter kunde Oplysning om Fædrenes Forhold gives for 7. 3 af disse Fædre vare drikfældige, 1 tvivlsom, 3 ædruelige.

I Surendalen (nu delt i 2 Prestegjeld, Rindalen og Surendalen) og i Nordmör i det Hele skildredes Tilstanden i den Tid, da Brændevinsbrændingen omkring i Husene fandt Sted, saaledes:

Selv i de smaa Pladse var det Skik at brænde Brændevin, ialfald til alle Höjtider. Först om Hösten paa Poteterne, „for at faa Drank til Svinene“. I Julen begyndte Sviren Julenatten og fortsattes derpaa, idet Mændene gik fra Gaard til Gaard. Som en „Smæling“ betegnedes den, der ikke böd og paanödte Brændevin ved Besög, som var længere bortefra end Nabogaarden. Det var „ikke frakt“ Bryllup med kun 1 Tönde Brændevin. Ved et Bryllup i 1835, hvor 80 Mennesker vare forsamlede i 4 Dögn, fortæredes 8 Ankere. Endnu gjör ikke saa sjelden den Betragtning sig gjeldende, at det er Besparelse at have meget Brændevin: ved strax at skjænke stærkt, sparer man paa Maden, heder det. Lommeflasker brugte de fleste i den Tid, endog Kvinderne bragte dem med til Kirken i sine Löber for at traktere, naar Vejene vare lange. Ved Kirkerne har det været vanskeligst at faa Drikken afskaffet. Især om Söndag Eftermiddagene vil man gjerne

forsamles i Nærheden af Kirkerne og endog det sidste Aar har Vinudsalg foregaaet ismug.

Af 8 Mænd med erhvervet Sindssygdom var nu kun hos 1 Brændevinsmisbrug paaviseligt som Aarsag. Af 25 Idioter blev Faderens Forhold oplyst hos 20; 10 havde haft drikfældige, 10 ædruelige Fædre.

I Kinservik synes Forholdet i det Hele at have været bedre end i de fleste hidtil omtalte Egne. Öldrik har været og er almindeligere end Brændevin; et enkelt Strög af Prestegjeldet synes dog ved sit gamle Navn „Superstranden" at antyde, at ogsaa her har været en slem Periode.

Af 10 erhvervede Sindssygdomme hos Mænd i Hardanger havde Drik kun været medvirkende Aarsag hos 1. Af 30 Idioter fik jeg kun Oplysning om Fædrenes Forhold i denne Henseende hos 20, — deraf 5 drikfældige, 1 tvivlsom, 14 ædruelige.

Om Jederen, som man vil erindre var det Provsti, der i 1826 viste det sletteste Forhold med Hensyn til Sindssygdom i hele Landet, heder det i en Opgave til Sundt (pag. 72): „Gamle Folk sige, at der var en sörgelig Tilstand paa Jederen for 40 til 50 Aar siden. Der brændtes Brændevin næsten paa hver Gaard, og paa flere Gaarde ikke blot nu og da til dagligt Husbrug og Anvendelse i Gjæstebud, men endog stadigen ogsaa til Salg. Drikfældigheden var stor baade blandt Gamle og Unge, ja man erindrer Exempler paa, at endog Börn toge sig en Rus. Flasken maatte altid frem, naar man kom ind i et Hus, og saavel Fruentimmer som Mandfolk trakterede med Brændevin ved enhver Anledning. Den Gang indskrænkede man sig ikke paa Byture til at drikke Brændevin i Byen og tage det med paa Hjemrejsen, men man havde tilstrækkelig Forsyning med sig hjemmefra paa Rejsen til Byen. I Gjæstebud og især Brylluper forbrugtes Brændevin i Anker

og Töndevis. Pægleflasken var ogsaa Ledsager til Kirkerne"*). I den senere Tid bemærkes derimod en mærkelig Aftagen: „I de fleste Tilfælde ser man dog nu hele Brudefölget komme ædru til Kirken, medens det för var ligesaa almindeligt at se alle komme berusede. Som Traktement i det Daglige er Brændevinet saa godt som forsvundet."

De erhvervede Sindssygdomme vare ved den sidste Tælling sjeldnere paa Jederen end i 1826. Idioternes store Antal

---

*) I et lidet i 1827 udkommet Skrift af Biskop over Christiansands Stift, J. St. Munch, betitlet „Nogle betimelige Ord om Nödvendigheden af at indskænke Brændevinets Misbrug og den ved Lov af 1ste Juli tilladte Brændevinsbrænden i Fædrenelandet, tilegnede Kongeriget Norges femte ordentlige Storting", ytres blandt Andet: „Man har Exempler paa, at der i dette Stift udskjænkes ved Brylluper fra 5 til 8 Ankere Brændevin. Bryllupsgjæsterne komme ofte berusede til Kirken, före endda Brændevin med sig, lade Flaskerne gaa rundt, saavel paa som udenfor Kirkegaarden, og anstille vilde Dandse paa fri Mark nogle Skridt fra Kirken. Det har hændet mig selv, at jeg paa Visitatsdagene, strax efter Gudstjenestens Slutning, har truffet fulde Mennesker ikke langt fra Kirken, ravende og stöjende eller henslængte paa Marken i bevidstlös Tilstand, og at Hestehandlere under min Forretning i Kirken have redet frem og tilbage lige ved Kirkegaarden, nedtrampende Kornet paa Agrene, under Hujen og Skrigen. Med hjertelig Bekymring har jeg paa flere Steder hört paa Söndag Eftermiddag Nabogaardene at gjenlyde af Druknes vilde Skrig, ligesom jeg senere har erfaret, at man har fortsat Fylderiet den hele Nat under Sammenstimlen af Unge af begge Kjön. — — — Man kan uden Overdrivelse sige, at næsten enhver Gaard og Hytte i mange Sogne er en bestandig dampende Brændevinskjedel og forstörstedelen ulovlige Kroer og Brændevinsboder — — — I enkelte Menigheder i dette Stift er det kommet saa vidt med Fylderiet, at man har vansskeligt ved at finde en Mand, der er saa ædruelig, at han kan betroes en Medhjelpers Embede — — — Börn i deres spæde Alder indvies til Brændevinets Nydelse — — — endog Moderen foregaar ofte, saavel hjemme som i offentlige Sammenkomster, sine Börn med de sletteste Exempler paa Fylderi og deraf flydende Uordener."

har derimod vedligeholdt sig, og dertil vil jeg senere komme til at antyde Muligheden af andre Aarsager.

Jeg undersögte de Sindssyge blot i et enkelt Prestegjeld, Klep. 2 Mænd lede af erhvervet Sindssygdom, men ikke efter Drik. Blandt 13 Idioter fik jeg Oplysning om Fædrenes Forhold for 10; 4 af disse Fædre havde fört et mere end sædvanlig uordentligt Liv.

Om Kystlandet i Lister Provsti har jeg allerede forhen bemærket, at det store Antal Sindssyge her mindre synes at skyldes Brændevin end andre Aarsager. I disse Egne viste sig det Forhold, som jeg har Grund til at betragte som et Undtagelsesforhold, at de indre, höjere liggende Bygder, hvor Drikfældigheden angives större end i Kystegnene, ikke tillige udmærke sig fremfor disse ved et större Antal Sindssyge, uagtet Forskjellen vistnok ikke var stor (i de indre Bygdelag 1 paa 190, i de ydre 1 paa 181). Af 24 Mænd, der lede af erhvervet Sindssygdom, oplystes det kun hos 3, at det skyldtes Brændevinsdrik, og af 9 Idioter, hvis Fædres Forhold oplystes, havde kun 3 haft drikfældige Fædre.

26. Samles alle de saaledes ved de forskjellige Egne meddelte Tal, viser det sig, at af 68 Mænd, der lede af erhvervet Sindssygdom, de 15 eller 22 % kunde paavises at være bleven syge efter Brændevinsdrik.

Af 131 Idioter, om hvis Fædre Oplysning kunde faaes, havde de 58 drikfældige Fædre, 14 tvivlsomme og 59 ædruelige, vel at mærke saaledes, at naar Nogen, som hyppig skede, omtaltes som „ikke værre til at drikke end Andre paa den Tid," har jeg sat dem imellem de Ædruelige. Deles nu de Tvivlsomme saaledes, at Halvdelen regnes til de Drikfældige og Halvdelen til de Ædruelige, viser det sig, at Halvdelen af Idioterne har haft Fædre, der for störste Delen under en

almindelig Drikfældighedstilstand i Bygderne have udmærket sig fremfor de övrige som særlig hengivne til Drik.*)

Stilles de Resultater, som jeg har faaet i Fjeldbygderne Tönset, Rendalen, Flesberg, Rollag og Nore, mod dem, som jeg har fundet i de övrige for det meste lavere liggende Egne, Klæbo, Surendalen, Kinservik, Klep Vanse og Herred, altsaa for störste Delen Kyst- og Fjordegne, viser sig

i de förste af 23 Mænd 10 Sindssyge ved Drik
i de sidste af 45 Mænd 5 — — —

eller 44 % i de förste, 11 % i de sidste.

I Fjeldbygderne af 65 Idioter 33 med drikfældige, 12 med tvivlsomme og 20 med ædruelige Fædre, altsaa 39 mod 26, eller 60 % med drikfældige, 40 % med ædruelige Fædre.

I de övrige Bygder af 66 Idioter 25 med drikfældige, 4 med tvivlsomme og 37 med ædruelige Fædre, altsaa 27 mod 39, eller 41 % med drikfældige og 59 % med ædruelige Fædre.

Heraf kan sluttes, at Brændevinsdrik indtager en meget vigtigere Plads blandt Aarsagerne til Sindssygdom og Idioti i Fjeldbygderne end i de övrige Egne. Dog ere Tallene for smaa til bestemte Slutninger.

27. Drik eller Beruselse var paa Gaustad Asyl opfört som Sygdomsaarsag i 1856 hos 19 af 126 Mænd, i 1857 hos 35 af 189 Mænd, i 1858 hos 13 af 85 Mænd, altsaa fra 15 til 18 %; hos Kvinder i de samme Aar kun hos 3, 2 og 1. Dette er ingenlunde nogen særdeles hyppig Forekomst mod hvad der meddeles fra flere andre Lande; dog maa herved bemærkes, at Syge med *Delirium tremens* i Regelen ikke

*) Efterat disse Undersögelser vare paabegyndte, har jeg erfaret, at en lignende Tælling har fundet Sted i Massachussets af Dr. Home, der imellem 300 Idioter fandt 145 med drikfældig Fader eller Moder, altsaa omtrent 48 %.

indlægges paa Asylet; og saadanne maa vel antages medregnede, naar, rigtignok i en tidligere Periode, indtil Halvdelen af alle Tilfælde af Sindssygdom i England har været tilskrevet denne Aarsag. Hvormeget sjeldnere den har gjort sig gjeldende i Frankrig, fremgaar deraf, at denne Aarsag kun var tilstede hos 3 af 336 Syge i *Esquirols* Hospital.

28. Jeg skal i Korthed antyde den Maade, hvorpaa og de Former, hvorunder Sindssygdommen almindeligst har optraadt efter denne Aarsag, og ledsage Fremstillingen med endel Sygehistorier.

Umiddelbar foran er ofte gaaet en Lejlighedsaarsag, for Exempel en nedstemmende Sindsbevægelse, Skræk, Vrede eller andet desl., som dog som oftest igjen kan siges at være bevirket ved den Syges Drik.

Tilfældene have i Regelen ikke udmærket sig ved saa ejendommelige Symptomer, at man af disse alene med Bestemthed har kunnet slutte sig til Aarsagen. Dette har egentlig kun kunnet ske i de vistnok ikke sjeldne Tilfælde, hvor *Delirium tremens* umiddelbar er gaaet over i den vedvarende Sindssygdom, samt i de Tilfælde, hvor Sindsforvirringen har været ledsaget af de sædvanlige legemlige Tegn paa *Alcoholismus chronicus*. I det störste Antal Tilfælde har man væsentlig maattet slutte fra Meddelelser om de forudgaaende Forhold.

I omtrent en Sjettedel af Tilfældene er Sygdommen begyndt efter forudgangen *Delirium tremens*, idet den Ængstelse, som i Regelen er tilstede under denne, har fortsat sig i en Melancholi, der har været ledsaget af mere eller mindre bestemte Vrangforestillinger, og som oftest temmelig hastig er gaaet over i Raseriudbrud og Forrykthed *(Dementia)* Se Sygehistorie 1.

Hvad enten *Delirium tremens* er gaaet i Forvejen eller

ikke, er Melancholi den hyppigste Form, hvorunder Sygdommen fra Begyndelsen af har ytret sig (i henved to Tredjedele af Tilfældene.)

Denne har som oftest udmærket sig ved en overordentlig heftig Ængstelse (Præcordialangst), hyppig med stor Trang til Selvmord; i andre Tilfælde har den forbundet sig med en Dorskhed, hvorunder de Syge, naar de forblive i Hjemmet, sædvanlig forblive tilsengs, og som kan udvikle sig til en fuldstændig Slövhed *(stupor)* med Træghed i Blodbevægelsen (passive Kongestioner) og Muskelstivhed. I begge Tilfælde synes det, som om Hindringer i Underlivets Blodomlöb fra först af har en væsentlig Andel i Lidelsen. Begge Slags Melancholi har udviklet sig dels uden, dels efter forudgaaende *Delirium tremens*, og begge Slags ledsages ikke sjelden af Sandsebedrag (Hallucinationer), som have Meget tilfælles med dem, der forekomme i den sidstnævnte Sygdom (mörke Skikkelser etc.) Sygehistorie 2, 3 og 7.

Den heftige Angest fremkalder undertiden Udbrud af Raseri, hvorunder de Syge kunne blive ligesaa farlige for Andre, som ellers for sig selv. Sygehistorie 3.

Hvor Melancholien ikke er bleven helbredet, er den i enkelte Tilfælde bleven vedvarende (idiopathisk) med de sædvanlige Forestillinger om at være skyldig i eller at have forvoldt alt muligt Ondt. Sygehistorie 2. Oftere har der udviklet sig Forestillinger om formentlige Forfölgelser og Forurettelser, som have frembragt Raserianfald. Efter disse har der ikke sjelden dannet sig Stormandsforestillinger, men bag den tilsyneladende overmodige Tilstand spores ofte den oprindelige Ængstelighed. Sygehistorie 1 og 4. Ligesom *Delirium tremens* udvikler denne Melancholi sig hyppig efter pludseligt Ophör med Drik. De sjælelige Sygdomsytringer synes

langtfra at forsvinde saa let efter Aarsagens Ophör som de legemlige.

Hvor Sygdommen strax er begyndt med Raseri (Mani), hvilket har fundet Sted i omtrent en Tredjedel af Tilfældene, har det oftest været under eller efter en stærk Rus eller efter en længere Svireperiode, som da sandsynligvis har foraarsaget en Irritationstilstand paa Hjernens Overflade. Ligesom ved Melancholien nedtrykkende Sindsbevægelser, saaledes har her ofte Vrede eller Ærgrelse givet den nærmeste Foranledning til Udbruddet, der isaafald gjerne har været forbundet med en overordentlig Voldsomhed, som har gjort den Syge meget farlig. Saadanne Anfald have ofte været meget hurtig forbigaaende, men ved Gjentagelser efter fornyede Udsvævelser blive Melemrummene mindre og mindre frie, og Forrykthed, sædvanlig med Stormandsforestillinger, med eller uden fremskridende almindelig Lamhed, er da den sædvanlige Udgang. Sygehist. 4, 5 og 6.

Det har ogsaa hændt, at Manien er gaaet over i Nedstemthed og Uvirksomhed, derpaa en tilsyneladende naturlig Mellemtid; saa fornyet Drik og atter Mani med paafölgende Nedstemthed o. s. v. Sygehistorie 7.

I enkelte Tilfælde, dels efter, dels uden forudgaaende Slagtilfælde (Apoplexi) optraadte Sygdommen strax med Aandsslövhed (Fatuitet) især med fremtrædende Hukommelsessvækkelse. I et saadant Tilfælde, som nedenfor er meddelt (Sygehist. 8), vare de legemlige Symptomer af *Alcoholismus chronicus*, hvilke forövrigt forholdsvis sjelden have været iagttagne, stærkt fremtrædende.

Sygehistorier.*)

1. (3 Gange Delirium tremens; sidste Gang vedvarende Ængstelighed og Forfölgelsesfrygt; Udbrud af Voldsomhed; Stormandsforestillinger, der let igjen give Plads for Ængstelighed).

Gaardbruger fra Sætersdalen, 35 Aar gl. Hans Forældre vare begge drikfældige, han fik en slet Opdragelse og begyndte selv tidlig at beruse sig. Han har haft almindelige Evner, og et hidsigt, uroligt Sind. Han har haft 3 Börn, det ældste blev ligget ihjel, og hans Drukkenskab har ofte givet Anledning til Uenighed med Konen 1 Aar för Sindssygdommens Udbrud gjorde han med 3 Maaneders Mellemrum 2 Rejser til Christiansand, og drak der i den Grad, at han den ene Gang blev arresteret, og begge Gange efter Hjemkomsten fik *Delirium tremens.* Denne Sygdom varede begge Gange 14 Dage og var forbunden med Folkeskyhed og Frygt for at blive dræbt. Aaret derefter foretog han en ny Byrejse, og blev ved Hjemkomsten atter syg paa samme Maade; denne Gang gik Sygdommen ikke over, men fortsatte sig i den endnu vedvarende Sindssygdom. Han frygtede for at dræbes, vilde flygte bort, og blev en Tid holdt bunden og „i Bur". Han vilde i lang Tid Intet tale og Intet bestille, og var derhos, saalænge han blev holdt i Bur, meget urenlig. Senere blev han mere hidsig og vredagtig, især mod Konen, hvem han beskyldte for at stjæle fra ham og give til sine Elskere; undertiden slog han hende, saa hun maatte römme Huset, men var altid snil mod Börnene. Han begyndte at tro, at han var Konge, Skriver eller noget andet Stort, og at alt, hvad han saa, tilhörte ham. Efter 2 Aars Forlöb indsendtes han til Gaustad Asyl. Om Behandlingen i Hjemmet oplystes det, at han var bleven aareladt indtil Besvimelse.

*) Forsaavidt disse ere optegnede paa Rejser, ere de ganske kortfattede.

I den paa Gaustad optegnede Beskrivelse anmærkes bl. A., at han har et vel udviklet Legeme, et alvorligt bestemt Udtryk, noget graableg Ansigtsfarve, ingen Hede i Hovedet, de naturlige Funktioner i Orden. Legemets Undersögelse fremkaldte megen Uro og Modstand, samt stærk Hjertebanken. Uagtet han fremtræder meget stolt og selvtillidsfuldt, negter at arbejde og gjør adskillige Fordringer, som han fremsætter i et affekteret Bogsprog, fremkaldes den fra hans tidligere Tilstand omtalte ængstelige Stemning strax ved alvorlig og bestemt Tiltale. Et kort Regnbad paa Hovedet overvandt strax hans Arbeidsvægring og frembragte en ubetinget Lydighed. Han er bange for at Folk skal gjöre ham noget Ondt og synes det er bedre at være her end at komme hjem til den Behandling, han der har været underkastet. Hans Tale er forövrigt temmelig usammenhængende, bestemte Storhedsforestillinger har han ikke ytret, tvertimod siger han, at „Vidskaben er ulige fordelt, jeg ved Intet om Andre, men Andre vide Alt om mig."

Han forblev paa Asylet i 9 Maaneder som en flittig og ordentlig Arbejdsmand, men forresten temmelig uforandret. Senere er han atter kommen tilbage til Asylet, som han nu indbilder sig at han ejer.

2. (Drukkenskab, Melancholi med Selvmordforsög. I 2 Aar paa Asylet uden sygelige Handlinger, men vedvarende Tungsindighed; hjemsendt, atter Selvmordforsög).

Arbejdsmand fra Hedemarken, 53 Aar gammel. Han skal have haft smaa Legems- og Sjelsevner. 20 Aar gammel var han (uden bekjendt Aarsag) i omtrent 6 Uger stille, folkesky og forvirret. Han skal have været tilböjelig til Drukkenskab, dog mindre i den senere Tid. Forholdet til Konen har været mindre godt. Han har ofte været plaget af Næringssorger. Sygdommen begyndte 6 Maaneder för Indlæggelsen paa Gaustad efter nogle Dages Drukkenskab dermed, at han gjorde

flere Selvmordforsög; disse har han senere idelig gjentaget, saa at han bestandig har maattet være under Bevogtning. Engang har han givet sig et dybt Indsnit i Halsen. Undertiden har han vægret sig for at spise; urolig Sövn; ingen Arbejdslyst.

Af Journalen paa Gaustad udhæves Fölgende: Han er liden, spædbygget og mager. Haaret tyndt og graaligt, magre Træk med dybe Folder, nedslagne blaa Öjne, mörk graalig Ansigtsfarve, frygtsomt og bekymret Udtryk. Ingen Næringsvægring, noget træg Afföring, Tungen ren, Underlivet noget udspændt, i den störste Del af Leverregionen fortil höres ved Perkussion udspændte Tarme. Hudvenerne paa Benene stærkt udvidede, Ar efter variköse Saar. Paa Ryg og Skuldre Finner (Acne) i stor Mængde. Tværs over *cartilago thyreoidea* et en Tomme bredt, fordybet Ar. Forresten intet Sygeligt ved hans Legeme. Han er nedslagen og tilbageholden, taler lidet, græder let og bebrejder sig selv alt muligt; giver forövrigt rigtige og sammenhængende Svar.

Efter nogen Tids Behandling kom Afföringen i Orden, han forblev paa Asylet i 2 Aar og gjorde i den Tid ingen Selvmordforsög, uagtet hans Tungsindighed vedvarede. Han blev en af Asylets bedste Arbejdere, og viste aldrig Tegn til sygelige Handlinger. Han blev derfor hjemsendt, men endnu inden han havde naaet sit Hjem gjorde han Selvmordforsög ved at springe overbord fra Dampskibet paa Mjøsen. Atter tilbagebragt til Asylet kom han strax igjen ind i sine gamle Beskjeftigelser, og har senere ingen sygelige Handlinger foretaget sig.

3. (Drukkenskab, Fortvivlelse, Selvmordforsög og Mordforsög; Sengeleje i 21 Aar, af og til med Raseri. Forrykthed, Hallucinationer.)

Föderaadsmand i Opdal i Numedalen, 60 Aar gammel.

Han var omrejsende Handelsmand, meget snu og heldig, men yderst hengiven til Brændevin. Under et Ophold i Gulbrandsdalen anfaldtes han for 21 Aar siden efter længere Tids Drukkenskab af en heftig Fortvivlelse, hvorunder han forsögte at gjöre Ende paa sig. Med en Bile gjorde han paa samme Tid flere Mordforsög. Broderen hentede ham hjem og gav ham Föderaad i sit Hus. I de forlöbne 21 Aar har han holdt Sengen. Löjtevis har han været rasende og maattet holdes indespærret; nu kan hans Seng staa i Familjens Dagligstue. Han er fuldkommen forvirret og svarer forkjert paa Spörgsmaal. Han tror sig stadig forfulgt af en fiendsk Mand inde i Væggen, som taler til ham, og tror undertiden at se den Onde.

4. (Mani.)

Arbejdsmand, fra Nedenæs, 22 Aar gammel. Havde været stilfærdig og flittig indtil han 4 Aar för Sygdommens Begyndelse blev i höj Grad hengiven til Drik. Han giftede sig 20 Aar gammel; i 6 Maaneder atholdt han sig ganske fra Drik, og viste sig under dette indesluttet, forstemt og angergiven. Ved et Tilfælde begyndte han da at drikke og fortsatte derpaa voldsomt dermed, saa at han i 2 til 3 Uger gik i en bestandig Rus. Derefter begyndte han at ytre store Tanker om sin egen Magt og Rigdom, vilde rive sit Hus ned og bygge det stort og prægtigt op igjen; rev Skorstenen ned; talte om at kjöbe Jordejendomme osv. Han arbejdede, men forkjert og ilfærdigt — hvad der faldt ham ind, maatte strax udföres; — han var besværlig, men ikke farlig. Hovedet hedt og rödt, Blikket ustadigt og vildt, Pulsen fuld og hyppig. Han klagede over Smerte i Hjertegruben, og var noget kortaandet. Han stirrede ofte med Opmærksomhed paa Tag og Vægge. Ingen Skjælven, god Sövn.

Han indkom til Gaustad 1 Maaned efter Sygdommens

Udbrud, og var da naturligere, skjönt endnu noget hed i Hovedet. Han erkjendte sin Sygdom, blev anseet for Rekonvalescent og benyttede Anledningen til at undvige. I Byen havde han nydt Spiritus, lejet Værelser til sig og Familje, undersögt Arbejdspriser og lagt store Planer. Ved Tilbagekomsten (efter 2 Dages Forlöb) var han meget overspændt, höjröstet, sang Psalmer i Visetakt, og ytrede Heftighed, tildels Voldsomhed. Han var urolig om Nætterne og havde stærke Drömme. Under Anvendelse af lunkne Bade og Morphium om Aftenerne blev han roligere, men vedblev dog i flere Maaneder at være ilsindet og hastig. Af og til om Aftenerne ytrede sig nogen Ængstelse og Forknyttelse. Han udgik helbredet efter omtrent 6 Maaneders Ophold i Asylet.

5. (Periodisk Beruselse, i Begyndelsen med almindelig Voldsomhed, senere med maniakalske Anfald. Derefter falske Forestillinger om Forurettelser og egen Storhed. Religiös Retning, fremkaldt af de tilfældige Omgivelser.)

Arbejdsmand fra Skien, 39 Aar gammel. Faderen var hengiven til Drik. Sönnen var tidlig udviklet, havde ualmindelig gode Evner, men fik en slet Opdragelse. Lærte imidlertid flere Haandværk og giftede sig tidlig. Kort efter begyndte han af og til at nyde Brændevin i Overmaal, og i beruset Tilstand viste han sig heftig, trættekjær og tilböjelig til at misbruge sine ualmindelige Legemskræfter. Siden 1848 har han hyppig efter saadanne Perioder haft maniakalske Anfald, hvorunder han snart har sönderslaaet Döre og Vinduer i Husene, snart anfaldt forskjellige Personer, navnlig Politiet; i de sidste Aar har han ved saadanne Lejligheder optraadt som religiös Taler, og har gjort meningslöse Tegn og Hentydninger til Kirken og de religiöse Forhold. Paa Grund af saadanne Anfald er han jevnligen bleven sat i Arrest, straffet med

Vand og Bröd, samt flere Gange indsat i Christiania Arbejdsanstalt.

Fra denne indlagdes han paa Gaustad i Februar 1857.

Han er höj, velbygget, med kraftige Lemmer, raske Bevægelser og en meget dristig Holdning. Livlige, noget glinsende Öjne under mörke Öjenbryn, lidenskabeligt Udtryk. Hovedet ofte hedt. Hans legemlige Befindende synes forresten godt. Hans hele Optræden röber stor Selvtilfredshed og Selvfölelse. Hans Tale synes fra först af fornuftig og sammenhængende, men naar han rigtig faar udtale sig og især i Breve röber han en Mængde faststaaende falske Forestillinger.

Han anser sig for en i höj Grad forurettet Mand; först og fremst af Lammers, hvis Indflydelse paa hans Kone og derigjennem paa hans hele Husliv han tilskriver alle sine Ulykker; dernæst af alle Autoriteter og andre hemmelige Fiender. Selv kalder han sig med en betydningsfuld Mine for „Tömmermanden", og tror sig kaldet til at udlægge Skrifterne, reformere, beskytte de Svage, og bekjæmpe de sorte Prester. Hans Tale bliver under saadanne Omstændigheder saa fuld af hemmelige Antydninger og fuldkomne Meningslösheder, at den bliver ganske uforstaaelig. Synet af en Prest eller Nydelsen af en noksaa ringe Mængde stærke Drikke bringer ham let i fuldstændigt Raseri, hvorefter da gjerne följer en lang Uvirksomhedsperiode, medens han ellers er en flittig og duelig Arbejder.

6. (Vanedrikker, Ærgrelse, Mani; Stormandsforestillinger, almindelig fremskridende Lamhed *(Paralysie generale)*.

Brændevinshandler, 54 Aar gammel. Han skal have været en forfængelig, heftig Mand og i den senere Tid hvad man kalder en Vanedrikker, idet han daglig uden egentlig Beruselse nöd fra en halv til 1 Pot Brændevin. Han har været 2 Gange gift, og sidste Gang især meget ulykkeligt, saa at han

ofte blev opirret til Heftighed. Da han havde gjort en ufordelagtig Handel, blev han mere og mere vanskelig i Omgang, saa Familjen tilslut flyttede fra ham. Herover ærgrede han sig især stærkt. Hans Opförsel blev mere og mere paafaldende, man antog ham i Begyndelsen for beruset, hvilket ogsaa ofte var Tilfældet, og da han tilsidst afskjöd en Pistol paa sin Læge, blev han indespærret. Han viste sig nu yderst voldsom og derhos urenlig.

Han indkom paa Gaustad 4 Uger efter Sygdommens Udbrud. Af Journalen ved Indlæggelsen udhæves Følgende: Han er höj og smal, med glinsende Øjne, hedt Hoved; Udtrykket vexlende, snart fornöjet, snart vredladent; altid meget selvtilfreds; noget hyppig Puls. Han stod i den Formening, at han var kommen derop i en Visit og var derfor i de förste Dage höjst fortörnet over at blive tilbageholdt. Han truede, bandede og broutede af sin store Rigdom og Indflydelse, ved Hjelp af hvilken han nok skulde skaffe sig Hævn; dog begik han ingen voldsomme Handlinger. Stemningen er senere bleven mildere; han finder Tilfredsstillelse i uafladelig at tale om sine Rigdomme, vil indlede store Handeler, kjöbe Asylet, bestille Brændevin i Piber og Oxehoveder, og forlanger daglig at komme til Byen. Han paastaar at være Doktor og at kunne kurere alle Sygdomme osv. Hans Höjröstethed gjör det undertiden nödvendigt at holde ham for sig selv; da bliver han vred og bitter. Liden Nattesövn.

Ingen Usikkerhed bemærkes ved Tale eller Gang. Han er ordentlig og renlig.

Et halvt Aar efter heder det i Journalen: Han paastaar nu at han er Napoleon den 4de, eneste Brændevinshandler i Verden, störste Læge osv. Ansigtet er rödt, Hovedet hedt. Under Talen bemærkes kjendelig besværet Bevægelse af Tun-

gen, samt Rykninger og Trækninger hist og her i Ansigtsmusklerne, fra Læberne lige op til Panden.

Senere er ogsaa Gangen bleven usikker. Hans Svaghed tiltager, Talen bliver mindre tydelig, dens Indhold er uforandret; han anfaldes undertiden af en heftig Sitren i hele Legemet, og har ganske tabt Sansen for Orden og Renlighed.

I den sidste Tid ödelægger han sine Klæder og viser sig voldsom.

7. (Gammel Dranker; afvexlende Melancholi og Mani.)

Gaardbruger fra Smaalenene, 58 Aar gl. Farbroder, Söster og Södskendebarn sindssyge. Han var frisk i sin Ungdom, livlig og af heftigt Gemyt. Han skal have været meget hengiven til Drik og stöjende i beruset Tilstand. For 9 Aar siden blev han usædvanlig stille og indesluttet; han var menneskesky, holdt bestandig Sengen, og var meget træg; heri indtraadte dog en Afbrydelse i det förste Aar, hvorunder han var ophidset og stöjende; efter flere Aareladninger gik denne Tilstand dog atter over i den tidligere Træghedstilstand, som derefter vedvarede i 6 Aar. Derpaa begyndte han igjen at gaa oppe og söge Folk; siden rejste han omkring i Bygden, og drak sig fuld hver Dag; tilsidst blev han saa voldsom, at han maatte indespærres og bevogtes. Han opbevaredes nögen i Halm i et Bur, med en Jerngjord om Livet og derfra en Lænke fæstet til Væggen. Han var voldsom mod dem, der kom ham nær, og raabte efter Brændeviin. Han passiarede uafladelig, uden Orden i Tankegangen, og udstedte idelige Befalinger om Gaardens Drift o. s. v. Efterat denne Tilstand havde varet i 3 Aar, indlagdes han paa Gaustad i December 1855.

I Journalen der heder det bl. A.: Han er stærkt bygget, med stort Hoved, tykt graaligt Haar. Ansigtet rynket, slapt, meget rödt med store, fyldte Blodkar, især paa den tykke,

uformelige Næse. Graa livlige Öjne, Öjnenes Bindehud blodfyldt. Meget krumböjet Ryg, fyldigt, muskulöst Legeme. Om Livet en Stribe efter den omtalte Jerngjord. Leverens Omfang noget föröget. Han er lystig, synger, prater og stöjer — springer fra en Gjenstand til en anden, ytrer en Mængde forskjellige Önsker i samme Aandedræt. Undertiden bliver han sörgmodig og græder over sin foregaaende Behandling med Lænker og Prygl — men bliver snart igjen lystig. Han paastaar at eje store Gaarde og at have faaet Ægteskabstilbud af en Baronesse. Han erindrer sin forrige Træghedstilstand, da var han syg, men nu er han frisk, siger han. Han synes at have haft Hallucinationer.

Efter faa Ugers Forlöb blev han uden videre Behandling roligere og tilsidst naturlig. De storagtige Forestillinger forsvandt, han erkjendte sin Tilstand og begyndte at længes efter sin Kone, paa hvem han ingen Skyld vilde lægge for de Mishandlinger, han havde lidt i Hjemmet. Men efter atter en Maaneds Forlöb blev han usædvanlig taus og stille. Udtrykket blev ængsteligt, han talte langsomt med svag Stemme og klagede over Ildebefindende, udenat kunne angive nogen bestemt Lidelse. Afföringen var noget træg, og Tilstanden forblev uagtet Anvendelsen af forskjellige Midler i det Væsentlige uforandret.

Han hjemsendtes i 1857, men indkom atter i Juli 1858; i Hjemmet havde man fundet ham temmelig naturlig og meget omgjængelig, men 4 Uger för Indlæggelsen var han atter (om efter fornyet Drik, blev ikke oplyst) bleven ustyrlig og voldsom, saa man atter havde fundet det nödvendigt at lænke ham til Væggen. Senere har hans Tilstand paa Gaustad været ganske som i Begyndelsen af hans forrige Ophold der, dog med noget större Ödelæggelsestrang.

8. (Daglig overdreven Nydelse af Spirituosa. Slövhed (Imbecillitet). Hyperæsthetiske, krampagtige og Lamheds-Fænomener, Hallucinationer.)

N. N., 48 Aar gammel. Han har været en anseet og dygtig Mand; men i den senere Tid har han daglig drukket temmelig meget Brændevin og Öl, og man har fundet ham upaalidelig i sin Forretning. Hans Læge skriver: En paafaldende Forandring er foregaaet med ham; han er meget slövet, har Vanskelighed ved at vedligeholde en almindelig Samtale og taler ofte höjt med sig selv. Hans Blik er ustadigt, hans Tale noget stammende. Denne Tilstand forværres kjendelig, naar han nyder nok saa lidet Brændevin. Han har klaget over Mathed, Hede i Hovedet, Trykninger i Underlivet, Rygsmerter, Stikninger og træg Afföring.

I denne Tilstand indkom han til Gaustad. Han var temmelig bleg og slap, og saa slöv og glemsom, at han standsede midt i Samtalen, udenat vide hvorom der var Tale; han kunde ikke passe sig selv med Paa- og Afklædning, Spisning osv.; forövrigt var han temmelig ligegyldig, ofte ret tilfreds, med barnagtig Glæde, til andre Tider igjen mismodig. "Om Dagen naar han er alene, men især om Natten, skriger han hyppig med en ængstelig, næsten gjöende Lyd, som han selv siger gaar fra ham imod hans Vilje, og hvorefter han bliver meget hæs. Uagtet almindelig ydre Varmegrad klager han over stærk Frost, især langs Ryggen, i den Grad, at han vil bære baade Frak og Pels udenpaa sine övrige Klæder inde i Værelset."

Senere begyndte han foruden over denne Kulde at klage over Smerter i Ledene, og besværlig Bevægelse, snart af det ene, snart af det andet Yderlem. Alting blev ham for tungt, endog Skeen, hvormed han spiste, saa at han bad om Træske. Han begyndte at dreje sig rundt fra venstre til

höjre, og vedligeholdt denne Bevægelse ofte i flere Timer. Han kunde ikke lade det være, forsikrede han. Han begyndte at blive mere og mere ængstelig, sprang ofte fra et Sted til et andet og paastod at man raabte paa ham. Han lod ogsaa til at have Synshallucinationer.

Svagheden tiltog, de naturlige Udtömmelser afgik uvilkaarlig. Skrigene vedbleve, hans Hæshed tiltog og hans Tale blev næsten uforstaaelig. Under alt dette saa man ham oftere at onanere.

Efter omtrent 4 Maaneders Ophold ved Asylet tog hans Familje ham hjem. Ifölge senere Lægeefterretning vedvarer Slövheden, medens de övrige Symptomer for det meste ereophörte.

---

29. Fra 11 til 44 % af de erhvervede Sindssygdomme hos Mænd har i det Foregaaende kunnet paavises som foraarsaget ved Drik og Beruselse. Da i adskillige Tilfælde desuden de sande Forhold ikke blive oplyste, kan man vel med et Gjennemsnitstal antage, at 20 % af de erhvervede Sindssygdomme hos Mænd er foraarsaget derved.

Efter de Oplysninger om Brændevinsdrik i en tidligere Tid, som ovenfor er meddelt, tör man vel antage, at Drik dengang har været en endnu meget almindeligere Aarsag.

Ved at omtale Forholdet mellem sindssyge Mænd og Kvinder i vort Land ved de forskjellige Tællinger, gjorde jeg opmærksom paa, at den Overvægt paa Kvindernes Side, som fandt Sted ved de 2 sidste Tællinger, alene beroede paa de erhvervede Sindssygdomme og havde sin naturlige Grund i Aldersforhold. Jeg tilföjede derhos, at naar alligevel ved de 2 förste Tællinger her i Landet Mændene med Hensyn til erhvervede Sindssygdomme viste et ugunstigere Forhold end Kvinderne, fortjente dette saameget större Opmærksomhed ved Undersögelsen af de særskilte Aarsagsforhold. Ta-

ger man nu Hensyn til hvor overordentlig faa Kvinder, der forholdsvis blive sindssyge efter Brændevinsdrik, medens den hos Mændene udgjör en af de væsentligste Aarsager, og derhos erindrer, hvor meget större og almindeligere det Slags Misbrug vare i de Tidsrum, som gik forud for de 2 förste Tællinger, tror jeg, at man heri har en naturlig Forklaring af hin tilsyneladende unaturlige Overvægt paa Mændenes Side.

30. Jeg har ved at omtale Forholdet mellem Graden af Brændevinsdrik og Hyppigheden af Sindssygdomme i forskjellige af Landets Egne paavist, at omtrent Halvdelen af de der forekommende Idioter have haft drikfældige Fædre. For ikke at tillægge denne Omstændighed nogen Betydning som Bevis for Brændevinets Indflydelse paa disse Börn, maatte man antage, at Halvdelen af alle Fædre i disse Prestegjeld skulde været drikfældige, men derom kan der dog vel ikke — selv i den værste Tid — være Tale. Som anfört har jeg desuden opfört som ædruelige ikke faa, om hvem der sagdes, at de ikke vare værre end Andre paa den Tid. At en Dranker faar et usselt Afkom med Anlæg til forskjellige Sygdomme, ligger da ogsaa saa nær, at Ingen vil betvivle det. Men gaar man videre og antager, at ogsaa en beruset, om end ikke drikfældig Mand udöver en sygdomssvanger Indflydelse paa det Afkom, som han avler under Rusen, da bliver den hyppige Forekomst af saadanne ulykkelige Væsener endnu mere forklarlig. Man erindre, at en beruset Tilstand föröger Kjönsdriften, og at i Gjæstebudene selv de Ædruelige kunde siges som Regel at nyde Brændevin i Overmaal.

Jeg har derhos paavist et vistnok mere end tilfældigt Sammentræf af föröget Brændevinsdrik og Idioters Födsel i visse Tidsrum, baade i Bygdelagenes og i Personernes Liv.

Kvindernes Deltagelse i Brændevinsdrikken synes vistnok kun i forholdsvis meget sjeldne Tilfælde at have fremkaldt Sindssygdom hos dem selv, men derfor kan den skadelige Indvirkning paa deres Foster være meget stor.

Angaaende Brændevinsdrik i Barselseng har jeg gjort nogle Bemærkninger fra en enkelt Egn; men da denne Usklk er mere udbredt end de fleste tro, og da den, om den end sjelden öjensynlig og paaviselig fremkalder nogen Hjernesygdom, dog utvivlsomt maa antages at udöve en skadelig Indflydelse paa Barnehjernen, hvorved denne lettere kan komme til at ligge under for andre skadelige Indvirkninger, skal jeg ogsaa fra endel andre Egne meddele hvad jeg derom har erfaret:

Distriktslægen i Hallingdal har oplyst: „Her ligesom i Numedal forbruges meget Brændevin ved Barselskoners Forlösning; i Regelen kjöbes til enhver Forlösning 5 Potter, hvoraf Barselkonen faar Broderparten; det bruges under Forlösningen som et anæstheserende Middel, for at „styrke“ og forebygge „Kjöl.“ Jeg har oftere hört sige, naar der har været Tale om en Kone, der ventedes i Barselseng, at det er ingen Sag for hende; hun har Raad til at kjöbe det hun skal bjerge sig med, sc: Brændevin.“

Jordemoderen i östre Slidre i Valders fortalte, at hvor Konerne faa raade sig selv, drikke de en Mængde Brændevin i Barselseng. För især havde de ofte Flasken i Sengen. Da jeg spurgte, om man overskred en Pægel om Dagen, lo de Tilstedeværende og svarede ubetinget ja.

Jordemoderen i Lærdal i Indre Sogn mente heller ikke, at det var sjelden, at Konerne havde Flasken i Sengen. En Kone i Ladvik i Yttre Sogn havde svaret en Atholdsagent, som opfordrede Konerne til at lade være at drikke Brændevin, at saa maatte de ogsaa lade være at föde Börn.

I Sundts Bog om Ædruelighedstilstanden i Norge omtales Uskikken fra forskjellige Egne. Fra Homedal i vestre Nedenæs Provsti heder det f. Ex.: „Brevskriveren finder, at Brændevinet paa disse Kanter især misbruges ved Barselsengen; han har endog hört, at en Barselkone skal have fortæret indtil en Pot i Dögnet.“ Fra Jederen: „For Barselkvinder ansees det som aldeles uundværligt.“ Fra Siredalen: „Naar Konen skal „ligge paa Sengen“ ansees det i Almindelighed aldeles fornödent at være forsynet med Brændevin og Öl. Man skjönner ikke, at en Barselkvinde kan udholde Efterveerne uden Brændevin. Naar Forlösningen er foregaaet — ikke för — tager Kvinden ofte Dram paa Dram. Haves Raad dertil, fortærer hun, inden hun er bleven rask igjen, 2 til 4 Potter Brændevin og 16 Potter Öl.“ Denne sidste temmelig utrolige Meddelelse erfarede jeg under mit Ophold i Siredalen var Resultatet af et Möde, som Presten havde holdt med sine Skolelærere for at komme efter det virkelige Forhold. Jeg spurgte en Kone af usundt Udseende i temmelig smaa Kaar, med 2 dövstumme Börn, om hun drak saameget som ½ Flaske i Dögnet; hun svarede dertil et ubetinget „ja“ og Manden, der stod hos, lagde til: „aa du drikker mere.“ Hvergang Rien (Efterveen) kom, maatte hun tage en stor Slurk. Hun holdt ved i 4 til 5 Dage, Andre i 14 Dage, ja der sagdes indtil 1 Maaned.

I mange flere Egne har jeg hört det omtale som en tidligere almindelig, men nu ganske eller for störste Delen aflagt Skik; hist og her var stærk Kaffe traadt i Stedet.

Jeg har endelig gjort opmærksom paa, at Brændevin i visse Egne ikke sjelden bydes Börn som Drik, og ogsaa herpaa kunde jeg meddelo flere Exempler fra forskjellige Kanter af Landet. Det er undertiden ikke langt fra, at Börn læres op til at betragte Brændevin som noget sjeldent Godt, lige-

som Syltetöj og desl. Dog er det vel mindre hyppigt, at dette kommer til at medvirke til den Tilstand, hvorom her er Tale.

Jeg slutter af det Foregaaende, at Brændevinets Misbrug, især hos Fædrene, tildels ogsaa hos Mödrene under Svangerskabet og Diegivningen, har udövet en betydelig, maaske den betydeligste Virkning til at frembringe det store Antal Idioter i Landet.

Ogsaa om flere af de följende Aarsagsforhold kan det muligens siges, at de tildels kunne udöve en Indflydelse paa Afkommet, der hos samme kan fremkalde et Anlæg til Idioti saavelsom til andre sygelige Tilstande; men denne kan dog forholdsvis kun komme i ringe Betragtning. De kunne derfor bedst afhandles som

II. Særskilte Aarsager til erhvervet Sindssygdom.

31. Sjælesmerte, siger *Guislain*, er Grundsymptomet i Sindssygdom, og i 9 af 10 Tilfælde mener han, at Sindssygdom er begrundet i smertelige Indtryk. Han udhæver, at den hyppige Gjentagelse af smertelige Indtryk er saa langtfra at afstumpe Følelsen for samme, at tværtimod baade den legemlige og sjælelige Følsomhed, naar den berøres over en vis Grad, mindre og mindre bliver istand til at taale de smertelige Indvirkninger. Der kommer da tilsidst en Tilstand, hvori enhver Indvirkning bliver smertelig, hvori ethvert Indtryk indeholder en Braad, og det er denne Tilstand, som kaldes Melancholi.

At det overvejende største Antal af de i vort Land forekommende Sindssygdomme begynder med Melancholi, er utvivlsomt, og hvis man derfor gik ud fra hin Paastand, vilde Eftersporingen af Sindssygdommenes Aarsager væsentlig falde sammen med Eftersporingen af Folkets Lidelser, dets Sorger og Savn.

Men derved kan let indtræde en Forvexling.

Vi have allerede seet, hvorledes Brændevinsdrik hyppig fremkalder Melancholi. Nu er det vel saa, at Drankeren mere end de Fleste maa föle Sorg og Smerte, baade fordi han ödelægger sin timelige Lykke og derhos ogsaa ofte plages af Samvittighedsnag og Sjæleangst. Men det er let at se, at det ikke altid er disse ledsagende Omstændigheder alene, som bevirker Sindssygdommen; deslige Sindsbevægelser ere ikke altid gaaet i Forvejen, og de legemlige Virkninger af Spiritusnydelsen betinge ofte saa öjensynlig de sjælelige Sygdomsytringer, at de nödvendig maa komme i væsentlig Betragtning.

Saaledes ogsaa med mange andre Aarsager. Hos den, hvis Livskraft og Virksomhed er gaaet tabt under Selvbesmittelse, som derfor ser sin Livslykke forspilt og frygter Sygdom og Nöd, ligger det nær at söge Aarsagen til Sindssygdommens Udbrud i Sjælesmerte; men paa samme Tid kan denne Svaghed have fremkaldt en Lidelse i Nervesystemet, som ogsaa har stor Betydning for Udbruddet af en Sindssygdom; — her er atter to Slags Indflydelse, som hver for sig maa komme til sin Ret.

Paa samme Maade kunne nu ogsaa andre Aarsager udöve en samtidig Virkning paa Legeme og Sjæl, den ene mere i den ene, den anden mere i den anden Retning; og da somoftest desuden Sindssygdommene fremstaa som Virkning af flere samvirkende Aarsager, kommer det meget an paa, hvorhen man især vil rette sin Opmærksomhed. Naar *Guislain* saaledes i 9 af 10 Tilfælde har fundet Sindssygdommen begrundet i smertelige Indtryk, og i 5 af 6 Tilfælde i rent sjælelige Indtryk, er det utvivlsomt, fordi han væsentlig har henvendt sin Opmærksomhed paa disse, medens der gives Somatikere, der ligesaa ensidig udhæve de andre Hensyn.

For en flygtigere Betragtning vil altid enhver forudgaaende

Sindsbevægelse faa en særdeles Betydniug, og navnlig gaa de löse Beretninger, som man ved förste Forespörgsel faar om Sygdommens Oprindelse, somoftest i denne Retning. Paa denne Maade bliver da ogsaa Sygdommens förste Ytringer og de ved den foranledigede Hændelser tit angivne som Aarsag. Naar man derimod ved en nöjagtig og kyndig Efterforskning bliver istand til at opfatte Sygdommens Oprindelse i dens fulde Sammenhæng, da vil man somoftest finde, at de legemlige Tilstande have været den frugtbare Jordbund, uden hvilken Sindsbevægelsen ingen Sindssygdom vilde have frembragt. Naturligvis kan ogsaa en Række af Sindsbevægelser eller Lidelser ikke sjelden frembringe en saadan legemlig Tilstand; en langvarig Kummers Virkninger paa Legemet ere bekjendte nok.

Det bliver derfor altid en meget vanskelig Sag at adskille hvad der tilhörer Legemet og hvad der tilhörer Sjælen, og en sikker Tælling eller Sammenstilling af de Tilfælde, der bero paa sjælelige, mod de Tilfælde, der bero paa legemlige Aarsager, antager jeg for ugjörlig.

Naar i det Fölgende visse Tilfælde ere henförte under enkelte bestemte Aarsager, er dermed ikke udelukket, at andre tillige kunne have været virksomme.

Man plejer inddele Aarsagerne i saadanne, som væsentlig virke paa Sjælen (psychiske), saadanne som væsentlig virke paa Legemet (somatiske) og endelig samtidig paa begge (blandede). Til de sidste hörer f. Ex. Brændevinsdrik og Selvbesmittelse.

Ligesom jeg allerede tidligere har fritaget mig for at fölge denne Inddeling, vil jeg ogsaa i det Fölgende komme til at afvige derfra og kun fölge den Orden, som jeg finder hensigtsmessigst for Fremstillingen.

Nedtrykkende Sindsbevægelser.

32. Det bliver altid en uigjendrivelig Sandhed, at smertelige Indtryk, Sorg og Savn, indtage en af de vigtigste Pladse blandt Sindssygdommenes Aarsager.

Og tage vi Hensyn til de Vilkaar, hvorunder en stor Del af det norske Folk lever, vil Ingen benegte, at denne Indflydelse her kan fortjene at komme i særlig Betragtning.

Enhver ved, at Norge er et fattigt Land. Livet fristes med Möje, og alene dets Ophold uden særegne Nydelser kræver i mange Egne Beboernes fulde Kræfter. De begunstigede Egne, hvor Jordens Afgröde indvindes med Lethed, ere faa mod dem, hvor den maa fremdrives og indsamles under Vanskeligheder, hvorom de Færreste have noget rigtigt Begreb.

Men Fattigdom og Nöd er ensbetydende med Kummer og Sorg. Jeg ved ikke om der er Anledning til at paavise, i hvilke Dele af vort Land Fattigdom og Nöd er störst; men Forholdene i Christiansands Stift synes mig især skikkede til at fremkalde Betragtninger i denne Henseende. Paa Kort No. 2 (over de erhvervede Sindssygdomme) sees overalt i dette Stift, naar undtages Egnene nærmest omkring Stavangerfjorden, meget mörke Farver. Den slette Ædruelighedstilstand bærer vistnok en væsentlig Del af Skylden herfor. Men ved Siden deraf bör det erindres, at just i dette Stift, som for en stor Del mangler Östlandets Velstandskilder, paa samme Tid som de kun for en ringe Del erstattes ved de indbugtede Kysters Velsignelser, ere Livsvilkaarene særdeles smaa. Livet arter sig glædelöst og tungt og Næringssorg synes ligesom at höre hjemme i disse Egne. Hertil bidrager endnu to Omstændigheder: De strenge Sæder kræve Ægteskab ved enhver uægte Födsel, og mange Familjer stiftes derfor med lidet Udkomme.

En anden Indflydelse, som jeg senere nærmere skal afhandle, men paa dette Sted kun beröre, fordi den har en væsentlig Andel i de mörke Farver, som Livet antager — er en Religiösitet, som mere synes at paalægge Lovens Aag end at skjænke christelig Frihed og Glæde, og som har faaet större Udbredning der end saavidt mig bekjendt i nogen anden Del af Landet. At under saadanne trange Forhold den udelukkende eller fortrinsvise Henvenden af Sind og Tanker paa Livets materielle Fornödenheder bliver en for Beboerne ejendommelig Egenskab, der ogsaa kommer tilsyne hos dem, som ingen Trang lider, kan ikke forundre; det maa derimod bidrage til at formilde Dommen over en Smaalighed, der oprindelig er begrundet i de ydre Forhold. Ligesaalidt kan det forundre, at oekonomiske Tab og alslags Modgang i denne Retning faar en overordentlig stærk Virkning paa saadanne Menneskers Sindstilstand; jeg ved ingensteds at have truffet paa saamange Tilfælde af Sindssygdom, der öjensynlig og umiddelbart ere opstaaede efter Formuestab, som i Christianssands Stift.

33. Jeg forbigaar paa dette Sted de religiöse Sindsbevægelser, da jeg senere særskilt kommer til at omtale dem. Af 151 Tilfælde af erhvervet Sindssygdom, synes nedtrykkende Sindsbevægelser væsentlig at have bevirket de 33. I et meget större Antal Tilfælde kunne de siges at have været medvirkende; men deres Betydning i disse Tilfælde har jeg enten maattet anse tvivlsom eller underordnet. Af de nævnte 33 Tilfælde skyldes

10 Formuestab eller Næringssorg,
9 Kjærlighedssorg,
3 Skræk,
11 forskjellige andre Sorger.

I Beretningerne fra Gaustad Asyl anföres Kjærlighedssorg hyppigere end Næringssorg, men i mange Tiltælde hörer

vel Næringssorg ogsaa med til Familjesorg, som udgjör en forholdsvis talrig Rubrik.

Disse Indflydelser læres bedst at kjende af

Sygehistorier:

9. (Anger over et ufordeelagtigt Forlig. Melancholi.)

Gaardmand fra Lister og Mandals Amt, omtr. 40 Aar gl., i ret gode Omstændigheder. En Broder har været sindssyg. Hans Helbred har været god. En Nabo havde lagt Törv i hans Eng, og han fandt sig derved foranlediget til at stevne denne for Forligelseskommissjonen. Uagtet han saaledes selv var den Forurettede og Klagende, lod han sig dog ved Mödet bevæge til at underskrive en Kontrakt, hvorved han forpligtede sig til at lægge et Stykke Vej over sin Myr til Afbenyttelse for Naboen, medens han selv ingen Fordele opnaade. Strax Kontrakten var underskrevet, begyndte han at angre derpaa og senere har han ikke kunnet faa sine Tanker bort fra denne Gjenstand. Han blev uskikket til sin Gjerning og bebrejdede sig selv Nat og Dag sin Dumhed. Jeg saa ham et halvt Aar efter; han var bleven ganske uvirksom, sad uafladelig og spurgte sig selv: „hvorfor gjorde jeg det?“ og syntes fuldkommen lammet under Trykket af sin Forpligtelse. Han svarede kort og trægt paa Spörgsmaal, men oplyste dog, at han var fortumlet i Hovedet og havde Susen for Örene. Han led af Tryk under Brystet med Halsbrand (Pyrose) og slet Fordöjelse, Tilfælde, som dog först i den senere Tid vare komne til. Hans eneste Önske var at faa solgt sin Gaard og flytte bort, men heller ikke dertil havde han Foretagelsesevne.

10. (Formentlig Formuestab og Forurettelse, Raseri, Forrykthed).

Gaardbruger fra Lister, 55 Aar gl. Han har haft et

stridigt Sind, været heftig og trættekjær, især med sine Naboer. En af disse fordrede for omtrent 10 Aar siden Udskiftning af endel Fællesjorder, og ved denne Forretning fandt Angjeldende sig paa alle Maader forurettet. Da han imidlertid Intet kunde faa omgjort, blev han mere og mere ærgerlig og lod i 2 Aar alle sine Jorder ligge ubrugte. Han blev heftig og rasende ved enhver Samtale, og blev tilsidst umyndiggjort. Han maatte i længere Tid holdes lænket, og er for Tiden fuldkommen forrykt. Naar han begynder at tale, er hans Ordström endelös, fuld af forunderlige og uforstaaelige Ytringer, hvis væsentlige Indhold dog er hans egen Storhed og Magt. „Jeg er Vejen“ osv.

11. (Næringssorg og Gjerrighed, Overanstrængelse og Mangel; heftige maniakalske Anfald).

Arbeidsmands Kone fra Lister og Mandals Amt, 44 Aar gl. Uddrag af Sygejournal fra Christiansands Sindssygeasyl:

En liden, stærktbygget, men mager Kone med stikkende, sammenknebne Öjne, gulbleg, skidden Ansigtsfarve, ren Tunge, umaadelig Ædelyst, ordentlig Afföring, hyppig Puls.

Hun har stadig været en ordentlig, stræbsom Kone, der ved sin vel vidtdrevne Sparsommelighed har holdt sammen, hvad Manden ellers ved Drik vilde have sat overstyr, nemlig en liden arvet Formue. I de senere Aar er Mandens Arbejdskraft og Fortjeneste aftaget, den störste Anstrængelse fra hendes Side har derfor ikke kunnet forhindre Familjens Tilbagegang. Hun har i lang Tid negtet sig og de 2 ældste af 4 Börn tilstrækkelig Næring og Sövn, og nu er Sövnen aldeles veget fra hende. Hun skjötter ikke længer sit Husvæsen, men gaar omkring og plager Enhver med sine oekonomiske Bekymringer. Til de ældste Börn har hun fattet saadant

Nag, at man frygter for, at hun kunde forgribe sig paa dem, og Mandens Ro og Tilfredshed ödelægger hun.

Paa Asylet skreg og stöjede hun Nat og Dag for at komme hjem, hvor bortgjemte Penge skulde komme for en Dag og hvor hendes Virksomhed behövedes. Efter omtrent en Maaneds Behandling beroligedes hun og hjemsendtes; men kort efter Hjemkomsten begyndte hun atter som för, kunde ikke sove, negtede Manden og Börnene det Nödvendigste, og bankede endog de 2 Yngste, naar de bade om Mad. Hun indsendtes atter til Asylet og viste der den samme umaadelige Ædelyst, som forrige Gang — derhos en umaadelig Havesyge. Hun blev yderst stöjende og urenlig (Koprophagi), blottede sig uden Spor af Blufærdighed, og led dennegang af Forstoppelse og Fremfald af Endetarmen. De naturlige Funktioner forövrigt synes at have været i Orden, Hun blev atter roligere og hjemsendtes, men maatte atter tilbage til Asylet. For Tiden var hun igjen hjemme paa Pröve.

12. (Kjærlighedssorg, stille Forvirring; Omgangslægd, Raseri.)

Gaardmandsdatter fra Österdalen, 60 Aar gl. Dövstumhed og Selvmord har forekommet i Familjen, hvis Medlemmer omtales som „vanskelige og smaasaare“, Hun har været syg i snart 40 Aar, og Sygdommens Begyndelse fortælles saaledes: Hun tjente i Trondhjem og blev der forlovet med en Mand fra Christiania. Denne forlod hende og hun rejste efter ham. Paa Gjennemrejsen gjennem Hjembygden var hun ved godt Mod og ventede at komme til at holde Bryllup snart. I Christiania erfarede hun imidlertid, at hendes Elsker var gift, og da hun derefter kom tilbage til sin Hjembygd, var hun forandret, stille og forvirret. Om hendes legemlige Befindende paa den Tid mangler alle Oplysninger. Hun var frygtsom og ængstelig, talte meget med sig selv og lod til at have Syner. Da hun derefter blev forplejet ved Omgangslægd og ofte blev

Gjenstand for Löjer og Tirring, blev hun mere urolig, skjændte meget og sönderrev sine Klæder. Dog forblev hun altid meget frygtsom og ængstelig, især for Fremmede og vandrede ofte langt bort. I de sidste Aar har hun faaet et fast Opholdssted, og hendes Tilstand er nu forsaavidt bedre, som hun holder sig ordentlig paaklædt og sjelden kommer i Vrede. Endnu efter henved 40 Aars Sygdom, har hun god Greje paa mange Forhold; men hun er fremdeles frygtsom, ser især om Nætterne en Mængde Skikkelser omkring sig og taler meget med sig selv.

13. (Kjærlighedssorg, Krænkelse, Melancholi med Hallucinationer og Kramper; Helbredelse.)

Tjenestepige fra Bamle, 25 Aar. Hun har tjent siden sit 13de Aar. Svagt Legeme og ikke meget udviklede Aandsevner, mildt og frygtsomt Sind, gode Sæder. Ordentlig menstrueret fra 16de Aar. Hun havde været forlovet med en ung Gut paa 18 Aar, af hvem hun troede sig besvangret. Da denne imidlertid virkelig havde besvangret en anden Pige og maatte ægte denne, gik hun til Presten og nedlagde Protest mod dette Ægteskab. Selv angav hun at være svanger i 7de Maaned, men der saaes intet Spor dertil, og hendes Regler vare ikke standsede. Gutten fragik Forbindelsen med hende, og da man truede hende med Straf for Beskyldningen, tiltog hendes Fortvivlelse. Hun hörte op at arbejde, klagede og græd uafladelig og pönsede paa Selvmord, hvortil hun fristedes baade i Drömme og ved Syner i vaagen Tilstand: det forekom hende ofte, at hun saa mange Mennesker omkring sig, hvoriblandt ogsaa Kjæresten, som altid saa meget vred ud.

Hun indlagdes paa Gaustad, var da meget frygtsom, brast let i krampagtig Graad og for sammen ved enhver hastig Tiltale. Underlivet var udspændt af Gas og Afföringen træg.

Hun hörte ofte Stemmer, der truede hende og talede stygt til hende. Undertiden syntes hun at se Helvede og alt Ondt. Hun kunde da skrige höjt af Angst, og fik flere Gange heftige Kramper. I Mellemtider var hun mere tilfreds, flittig og arbejdsom. Tilfældene forsvandt i Löbet af $1^1/_2$ Aar og hun udskreves helbredet til sit Hjem, hvor hun fremdeles befinder sig vel.

14. (Ihjelliggen af 2 Börn, Melancholi, Forrykthed.)

Enke fra Lister, 75 Aar gl.; har været sindssyg i henved 40 Aar. Hun har haft 8 Börn og hendes Mand skal have været temmelig haard imod hende. Hun laa ihjel baade sit 5te og 6te Barn. Fra denne Tid blev hun betagen af en bestandig Angst og Uro, som gjorde hendes Nætter sövnlöse, idet hun gik omkring og passede paa de sovende Börn, at intet Baand maatte stramme dem osv. Undertiden gik hun bort og blev ude i Marken om Natten. I denne Tilstand fik hun endnu 2 Börn. Hun blev imidlertid mere og mere forvirret, begyndte at gaa omkring i en ledende Stilling, der af hendes Omgivelser blev opfattet, som om hun gik omkring og ledte efter sine tabte Börn. Til visse Tider vilde hun pynte sig i Silke og Stads, til andre Tider beholdt hun ikke Klæder paa, men pillede Alt itu, og de sidste 30 Aar har hun tilbragt i en Seng med Halm, imellem hvilken hun bestandig söger og leder. Hun taler lidet og vilde ikke svare paa forelagte Spörgsmaal. Hun var yderst bleg og afmagret, med et fortrukket Ansigt, og beskjeftigede sig uafladelig med at danne smaa Visker eller Dukker af Halm, som hun derpaa kastede frem paa Gulvet.

15. (Heftig Sorg og Skræk, Melancholi med Hallucinationer.)

Gaardmandskone fra Numedalen, omtr. 60 Aar gl. Hendes Mand skjöd sin Broder ihjel og forlod derpaa sit Hjem

for omtr. 30 Aar siden; senere har man intet Bestemt hört om ham. Efter denne Hændelse blev Konen melancholsk; hun vilde ikke have Klæder paa sig, forögte at drukne sig, og forblev undertiden hele Dage i Skoven. I de senere Aar har der været visse Perioder, hvori hun har været roligere, men til andre Tider synes hun at se og höre Meget omkring sig, og tager da ofte et Ris og fejer omkring sig med. Jeg fandt hende ved Samling, men frygtsom og tilbageholden. Dog gik hun ind paa at tale om sin Sygdoms Oprindelse. „Stejner hed han, som skulde ligesom været Manden min.“ Hun fortalte, at Brödrene vare voxede op i indbyrdes Had. En Gaarddeling havde givet Anledning til Drabet, og dog var den foregaaet, som den skulde, „med Skriver og Lagret“. Nu havde hun hört „gjiti“ en Mand henne ved Grændsen af Sverige, som havde spurgt nöje ud om alle Forhold deroppe, og det antog man var den Bortflygtede.

16. (Familjeanlæg, Examenssorg, Melancholi, Raseri, Forrykthed.)

Sömand, 26 Aar gl., fra Spind. 2 sindssyge Brödre og flere længere ude beslægtede. Han havde nydt en god Helbred, indtil han for 6 Aar siden faldt igjennem ved Styrmandsexamen. Han kom hjem grublende og fortvivlet. Naboens Sön havde bestaaet Examen og han jevnförte uafladelig dennes og sin Skjæbne. Ofte græd han, grundede og læste i Bögerne, sov ikke om Nætterne og kunde ikke faa Tankerne derfra. Han begyndte at sværme ude i Skov og Mark og blev aareladt flere Gange uden Nytte. Paa sin Sværmen omkring blev han meget besværlig for Naboerne, slog saaledes paa en Dag 20 Grinder ned med en Öxe, men angreb aldrig Mennesker. Nu blev han indestængt i et Aflukke ved Siden af Dagligstuen, hvor han har opholdt sig de sidste 2 Aar. Undertiden löber han vel i et Slags Raseri mod Væggen,

men som oftest er han mild. Han ler ofte, driver Fjas og synes at onanere. Det var en stor og kraftig Mand, meget bleg, fuldkommen forvirret. Det lykkedes mig ikke at aflokke ham noget Svar paa Spörgsmaal.

17. Naturlig Frygtsomhed, Udkommando; stærk Spænding, Krampe, Sindsforvirring; Misbrug af Aareladninger.)

Sömand, 35 Aar gl., fra Spind. Han har altid været noget frygtsom. Under en Rejse til Spitsbergen for mange Aar siden laa han en Nat med 2 Andre iland i en Hytte, og blev der angrebet af en Isbjörn. De paafölgende Dage var han ganske forstyrret, men kom sig dog lidt efter lidt. For 10 Aar siden blev han udkommanderet til Orlogs og var i den Anledning saa ængstelig, at hans Broder tilböd sig at gaa istedet for ham, men det vilde han dog ikke, da han fandt, det var Skam. Under Mönstringen paa Horten för Skibets Afrejse, idet Musiken spillede op og Flaget hejsedes, styrtede han omkring under et heftigt Krampeanfald og maatte bringes i Land. Efter 9 Dages Ophold paa Hortens Sygehus blev han sendt hjem i fuldkommen sindsforvirret Tilstand. Han rasede uafladelig om Orlogsvæsen, Officerer osv., og Tilstanden er senere vedblevet. Moderen roste sig af, at man havde spenderet indtil 20 Spd. i Aareladning paa ham „og endda havde det ikke hjulpet“. Han laa nu sammenkroget og nögen i Halm i et Udhus, i höjeste Grad urenlig, og uden at svare paa forelagte Spörgsmaal.

---

34. Det sidst meddelte Tilfælde, ligesom flere af de foregaaende, tilhörer Listerland og Spind; mange lignende Tilfælde og forskjellige andre Træk peger hen paa en ejendommelig Frygtsomhed og en stor Modtagelighed for Indtryk, som synes at tilhöre Befolkningen der og at bevirke det umiskjendelige Anlæg til Sindssygdom, som udmærker den. Det

har i kort Tid hændt 2 (om ikke 3) Gange, at en blind Skræk for en indbildt Fare har grebet Kirkealmuen i Vanse Kirke; den ene Gang (for 10 Aar siden) var Trængselen for at komme ud saa frygtelig, at 8 Mennesker bleve nedtraadte og knuste. Ogsaa denne Hændelse frembragte, som rimelig kunde være, Sindssygdom. En Pige, der troede at erindre, at hun havde traadt paa Mennesker, blev först mörk og tungsindig, senere rasende og er nu forrykt. — Sindssygdommene vise sig undertiden ligesom smitsomme i disse Egne: I et Sogn midt imellem Farsund og Flekkefjord blev en Person sindssyg. Da en af hans Södskende, som passede ham, ogsaa blev sindssyg, kaldte man en af de fraværende Södskende hjem for at hjelpe til med Paapasningen. Ogsaa denne blev sindssyg og inden kort Tid gik endelig en fjerde af disse Södskende fra Forstanden. 2 forbleve forrykte, 1 döde. Det Hele synes ikke vanskeligt at forklare. Anlæg har været tilstede og Skrækken og Ængstelsen er efter hvert bleven större. Om en Mand fra disse Egne, som for Tiden opholder sig paa Gaustad, angives som nærmeste Sygdomsaarsag Synet af en forrykt Mand i Lænker. Man læste for en Tid siden i Aviserne, at en sindssyg Mand fra Lister, som skulde til Gaustad, sprang overbord fra Dampskibet, uden at dette blev standset. Det forholdt sig virkelig saa, men Aarsagen til, at man ikke standsede, var den, at Broderen, som ledsagede den Sindssyge, og som var den eneste, der havde seet ham springe overbord, ganske tabte Samlingen, og derfor — det fortælles i et helt Kvarter — selv blev anseet for den Sindssyge. — I Barnealderen og Opvæxten finder, som bekjendt, en saadan större Modtagelighed for Indtryk Sted. Jeg kjender Sindssyge, hos hvem Sygdommen er opstaaet i denne Alder efter Synet af en Henrettelse, efter et uventet Greb i et Lig eller efter voldsom Straf. Men hos en stor Del af den her omtalte

Befolkning synes denne större Modtagelighed at være blivende. Nogen Forklaring af dette Fænomen, som en af Egnens Læger betegnede med, at „Forstanden sidder saa besynderlig löst paa Folket her“, ser jeg mig ikke istand til at give.

35. Det er ikke min Mening, at Sindsbevægelserne i alle de anförte Tilfælde nödvendig skal tillægges den Betydning, som det efter de meddelte Sygehistorier kunde synes. Et nöjere Bekjendtskab til Vedkommendes legemlige Tilstand vilde maaske i flere af dem indskrænke Betydningen af Sindsbevægelsen til en Lejlighedsaarsag. I ethvert Fald udgjör saadanne Tilfælde et Mindretal mod dem, hvor sygelige Legemstilstande i Forbindelse med Sindsbevægelsen have fremkaldt Sygdommen. De betydningsfuldeste af saadanne sygelige Tilstande, som gjör Mennesket uskikket til at modstaa smertelige Indvirkninger paa Sindet, er utvivlsomt allehaande

Svækkelsestilstande.

36. Man ved, hvorledes Hungeren bevirker Ængstelse og Hallucinationer. Men den Levemaade, som en stor Del af vort Folk förer, tilfredsstiller kun lidet Legemets Trang til en tilstrækkelig og hensigtsmessig Ernæring. Dette er bekjendt nok, men kan ikke ofte nok komme til Omtale; der er vel faa Folk, som forholdsvis nyde saa faa og saa uhensigtsmessig tilberedede Kjödspiser som det norske. Hertil kommer endnu de store Mængder, som Næringsmidlernes lidet nærende Beskaffenhed gjör det nödvendigt at indtage, og hvis skadelige Eftervirkninger paa Fordöjelsesorganerne atter kunne blive en af de vigtigere medvirkende Aarsager til Sindssygdomme.

Kunde man gjöre en Beregning over, hvormegen Næringsvædske der gaar tabt rundt omkring i Landet ved utilbörlig Aareladning, skulde man forbauses. Aareladning er lige-

som Almuens eget Middel, det raader den for, uafhængig af Lægerne, og det ved Enhver at tilraade. Den medförer en skuffende Lettelse for mange Onder, og den bruges imod alle, selv imod den Kortaandethed og Hjertebanken, som följer af forlænget Diegivning og slet Ernæring. Dens Misbrug i allerede udbrudte Sindssygdomme skal jeg omtale paa et andet Sted, her nævner jeg den som en af de gjennem Svækkelse virkende Aarsager til samme.

Men paa samme Tid som Kræfterne saaledes erstattes ufuldstændig ved Næringsmidler eller ligefrem udtömmes ved Aareladninger, kræves og forbruges de under en ofte overanstrængt Virksomhed.

Det kan da ikke forundre, at man paa Sindssygeanstalterne gjör Ernæringen kraftig, og at man i ikke saa faa Tilfælde alene derefter ser Helbredelse indtræde.

Af alle svækkende Indflydelser ere dog Diegivning og Sædtab de vigtigste, og da de desuden synes at have ganske ejendommelige Virkninger, kræve de en udförligere Omtale.

Barselseng og Diegivning.

37. Udbrud af Sindssygdom under Barselseng, i sig selv langtfra sjelden, har dog kun fundet Sted i et Par af de Tilfælde, som jeg har undersögt rundt omkring paa Landet. I Beretningerne fra Gaustad nævnes Barselseng i Forbindelse med Diegivning i 1856 som Aarsag hos 9 af 93 Kvinder, i 1857 hos 15 af 132, i 1858 hos 6 af 77. Ved Sygdommens Forhold til denne Aarsag, saavelsom dens Former finder jeg det overflödigt at opholde mig, da vort Land i saa Henseende intet Særeget synes at frembyde.

Hvad jeg derimod især önsker at udhæve, er den ejen-

dommelige Svækkelsestilstand, som ledsager hyppige Barselsenge og forlænget Diegivning (undertiden tillige stærke maanedlige Blodtab).

38. Naar der ikke indtræder Svangerskab, er, saavidt jeg har kunnet erfare, 2 til 3 Aar den almindelige Tid, hvori Diegivningen fortsættes paa Landet; medens i Tilfælde af Svangerskab Diegivningen ikke sjelden fortsættes lige ind i den sidste Tredjedel af dette.

Mange ville have erfaret den ejendommelige Pirrelighed, Tilböjelighed til Graad og den i det Hele sygelige Sindsstemning, der saa hyppig ledsager Diegivningen. Allerede i sig selv uden usædvanlige tilstödende Omstændigheder kan denne sygelige Sindsstemning udvikle sig til Sindssygdom. Men kommer nu hertil andre nedstemmende Indflydelser, huslige Bekymringer, Næringssorger, maaske med utilstrækkelig Ernæring, Sygdomme og Dödsfald blandt Börnene med deraf följende Overanstrængelse og Nattevaagen, kort sagt, alle de Sorger og Bekymringer, hvoraf enhver Husmoders Liv i Almindelighed og en norsk Bondekones Liv i Særdeleshed kan være saa fuldt, indsees det let, at man heri maa have en rig Kilde til Sindssygdomme.

Den ejendommelige Stemning, hvori Kvinden befinder sig under denne Svækkelsestilstand, gjör hende let modtagelig for religiöse Paavirkninger; men af alle tilstödende Indflydelser er der maaske ingen, som under disse Omstændigheder kan blive farligere, naar de ikke anvendes med Skjönsomhed og Forsigtighed; dette vil senere blive nærmere omtalt. Saa megen Sandsynlighed, som der under andre Omstændigheder kan være for Helbredelse af dette Slags Sindssygdomme, saa ofte forspildes dette gode Udfald under Behandlingen i Hjemmet, hvor Aareladninger og uhensigtsmessige religiöse Paavirkninger desværre hörer til de hyppig anvendte Midler.

I den förste af de paafölgende 3 Sygehistorier, der er udDraget af Trondhjems Sindssygeasyls Personalprotokol, gives et saa fuldstændigt Billede af den for Diegivningen ejendommelige sygelige Sindsstemning med paafölgende Sindsforvirring, at den kan træde istedetfor en almindelig Beskrivelse. De Sygehistorier, der oplyse Forholdet til religiöse Paavirkninger, vil jeg udsætte med at meddele til Kapitlet om disse.

Sygehistorier:

18. (Arveligt Anlæg; talrige Barselsenge og lang Diegivning; Angst, Ömfintlighed; et Barns Död, Sindssygdom.)

Arbejdsmands Kone, fra Strinden, 28 Aar gammel. Arveligt Anlæg tilstede. Hun har været gift i 8 Aar, og i denne Tid haft 5 Börn. Siden hun förste Gang blev svanger, have hendes Regler ikke været tilstede, idet hun senere uafbrudt enten har givet Die eller været svanger. Diegivningen har i Regelen været fortsat ud i Svangerskabets 3dje Maaned. For hver Barselseng er hun bleven svagere og svagere og har længe været meget bleg og mager. Hun har vist megen Kjærlighed til Mand og Börn. Allerede for 6 Aar siden anfaldtes hun af en pludselig Angest, og „rasede“ i 3 Timer. Siden er hun bleven mere og mere sörgmodig, men fremfor Alt yderst ömfintlig, saa at man vel har maattet veje sine Ord, inden man talte til hende, ti hun optog Alting i værste Betydning. Hendes Tale har i Almindelighed været fornuftig, dog er der af og til undsluppet hende et og andet forunderligt Ord; hun klagede over Angst, som hun selv erkjendte var ugrundet. Manden fik neppe Lov til at gaa fra hende til sit Arbejde, og ofte kom der Ilbud til ham, at han strax maatte komme til hende. Nætterne ofte sövnlöse. Hun blev egensindig og gjorde ofte urimelige Udfald imod Manden og de övrige Omgivelser. Efter sidste Barselseng, et halvt Aar för Indlæggelsen paa Asylet, var hun saa

udmattet, at hun maatte holde Sengen i 6 Uger. Barnet döde omtrent 5 Maaneder gammelt; i Begyndelsen tröstede hun sig tilsyneladende nogenlunde derved, men efter Begravelsen bröd hun ud i umaadelig Sorg. 14 Dage efter blev hun pludselig rasende og maatte strax derpaa indlægges i Asylet. Hun var da bleg, blodtom (anæmisk), med udvidede Pupiller, liden Puls, ganske sövnlös. Hun anfaldt Enhver og var i höj Grad urenlig, hendes Tale var fuldkommen usammenhængende. Hun blev hurtig beroliget, men sutrede idelig; kun af og til ytrede hun nogen Selvbevidsthed, til andre Tider blev hun igjen rasende. Efter over 3 Aars Ophold i Asylet er hnn nu fuldkommen forrykt.

19. (Diegivning, Nattevaagen, Overanstrengelse, Modgang. Selvmordsforsög, vedvarende Sindssygdom.)

Gaardmandskone fra Österdalen, 48 Aar gammel. En Söster af hende blev sindssyg paa Barselseng. For 9 Aar siden om Hösten havde hun store Bekymringer. Hun havde et henved 2 Aar gammelt Barn ved Brystet, der skrantede, pattede alt i et, og sov lidet om Nætterne. Hendes Regler vare indtraadte. Aargangen mislykkedes, hun sörgede over Kornet og Poteterne, som frös, arbejdede selv ivrig med for at redde hvad der kunde reddes, og begyndte endelig at mistvivle. Nu fandt hun Alting vrangt og galt, maatte rejse hjemmefra og tog i Huset hos sin Moder. Der fandt hnn Anledning til at stupe sig ned i en 30 Alen dyb Brönd, men blev desuagtet reddet. Nu blev hun saa urolig og styren, at hun maatte passes. Senere tog hun dog tilbage til sin Mand, og stellede sit Hus og sin Gjerning nogenlunde. Dog er Sindssygdommen ikke ophört. Hun er yderst skinsyg paa sin Mand, om hvem hun paastaar, at han vil gifte sig med en Anden, og at der allerede er lyst for ham. Ofte er hun heftig og ustyrlig. Hun

har senere faaet 3 Börn. Da jeg saa hende, havde hun netop forladt sit Pattebarn paa Sæteren hos Budejen, og uden at sige noget derom, vandret til Bygden, som hun selv sagde, fordi der var saa kjedsomt i Fjeldet, men egentlig nok for at passe paa sin Mand. Hun lod til at være meget slöv og hendes Tale var fuld af Gjentagelser. Hun har truet med at gjöre Baal og brænde op baade sig og Börnene.

20. (Diegivning; Brystværk, behandlet med spanske Fluer og Aareladninger. Overanstrængelse. Mani.)

Gaardmandskone fra Nordmör, omtrent 35 Aar gammel. Noget arveligt Anlæg er rimeligvis tilstede, Hun fik for 5 Aar siden i ottende Diegivningsmaaned en Brystværk, der vedvarede i mange Uger og hvorunder hun led meget. Hun blev behandlet med spanske Fluer og Aareladninger. Paa samme Tid vedblev hun at bestyre et stort Husstel, stod tidlig op og gik sent tilsengs. Hun tabte al Madlyst og begyndte at blive misfornöjet og fortrædelig; hun ytrede Kjede ved sin Stilling og Vrede mod sin Mand. Tilsidst steg Tilstanden til Raseri, hendes Udtryk bleve yderst usömmelige (Nymphomani). Hun kom sig under Lægebehandling, men der har senere 2 Gange under lignende Omstændigheder begyndt at udvikle sig lignende Tilfælde.

Selvbesmittelse.

39. Denne Last indtager i alle 3 Beretninger om Gaustad Asyls Virksomhed den vigtigste Plads iblandt de opregnede Aarsager (kun i den förste staar arveligt Anlæg foran), saaledes nemlig:

I 1856 hos 26 af 126 behandlede Mænd.
I 1857 hos 53 af 189 — —
og i 1858 hos 16 af 85 indkomne —
I de samme Aar hos respektive 4, 4 og 5 Kvinder.

Dette er ikke noget Enestaaende eller Nyt. *Ellis* tilskriver Selvbesmittelse Flertallet af alle de i offentlige Anstalter forekommende Tilfælde, og *Zeller* kalder den den mest indgribende Aarsag. Andre tillægge den imidlertid en forholdsvis ringere Betydning (*Parchappe*, *Guislain*, *Flemming*).

Meget beror her paa Undersögelsens Maade og Nöjagtighed; er Opmærksomheden först skjærpet for denne Omstændighed, vil man finde den tilstede der, hvor de Fleste overser den; spörger man ikke indtrængende og bestemt nok, vil man fast altid faa et benegtende Svar. Paa den anden Side kan man ogsaa komme til at fejle, ved af dens Tilstedeværelse som Symptom under Sygdommen at slutte sig til et Aarsagsforhold, som maaske slet ikke finder Sted.

Dette sidste er især udhævet af *Flemming*. Da Betydningen af de i det Följende meddelte Iagttagelser ganske vilde falde bort, hvis en saadan Forvexling havde fundet Sted, maa det paa dette Sted være mig tilladt at anföre, hvad en anden höjt anseet tydsk Psychiater, *Zeller*, ytrer om dette Aarsagsforhold*):

„Hvorledes kan den Omstændighed, at en Anden uden Fare kan udsætte sig for de samme Skadeligheder, berettige os til at betvivle disse Skadeligheders Virkelighed? Er det ikke ligedan med Gifterne? Efter vor Erfaring bliver det os ganske ubegribeligt, hvorledes udmærkede Iagttagere kunne betragte Onani som en saa sjelden og tilfældig Aarsag til Sindssygdom, da dog tusinde Erfaringer ogsaa udenfor An-

*) Allgemeine Zeitschrift für Psychiatrie, V, pag. 172.

stalterne vise, at der neppe gives noget, der griber dybere ind i Livets inderste Væsen, end Misbrug af Kjönskraften. Man maa vistnok ikke overse, at de med samme forbundne Sjælslidelser, Skam, Angst, Samvittighedsnag, Frygt, endvidere Bestræbelsen for at undgaa disse ved et halv vilkaarligt, halv uvilkaarligt Selvbedrag, som kan stige lige til indbildt Selvforgudelse, at alt dette ogsaa i höj Grad bidrager til Sindssygdommens Udvikling. Det Legemliges store Andel i samme staar derfor lige fast. Men man vildledes let af den Omstændighed, at denne Last ofte baade legemlig og sjælelig kan skjule sig saa vel, at der skal aarlange Iagttagelser og Efterforskninger til for at komme efter den. Altfor ofte have vi desværre hos vore mange Onanister haft Lejlighed til at se, hvorledes et eneste Tilbagefald kunde frembringe det dybeste Tungsind eller det heftigste Raseri, naar Organismen var bleven svækket ved en tidligere og længere Fortsætten dermed. — Vistnok kunne Mange hengive sig temmelig ustraffet dertil deres hele Liv, og navnlig kan Muskelkraft og et blomstrende Udseende vedblive. Men ikke sjelden har det hændt os, naar vi i Aar og Dag ikke have kunnet udfinde Sygdommens egentlige Aarsag, og snart har sögt den her, snart der, at denne Last dog tilsidst har vist sig som den eneste Kilde til de forskjellige Lidelser og til de Tilbagefald, som idelig afbröd den allerede mere eller mindre vidt fremadskredne Helbredelse."

40. Ogsaa Iagttagelserne i flere af Landets mindre Asyler peger hen paa, at denne Last er meget udbredt, baade i Byerne og paa Landet. Hos 16 af 68 Mænd med erhvervet Sindssygdom, som jeg undersögte paa min Rejse, fandt jeg, at den havde været eneste eller væsentlig Aarsag til Sindssygdommen, og derved maa man endnu tage Hensyn til, hvor vanskeligt det er, naar man ikke har Anledning til gjennem

et længere Samvær, som paa et Asyl, at vinde de Syges Fortrolighed, at komme paa det Rene med denne Sag.

Allerede i den af Professor Holst udgivne Kommissionsberetning fra 1828 nævnes Onani som en af de hyppigere Aarsager.

Det er et saare vanskeligt Emne at behandle, og jeg skulde meget önske, at jeg som de Fleste, der komme til at beröre det, kunde gaa forbi det med en let Antydning. Men der er desværre intet Emne i denne Bog, som i samme Grad som dette tiltrænger at belyses. Just paa Grund af den Hemmelighedsfuldhed, hvori den sædvanlig indhylles, kan denne Last komme til i Stilhed at anrette utrolige Ödelæggelser, uden at deres Opmærksomhed skjærpes, som nærmest skulde kontrollere og modvirke den.

„Jag drager mig tilbaka från at vidröra en orsak, som flera af mina medbröder i landsorterna påpekat, nemligen en tiltagande osedlighet, snart sagt ifrån barnealdern, ibland allmogens flickor. Blefve et dylikt förhållande bevisadt, huru djupt ginga då ej roten til det onda, huru djupt förnedrade vore då ej svenska folkets andliga kräfter. Menniskovännen antager ogerna obeviste beskyllningar. Må det ock tillåtes mig att drage ett tåkkelse öfver denna beskyllning, under antagende, att den är ogrundad och under förhoppning, att den aldrig blir grundad.“ Disse Ord ytrer Prof. Huss i sin Afhandling om Sveriges endemiske Sygdomme, idet han omtaler en af nogle Læger antydet Sammenhæng mellem Usædelighed hos unge Piger og den tiltagende Blegsot. Jeg tror desværre ikke at det gaar an, med et sangvinsk Haab til den menneskelige Renhed at vende sig bort fra Betragtningen af disse Forhold — jeg tror tvertimod, at der tiltrænges et alvorligt Varsko, og anser det derfor for min Pligt paa dette Sted at

henlede Opmærksomheden paa denne Lasts Udbredning og Kilder.

41. Det ligger ved første Öjekast nær at antage, at dens Hyppighed maa staa i et omvendt Forhold til Usædeligheden ved naturlig Tilfredsstillelse af Kjönsdriften, og i de Egne, hvor uægte Födsler forekomme hyppigst, skulde man derfor vente, at möde denne Last sjeldnest. Dette er imidlertid neppe Tilfældet. Jeg har truffet den idetmindste ligesaa hyppig i Christiania og Trondhjems Stifter, som i Christiansands Stift, og det uagtet Forholdet mellem Ægtevielser og uægte Födsler i Christiania Stift er 100 til $34{,}_5$, i Trondhjems Stift 100 til $48{,}_5$, i Christiansands Stift derimod kun 100 til $11{,}_8$*). Undersöger man Omstændighederne nöjere vil det heller ikke forundre, at saa har været Tilfælde. Det er af Sundt paavist, og maa vel ansees som godtgjort, at de talrige uægte Födsler staa i Forbindelse med Nattefrieriet eller Nattelöberiet, uden hvilket jo i mange Egne saagodtsom intet Ægteskab sluttes. Men just om dette ligger det nær at antage, at det baade i en unaturlig Grad maa optænde Kjönsdriften og tillige medföre en stor Fristelse til en unaturlig Tilfredsstillelse af samme. Ti de Færreste overgive sig vel fra först af til dens uhindrede Tilfredsstillelse**). Hos Mange tör man vel haabe, at den norske Bondes virksomme og anstrengende Liv danner en gavnlig Modvægt mod denne Fare, men det er ogsaa just hvor dette mangler, nemlig hos et paafaldende stort Antal Skolelærere og Bondehaandværkere (Skræddere og Sko-

*) Sundt, Om Sædelighedstilstaudeu i Norge, pag. 9.

**) Da Justitsdepartementets Cirkulære mod Nattelöberi for nogle Aar siden oplæstes fra Kirkebakken i et vist Sogn, truede flere af de yngre Mænd med, at nu skulde man just faa se mange Lösbörn, og det följende Aar var disses Antal ogsaa virkelig föröget.

magere) at man faar se Hypochondri eller Sindssygdom udvikle sig efter denne Aarsag.

Paa en anden Maade virker Nattefrieriet i samme Retning: der tages nemlig ved disse natlige Sammenkomster meget lidet Hensyn til de yngre Södskende, som ofte ere tilstede, endog i samme Seng. Selv med Forældres Tilladelse ved jeg, at dette kan ske. Man tænke sig hvilken Skole.

Yderst slöv er Bonden paa mange Steder for, hvorledes Familjens Medlemmer plaseres om Natten. At Södskende af forskjelligt Kjön deler Seng, hörer ganske til det Almindelige, og vor Kriminalhistorie savner ikke Exempler paa, at de have avlet Börn sammen. Flere Gange har jeg ved at spörge efter erfaret, at den 13 til 15 Aar gamle Jætergut delte Seng med den voxne Tjenestepige — altsaa i den Alder, hvor Tilböjelighederne hos Drengen vaagner med Styrke og lettest ledes til unaturlig Tilfredsstillelse.

Er Fantasien nu engang vakt i disse Retninger, vil det let indsees, at den Ensomhed, som Landalmuens Liv saa ofte medförer, især under Jetning, kan foröge Fristelserne. De ikke faa Exempler paa Omgang med Dyr, som man erfarer rundt omkring, fortjene ogsaa her at erindres.

42. Hvor Nattefrieriet ikke hersker som Skik, hvor derfor de uægte Födsler ere sjeldnere og bedömmes strengere, vil hin tidlige Vækkelse af Tilböjelighederne i denne Retning i mange Tilfælde ikke finde Sted. Sker dette alligevel, enten ved Forförelse eller paa anden Maade, vil Lasten naturligvis ogsaa kunne gribe saameget mere om sig, naar Anledning til naturlig Tilfredsstillelse ganske mangler.

Ingensteds har Oplærelse og Forförelse större Betydning end i Byerne.

Jeg kan henstille til enhver erfaren Skolemand at be-

tænke, hvad han i denne Henseende har erfaret, og dog ved jeg med Vished, at dette betyder lidet mod det, som han ikke har erfaret.

I Campes Revisionsværk (6te Bind) meddeles endel Exempler paa, hvilken Udbredning denne Last kan faa i Skoler. I et Tilfælde fortælles der bl. A., havde 49 af 94 Elever tilstaaet sin Skyldighed, — i en anden Skole var kun 2 af 30 Elever i en Klasse fri.

Dette er gamle Historier, men de blive desværre endnu af og til nye.

Det er dog ikke min Mening, at give Skolerne den væsentlige Skyld med Hensyn til denne Last. Den kan ligesaa ofte föres fra Hjemmet til Skolen som fra Skolen til Hjemmet, og navnlig tror jeg, at der i de bedre Skoler som oftest er truffet Forholdsregler og udöves et Opsyn, som ialfald umuliggjör Forförelse i selve Skoletiden.

Det er imellem de mindre Drenge, at Forförelse især maa befrygtes — hos de Ældre gjör Skamfölelsen sig mere gjeldende.

Men i et Punkt mener jeg dog, at vore Skoler (maaske ligesaa meget vort hele Undervisningsvæsen) bærer en meget stor Del af Skylden, nemlig ved en altfor forlænget Skoletid og en deraf följende uforholdsmessig lang Stillesidden baade i og udenfor denne.

Den siddende Stilling med noget foroverböjet Overkrop foraarsager, naar den fortsættes i længere Tid, Blodoverfyldning i Underlivet, og navnlig i de Underlivsorganer, hvorom her nærmest bliver Tale. Deraf följer igjen en for tidlig Udvikling af disse Dele og som Följe deraf ogsaa tidlige Drifter.

Men paa samme Tid finder just det omvendte Forhold Sted for det övrige Legemes Vedkommende med Undtagelse

af Hjernen. Man lægge Mærke til, hvormegen Tid selv en begavet 10 til 12 Aars Dreng i vore offentlige Latinskolers nederste Klasser maa sidde stille ved Skolebordet og over sine Böger, for at staa sig hvad man kalder godt, og man skal indrömme, at Legemets og Naturens Ret her krænkes. De sædvanlig indrömmede Hvile-, Lege- og Gymnastiktimer ere ganske utilstrækkelige til at erstatte dette. De skadelige Följger af et saadant Misforhold ytrer sig naturligvis ogsaa der, hvor der aldrig bliver Tale om Selvbesmittelse.

Ungdommens naturlige Bevægelighed gaar tilgrunde under disse Forhold. Medens den yngste Del endnu följger sin naturlige Ulyst til at sidde stille, ser man meget almindelig efter faa Aars Forlöb Skolen og dens Skik at vinde saa fuldkommen Bugt med denne Drift, at de noget ældre Drenge helst tilbringe Hviletiden i al Magelighed, med Læsning eller Passiar.

Under denne Aandens unaturlige Udvikling paa Legemets Bekostning er, der vel neppe nogen af dens Evner, som gjör hurtigere Fremskridt end Indbildningskraften. Men naar nu samtidig og just paa Grund af de samme Forhold Kjönslivet faar en for tidlig og for stærk Udvikling, kommer Indbildningskraftens Virksomhed væsentlig til at gaa i Retning mod dette. Ved den tidlig udviklede Læselyst faar den let Næring gjennem usædelige Skrifter — selve Skolen yder jo tildels denne samme Næring, ***Ovid*** er en Skolebog!

Saa kan det da ikke forundre, at en stor Del af Skoleungdommen ligger under for Oplærelse og Forförelse i denne Retning; og at saa er Tilfældet, det bör man ikke være uvidende om.

I sin Almindelighed indrömmer Enhver Önskeligheden af en harmonisk Udvikling af Legeme og Sjæl. Men paa samme Tid, som man derfor stræber at fremme Aandens Dannelse hos den Del af Folket, der væsentlig er henvist til Anven-

delsen af de legemlige Kræfter, ere Bestræbelserne for Legemets Udvikling hos den Del af Folket, der nærmest er henvist til at virke ved de aandelige Kræfter, langtfra saa levende. Man kræver en stor Sum af Kundskaber inden en vis Alder, men hvor meget bedre, om ogsaa noget sildigere, skulde disse kunne erhverves, hvis Aanden fik Lov til at arbejde i et sundt og kraftigt Legeme. Hvor fuldkommen vilde ikke den tabte Tid for Aandens Udvikling gjenvindes og erstattes derved, at den senere Alder befriedes for de talrige Ulemper og Sygdomme, som nu ere de jevnlige Følger af hin Grundfejl ved Skoleopdragelsen! Vilde man blot tage denne ene Lærdom ifra Grækerne, antager jeg, at den fuldkommen vilde opveje al anden, som i Skolerne hentes fra deres Værker.

Den overanstrengende Gymnastik, som ikke sjelden bruges, og som ofte bidrager til endmere at foröge den allerede i Forvejen tilstedeværende Blodoverfyldning i Hjernen, giver ikke Legemet den fornödne Udvikling.

Foruden ved hensigtsmessige Legemsövelser maa dets Udvikling söges fremmet gjennem Erhvervelsen og Udövelsen af legemlige Færdigheder; der maa arbejdes med Legemet saavelsom med Aanden.

At Oplærelse og Forförelse ogsaa paa Landet kan gjöre sig gjeldende i en frygtelig Udstrækning, har jeg erfaret fra en paalidelig Kilde. En Skolelærer i det Trondhjemske havde for længere Tid tilbage forfört saagodtsom sin hele Skoleungdom dertil.

43. Men at Oplærelse ikke nödvendig behöver at gaa i Forvejen, det beviser, foruden Manges bestemte Forsikring, flere Iagttagelser, som man har om denne Lasts Udövelse af ganske smaa Börn. Da saadanne Iagttagelser endnu ere faa, vil jeg her meddele följende, som Berglæge *Klouman* paa Kongsberg har haft den Godhed at meddele mig:

„Jeg var blevet konsuleret angaaende et 3 Aars gammelt Drengebarn, hvis Hjem var tilfjelds omtrent en Mil fra Byen; efter de meddelte Oplysninger havde jeg antaget Sygdommen foraarsaget ved Orm og forordnet Anthelmintica, hvorefter en betydelig Mængde Lumbrici var afgaaet. Omtrent 3 Maaneder senere, da imidlertid Barnets Tilstand (med Brækninger, Kramper og Afmagring) var forværret, uden at de Midler, jeg af og til havde forordnet, havde kunnet forhindre det, blev jeg endelig anmodet om at rejse derhen, og fandt da Barnets Tilstand aldeles haablös og Döden nær. Öjnene stode ubevægelige, halvaabne og slimfyldte, og saa fuldstændig apathiske, at Öjenlaagene ikke engang bevægedes, naar Fluerne kröbe omkring paa Öjeæblet. Kroppen var i en forfærdelig Grad afmagret, og Kræfterne saa aldeles borte, at naar en Haand blev flyttet ovenpaa Sengeteppet, mægtede Barnet ikke selv at bringe den under igjen. Men Penis, der havde en i Forhold til den lille udtærede Krop ganske enorm Störrelse (omtr. som paa en 10 til 12 Aar gammel Dreng) og dertil en Form som paa en voxen Mand, var næsten uafbrudt i fuld Erektion. Forhuden var halvt tilbagetrukken, og paa Glans var en klæbrig Vædske, men hvorfra denne kom, eller hvorledes den nærmere var beskaffen, observerede jeg ikke. Om den slappedes et Öjeblik, saa stivnede den igjen, saasnart Drengen kunde faa en Haand hen til den, da han saa strax begyndte at manipulere den. Om jeg flyttede Hænderne bort, saa kom de strax tilbage igjen, naar de ikke bleve lagte over Tæppet, ti da formaaede han det som sagt ikke. Paa Forespörgsel erfarede jeg nu, at Forældrene allerede længe forinden de første Gang henvendte sig til mig havde bemærket Barnets Tilböjelighed til at „klore“ penis, og at de uden Virkning havde forsögt at tugte ham fra denne Vane, som de ansaa for styg, men uden at de nogensinde havde haft Tanke om, at den kunde

være fordærvelig. Mig havde det (forhaabentlig tilgivelig) ikke faldt ind at spörge derom, og Forældrene havde, da de kun saa noget Stygt, men ikke noget Farligt deri, heller ikke faldt paa at tale derom. Dette *vita genitalium qvam maxime præcox et exaltata* havde da altsaa udviklet sig paa den övrige Organismes Bekostning og var nu sin Ende nær; Barnet döde 24 Timer efter. Her var det naturligvis Ormesygdommen ene og alene, som havde bragt Onani i Gang, men saavidt jeg havde kunnet erfare, var den förste ophört, endnu medens den sidste var i fuld Gang, og Döden var en Følge af Onani."

Et Par lignende Sygehistorier om ganske smaa Piger har nylig været bekjendtgjort fra Belgien; hos Piger bliver man endnu vanskeligere opmærksom paa Sygdommens Oprindelse, da det ofte sker uden Haandens Medvirkning blot ved forskjellige Gnidninger. Endog paa Moderens Fang havde et 1 til 2 Aars gammelt Barn for Skik at overgive sig dertil, uden at Moderen anede Uraad. Flere uforklarede Sygdomstilfælde hos smaa Börn turde herigjennem faa sin Forklaring. At ogsaa smaa Börn paa en Maade kunne oplæres ved Kildring af Ammer eller Barnepiger, er bekjendt.

Blandt Omstændigheder, som kunne frembringe en Pirring og derigjennem Fare for Selvbesmittelse, kan jeg ikke andet end henlede Opmærksomheden paa Straffen med Ris. Campe leverer flere advarende Exempler derpaa, og erindrer om, at gamle Vellystlinge paa denne Maade söge at gjenopvække sine Lyster. Jeg nævner dette, især fordi jeg antager, at de færreste Forældre have nogen Anelse derom, og fordi jeg med Bestemthed ved, at Börn sig selv indbyrdes ikke saa sjelden drive en farlig Leg dermed.

Hos Kvindekjönnet bliver det altid vanskeligere for Lægen at gjöre Erfaringer i denne Henseende — dog er det ikke

saa faa Tilfælde, hvor man har været istand til at paavise Sindssygdom af denne Oprindelse ogsaa hos Kvinder, og de Skrifter, der behandle disse Gjenstande, vrimle af Exempler paa skadelige Følger deraf. Kun for at man ikke skal tro sig for sikker, hverken i By eller paa Land, föler jeg mig forpligtet til at gjengive en Tilstaaelse, som er bleven gjort en Sygehuslæge, der fandt sig beföjet til at spörge en af sine kvindelige Syge, om hun var fri i denne Retning. Hun tilstod da sin Skyldighed, og tilföjede, at hun havde lært det i Konfirmationstiden, idet hun og de andre Piger, naar de gik fra Presten, plejede at begive sig ind i et Krat for at hengive sig dertil.

Maatte det her Anförte være tilstrækkeligt til atter at fornye alle Vedkommendes Opmærksomhed paa denne Last og dens Kilder.

44. Jeg gaar dernæst over til at betragte dens Forhold til Sindssygdom og kommer derved, da dette Forhold endnu er lidet behandlet, til at gaa mere ind paa den egentlige Sygdomsbeskrivelse, end disse Undersögelsers Plan forövrigt har medfört. Dog venter jeg ikke ved disse Meddelelser at overbevise Nogen, som har en modsat Mening — dertil hörte navnlig flere og omstændeligere Sygehistorier end dem, som jeg paa dette Sted kan meddele; jeg fremstiller kun Forholdet, saaledes som jeg har opfattet det, idet jeg ogsaa derved haaber at skjærpe Opmærksomheden for dette Aarsagsforhold.

Ved at sammenstille omtrent femti Tilfælde, hvor Sindssygdommen antages fremkaldt ved Selvbesmittelse, og hvor ialfald denne er gaaet i Forvejen, har jeg fundet följende Symptomer at være de vigtigste og almindeligste:

Sjælelige: Misstemning, Ængstelse, Nedslagenhed. Ustadighed og Uvirksomhed. Syndesorg og religiöse Grublerier, Skrupulösitet. Ensomhedssögen, Folkeskyhed, usikkert

Blik. Mistænksomhed og Forfölgelsesfrygt. Hypochondriske Bekymringer. Hörelses- og Synshallucinationer. Tomme Grublerier, Enetale. Fantastiske Indbildninger, Stormandsforestillinger. Slövhed, især paa Hukommelsen; Adspredthed. Fuldstændig Passivitet. Pirrelighed og Stivsindethed. Udbrud af Voldsomhed og Raseri. Selvmordstilböjelighed, Selvbeskadigelse, Næringsvægring, Lyst til at blotte sig, Urenlighed, Koprophagi.

Legemlige: Afmagring, især af Underextremiteterne. Store og slappe Kjönsdele. Blaa Farve om Öjnene; usikkert, undvigende Blik. Beklemmelse, aftagende Madlyst (undertiden dog meget stærk Madlyst), stærk Spytafsondring, Bræknінger, træg Afföring. Hovedpine og Kongestioner, Hjertebanken, Kortaandethed. Uvilkaarlige Sædtab. Svaghed og Mathed, Skjælven. Spinalirritation, Kramper. Nedfaldssyge (Epilepsi), trægt Blodomlöb, Cyanose, Muskelstivhed.

De fleste af disse Sygdomsytringer ledsage ogsaa Sindssygdomme af andre Aarsager; nogle kunne endog ansees for bestandige i alle Tilfælde. Flere tilhöre dog mere særskilt denne Aarsag og ialfald er der visse Ejendommeligheder ved dem, som fortrinsvis synes at ledsage Sindssygdomme efter Selvbesmittelse.

Tilfældene kunne maaske bedst adskilles i 2 Hovedgrupper, der dog ikke staa skarpt adskilte, idet Symptomer, der nærmest tilhöre den ene Gruppe, ofte findes blandede ind mellem den anden Gruppes.

Til den første Gruppe vil jeg henregne de Tilfælde, der fra först af fremtræde med ren melancholsk Nedstemning, og disse dele sig igjen i 2 Slags, eftersom den nedtrykte Sindsstemning væsentlig har en sjælelig Retning med Sorg over Synd og Frygt for Fordömmelse, eller en væsentlig legemlig,

hypochondrisk Retning, med Bekymringer for Helbreden og Frygt for Sygdom og Död.

I den anden Gruppe fremtræder derimod en foröget Fantasivirksomhed, fra först af uden melancholsk Nedstemning, som Sygdommens væsentlige Symptom.

Fælles for alle Tilfælde synes at være en vis Ustadighed og Utilböjelighed til alt vedholdende og anstrengende Arbejde, som plejer at udvikle sig til fuldkommen Uvirksomhed. Hos dem, der væsentlig ere henviste til aandeligt Arbejde, fremtræder dette enten som en Lyst til at vælge det Behageligste eller saa at sige Lækreste, f. Ex. de letteste og mest underholdende af Undervisningsfagene, og forsömme dem, der kræve alvorligere Tænkning (Grammatik, Matematik); eller de foretrække de rent mekaniske Arbejder, f. Ex. Afskrivning fremfor andre Arbejder, der kræve mere Tankevirksomhed og lægge mere Baand paa Indbildningskraften. Paa den anden Side kjender jeg dog Tilfælde, hvor Personer, der i höj Grad have været hengivne til denne Last, med stor Iver og utvivlsom Fremgang have beskjeftiget sig med de 2 exempelvis nævnte abstrakte Studier, men i disse Tilfælde har ogsaa den paafölgende Ödelæggelse skredet saameget hastigere og frygteligere frem. I alle Tilfælde vil efter nogen Tid Sjælsevnerne, men især Hukommelsen svækkes, om end ikke paafaldende. Tilböjeligheden til at söge Ensomhed og Frygten for Mennesker, det sky usikre Blik, ere vistnok meget almindelige, men dog ingenlunde bestandige Ledsagere. Det samme gjelder om Blegheden og Afmagringen, idet der undertiden tværtimod vedligeholder sig et tilsyneladende blomstrende Udseende med röde Kinder og Fedtdannelse.

En ejendommelig Overtro med Tilböjelighed til at tage Varsler og udtyde forskjellige ligegyldige Handlinger, f. Ex. Andres Hosten og Harken, Fodtrin m. m. finder man ofte i

disse Tilstande. Man skal ogsaa ofte bemærke, at Onanister, ogsaa de, der ikke ere sindssyge, ere Tegnudtydere og Dagvælgere.

45. Hvor Sygdommen optræder med Melancholi, er dennes Retning som oftest religiös. Man har, som bekjendt, troet at finde en bestemt Sammenhæng imellem Kjönssystemet og den religiöse Retning i Sindssygdommene, uden Hensyn til Selvbesmittelse. *Schröder v. d. Kolk* har især gjort opmærksom paa de forskjellige Ytringer af den melancholske Nedstemning og Angst, eftersom den har sit Udspring fra Lidelser i Kjönsorganerne eller fra Underlivets övrige Organer, navnlig Tarmene. I förste Tilfælds gaar Ængstelsen nemlig især ud paa, at man har forspilt sin Sjæls Salighed og den evige Naade, saa at man tror sig fortabt og fordömt — medens i sidste Tilfælde Ængstelsen har en mere verdslig Retning, idet de Syge da oftere tro sig under menneskelig Forfölgelse, især af Politi og Övrighed, med Frygt for Fængsel, Straf og Henrettelse. Denne Regel taaler dog Undtagelser og ikke saa faa.

Hvorvidt nu hint Sammenhæng skulde bero derpaa, at Sygdomme fra Kjönssystemet saa ofte foraarsages ved Selvbesmittelse, der naturligvis let fremkalder Samvittighedsnag og Anger og altsaa just maa give Tankerne den antydede Retning, er ikke let at afgjöre. Muligheden af et derfra forskjelligt, nært Sammenhæng mellem sygeligt religiöst Sværmeri og Forplantelsesdriftens Organer synes at fremgaa af et andet bekjendt Fænomen, hvorpaa jeg i det Följende vil komme til at gjöre opmærksom, nemlig det, at betydelige, om sig gribende religiöse Bevægelser med udartende sværmerisk Retning saa ofte ledsages af Kjönsudsvævelser.

Hin religiöse Retning kan vistnok ogsaa forekomme ved Melancholier uden forudgaaende Selvbesmittelse, men det er

en formentlig sikker Erfaring, at den fortrinsvis følger efter denne Last.

Endnu mere ejendommelig for dette Aarsagsforhold er en vis Skrupulösitet, en Yderlighed i Forfölgelsen af hvad der formentlig er ret eller ikke ret i Smaating, som ofte udarter til den mest slaviske Bogstavdyrkelse med Tilsidesættelse af al Aand og Frihed. Som Exempel derpaa kan anföres följende Brudstykke af en Sygehistorie:

„Den Syge negter at spise, fordi hans Svaghed ikke tillader ham at arbejde, og der staar skrevet: ‚i dit Ansigts Sved skal Du æde dit Bröd.' Kun ved at give ham en ganske let Beskjeftigelse er det lykkedes at faa ham til at indtage et Maaltid om Dagen. Bagefter er han ikke at bevæge til at spytte, og Spyttet ansamles derfor saaledes, at begge Kinder staa udspilede. Dette gjör han, for at muligens tilbageblevne Brödkrummer ikke skulle gaa tilspilde. Hans Paaklædning varer sædvanlig meget længe, da han ved hvert Klædningsstykke faar Betænkeligheder, om det ogsaa virkelig tilkommer ham med Rette. Han har haft Betænkeligheder ved at gaa, for ikke at træde ihjel smaa Dyr, som ikke kunne iagttages. Gaar han ud, standser han ved hvert Skridt for at se, om ikke Noget er tabt; ti hvis saa en Anden kom og fristedes til at tage det op og beholde det, saa var det hans Skyld at denne kom i Fristelse", o. s. v.

En anden Syg negtede længe bestemt at skjære Brænde, fordi han vel havde Skriftsprog for Tilladeligheden af at slagte Dyr o. s. v., men intet kjendte, der tillod os at skjære i Planter.

Det er dette, som Zeller betegner som „Bestræbelser for at undgaa Samvittigheden ved et halv vilkaarligt, halv uvilkaarligt Selvbedrag, der kan stige lige til indbildt Hellighed og Selvforgudelse."

Mistænksomheden og Forfölgelsesfrygten faar ogsaa en egen Farvning af denne ejendommelige Aarsag — dog ikke saa, at ikke ogsaa lignende Egenheder undertiden skulde kunne gjenfindes i Melancholier af andre Aarsager. Meget ofte tro de sig selv Gjenstand for en særlig og ufordelagtig Opmærksomhed, saaledes at de indbilde sig, at Folk ser paa dem og taler om dem. Deraf ofte det sky Blik og den hastige Rödmen. Hvor Ængstelsen har den mere legemlige, hypochondriske Retning, som hyppigst indtræder, naar Sædtabene ere blevne uvilkaarlige, tænker de sig ofte skadelige fiendtlige Paavirkninger, sædvanlig paa Afstand, helst ved Hjelp af hemmelige magnetiske eller elektriske Indflydelser. Saadanne hemmelige men ikke just fiendtlige Rapporter omtales ogsaa meget ofte i den anden Række af Tilfælde, hvor Fantasien spiller Hovedrollen.

Af Hallucinationer hörer især Hörelsens til de allerhyppigste og tidligste Symptomer i disse Tilstande. Hallucinationernes Indhold er sædvanlig et Udtryk af hvad der mest beskjeftiger dem. De höre Trudsler og Forbandelser, eller Tilstandens Oprindelse röber sig i et yderst smudsigt Indhold — de höre ofte haanende Beskyldninger, frygtelige Skjeldsord o. s. v. I Synshallucinationerne se de ofte Helvede, Ildsluer, Djævelen enten personlig eller i Skikkelse af en sort Hund, en Skygge; i et Tilfælde troede den Syge ogsaa at erkjende Djævelens Nærværelse paa Svovellugt. Under saadanne Omstændigheder opstaar let Selvmordstilböjelighed. Ganske anderledes arter i Almindelighed Hallucinationerne sig i den anden Række af Tilfælde, hvorom senere.

Hvor Tilstanden ikke gaar over i en ubevægelig Træghed *(stupor)*, der da sædvanlig ledsages af en betydelig Standsning i Blodomlöbet med blaaröde og opsvulmede Hænder og Födder (en Tilstand, som i sin hyppige Forekomst dog ikke staar i noget særskilt Forhold til den her omhandlede Aarsag), ind-

træder gjerne, tidligere eller senere, Udbrud af Heftighed og Raseri. Allerede tidlig kan der udvikle sig en vis Pirrelighed og Halsstarrighed, som ved Modstand let gaar over til Raseri, men oftere udvikler Manien sig först senere; enten uden synlig Foranledning, eller som Reaktion mod indbildte Forfölgelser, Forurettelser eller Hallucinationer; Forestillinger om egen Storhed og Magt, der egentlig især tilhöre den följende Gruppe, kan da undertiden ogsaa indtræde i disse Tilfælde. Mere og mindre rolige Mellemrum kunne indtræde, og Perioder af Opbrusning og Nedstemning aflöse hinanden.

Vedbliver Aarsagen uhindret, uden at det lykkes at opvække nogen selvstændig Virksomhed mod samme hos den Syge selv, gaar Tilstanden gjerne temmelig hastig over i Forrykthed eller fuldstændig Fjantethed, ofte med fremtrædende Tilböjelighed til Urenlighed.

Lykkes det derimod at opretholde eller vække den moralske Kraft hos de Syge, og en styrkende Behandling i Forbindelse med hensigtsmessigt legemligt Arbejde kan iværksættes, opnaaes ikke sjelden Bedring og Helbredelse, hvorved dog, som af Zeller omtalt, Tilbagefald meget ere at befrygte.

Sygehistorier.

21. (Selvbesmittelse, Melancholi med Angst og Syndefrygt. Helbredelse.)

Bondesön fra Nordmör, 22 Aar gl. Han har nydt en ret god Helbred; men lige siden sin tidlige Barndom været hengiven til Onani, dog efter Faderens Mening ikke i nogen betydelig Grad. Han har tidligere været godmodig og föjelig, ret livlig og munter, men begyndte, 2 Maaneder för Indlæggelsen i Trondhjems Asyl, at klage over Ængstelse og Sindsuro og at omtale sin store Syndighed og Elendighed. Han gik i Frygt for at alle Mennesker vare vrede paa ham og efterstræbte ham,

sögte Ensomhed og vilde ikke tale med Nogen. Om Nætterne gik han urolig omkring. Han paastod, at det var Synd at spise, og undlod derfor dette saavelsom at skifte Klæder. Tilstanden bedredes og forværredes afvexlende indtil han blev indlagt i Trondhjems Asyl, hvor hans Tilstand skildres saaledes:

Han er spæd og svag, med slap Muskulatur, böjet Holdning, ludende Hoved, bleg, med et uroligt, ængsteligt Udtryk og undvigende Blik. Pupillerne udvidede, liden Puls. Han klynker sagte for sig selv, vil holde sig fast i Ledsagerens Arm, og angiver Beklemmelse for Brystet.

4 Maaneder efter Indkomsten er der anfört om ham: I de sidste 2 Maaneder er der foregaaet væsentlige Forandringer til det Bedre med ham. Hans Udseende er godt, han er tilfreds og ser Folk frejdigt i Öjnene. Hans Forstand synes normal. Han siger selv, at han nu har vundet Bugt med sin gamle Uvane. 4 Maaneder derefter udskreves han helbredet.

22. (Ensomhed og Örkeslöshed, religiöse Grublerier; Halsstarrighed, Voldsomhed; Slövhed; Selvbesmittelse.)

Bondesön fra Stavanger Amt, 19 Aar gl. Han har været en livlig og opvakt Dreng; den förste paa Skolen og hos Presten. For omtrent et Aar siden begyndte han at blive paafaldende tilbageholden og sky, sögte Ensomhed og begyndte at overgive sig til religiöse Grublerier. Dette befordredes af hans Omgivelser, som vare sekteriske; men et halvt Aar efter mærkede man, at han, istedetfor som för at være föjelig og arbejdsom, nu blev mere og mere uvillig til Arbejde, derhos trættekjær og vanskelig. Hans Tale begyndte at blive usammenhængende. Sövnen blev mindre god, han viste sig undertiden voldsom. Efterhaanden blev han igjen roligere, men passiv og fuldkommen slöv, samt urenlig. Under alt dette viste han sig at være i höj Grad henfalden til Onani.

Han indlagdes paa Bergens Asyl, uden at noget gunstigt Resultat der kunde opnaaes.

23. (Selvbesmittelse; Uvirksomhed og Nedstemthed, Samvittighedsnag, Fordömmelseslfrygt, Hallucinationer. Helbredelse.)

Gaardmand fra Gulbrandsdalen, 33 Aar gl. Hans Familje skal være mindre hæderlig, men velstaaende, og hans Undervisning har været omhyggelig. Han har haft gode Evner, men ikke vist sig redelig i Handel og Vandel. Han har besvangret en Pige, som senere er död tilligemed Barnet, og han har sörget saavel derover som over Tabet af en formentlig Odelsret. I de sidste 8 Aar skal han have været temmelig nedslaaet, uvirksom og meget hengiven til Tobaksrögning. Onani i temmelig betydelig Grad har efter hans eget Sigende fundet Sted i mange Aar. Han har været ængstelig, tungsindig og skyet Selskab. Hans Appetit har været uregelmessig. 2 Maaneder för Indlæggelsen paa Gaustad Asyl afgav han en edelig Forklaring, som han selv paastaar var mindre rigtig, og senere har han været mere ængstelig end för, troet sig forladt af Gud og idelig omtalt sin store Syndefuldhed. Især efterat han har nydt Alterens Sakramente har han omtalt sig selv som den störste Synder paa Jorden og erklæret sig villig til at lide Alt for at blive udsonet med Gud, hvilket han dog paastaar er umuligt. Han har troet at se en ond Aand fare efter sig, hört Bragen under Gulvet og bemærket, at Dyrene sky ham. Han har tabt Interessen for sine Penge og tilsidesat Orden og Renlighed. Appetiten har været liden, af og til Brækninger, træg Afföring og Mathed samt Sövnlöshed.

Ved Indlæggelsen paa Gaustad bemærkedes bl. A.: Han er over Middelhöjde, af noget spinkel Bygning og temmelig mager. Langt blegt Ansigt med sörgmodigt Udtryk. Huden mörk, Muskulaturen slap. Kjönsdelene store og slappe, Yder-

lemmerne spinkle. De legemlige Funktioner omtrent som ovenfor anfört. Han er stille og mörk; hans Tale er, naar den ikke angaar ham selv, fuldkommen fornuftig. Ofte uspurgt og altid, naar han spörges om sin Tilstand, klager han over, at den Onde fuldkommen har vundet Bugt med ham, og at han uden Redning er fortabt; derfor maa det meget snart være forbi med ham, og for at paaskynde dette har han forlangt Kniv. Han tror at se den Onde som en Skygge, der til enhver Tid forfölger ham og tillige at lugte Svovl efter ham. Nætterne ere for det meste sövnlöse. Sin Tilböjelighed til Onani omtaler han uden Forbehold, men synes ikke at fortsætte dermed nu.

Efter omtrent 6 Maaneders Forlöb blev han mere arbejdsom og saa raskere og fyldigere ud; Hallucinationerne syntes ophörte, men hans Paastand om at være fortabt vedblev.

Lidt efter lidt opgav han ogsaa denne. Han begyndte at ytre naturlig Livslyst og var ved Hjemrejsen i en bedre Tilstand, end han efter Beskrivelsen syntes at have været paa lang Tid.

24. (Selvbesmittelse, religiöst Sværmeri, Skrupulösitet. Mistro, Forgiftnings- og Forfölgelsesfrygt. Heftighed. Vedvarende falske Forestillinger. Forrykthed.)

Landmand, 31 Aar gl. Som Dreng led han af Kjertelsyge, blev forkjælet og var meget hjemme af Skolen. Han hengav sig tidlig til Onani, og förte ved Siden deraf nok et temmelig uordentligt Liv. Han blev tidlig gift, men tilstaar selv med stor Oprigtighed, at han ligesaa vel efter som för sit Giftermaal har drevet Onani. Han har haft flere Börn, og, naar undtages, at han for 2 til 3 Aar siden har haft Hæmorrhoidalblödning, nydt ret god Helbred, men af og til vist sig adspredt, hensunken i egne Tanker og grublende. Han har ikke været fri for Næringssorger, og i den senere Tid ængstet sig

over en formentlig svær Synd, som Andre mene ikke bestaar i andet end de för omtalte Udsvævelser under et uordentligt Liv. Et halvt Aar för Indlæggelsen paa Gaustad blev han paavirket af Mennesker, der angives som religiöse Sværmere; disse rörte op i hans allerede i Forvejen ængstede Samvittighed, og han hengav sig nu til vedholdende religiös Læsning og Grubleri, saa at han derover forsömte sine daglige Forretninger. Han blev mere indesluttet og derpaa ængstelig og sövnlös. Den martrende Angst afbrödes undertiden af en exalteret Stemning, hvori han paastod at have en særegen Begavelse og Lyst til at optræde for at forkynde Evangeliet. Hertil kom adskillige forkjerte Ideer, f. Ex. om at det var syndigt at spise Kjöd og Flesk; han fastede undertiden indtil Svækkelse. I de sidste Maaneder var der derimod foregaaet en anden Forandring med ham: han var bleven bitter og ironisk, og istedetfor som för at være sagtmodig og föjelig var han stridig og hidsig; især yderst urimelig mod sin Kone, paa hvem han var skinsyg indtil det Latterlige, saa at endog gamle Mænd vakte hans Mistanke. Paa samme Tid har han haft det travlt med Magnetisme og Borddands og seet Forvarsler og Syner i enhver Ubetydelighed. Han har oftere talt om hemmelige, dels magnetiske, dels chemiske Kræfter, ved hvilke hans Fiender paa Afstand have paavirket ham. Hans Heftighed og Opbrusen har undertiden gjort ham farlig.

Den Syge var ved Indkomsten til Gaustad af almindelig Förlighed og de legemlige Funktioner tilsyneladende i god Orden. Kun Sövnen var utilstrækkelig, 3 til 4 Timer, og urolig. Udtrykket var sörgmodigt, Blikket sænket, ustadigt og skyt. Han negtede at være syg og modsatte sig med stor Iver Indlæggelsen. Hans Stemning var vexlende, snart var han ordknap, snart blöd, let til Taarer og meddelsom om sine Synder og sin Anger. I hans Tale saavelsom i hans Breve forekom

ofte forblommede og uforstaaelige Udtryk. Han vedblev at hentyde til, at han var Offer for ondskabsfulde Tilstelninger, og at hans Kone sandsynligvis havde Del i disse for at blive skilt fra ham eller faa ham skaffet afvejen. Han lagde en stor Betydning i Smaating, f. Ex. om Vogteren havde Hue paa Hovedet eller ikke og troede let, at man holdt ham for Nar. En Tid vilde han hverken arbejde eller spise. Da han efter nogle Maaneders Forlöb blev mere tilfreds og naturlig, forsögte man i nogen Tid at lade ham være hjemme; men hans Mistro og Heftighed ytrede sig ogsaa dennegang med Voldsomhed: han ödelagde Möbler, slog sin Kone, ja truede hende endog med Kniv; han maatte derfor atter sendes tilbage til Asylet, hvor han nu opholder sig paa 4de Aar. Han har i denne Tid næsten bestandig været yderst vranten, mut og modvillig; kun ved Anvendelse af disciplinerende Midler har det været muligt at holde hans Arbejdsvirksomhed vedlige, da han ellers gjerne blev staaende hele Maaneder i den samme Krog med et bittert ironisk Udtryk og korte haanlige Svar paa forelagte Spörgsmaal. Hans Forestillinger om fiendtlige Paavirkninger og hemmelige Rapporter træde af og til stærkt og mere og mere forkjert frem. Den Omstændighed f. Ex. at en Person, som deler Værelse med ham, ikke vil vadske sig om Aftenen, tror han har Betydning med Hensyn til hvad der hænder ham selv om Natten. Selv tror han at vide, hvad der foregaar hjemme i hans Familje, og om Andre, tror han at de ligesaa vel som han selv vide hvad der foregaar inde i ham. Mangelen paa Sammenhæng i hans Tanker röber sig mest i hans Breve, hvoraf följende er et Brudstykke:

„Naar Du saa istedetfor at rejse til Gaustad, der ikke er Gaustad, vilde rejse til C., der ikke er C., og der med M., der ikke er M., aftale, om det nu ikke vilde være værdt, at faa J., der ikke er mig, men mig overfört (ikke i Norge men)

fra Norge, saa kunde jeg gjöre ham Fölge, for at I da ikke skulle have mere Ulejlighed med ham, som I saa gjerne önsker bort; spørg Du Dig selv derom. Du min Victoria, der ikke er Victoria (Dronning uden at være Dronning). Sejer. Hvor ere Bierne?“

I hans legemlige Funktioner spores fremdeles intet væsentlig Sygeligt. Dog er han temmelig afmagret; man har ikke bemærket Onani i de sidste Aar, men derimod hyppige natlige Sædudtømmelser.

Som Exempel paa den hypochondriske Form tjener følgende Sygehistorie:

25. (Selvbesmittelse, hypochondriske Griller, Mistro og Forfölgelsesfrygt, Hallucinationer).

Haandværkssvend fra Christiania, 33 Aar gammel. Han var svagelig i sin Barndom, lærte sent at tale og blev forkjælet. Hans Aandsevner have altid været smaa, han kan betegnes som enfoldig.

Fra sin tidligste Ungdom skal han have onaneret; selv siger han dog, at han først oplærtes dertil, da han var 16 Aar gammel. Hans Forældre döde tidlig og efterlod ham en for hans Stilling betydelig Formue; han har derfor kun lidet befattet sig med sit Haandværk, men for det Meste levet i Ensomhed, meget hengivet til hypochondiske Grublerier. Disse tiltog især, efterat han for omtrent 5 Aar siden havde haft en Blodbrækning, der medtog mange Kræfter. Af Frygt for sin Helbred paastaar han, at han i de sidste 3 til 4 Aar har afholdt sig fra Onani; derimod har han jevnlig haft natlige Sædudtømmelser, hvilket fremdeles hyppig er Tilfældet. Forrige Aar begyndte han at tale om, at Folk saa saa underlig paa ham, og at han vist var Gjenstand for stor Opmærksomhed. Han fattede Mistanke om at onde Mennesker, f. Ex.

Frimurere, ved at besørge fremmede Stoffe i hans Mad og Drikke vedligeholdt hans Sygdom og benyttede ham „som Prøveklud.“ Han begyndte at høre Stemmer under sit Værelse om Natten, der altid talte om ham og hans Sygdom, og tilsidst turde han ikke mere ligge alene. Dog erkjendte han, at han var sindssyg og ønskede selv sin Indlæggelse paa Gaustad, baade for der at finde Beskyttelse mod sine Fiender og for at faa passende Behandling.

Af den ved Indkomsten der optagne Beskrivelse hidsættes følgende:

Han er under Middelhöjde, spædbygget og mager, med svag Muskulatur. Ansigtsfarven naturlig, et venligt enfoldigt Udtryk. Tænderne halv fortærede, Tungen ren, Appetiten god, skjönt han er yderst varsom i Valget af hvad han nyder. Afföringen i Orden. Brystet smalt, fremspringende i Midten, noget dæmpet Perkussionslyd under højre Nögleben, hvor Cellerespirationen höres svagere med noget forlænget Udaanding. Hjertet normalt. Penis temmelig liden og sammentrukken, scrotum slap. Der gives neppe en Legemsdel, hvor han ikke angiver af og til at have sygelige Fornemmelser. I Hovedet, især Issen og Baghovedet, har han ofte en strammende og trykkende, undertiden surrende Fölelse med Susen for Örene. I Rygraden har han næsten bestandig Murren og en Fölelse af Svaghed; der er for Tiden kun liden Saarhed ved Tryk paa Ryghvirvlerne, men han siger, at den för har været meget stærkere, snart höjere oppe, snart længere nede. Fra Ryggen udgaa flyvende Smerter til Siderne under Skulderbladene, tildels ogsaa til Armene og Brystet. I Halsen har han af og til haft en sammensnörende og kvælende Fornemmelse. Endvidere Uro i Hjerteegnen, Trykken i Hjertegruben og forskjellige tildels smertelige Fornemmelser overalt i Underlivet, undertiden som om Indvoldene bleve omvredne

„som en vaad Serviet.“ Endvidere beklager han sig over at Pung og Mellemkjöd synker dybt ned paa ham, og at „Forbjerget“ synker efter. I Underextremiteterne bliver han let svag og træt og i Fodsaalerne har han ofte Svie. — Hans Linned findes hyppig bedækket med Sædflekker; de natlige Udtömmelser, siger han selv, have för været hyppigere end nu, da de sjelden komme oftere end hveranden Nat. — Om sine Hörelseshallucinationer og sin Mistanke om onde Menneskers skadelige Indflydelser paa ham taler han med nogen Tvivl, idet han snart med Smil ytrer, at det vist maa være Indbildning og Vanvid altsammen, snart igjen udhæver de Grunde, der taler for Sandheden af hans Formodninger. Han har ikke hört saamange Stemmer her som hjemme, dog blev det nylig ytret nedenunder hans Gulv, at han vist maatte have for Skik at spise noget meget Stygt, siden hans Tænder vare saa raadne. Der er ogsaa en Stemme, som oftere taler til ham og siger, at han egentlig heder Attalu eller Buktalu, at han ikkun er 30 Aar gammel og egentlig hörer hjemme i et fremmed, langt bortliggende Land. Deraf kunde det maaske komme, siger han, at han altid har haft saa ondt for at lære Sproget rigtig, og ofte glemt Endelserne. Men, tilföjer han derpaa med Latter, dette maa nu vist være Vanvid. Endog sin Broder har han mistænkt for ved hemmelige chemiske Midler at have underholdt hans Sygdom og navnlig sögt at gjöre ham udygtig til Ægteskab, og dette slutter han dels deraf, at Broderen ved flere Lejligheder har ytret sig mod Fruentimmer og Ægteskab, dels i den senere Tid kjöbt og læst flere chemiske Böger. Selv ynder han meget Samtaler om Fruentimmer og Ægteskab og kan derved let opmuntres, skjönt han altid ytrer nogen Tvivl om sin Evne til at opfylde de ægteskabelige Pligter.

Idet han har følt sine Aandskræfter, navnlig sin Hukom-

melse, kjendelig at aftage, har han tænkt sig, at ogsaa dette kunde være en Følge af hemmelige Midler, som hans Fiender forsögte paa ham, og navnlig har han udpeget en Tjenestepige i sit Hjem som deres Redskab.

Han vil idelig have Medicin, men önsker snart at vexle Midler. Sine indre Fornemmelser og deres formentlige Aarsager beskriver han i lange Breve.

Följende Sygehistorie danner, uagtet Tilstedeværelsen af et melancholsk Stadium med heftig Angst, ligesom en Overgang til den Gruppe af Tilfælde, der væsentlig karakteriseres ved en sygelig foröget Fantasivirksomhed.

26. (Arveligt Anlæg, Selvbesmitselse, Sædtab. Skuffelser, Misstemning. Angst, Forfölgelsesfrygt, Hallucinationer. Storhedsforestillinger).

Embedsmands Sön, 24 Aar gammel. I hans Familje findes temmelig mange Sindssyge. Hans Opdragelse har været forsömt, han har lært lidet. Han voxede stærkt, og följte sig svækket under Opvæxten; 16 Aar gammel begyndte han efter egen Tilstaaelse at drive Onani og har fortsat dermed senere — dog har han tillige tilfredsstillet Kjönsdriften ad naturlig Vej. I længere Tid har han bemærket Sædtab, især efter Afföring og Urinladning. Han har haft forskjellige Bestemmelser, men egentlig Intet lært eller udrettet, og i den senere Tid ofte været i stor Pengeforlegenhed. Han er imidlertid optraadt paa forskjellige Steder med megen Selvtillid, og har ved sit fordelagtige Udseende og under forskjellige usandfærdige Paaskud vidst at forskaffe sig midlertidige Udveje. Især har han sögt at gjöre Lykke ved fordelagtige Partier, men dette er dog mislykkedes og han har faaet flere Afslag. I den sidste Tid var han bleven temmelig nedslaaet og misstemt. 4 Dage för Indlæggelsen paa Gaustad var han paa et Bal, hvor

han troede at bemærke, at hans Bekjendte betragtede ham med Forundring og Smil; han grundede over, hvad de kunde have ment med visse Bevægelser, Stillinger, Blik eller Ord. Tilsidst blev han noget beruset, ængstedes over et Klammeri paa Gaden og löb hjem i fuld Flugt. Nu gik han idelig og pönsede paa enhver nok saa ringe paa Ballet eller Hjemturen forefalden Begivenhed; sidste Nat vaagnede han, som oftere ellers, med Fölelse af Mathed og Tyngde over hele Legemet samt med Erektioner. Han saa da en Menneskeskikkelse, der stod rolig og taus foran ham, og voldte ham usigelig Angst; han fölte sig ligesom elektriseret og vilde gaa hen til den, men kunde ikke. Den följende Dag satte hans Angst og Uro Skræk i hele Familjen; han holdt Sengen og vilde længe ikke lade sit Vand.

Ved Indkomsten til Gaustad bemærkedes Följende: Han er velskabt, af smukt Udseende. Bag venstre Isseknude *(tuber parietale)* et lidet Ar efter Stöd af en Tommestok for nogle Aar siden, hvorefter skal være fulgt stærk Blödning og Besvimelse. Blikket skyt, mistænksomt, undvigende. Ansigtet noget blegt. Förste Hjertelyd noget skarp, næsten klingende, Hjerteslaget snart hyppigt, snart normalt. Forövrigt intet Sygeligt i Bryst og Underliv. Membrum langt, med Forhuden halv tilbagetrukken, oedematös og noget hudlös. Sædlignende Vædske i Urinrörets Aabning. Slap Scrotum. For længere Tid tilbage har han haft Gonorrhoe. Han angiver en paafaldende Kuldefornemmelse i disse Dele, som har varet i flere Maaneder, og hvorfor han har sögt Læge. Derfor har han gnedet dem mod Murvæggen og deraf Hudlösheden. Muskulaturen især i Læggerne noget slap. Han er yderst ængstelig, paastaar at kjende Slangelugt baade af Vogteren og af de Stövler, som denne har bragt ham, hvilke han derfor ikke vil trække paa. Enkelte Personer undviger han, og tror at spore

hemmelige Paavirkninger fra dem, til Andre viser han derimod ubegrænset Tillid. Han er i bestandig Forgiftningsfrygt, er derfor vanskelig at faa til at spise, og yderst vanskelig at omgaaes. Hans Ængstelse gjör ham undertiden heftig og voldsom. Han sönderriver sine Klæder og sönderslaar Ruder. —

Nogle Dage efter angav han at have modtaget Befalinger af Gud, der aabenbarede sig for ham i Dueskikkelse, og nogen Tid efter paastod han ogsaa at have seet Frelseren, med Diadem af Ædelstene og nedhængende kröllet Haar; en anden Gang saa han et Barn fare til Himmels.

Han vedblev i lang Tid at tale om Forgiftelse og skadelige Indvirkninger paa ham ved kunstige Indretninger osv. I lang Tid holdt han sig for Næsen, og var altid fuldkommen örkeslös. Sædtab bemærkedes jevnlig. Hans Ængstelse syntes lidt efter lidt i Löbet af de följende Aar at aftage og mere at give Plads for Forestillinger om egen Storhed og Magt. Han talte forvirret om en Bestemmelse, som Storting og Höjesteret skulde fatte i Anledning af ham, og hvoraf det igjen skulde afhænge, om man skulde faa Krig eller ikke; en Dag fortalte han at Kronprinsen havde befalet ham at slaa Lægen paa Munden, og gjorde ogsaa Forsög paa at bringe denne Befaling i Udförelse; han truede med at tage Solen ned, ödelægge hele Jorden og anrette Blodbad osv.

I den senere Tid paastaar han snart, at han er Jesus, snart Konge, alle Andre ere hans Trælle, han gaar mörk og trodsig omkring og truer fremdeles af og til med Voldsomhed.

---

46. I den anden Række af Tilfælde udgjör, som allerede anfört, en sygelig forhöjet Virksomhed af Indbildningskraften fra Begyndelsen af det vigtigste Symptom. Allerede i den foregaaende Sygehistorie, der dog begynder med Melancholi, ser man en saadan Retning, der udarter til forrykte Stor-

mandsforestillinger. Synshallucinationernes Beskaffenhed hos denne Syge tilhöre mere en exalteret end en nedstemt Tilstand, hvorimod Lugtehallucinationerne mere slutter sig til den sidste.

Man hengiver sig sjelden i noget höjere Grad til Selvbesmittelse, uden at Indbildningskraften bliver fremherskende paa det övrige Aandslivs Bekostning. Det er ingenlunde blot Billeder fra Kjönssfæren som beskjeftiger den; — men idet den sunde og harmoniske Udvikling af Aandens övrige Evner kommer til at staa tilbage, og navnlig Hukommelsen og Læreevnerne svækkes, — og medens, dels paa Grund deraf, dels paa Grund af den Uvirksomhed, hvortil de i Regelen hengive sig, Sandsynligheden for en virkelig Fremtidslykke bliver mindre og mindre, ser man ofte saadanne Mennesker mere og mere at godgjöre sig med tomme Godtkjöbsbilleder af indbildt fremtidig Ære og Lykke. De tabe Arbejdslysten, bliver ustadige og adspredte og söge Ensomhed, ikke altid saameget for at tilfredsstille sin Tilböjelighed til unaturlig Kjönsnydelse, ti dertil behöves ikke megen Tid, som for uhindret af Omgivelserne at kunne overgive sig til sine tomme Indbildninger. Denne Indildningskraftens sygelig forögede Virksomhed udgjör i mange Tilfælde en saa væsentlig og fremragende Del af Sygdomsbilledet, at den synes nödvendig at maatte tillægges en stor pathogenetisk Betydning, uagtet enkelte Forfattere benegte det. Dog er det dermed ikke sagt, at dette Forhold alene for sig er tilstrækkeligt til at betinge Sindssygdommen.

Ligesom Illusioner og Hallucinationer i den förste Gruppe af Tilfælde for det Meste ere af en frygtvækkende Beskaffenhed og samtidig faa sit Præg af og bidrage til at vedligeholde Ængstelsen og Melancholien, saaledes faa de i disse Tilfælde sit Præg af og bidrage til at underholde Storhedsforestillingerne. En særegen Retning henimod Kjöns- og Kjærligheds-

forhold baade i Forestillingerne og i Hallucinationerne peger næsten bestandig tilbage paa den egentlige Kilde til disse Tilstande. Sygehist. 28.

Tilsyneladende umotiveret Latter, undertiden krampagtig, höres ikke sjelden og er vel som oftest fremkaldt ved Hallucinationer.

Indbildning om hemmelige, elektriske og magnetiske Forbindelser, især med det andet Kjön, forekommer ofte i disse Tilstande. En Syg opfordres f. Ex. af „en kejserlig Höjhed" til at drive Onani, hvorunder han tænker sig en Vexelvirkning at finde Sted o. s. v.

Ikke sjelden hænder det, at disse Mennesker, naar Indbildningskraften ligesom er udmattet, kaster sig over paa ganske tomme, men ikke desto mindre yderst anstrengende Grublerier og Spekulationer. Ofte er det ganske intetsigende Tal eller Bogstavforbindelser, som de, naar de först have begyndt derpaa, ligesom af en uimodstaaelig Trang drives til at fuldföre. Paa saadanne tomme Forsög giver den 27de Sygehistorie, der i det Hele forekommer mig særdeles oplysende, et Exempel.

Melancholsk Misstemning og Ængstelse viser sig vistnok ogsaa af og til i disse Tilfælde, men mere forbigaaende.

Ogsaa disse Tilstande kunne, inden de have taget altfor stor Overhaand, saaledes at Personligheden ganske er kommen til at ligge under, ved et hensigtsmessigt Forhold mere og mindre sporlöst forsvinde, men hyppig gaa de over i en fuldstændig Fjantethed, hvorunder dog ofte en enkelt Ytring, f. Ex. om Kongeværdighed, kan röbe, at den selvgjorte Storhedsbygning endnu staar tilbage mellem Ruinerne af det övrige Aandsliv. Sygehist. 29.

Sygehistorier:

27. (Selvbesmittelse. Fantasiliv; Illusioner, Rapporter, Storhedsforestillinger).

Handelsmand, 37 Aar gl. Flere Tilfælde af Sindssygdom have forekommet i Familjen. Som Barn var han sygelig og sær, led af Öjensygdom og bar Fontaneller. Hans Læreevner vare dengang smaa, men senere skal han have vist skarp Forstand og Dömmekraft i flere Retninger. 14 Aar gl. begyndte han efter eget Sigende at drive Onani. Han kom i Butik, hvor hans Religiösitet, Altergang, Vægring ved at deltage i Brydning af Toldsegl o. s. v. bleve Gjenstand for Harcellas. Han blev anseet for uskikket til Handelen og rejste hjem for at tilbringe Tiden med Læsning. Allerede dengang var han tilböjelig til at tage Varsler o. dsl.; han röbede stort aandeligt Hovmod og overvurderede sine egne Evner og Kræfter. Imidlertid gjorde han ingen Fremskridt, men begyndte derimod at lide af slet Fordöjelse og Blodoverfyldning i Hovedet. Omsider blev han atter anbragt ved Handelen. Han begyndte at pleje Omgang med offentlige Fruentimmer, fik Gonorrhoe, Epididymitis og tilsidst ogsaa Syphilis. Kjed heraf hengav han sig atter (i sit 26de Aar) udelukkende til Onani, hvormed han efter eget Sigende i nogen Tid var ophört, og siden den Tid har han begyndt at danne sig forskjellige Forestillinger om hemmelige Rapporter med Damer, som han ogsaa har fornærmet med Breve og Hentydninger. Han begyndte en Handel og förte nu altid store Ord i Munden om sine Spekulationer og sin tiltagende Velstand; men paa samme Tid forsömte han aldeles sine Forretninger, idet han hengav sig til Grublerier over forskjellige religiöse og sociale Gjenstande. Mest synes han dog at have været beskjeftiget med de lykkelige Stemninger, som de formentlige Rapporter fremkaldte hos ham, og som ofte uden Manipula-

tioner ledsagedes af Sædudgydelse. Omsider gjorde han en betydelig Fallit. Nu vilde han rejse til Californien og grave Guld, men kom ikke længer end til en tydsk By, hvor han fik den „Indskydelse“, at han ikke maatte rejse længer. Nogle Rejsende havde ogsaa fraraadet ham det. Allerede dengang troede han at staa under Indflydelse af „Aanden,“ der umiddelbart indskyder ham, hvad han skal gjöre, og som han maa adlyde, uagtet han har anvendt Tortur, Pidskning o. dsl. paa sig selv for at befri sig fra dens Indflydelse. I Tydskland levede han i stor Elendighed i 1 til 2 Aar, satte de Remisser, han fik fra Hjemmet, i Lotteriet, og tilbragte for det meste Tiden med at drikke stærk Kaffe og röge Tobak. Derunder hengav han sig til tomme Drömme om tilkommende Storhed, og da han en Aften i Operaen Propheten hörte de Ord: „jeg tror paa den kommende Elias“, blev det ham tydeligt, at han var denne Elias. Paa samme Tid hörte han ogsaa Stemmer og korte Tilraab, der i Forbindelse med Drömme og formentlige Varsler bestyrkede ham heri. Imidlertid led han stor Nöd, og da tilsidst hans Paaklædning blev saa ussel, at han maatte opgive nogle Undervisningstimer, hvormed han havde fortjent det törre Bröd, som han fortærede, rejste han til Helgoland for at lade sig hverve til den engelske Arme paa Krim; han blev imidlertid ikke antaget; da han derfra kom tilbage, maatte han modtage Almisser og blev omsider ved Sammenskud af nogle Landsmænd hjemsendt. Han var imidlertid lige hovmodig, afviste med Foragt alt Arbejde, skrev Digte og Skuespil, og lovede, naar Tidens Fylde kom, at reformere baade de religiöse og sociale Forhold.

Den Syge er velbygget, men meget mager, med dybtliggende Öjne og et markeret magert Ansigt. Hans legemlige Funktioner synes at være i Orden. Paa Forhuden sees Spor af et syphilistisk Saar og i Lysken efter en Bubo. Han sö-

ger Ensomhed, spadserer op og ned i Gangen, eller sidder henslængt i en Krog med mörkt Blik og grublende Udtryk. Han er höjst uvillig til at underkaste sig Asylets Husorden, legemligt Arbejde og Samværet mod de övrige Syge er ham især meget imod. Hans Tale er korrekt og dannet, han udtrykker sig med Smag, og röber megen dialektisk Færdighed. Naar man indlader sig i Samtale med ham om hans Skjebne og Tilstand, bliver han meget meddelsom, men Stoffet overvælder ham, saa at han har Ondt for at komme til Enden for Episoder og Betragtninger. Læsning af Feuerbach synes at have övet stor Indflydelse paa hans religiöse Anskuelser: „Vorherre er en jovial Mand og den hele Verden er en Leg af ham“ eller, som han oftest udtrykker sig, af „Aanden“. Denne deler sig i de forskjellige Skabninger, Mennesker saavelsom Dyr. Deraf kommer Rapporterne, hvori han staar til Saamange. Svaler og Örne „kommentære“ ham eller hans Tanker med deres Flugt, Mennesker gjöre det samme med Hosten og Harkning. Tidligere har hans Tanker foregaaet i hans Hjerne, med andre Ord, Aanden har tænkt indeni ham, men nu tænker den i Luften over eller omkring ham; derfor er der saamange, som vide alt hvad han tænker og kommentærer ham. Derfor er ogsaa Samværet med Andre ham saa pinligt. Uden at vide af hvem, tror han ogsaa at have været udsat for Forgiftningsforsög, personlige Mishandlinger med Stöd og Slag og Knib i Lemmerne. Sin Eliasmission tror han nu, da det ikke længer som paa Christi Tid gaar an at gaa omkring fra Sted til Sted og præke, at burde udföre gjennem Skrifter. I Kraft af denne Mission behersker han alle Kvinder. Ingen kan modstaa ham og han skaaner Ingen, men pleier Omgang med hvem han vil, dog kun aandelig, men ofte med Sædudgydelse, og saaledes at de ligesaa godt som han föle hvad der foregaar. Da al Sygdom kommer af utilfreds-

stillet Kjönsdrift, bör Kjærligheden herefter være fri, de ægteskabelige Forbindelser bör ophæves, og Börnene opdrages i offentlige Anstalter istedetfor i Familjer.

De Fonteneller, som han havde faaet som Barn, havde han först ladet tilgro omtrent i sit 20de Aar, men da han derefter begyndte at lide af Kongestioner til Hovedet og slet Fordöjelse, vare de blevne fornyede. Her paa Asylet har man ladet dem tilgro, uden at noget legemligt Ildebefindende har fulgt derefter.

Fra Begyndelsen af var han, som fortalt, ganske uvillig til alt legemligt Arbejde og undgik alt Samvær med de övrige Syge. Han tilbragte Tiden paa sit Værelse med hvad han kaldte at forbedre Sproget, idet han dannede Ord, sammensatte af Almuesproget, Tydsk og Svensk. Omsider blev han dog kjed deraf, og da man nu ved Hjelp af Regnstyrt paa Hovedet havde overvundet hans Modstand mod alt legemligt Arbejde, begyndte han at blive flittig og arbejdede endog med Lyst. Hans Ulyst til Samvær med Andre ophörte, han underkastede sig i et og alt Asylets Husorden og blev et af dets nyttige Medlemmer. Siden denne Tid er hans Blik bleven lyst, Udtrykket tilfreds og han erkjender selv, at han nu föler sig baade friskere og mere tilfreds end i lang Tid för. Han taler selv aldrig först om sine sygelige Forestillinger og man har saameget som muligt undgaaet at bringe dem paa Bane; dog har han ingenlunde opgivet dem.

28. (Selvbesmittelse, Hallucinationer, Skrupulösitet.)

Student, 27 Aar gl. Han var en begavet Dreng, gjorde i Begyndelsen god Fremgang og blev en ret flink Student. Imidlertid fortæller han selv, at han allerede som 7 Aar gammel Dreng var begyndt at onanere, dog uden at han bestemt kan erindre Sædudgydelse at have fundet Sted för i 14de Aar.

Han siger selv, at han har været „frygtelig forfalden“ dertil. I hans 20de Aar blev det tydeligt for hans Omgivelser, at han var „underlig“, idet han var paafaldende adspredt og helst beskjeftigede sig med sig selv. Hans Studier gjorde ingen Fremgang; hans Væsen blev tilsidt saa paafaldende, idet han snart knælede, snart lo, og gjorde allehaande underlige Fagter, at Folk samlede sig omkring ham paa Gaden, og han blev derfor indsat paa et Sindssygeasyl. Han har et kraftigt og ret fyldigt Legeme og et mærkelig sundt, naturligt Udseende. Han ser som oftest munter og tilfreds ud, og udbryder ofte pludselig i vedholdende Latter. Hans Tale er ofte fuldkommen forstandig og han söger jevnlig med tilsyneladende meget rigtige Grunde at bevise, at det er urimeligt at holde ham indespærret paa et Sindssygeasyl. Naar han faar raade sig selv, overgiver han sig til fuldkommen Örkeslöshed, men i den senere Tid er han ivrig beskjeftiget med legemligt Arbejde, hvoraf dog især Vedskjæring har været ham imod, fordi han intet Skriftsted har kunnet finde, som beviser ham, at det er tilladt at skjære i Planter. Sine Hallucinationer skildrer han efter nogen Indtrængen paa ham saaledes: Han ser ofte Himmelen opfyldt af Engle, der ere meget venlige og dejlige og ere ham til utrolig Fornöjelse. De have en By i Luften, leve i fuldkommen Naturtilstand, og gjöre mange Ting, som for os vilde være Synd, men ikke er det for dem som uskyldige Væsener. Ogsaa de mest komiske Scener forekomme imellem dem. De ere yderst naive og henvende sig ofte til ham med deres Anliggender. Derhos ere de meget hjelpsomme og ville gjerne före Fruentimmer til ham. Undertiden ser han dem gaa ind i andre Mennesker og forandre dem til de latterligste Figurer. Imod ham ere de undertiden saa nærgaaende, at han maa vende sig bort fra dem, og hvis han vilde efterkomme alle deres Anmodninger, antager han, at han

vilde faa Plads i Cellerne. De have store Foustager oppe i Luften med en gul Substans, hvormed de kunne forøge Folks Kjönsdrift og bevirke Erektioner. Nøgne kvindelige Engle vise sig undertiden for ham i de vellystigste Stillinger. En grøn Engel har givet ham Tilsagn om, at han uden Synd kan onanere. I den senere Tid har der ogsaa vist sig mange onde Engle omkring ham, som han tror særskilt tilhører Sindssygeasylet. De sige at han ikke kan faa Guds Naade og tillade sig at flyve ind i ham og slide og rive ham indvendig, saa at han undertiden føler ligesom en indvendig Forblødning. — Da han for nogen Tid siden blev kanteriseret i Urinröret, raabte han: Vogt Dem, Jehova staar bag Dören. Ogsaa Djævelen vil han undertiden have seet.

29. (Onani. Fantasiliv, Storhedsforestillinger. Skuffelser. Slövhed. Vedvarende Storhedsforestillinger.)

Malersvend, 36 Aar gammel. Sindssygdomme have forekommet i Familjen. I sin Barndom led han meget af Orm og havde Krampeslag. Hans Evner skal have været smaa og hans Opdragelse mindre vel ledet. Han gik i Skole til sit 16de Aar, men var da ikke videre kommen end andre Drenge i deres 12te. Allerede i sit 14de Aor begyndte han at blive höjst egen, vrang og modsigelseslysten. Senere blev han mere og mere excentrisk, levede i en Ideverden og beskjeftigede sig med poetiske og kunstneriske Forsög, som man var uklog nok til at opmuntre med ufortjent Ros. Paa samme Tid var han indesluttet i sig selv og havde ingen Lyst til at omgaaes Jevnaldrende. Man havde antaget, at han havde Talent for Tegning; han blev omsider sat i Malerlære, men duede heller ikke dertil. Den uvante Omgang med udannede Mennesker, hvori han derved kom, bidrog ogsaa til at forøge hans Tilbageholdenhed og Pirrelighed. Man kom nu efter, at han drev Onani,

og dermed vedblev han trods alle Forbedringsforsög senere bestandig. Han blev ligegyldig og forstemt, vilde Intet foretage sig og blev mere og mere slöv. Han fik et meget dumt Udtryk, og uagtet han sov godt og spiste med Graadighed, blev han dog meget afmagret. Han blev udsat paa Landet og forblev der i mange Aar.

Ved Indkomsten til Gaustad var han afmagret til det Yderste. Benene opadtrukne uden at kunne udstrækkes; stærk og udbredt Rödhed omkring Kjönsdelene og Anus, samt paa den indvendige Side af Laarene. Gjennemligningssaar paa *nates* og ved Knæerne. Han var i höj Grad urenlig, pillede Forbindingen af sine Saar, og holdt Hænderne bestandig paa Kjönsdelene. Hans Ansigtstræk vare næsten dyriske, Næse og Læber tykke og fremstaaende, Panden tilbageböjet. Han svarede ikke paa Spörgsmaal, fremsatte ingen Önsker, og de eneste Ord man hörte af ham var „uf da“ eller „lad mig være“, naar man ved at vadske og stelle ham kom til at forvolde ham Smerte. Disse Ord ledsagede han flere Gange med et Örefigen, og dette i Forbindelse med et ikke ganske aandsfraværende Blik vare de eneste Tegn paa noget indre Liv hos ham.

Efterhaanden lykkedes det ved stadig Omhu og Pleje at faa hans Saar tilgroede og hans Ben udstrakte. Lidt efter lidt begyndte han nu atter at kunne gaa, han lærte Renlighed og kunde holdes paaklædt. Tilsidst lykkedes det endog at faa ham til nogen Virksomhed. Han er blevet en meget nöjagtig Drevplukker, og bærer undertiden Ved, dog sjelden mere end et Stykke af Gangen. Hans Ansigtsudtryk er imidlertid forbleven lige ubevægeligt og hans Tale lige ufuldstændig. Ved Berörelse og Tiltale viser han sig ængstelig. Paa Spörgsmaal hvad han er, svarer han undertiden „Konge.“

47. Hos Kvinden er det ulige vanskeligere at faa denne Aarsag med Bestemthed oplyst, men desuagtet foreligger allerede et ikke ganske lidet Antal bestemt iagttagne Tilfælde. Saavidt der kan dömmes af disse, fremtræder Sygdommen ogsaa hos Kvindekjönnet paa 2 forskjellige Maader: enten med stærk Melancholi, ofte med de forfærdeligte Selvanklager, og grufulde, ængstende Hallucinationer, hvorunder de let komme til at anse sig for besatte, eller med en exalteret hysterisk Tilstand med Krampelatter og levende Synshallucinationer, ogsaa da med stor Tilböjelighed til en religiös Retning.

Lyst til at afklæde og blotte sig og i Sygdommens videre Udvikling en stor Lyst til Urenlighed synes at fremtræde mere hos Kvinder end hos Mænd. Uvilkaarlig Urinafgang er en ikke sjelden Følge af den vedholdende og stærke Pirring af Kjönsdelene.

Følgende 4 Sygehistorier give Exempler paa begge Slags Tilstande. I de 2 sidste er det rigtignok ikke bestemt paavist, at Selvbesmittelsen har været udövet för Sygdommens Udbrud, men derom kan formentlig ikke være grundet Tvivl. Mere Tvivl kan maaske rejses om Aarsager i de 2 förste.

30. (Selvbesmittelse fra Barndommen og smertelig Urinladning; mange Barselsenge, stærke maanedlige Blodflod. Vedholdende Klager og Misstemning, Melancholi, Selsmordstilböjelighed, uvilkaarlige Indskydelser, Hallucinationer, Tro paa Besættelse.)

Gift Kone, 47 Aar gammel. Sindssygdom og Krampe har været tilstede i Familjen. Almindelige Evner, noget heftigt Sind, god Moralitet. Hun har haft flere Børn, og lidt af stærke maanedlige Blodflod, afvexlende med det hvide Flod. Lige siden sin 3dje Barselseng har hun næsten uafladelig klaget og sutret og været til Plage i sit Hjem, som hun dog

har været istand til at holde i Orden indtil omtrent et Aar før Indlæggelsen paa Gaustad, da hun, især efter en ulykkelig Familjebegivenhed, begyndte at klage mere og mere højlydt og give Anledning til Frygt for at hun omgikkes med Selvmordsplaner. Hun fortalte nu, at hun ikke kunde undlade at bande Christus indvortes, om hun end kunde holde sin Mund derfra, idet Noget havde sat sig fast under hendes venstre Bryst, som tvang hende dertil. Paa samme Sted hörte hun det ogsaa undertiden tale, idet ligefremme Opmuntringer til den för omtalte Forbandelse lød til hende derifra. Ogsaa andre onde Tanker, f. Ex. Önsket om Mandens og Börnenes Död har hun följt opstige derifra. Hun har derfor været tilböjelig til at tro, at den Onde selv har sat sig fast der.

Hun er mager og spinkel, med blegt Ansigt, indfaldne Öjne og et ængsteligt, sörgmodigt Udtryk. Slap og bleg Tunge, Kvalme og Madlede, noget træg Afföring. Fladt Bryst med slappe Bryster; Skeden föles slap og Livmoderen noget foroverböjet. Hun tilstaar at hun meget tidlig, nöjagtig naar kan hun ikke angive, har været hengivet til Selvbesmittelse; endvidere at hun ogsaa i en senere Alder har fortsat dermed, og at hun endnu ikke kan sige sig ganske fri derfor. Allerede som Barn led hun oftere af Smerte ved Urinladningen; desuden har hun jevnlig följt Klöe ved Genitalia, som hun ogsaa har tilfredsstillet, dog skjelner hun selv bestemt imellem denne Tilfredsstillelse og Selvbesmittelsen, som hun omtaler med megen Græmmelse og Skamfuldhed. Smertelig Urinladning, der tildels har været forbunden med Blodafgang, har ogsaa plaget hende i den senere Tid — nu er den dog ikke tilstede. Hun skildrer meget fuldstændig sin Tilstand, og bestræber sig for at bekjempe de onde Tanker. Hun er yderst modtagelig for Indtryk; Klokkeslag, Fodtrin osv. ere hende ubehagelige; hun har ingen Ro paa sig, men

kaster sig snart hid, snart did, og klager over Uro, tildels ogsaa Smerte rundt omkring i hele Legemet. Hun bebrejder sig, at hun selv er Skyld i sin Sygdom.

31. (Melancholi, Ængstelse for Udkomme, Frygt for Smitte, Hallucinationer. Besættelsestro. Selvbesmittelse tilstaaet.)

Enke, over 60 Aar gammel. Nogen tidligere Sygelighed er ikke oplyst. Hun har i den senere Tid været mere ængstelig, seet Alting fra en mörk Side og navnlig ikke uden Grund haft Bekymringer for sit Udkomme. Disse bleve i den sidste Tid ganske overdrevne, og dertil kom en Frygt for at være smittet af Syphilis og for selv at have smittet Andre. Hun troede alle sine Omgivelser ulykkelige for hendes Skyld, og sig selv haablös, fortabt og elendig. Hun tabte Sövn og Ro og gik idelig omkring under Veklager. Hun klagede desuden over Beklemmelse for Brystet med Mathed, Tummel i Hovedet og Susen for Örene og led af træg Afföring. I enkelte Öjeblikke var hun sig bevidst og erkjendte det Ugrundede i sine Ængstelser, men disse Tider bleve kortere og kortere. Hun vaagnede op om Nætterne med Frygt for en ond Aand, som hun syntes vilde trække hende ud af Sengen. Hun indlagdes i et Asyl, og af den der förte Journal meddeles följende Uddrag:

Hun er temmelig höj, stærkbygget og fyldig, dog ere Yderlemmerne magre. Haaret er graat, Ansigtsfarven graableg, Trækkene skarpe, Udtrykket forbeholdent og bekymret. Hun synes meget mat, hendes Gang er vaklende. Appetiten er uregelmessig, Tungen noget belagt, Afföringen træg, Underlivet synes noget ömfintligt. Forresten bemærkes ingen legemlig Lidelse. Hendes Sind er opfyldt af Bekymringer og hendes Angst stiger undertiden til höjröstet Fortvivlelse. Hun sörger dels over sin egen, dels over Andres ved hende foraarsagede

Tilstand. Hun forsikrer, at der blot er Skind og Ben tilbage af hende, at hendes Indvolde ere fortörrede, at Urinkanal og Endetarm gaa i Et. Hun er under dette meget vanskelig at tilfredsstille med Hensyn til Spise, Leje og Bekvemmeligheder. Mest bekymret er hun dog, fordi hun tror sig venerisk, og som Aarsag dertil angiver hun „Selvbesmittelse", hvortil hun efter hendes övrige Meddelelser at dömme har været hengivet. Hun advarer Alle mod at komme i hendes Nærhed, og paastaar, at hun ogsaa i Anstalten har smittet flere. Til andre Tider lader hun sig nogenlunde berolige, men vender dog altid tilbage til de samme Bekymringer. Hun tror sig besat af en ond Aand, der ligesom tvinger hende til at udtale de smudsigste Ord og fremkomme med Tanker, som hun ellers aldrig vilde lade komme over sine Læber. Denne Aand föler hun ikke blot indvendig, men ser den endog undertiden for sine Öjne som en mörk flagrende Sky. Hun paastaar, at hun beskyldes for Blodskam, at hun skal brændes osv. Tilstanden blev ikke helbredet.

32. (Forandret Væsen, Ensomhed og Ængstelse. Uro, senere Slövhed; Kramper, umotiveret Latter, Forvirring, Selvbesmittelse.)

Bondepige fra Gulbrandsdalen, 22 Aar gl. Om Sygdommens Begyndelse og Udvikling foreligger meget ufuldstændige Meddelelser. Hun har haft gode Evner, omhyggelig Undervisning og været föjelig og brav. For henved 2 Aar siden blev hun paafaldende stille, ordknap og ængstelig, sögte Ensomhed og græd meget. Hun sprang ofte næsten aandelös omkring i Skov og Eng, især i Mörkningen, og svarede paa Spörgsmaal om, hvorfor hun gjorde det, at hun dreves dertil og ikke kunde andet. Omtrent paa samme Tid, om för eller efter Sygdommens Udbrud kan ikke med Bestemthed sees,

blev hun stærkt og ideligt paavirket af Læsere. Omtrent 1 Aar för Indlæggelsen paa Gaustad tiltog Uroen, hun vilde bestandig være i Bevægelse, spiste ikke, uden naar hun blev madet, og viste sig paafaldende vredladen. Derefter blev hun lidt efter lidt mere uvirksom, vilde slet Intet bestille, kunde staa eller sidde i uforandret Stilling i flere Timer med Blikket fæstet paa et Punkt og uden Sands for sine Omgivelser, for Orden eller Renlighed. Urinen afgik ofte hvor hun stod. „Undertiden angrebes hun af Rykninger i Arme, Ben og Hals, og gjorde nikkende Bevægelser med Hovedet.“ Hendes Svar indskrænkede sig som oftest til en intetsigende Latter.

Hun er velskabt og velnæret, med naturlig Ansigtsfarve og et venligt, men tjollet, som oftest smilende Udtryk. Hendes legemlige Funktioner synes at være i Orden, men hun er yderst kilden ved Undersögelse af Underlivet, og klynger sig paa samme Tid med kjælen Heftighed mod den Undersögende. Strax efter ser man hende med tæt over hinanden slagne Ben at gjöre saa heftige krampagtige Bevægelser i Sengen, at denne flytter sig, og derpaa pludselig blive stille. Dette gjentager sig næsten hver Nat, saa Sengen endog er bleven flyttet langt frem paa Gulvet. Hun sidder om Dagen altid med det ene Ben slaaet over det andet, viser sig yderst forlibt og temmelig nærgaaende, men hendes Tale indskrænker sig til korte uforstaaelige Ytringer, som hun mumler mellem Tænderne.

Hun foretager sig lidet eller intet, men bryder ofte ud i pludselig og vedholdende Latter. Hun maa af- og paaklædes som et Barn og viser sig ofte trodsig. Afföringen noget træg; Urinen afgaar som oftest i Klæderne.

Hun opholdt sig kun faa Maaneder ved Asylet, men var dog begyndt at tale noget mere og at beskjeftige sig, da hun blev hjemhentet af Forældrene.

33. (Forlibte Indbildninger, Griller, Forgiftningsfrygt. Forbigaaende Bedring. Forrykthed, Illusjoner og Hallucinationer, Storhedsforestillinger. Selvbesmittelse.)

Ugift Kvinde, 30 Aar gl. Hun var allerede som Barn egen i sit Væsen og viste tidlig Heftighed, Forfængelighed og Indbildskhed. Da hun blev större, viste hun en noget underlig Opförsel, især i Selskab med Mandspersoner, og det fremgik af hendes Ytringer, at hun troede sig Gjenstand for alle sine mandlige Bekjendtes Kjærlighed. Hun fortalte om Forbindelser, som viste sig at være ganske indbildte, og begyndte at faa mange Griller. Hun troede Maden og Sengklæderne forgiftede, og skulde for henved 10 Aar siden have været indlagt i en Sindssygeanstalt, da nogen Bedring indtraadte; Reglerne, som havde været borte, indtraadte atter, og Appetit og Afföring, som ogsaa havde været i Uorden, ordnedes. Samme Aar indtraadte dog atter Uro og Sövnlöshed, hun vilde löbe bort, opbrænde forskjellige Gjenstande og var vanskelig at passe. Forvirringen tiltog, hun blev mere vredagtig og skjændte ofte uophörlig i flere Timer, saa at Fraaden flöd hende ud af Munden; til andre Tider var hun venlig, skoggerlo og snakkede lige uophörligt. Hun bevægede ofte i Timevis Hænderne, som om hun spillede Pianoforte og sang dertil uafladelig. Naar saa Fingrene bleve ömme, dandsede hun eller spillede Komedie og fremsagde i et affekteret Sprog en Mængde meningslöse Sætninger. Af hendes faa forstaaelige Ytringer viste det sig, at hun levede i en indbildt Verden, altid omgivet af store Folk, f. Ex. Ludvig Philip o. A. For Udenverdenen havde hun ingen Interesse; hun arbejdede aldrig, var höjst uordentlig om sin Person og ofte urenlig, saa hun endog besmurte Væggene med sine Exkrementer. Hun vilde gjerne blotte sig og klæde sig nögen. Hendes Regler vare senere altid i Orden, Appetit og Kræfter gode.

Denne Tilstand havde varet i henved 10 Aar, da hun blev indlagt paa Gaustad, hvor der ikke er indtraadt nogen Forandring i samme. Hun er velvoxen og fyldig, men med et graablegt, slapt Ansigt, som i Almindelighed viser et Udtryk af slöv Velbehagelighed. Legemligt Velbefindende. Fluor albus er tilstede. Hun viser stærk Kjönsexaltation og hengiver sig uden Blusel til Selvbesmittelse. Forresten er hendes Væsen ganske som ovenfor skildret; hun spiller eller rettere lader som hun spiller, synger og dandser. Hun taler ofte uafbrudt i flere Timer med sig selv og hendes Tale er som oftest et Spil med grammatikalske Former eller meningslöse Ord, som hun gjentager i det Uendelige med stort Selvbehag: „om det kunde findes — ja — om det turde synes — ja — hvis det kunde være muligt — ja — gyseligt — ja — frygteligt — ja — kunde være — ja — maatte findes — ja — skulde være muligt — ja“ o. s. v. Baade Syns- og Hörelseshallucinationer synes at være tilstede. Undertiden ere de morsomme og fremkalde Latter, undertiden bliver hun vred og vender sig skjeldende og truende mod en indbildt Gjenstand; ved saadanne Lejligheder bliver hun let yderst voldsom og ödelæggelseslysten, idet hun kaster sig over hvad der kommer hende i Vejen. Sammenhængende Svar paa forelagte Spörgsmaal giver hun aldrig. Hun giver baade sig selv og sine Omgivelser fornemme og udmærkede Navne. Hun er yderst uordentlig om sin Person, og lader næsten altid Urinen gaa i Klæderne. Nattesövnen er urolig og ofte afbrudt.

Religiöse Indflydelser.

48. Naar det i Almindelighed kan siges at være en Regel, at Sindssygdom sjelden opstaar af en enestaaende Aarsag,

men som oftest er Følgen af ffere samvirkende Tilstande og Indflydelser, saa gjelder denne Regel ikke mindst, naar der bliver Spörgsmaal om de religiöse Indflydelsers Betydning som Aarsag til Sindssygdom.

Vistnok tör det ikke benegtes, at de religiöse Bevægelser, idet de ryste Sjelens inderste Liv, ogsaa kunne faa en ganske selvstændig Betydning som Aarsag. Men en saadan selvstændig, fuldkommen „determinerende" Indflydelse forekommer sandsynligvis ligesaa sjelden, som en medvirkende og betinget Indflydelse forekommer hyppig.

De sygelige Sindstilstande, som man undertiden ser optræde epidemisk som Følge af religiöse Bevægelser, kunne synes at modsige dette. Men i Almindelighed skal man se, at disse Tilstande sjelden blive varige eller udvikle sig til virkelige Sindssygdomme, undtagen netop hos enkelte Personer med fremtrædende Anlæg. Betragtningen af hvad der i denne Retning har tildraget sig imellem vore Lapper, saavidt som de tilstedeværende Beretninger og Akter give Oplysning derom, synes at vise, at der kun i forholdsvis færre Tilfælde, og da sandsynligvis just ved tilstedeværende Anlæg eller formedelst andre samvirkende Aarsager, har udviklet sig nogen virkelig Sindssygdom, men at derimod den store Mængde kun har befundet sig i en, vistnok sygelig Exaltationstilstand, der under en slet Ledelse kunde ytre sig i voldsomme og farlige Handlinger, men som dog baade ved Kortvarigheden af dens Udbrud og ved dens lidet indgribende Indflydelse paa Vedkommendes Personlighed heller maa blive at betragte som en forbigaaende Rus end som en virkelig Sindssygdom i dette Ords almindelige Betydning*).

*) Sogneprest Hvorslef har i en Embedsskrivelse ytret, at de henrettede Hovedmænds Fremfærd neppe engang kan tilskrives religiös Fa-

49. Jeg har i det Foregaaende omtalt den Erfaring, at de Sindssygdomme, der bero paa en sygelig Tilstand i Kjönsorganerne, ofte faa en udpræget religiös Retning. Idet man fra Sygdomsytringerne slutter sig til Aarsagen, kommer man let til at lægge formegen Vægt paa den religiöse Indflydelse. Denne faar störst Betydning der, hvor en ved Kjönsmisbrug svækket eller sygelig exalteret Personlighed kommer under en saadan stærk Paavirkning, især naturligvis, naar, som ofte er Tilfælde, denne religiöse Paavirkning har en usund og falsk Retning. Daglig Erfaring viser, hvor let Overgangen hos saadanne Mennesker er, paa den ene Side under Forespejlingen af den forjettede Salighedstilstand fra en nervös exalteret Tilstand til det religiöse Vanvid med dets Syns- og Hörelseshallucinationer, under hvilket Engle synes at aabenbare sig og Himmelen sees aaben, — paa den anden Side, under Skrækken for evig Fordömmelse, fra en af Samvittighedsnag og mörke Stemninger vedligeholdt Ængstelighed til den religiöse Melancholi med Haablöshedens og Fortvivlelsens Hallucinationer (Satan og Helvede.)

---

natisme, men mere personlig Hevn- og Rovgjerrighed: De gik frem med stor Betænksomhed, samlede, dels ved Overtalelse, dels ved Magt og Trusler, Saamange sammen, at de vare mandstærke, og valgte en Dag til Anfaldet, da Beboerne af Kautokeino vare mest ensomme og ubeskyttede. Tidligere havde de haft Strid med Lensmanden og Landhandleren, og paa disse gik de först lös. Man slog den förste til Jorden med en tyk Stok, og derpaa kastede En af dem sig over ham, bed Næsen af ham og stak ham med en Kniv, og dette under Udraabet: „gjör Forbedring", der tydelig viser Hykleren, som vil skjule Hevngjerrigheden. Man maatte give et Lösen, der havde religiös Klang, for at faa de Andre med. Efterat have myrdet Landhandleren, plyndrede de hans Hus, og opsögte derunder Penge og Kostbarheder i de mindste Gjemmer. Derpaa först tændte de Ild paa Huset. En af dem, der tidligere havde truet med at dræbe Lensmanden, og var bekjendt som en lumsk Karakter, derhos en vel oplyst Mand, havde indbildt Mængden, at Luther ogsaa dræbte Vantroende.

Den förstnævnte Tilstand synes oftest at opstaa hos Kvinder, hvor Kjönsmisbrugene ikke medföre en saa ligefrem Udtömmelse af Kræfter, men mere en nervös Spænding. Ogsaa uden at paaviselige Kjönsmisbrug har fundet Sted, kan under Indflydelsen af et exalteret Kjönsliv, især under Pubertetsudviklingen, en saadan Tilstand let indtræde. Fra forskjellige Egne, især i Sverige, hvor deslige Tilstande have været epidemiske, hörer man jo ofte Tale om saadanne, sædvanlig unge Kvinder, som, tildels under krampagtige Trækninger *(Chorea)* forkynde sine Aabenbarelser og præke Omvendelse for Lettroende. Skildringerne af deres Syner, der ofte baade omfatte de Saliges Glæde og de Fordömtes Kvaler, kunne være saa levende, at de udelukke enhver Tanke om Bedrag, og derpaa beror ogsaa deres Magt over Mængden. Ikke sjelden er hermed forbunden en exstatisk Tilstand, tilsvarende til den magnetiske Sövn eller *Clairvoyance*, der, hvor den ikke ligefrem er Bedrag, vel maa ansees for en höjere Grad af den ejendommelige Tilstand, hvori den Syges hele Opmærksomhed er hortvendt fra Virkeligheden til levende Hallucinationer, og som af *Baillarger* er beskrevet under Navn af *état d'hallucination*. (Den saakaldte Viserknut i Gausdal i Gulbrandsdalen, der tidligere under en Svækkelsestilstand efter en nervös Feber har lidt af stærke Hallucinationer, synes efter Beskrivelserne i en vis Tid af sit Liv næsten vilkaarlig at have kunnet forsætte sig i en saadan Tilstand). For et Par Aar siden vare de övre Egne af Numedalen blevne paavirkede af et Par saadanne Kvinder (fra Hallingdal) hvis skrækindgydende Beskrivelser af de Fordömtes Kvaler havde bevirket fuldkommen Ophör med al Dands. I Lilleelvedalen havde en omvandrende Pige for nogle Aar siden fremkaldt en forbigaaende Sindsforvirring hos flere Personer, paa samme Tid som hun sagdes at have indladt sig i et utilladeligt Forhold med en gift Mand.

I sin Bog om Fantefolket i Norge giver Sundt følgende Beskrivelse over endel saadanne Sværmere:

„Der er det Kjendemærke ved dem, at naar man spörger dem om deres Navn, Herkomst osv., faar man stadig det Svar, at de ere fra Gud, hede Guds Börn, gaa til Gud; deres Bestilling sige de, er at gaa omkring i Landene og prædike Omvendelse og Dom; alle Prester, Skolemestere, Klokkere og Gravere erklære de for Satans Börn, alt udvortes Kirkevæsen med samt Sakramenterne og det skrevne Ord bespotte de som Djævelens Værk, legemligt Arbeide fordömme de som Kjödets Gjerning og Syndens Tjeneste. Til Bevis for disse Sætninger anföre de en rigelig Mængde af rigtignok fordrejede Bibelsprog, dem de dog ikke ville have lært af Skriften, men umiddelbart af Gud. Og at de selv tro paa dette Sværmeri, det bevise de ofte med slaaende Kraft ved den höjst ejendommelige Maade, hvorpaa de prædike, med sammenpressede Öjenlaag, stride Taareströmme og konvulsiviske Trækninger, med en ustandselig flydende Tunge, og en selsom aldeles usædvanlig Klang i Stemmen, ja med en uovervindelig Modstand mod alle Indvendinger og Trudsler, Tillokkelser og Ledelser, med en Forsagelse og Standhaftighed, som synes at vidne om en Sjel, der i sin faste Overbevisning og glade Henrykkelse ikke mere anfegtes af det, som hörer denne Verden til. — — Til denne Sekt hörte ogsaa de 4 eller 5 Fruentimmer, som man kjender den fatale Historie om i Skogns Lensmandsarrest — — Uheldigvis kom de til Bygden kort efterat Levanger By var brændt; de jublede over Branden som en Herrens Straffedom, de længe havde været vidende om; dette gav Anledning til at de bleve arresterede, og da de under flere Forhör til alle Spörgsmaal kun gjentog de samme Svar, at de hed Guds Börn, vare fra Gud osv., sattes de paa Vand og Bröd for at tvinges til at give rigtig Besked. I ubegribelig lang Tid udholdt de ekста-

tiske Mennesker denne Kur; kun en af dem maatte give efter og gaa til Bekjendelse; de Övrige derimod forblev standhaftige og havde ikke saameget som nævnt sine Navne og Hjemsteder, da man tilsidst maatte gjöre Ende paa Tingen, og de bleve slupne ud igjen."

50. Ved Bedömmelsen af Forholdet mellem de religiöse Indflydelser og et exalteret Kjönsliv, som Aarsager til Sindssygdom, kan det i Forbindelse med det Foregaaende være af Interesse atter at erindre om den Omstændighed, at betydelige om sig gribende religiöse Bevægelser med exalteret sværmerisk Retning meget ofte ledsages af Kjönsudsvævelser. Dette var ogsaa Tilfældet mellem Lapperne. Det ansaaes som et Bevis paa Kjærligheden at overtræde det 6te Bud. En Lappige kom til Presten Stockfleth og bekjendte, at hendes 2 Brödre, „Fanatikere, der erklærede sig for aandelige, saa de ikke kunde synde, og lyste Forbandelse over alle dem, der ikke vilde hylde dem, og hvoraf den ene var gift", en Tidlang havde drevet Utugt med hende, og at hun, forvirret og overvældet af Frygt, havde fundet sig deri. Om en Anden fortaltes det, at han havde forsögt Omgang med sine Börnebörn. Den svenske Læge, Wretholm, der har beskrevet Tilstanden mellem de svenske Lapper, fortæller om lignende Forhold. I Norrland fortæller han ogsaa, at Utugt drives meget almindelig mellem de derværende Læsere, i hvis Forsamlinger man endog havde brugt at dandse nögne. Om Johannesdandserne i Middelalderen fortælles Lignende. Det af Sörflaten i Valders for nogle Aar siden foranledigede religiöse Sværmeri var som bekjendt ledsaget af den mest oprörende Usædelighed.

51. Krampagtige Trækninger ere meget almindelige Ledsagere af de sygelige Tilstande, der bevirkes ved religiöse Indflydelser. Som bekjendt udgjör en krampagtig Dands endog Hovedbestanddelen af Gudstjenesten hos en amerikansk Svær-

mersekt, (de saakaldte Skjælvere), og i Middelalderen övede Johannesdandserne denne halv krampagtige, halv vilkaarlige Kunst i det Store. Hos vore Lapper forekom den ogsaa, fra först af som det synes foranlediget derved, at en af Provst Læstadius's Udsendinger havde opfordret dem til en Runddands af Glæde over, at de nu havde faaet „Aanden." Stockfleth skildrer det saaledes: „Da jeg nærmede mig Stedet, hörte jeg Larm af Mennesker, og jo nærmere jeg kom, en desto frygteligere Hujen, Skrigen og Banden, som igjen aflöstes af en syngende Vrælen. — — Morgenen efter gik jeg alene til Huset, hvor de huserede: samme Toner som igaar, men svagere. 2 eller 3, deriblandt 1 Fruentimmer, stode og hoppede og löftede Armene op og ned med stærke Bevægelser, bandede og udfordrede Gud; — kun enkelte artikulerede Lyd uden Sammenhæng og Forbindelse kunde skjelnes af og til. Paa Gulvet laa flere; jeg bragte Liv i dem med Stokken, samtlige rejste sig, og Alle hoppede, sloge op og ned med Armene, hujede og bandte. Nogle vare saa hæse, at de næsten ingen Lyd mere kunde give fra sig. Man tænke sig Mennesker iklædte Pæsker i et trangt Rum og under de voldsomste Bevægelser i uafbrudt Hoppen. Alles fordrejede Ansigter vendte sig mod mig med udfordrende Miner. Det var i Kirkeværgerens Hus — jeg fik hans Sön til at före mig til ham, og fandt ham i en Seng, bevægende Armene og snakkende uafbrudt. Jeg talte og ruskede forgjeves i ham. Idet jeg gik ud, maatte jeg tage mig iagt for ikke at komme de Dandsende saa nær, at jeg blev rammet af deres voldsomme Armbevægelser. Jeg fik Öje paa et Barn, 9 til 10 Aar gammelt, med de samme voldsomme Bevægelser og fordrejede Træk, samme Hoppen, medens Eder og Forbandelser strömmede ud af dets Mund. Trods deres udfordrende Blikke og Bevægelser hindrede de mig ikke fra at gaa, men Alle fulgte mig under fortsatte Anstrengelser. En

midaldrende Mand mödte mig i Gangen, bevægende Hænder og Arme mod mig, med halv tillukkede Öjne som En, der har Syner."

Lignende Kramper, men hos den Ene uden Spor af Vilkaarlighed, vil man finde omtalt i et Par af de senere meddelte Sygehistorier efter religiöse Paavirkninger.

52. Der synes saaledes at finde et umiskjendeligt Sammenhæng Sted mellem religiöst Sværmeri, Kjönsexaltation og Choreakramper. Forholdet mellem de 2 sidstnævnte Tilstande lader sig (ved Hjelp af den forlængede Marv) lettere forklare, end deres Forhold til det religiöse Sværmeri. Dette sidste kan vel for en Del forklares derved, at en större Modtagelighed for religiöse Paavirkninger ligesom for alle andre Indtryk just er tilstede hos Personer med exalteret Kjönsliv og Anlæg til Kramper, som derfor let forfalde til religiöst Sværmeri. Lapperne skildres ogsaa som et Folk, hvis Indbildningskraft og Modtagelighed for Indtryk under det ensomme Liv paa Fjeldsletterne har udviklet sig i höj Grad; de forholde sig i denne Henseende ligesom Börn eller unge Mennesker i Opvæxten. Men idet, som vi have seet, baade en sygelig Virksomhed i Forplantelsesorganerne give Sindssygdommene en Retning henimod det Religiöse, og paa den anden Side udartende religiöse Bevægelser saa sædvanlig ledsages af Ytringer, der tyde hen paa et föroget Kjönsliv, synes det virkelig, som om der ogsaa bestaar et andet, særeget, i sin Natur ubekjendt Forhold mellem disse Aandens og Legemets stærkeste Drifter. At heftige Sindsbevægelser volder Kramper er jo ganske sædvanligt; men disse Krampers Beskaffenhed synes ligeledes paa en ejendommelig Maade at bestemmes ved Sindsbevægelsens religiöse Retning.

53. Svækkelsestilstande af ethvert Slags bevirke en særegen Modtagelighed for indtrængende religiöse Paavirkninger, under hvilke en sygelig Tilstand let udvikler sig. Men ingen

anden Svækkelsestilstand, maaske med Undtagelse af den efter Selvbesmittelse, synes lettere at kunne gaa over i Sindssygdom ved dette Slags Paavirkninger end den, der ledsager Diegivningen. Den ejendommelige Stemning, hvori Kvinden under denne befinder sig, medförer ofte en vis Tilböjelighed til at henvende Tankerne paa religiöse Gjenstande. Saa heldbringende som denne Trang under en forstandig og sagtmodig Ledelse kan blive, saa uheldbringende kan den blive under en mindre forsigtig og betænksom Paavirkning. Endog uden at denne har nogen sekterisk Retning, blot ved en pludselig og indgribende Fremkalden af den indre levende Synds- og Fortabthedserkjendelse, som maa gaa forud for et sandt christeligt Livs Udvikling, kan Sindssygdommen fremkaldes under saadanne Omstændigheder. Men endnu lettere vil dette naturligvis kunne blive Tilfældet, naar de gjöres til Gjenstand for hine især methodistiske Paavirkninger, som först ved en levende, ofte yderst kras Fremstilling af Syndens Följer og Helvedes Kvaler söge at vække en indre Skræk, for derpaa med heftige og rystende, vedholdende, ofte höjmælte Bönner at opnaa et pludseligt, föleligt indre Omslag. Disse Rystelser, der blive af en saameget mægtigere Indflydelse, jo mere Samvittigheden i Forvejen er betynget af tidligere Fejltrin og syndige Tilböjeligheder, kunne endog hos Sunde, især naar de fortsættes gjennem længere Tid og derved komme til at bevirke en legemlig Afkræftelse eller Spænding, frembringe Sindssygdom, hvormeget lettere da hos Svækkede og hos Personer med Anlæg til Sindssygdom. Men just paa dette Slags Paavirkninger og Indflydelser har de senere Aar i vort Land været usædvanlig frugtbare og dette Forhold vil rimeligvis endnu længe blive vedvarende. Som Sygdomsaarsag viser Beretningerne fra Gaustad religiöse Indflydelser i 1856 hos 14 af 219, i 1857 hos 21 af 321 Behandlede, i 1858 mærkelig nok kun hos 4 af 162

Indkomne; i de förste Maaneder af 1859 er derimod allerede et större Antal indkommet efter denne Aarsag.

Endnu meget hyppigere forekomme disse Indflydelser som et underholdende og forværrende Moment i den allerede udbrudte Sindssygdom. Det störste Antal Sindssygdomme begynde jo med Nedstemthed og Ængstelse, og det hörer ganske til det Sædvanlige, at denne Tilstand overgives til Presters og Læseres Behandling. Selv om de Förste har jeg Grund til at tro, at Mange ikke vide at bedömme denne Tilstand for hvad den er. Tror man at kunne benytte denne Tilstand, der, om den ogsaa ofte oprindelig er foranlediget ved Sindsbevægelser, dog nærmest beror paa rent legemlige Forhold, til at fremme den Syges Saligheds Sag ved at understötte og bestyrke hans Forestillinger om Uværdighed og Syndefuldhed, eller endnu værre, stiller man ham under disse Omstændigheder Dommen og Syndestraffen for Öje, skal det sjelden slaa fejl, at Sygdommen forværres; selv religiöse Forestillinger af en mindre nedtrykkende Natur faar i denne Tilstand let en Virkning som Olje i Ild, ligesom i det Hele Tiltale og mange Ord slet ikke passer ligeoverfor disse Syge. Men ofte först efter lange Tider, og efterat den Syge, som jeg kjender Exempler paa, ganske til det Utrolige har været plaget med Formaninger, Læsning og Bönner, erkjendes omsider det Sygelige, saa at han overgives til Lægen eller Asylet, hvis Opgave imidlertid er blevet mange Gange vanskeligere, ofte umulig.

54. Jeg har allerede tidligere omtalt de vanskelige Forhold, hvorunder en stor Del af vort Lands Beboere leve, og antydet, hvorledes Anstrengelserne for Livets Nödtörft, de smaa Kaar i ensomme, afsides liggende Boliger, i mörke og trange Omgivelser, under lange Vintere, maa bidrage til at give Sindet en mörk, alvorlig Grundstemning, der ved tilstödende Ulykker, Svækkelse, Kummer og Nöd, i sig selv er tilstræk-

kelig til at frembringe Sindssygdom. Kommer nu til alt dette en Religiösitet, som, istedetfor med evangelisk Kjærlighed og Frihed at bringe Opmuntring og Tröst ind i saadanne Forhold, tværtimod med Strenghed paalægger Lovens Aag, afviser som syndige og utilladelige de Adspredelser og Nydelser, hvorpaa ethvert Menneskes, men især saadanne Menneskers Liv har et retmessigt Krav, og i enhver Fritime henviser til udelukkende alvorlige Betragtninger, ja endog til den for en stor Del af Almuen besværlige og anstrengende Læsning, tit i strenge og mere eller mindre uforstaaelige Skrifter, saa vil man af alt det Foregaaende med Lethed kunne forstaa, hvorledes der just under saadanne Omstændigheder fremkommer en Samvirken af de nægtigste Aarsager til Sindssygdommenes Udbrud og Trivsel.

55. Som allerede omtalt optræder Sindssygdomme efter religiös Indflydelse sædvanlig enten med ren Melancholi eller under Form af religiöst Vanvid med Overspændthed. Den förste Form er hos os ulige hyppigere end den sidste. I de paafölgende Sygehistorier findes Exempler paa begge Former. Ved Siden af den religiöse Indflydelse kan ogsaa andre Omstændigheder sees at have været medvirkende, saasom Diegivning, Forstoppelse, Uterinlidelse, Onani; men nærmest synes disse Tilfælde dog fremkaldte gjennem de religiöse Bevægelser.

Sygehistorier:

34. (Diegivningsperiode; skrækkende religiöse Paavirkninger og vedholdende Salighedsbekymringer. Træg Afföring, Præcordialangst, Kramper, Hallucinationer; Helbredelse.)

Husmands Kone fra Hakedalen, 36 Aar gl. Middels Kaar. Hun har været dygtig i sin Gjerning, „lugn", taalmodig og föjelig, stræbsom og brav. Hendes Oplysning har været den almindelige i hendes Stilling, dog skal hun have haft god Grund

i det, som hun har lært. Hun har været gift i 10 Aar og haft 6 lette Barselsenge. 1 Barn döde for 5 Aar siden, det yngste var ved Sygdommens Udbrud $^3/_4$ Aar gl. Hun har givet alle sine Börn Die, i Almindelighed i $1^1/_2$ Aar og lige ind i 7de til 8de Svangerskabsmaaned. Hendes Regler have været tilstede 1 Gang siden sidste Barselseng. Samlivet med Manden har været godt. Hun er i den senere Tid bleven stærkt paavirket af Læsere, især af en, der bor i Naboskabet, og som i Löbet af et helt Aar har virket baade paa hende og hendes Mand. Hans Tale har især angaaet Djævelen og dennes Anfegtelser, og uagtet Konen gjerne har villet, som Manden med oprigtig Fölelse udtrykker sig, aflægge sit naturlige Menneske, har hun dog bestandig men især i den senere Tid fölt en stor Gru for denne Person og hans Tale. Ikke destomindre er Omgangen med ham vedbleven, og han har brugt at bede höjt for og med dem. Hun har ogsaa flere Gange deltaget i „Opbyggelser", som ere blevne holdte, dels i Naboskabet, dels i hendes eget Hus, af en Bonde fra Hadeland og til andre Tider af en Mand fra Christiania, som gik omkring og solgte religiöse Böger. Efterat hun nu i længere Tid havde hengivet sig til Sorg over sine Synder, og især over sin Træghed og Langsomhed til at annamme Troen, hvis Virkninger hun ikke fölte paa den Maade, som hun mente maatte være Tilfælde, naar hendes Omvendelse var rigtig, blev hun mere og mere stille og sörgmodig og 4 Dage för Indlæggelsen paa Gaustad begyndte hun om Natten under heftig Graad at bede höjt; hun blev lidt efter lidt heftigere; tilsidst skreg og hylede hun saaledes under Bönnen, at man kunde höre det langt borte. Siden har hendes Sövn saagodtsom været ganske borte; hun har med Utaalmodighed fordret Böger, sunget og læst, og derimellem ytret heftig Ængstelse og Frygt. Hun har troet at se den Onde og forskjellige mörke Skikkelser, et Bur har hun oftere omtalt og ytret Frygt for Alt, hvad

der var sort; sine Stövler har hun saaledes kastet i Ilden, et mörkt Forklæde har hun med Rædsel kastet udenfor Dören. De to sidste Dage har hun været mere stille, hvisket for sig selv, men derpaa igjen udbrudt i höje Bönner. I enkelte Mellemrum har hun vist nogen Opmærksomhed for Börnene, især det Yngste, som hun gjerne har villet have ved Brystet. Hun har spist lidet og uregelmessigt; kun 1 Gang Afföring i de sidste 4 Dögn.

Dagen efter Indlæggelsen paa Gaustad bemærkedes: Hun er af Middelhöjde, stærktbygget og temmelig fyldig. Ansigtet sundt og fyldigt med et ængsteligt Udtryk, nogen Madlyst igaar. Brysterne noget udspændte af Melk. Intet Sygeligt bemærkes i Bryst eller Underlivsorganerne. Hun var igaar ganske stille, men ytrede Frygt for at man vilde pine hende og stikke hende med Naale i Halsen. Inat har hun sovet kort og afbrudt og for det meste ligget og smaasnakket, dels om Himmerige, dels om den Onde. Af og til har hun faret sammen. Tidlig imorges begyndte hun, efterat have udstödt heftige Skrig, at löbe rundt omkring i en Ring under voldsomme krampagtige Bevægelser, der have vedvaret i flere Timer, ofte rythmiske, samtidig det höjre Ben og den venstre Arm eller omvendt. Af og til er der Remissioner, under hvilke hun dog gjör smaa Bevægelser, og holder Tænderne sammenbidte. Naar saa Anfaldet igjen begynder, griber hun med synlig Ængstelse efter nærmeste Gjenstand og hendes Bevægelser ere saa voldsomme, at det er meget vanskeligt at holde hende i Sengen. Hovedet er hedt, Blikket forvildet og ængsteligt.

Saadanne mere og mindre heftige Kramper, under hvilke hun af og til skreg höjt, undertiden ogsaa lo stærkt og krampagtigt, vedvarede i den förste Uge, og have senere ikke været tilstede. Afföringen ordnedes, Bevidstheden vendte lidt efter lidt tilbage, men hun var yderst mat og medtaget samt æng-

stelig, saa hun for sammen ved enhver Stöj. I den förste Maaned laa hun for det meste stille hen og klagede med sagte Röst over mangeslags Syner, „Kirker og Alting.“ Hun paastod at man gik nedenunder (i Kjelderen) og bad om ikke at maatte komme derned. En anden Gang paastod hun at Jesus var korsfæstet under hende. Senere begyndte hun at være oppe og at udföre noget Haandarbejde, hun modtog Besög af Manden, ytrede Glæde derover og spurgte til Börnene. Men hun vedblev i mange Maaneder at være stille og forknyt, bleg og mat, med blaalige Læber. Hallucinationerne vedbleve. „De siger, at det er min Skyld altsammen. Det prater og durer saa mange Stan.“ Hun talte om Krig og saa Fraværende omkring sig. Tilsidst forsvandt dog alle sygelige Tegn, og hun udskreves helbredet.

35. (Lidelse i Livmoderen; Vækkelse og Anger; Præcordialangst, Voldsomhed; vedvarende Nedstemthed.)

Husmandskone. 40 Aar gl. Hendes Moster var sindssyg og gjorde Selvmordsforsög. I Opvæxten var hun bleg og havde hyppig Diarrhoe, senere har hun derimod været sund og stærk. Hendes Læreevner have været middelmaadige, men hun har været flink i sin Gjerning, ordentlig og arbejdsom, dog heftig og stridig. Hun har været gift i 16 Aar, haft 4 Börn, det yngste er 8 Aar gammelt. Barselsengene have været temmelig haarde og efter den sidste befandt hun sig længe ilde, fordi hun stod for tidlig op. Hun har givet Die 2—3 Aar ad Gangen og haft meget Melk.

Mod Börnene har hun været haard og streng. Forholdet til Manden har været mindre godt; da den indbyrdes Ufred ifjor Sommer tiltog i höj Grad, forlangte han en Dag, at hun skulde fölge ham til Presten, for at denne kunde pröve at gjöre Forlig imellem dem. Hun svarede Intet derpaa, men

den følgende Morgen vækkede hun ham tidlig med de Ord: „Kom nu saa skal vi gaa til Presten.“ Paa Vejen derhen var hun i Begyndelsen trodsig og taus, men da de kom nær til Prestegaarden, brast hun i Graad, lovede Bedring og bad ham vende tilbage med hende. Dette gjorde han, og fra nu af begyndte han at söge Omgang med Læsere og at gaa paa Opbyggelser. Hun læste ofte og meget i religiöse Böger og bad undertiden stærkt og höjt. Tilsidst hengav han sig saaledes til Anger, at Tankerne, som hun selv sagde, bleve forstyrrede; Manden maatte tage Bögerne fra hende; hun arbejdede ikke mere og bad ofte saa heftigt, at Armene bevægede sig krampagtigt. Da dette havde varet i nogen Tid, tilstod hun endelig, at hun 2 til 3 Aar i Forvejen havde været sin Mand utro. Hun modtog baade hans og Prestens Tilgivelse derfor og talede ved denne Lejlighed efter Mandens Sigende saa smukt som nogen Prest. Hun blev derefter roligere, men ud paa Hösten forværredes atter Tilstanden, og en tilkaldt Læge fandt da hendes Tilstand saaledes: Hun klager over bestandige Smerter i Hovedet, især i Isseregionen, Mangel paa Nattesövn og forvirrede Tanker. Undertiden paakommer der hende en saa stærk Angst og Trykning for Brystet, at hun for at faa Luft og Lettelse maa skrige höjt ud og ryste i Sengestolperne. Naar hun er alene, plages hun stedse af sörgelige Tanker, især Samvittighedsnag. Hun mangler Lyst og Rolighed til ethvert Arbejde. Hun har ofte for Manden ytret Lyst til Selvmord og endog opfordret ham til at dræbe hende; ingen Madlyst, træg Afföring. Tilstanden forværredes, hun blev ganske rasende, kastede med Brander og mishandlede Börnene og indlagdes endelig i Marts Maaned 1859 paa Gaustad.

Hun er temmelig höj, af stærk Benbygning med slappe Bedækninger, mörk Hudfarve. Trækkene skarpe, med syge-

lig brunlig Ansigtsfarve, opmærksomt, spejdende Blik, mörkt, snart ængsteligt, snart mere vredagtigt Udtryk. Hovedets Temperatur er ikke föröget. Madlyst og Afföring ere nu i god Orden. Underlivsbedækningerne slappe. Ved den indvendige Undersögelse föles Livmoderen tilbageböjet i temmelig höj Grad.

Ved Indkomsten klagede og jamrede hun sig höjt, og gjorde temmelig megen Modstand. Senere har hun ogsaa af og til især om Nætterne udstödt temmelig höjröstede Klager, men derimellem igjen længe ad Gangen været rolig og som det synes ved fuld Samling. Hun beklager sig især over, at Livmoderen, som för sad snart i Halsen, snart i Hjertegruben, nu ganske er nedfalden, og mener at det nu er for sent at söge Raad for hende. Imidlertid forlanger hun ivrig noget at bruge. Sin Sygdomshistorie fortæller hun omtrent som ovenfor, dog skjuler hun sine Fejl og sit Fejltrin, og siger at udforske, om Noget derom er kommet Lægen for Öre. Paa Hals og Arme sees Spor af talrige Aareladninger, som ere udförte af hendes Mand.

Hendes Udseende er senere blevet bedre, hun er roligere, og Klagerne sjeldnere.

36. (Kröbling; vedvarende Stillesidden, religiös Læsning og Grubleri. Mistanke om Onani. Sindsforvirring med Fordömmelsesfrygt, Voldsomhed og Urenlighed.)

Vilkaarsmand, fra Ejdsvold, 36 Aar gammel. Fader, Broder og Söster have været sindssyge. I sin Barndom angives han at have lidt af den engelske Syge; han begyndte först at gaa, da han var 4 Aar gammel, og har altid været Kröbling. Hans Aandsudvikling skal have været god, han omtales som stivsindet og opfarende, men forresten ordentlig, nöjsom og arbejdsom. Han har i flere Aar stadig beskjeftiget

sig med religiöse Gjenstande, læst meget i religiöse Böger og gransket og grublet meget over det Læste. Dette tiltog for nogle Maaneder siden, saa at hans Tale næsten udelukkende begyndte at dreje sig om Religionen. Han blev mörk og nedstemt og fuld af Skrupler. Han begyndte at tro sig fordömt og paastod, at Djævelen var faret ind baade i ham og i hans Omgivelser. Hans Nattesövn ophörte, han for op af Sengen, var meget urolig og endog voldsom imod dem, der nærmede sig ham. Til andre Tider holdt han Sengen i flere Dage og talte ikke uden med Citater af Bibelen og Salmesang. Tilsidst blev han liggende bestandig med Tæppet trukket over Hovedet, bevægende Læberne, som om han talte med sig selv, og i höj Grad urenlig. Afvexlende Næringsvægring og Graadighed. Man har i Hjemmet haft Mistanke om Onani.

Han er af middels Vext, vel ernæret med stærk Muskulatur, undtagen paa Underextremiteterne. Disse ere sammentrukne i Knæledene og kunne ikke udstrækkes. Det samme er Tilfældet med venstre Albuled. Knæskallerne ere höjt optrukne, venstre Laarben drejet indad med fortil fremragende *trochanter*. Spidst magert Ansigt med snart ængsteligt, snart skummelt og vildt Udtryk. Blikket undvigende, Öjnene dybtliggende. Panden lav og rynket, Munden usædvanlig stor med gode Tænder, Tungen ren, Appetiten vexlende, Afföringen ordentlig. Kjönsdelene smaa, ikke slappe. I Begyndelsen sad han for det meste stille, mumlende for sig selv, men udbröd derpaa undertiden pludselig med höj Röst og stor Iver i Taler om religiöse Gjenstande, om sin egen og Andres Uværdighed og Fordømmelse, den almindelige Forfængelighed og Daarlighed osv.; ofte blev han da yderst spottende og ironisk og lo höjt med Haan. Paa Spörgsmaal svarede han enten slet ikke, eller haanligt og afvisende. Ved de legemlige Funktioner bemærkedes intet Sygeligt. Hans Tilstand forværredes;

han blev til visse Tider yderst urenlig og ödelæggelseslysten, besmurte sig med Skarn og kunde intet Andet beholde inde hos sig end Halm. Kom man da ind til ham, efterlignede han undertiden paafaldende en Gris's Grynten og Bevægelser og betragtede paa samme Tid den Besögende med et livligt, spottende Smil.

Ingen Bedring indtraadte og han blev taget hjem til privat Forplejning.

37. (Tidligere Anfald af Sindssygdom. Religiös Paavirkning, Exaltation med Hallucinationer; afkexlende Glæde og Fortvivlelse. Chorea.)

Enke, 60 Aar gammel, fra Aker. Forældrene vare fattige Husmandsfolk. Faderen skal have brugt at tugte hende med Slag i Hovedet. För sit Ægteskab avlede hun en Sön, der senere har skudt sig. For 34 Aar siden blev hun gift med en slem Mand, der slog hende og ofte indgöd hende Skræk ved Trusler om at slaa hende eller sig ihjel. Hun har haft 6 Börn. I de sidste 4 Aar har hun været Enke og understöttet af Fattigvæsenet. Hun skildres som noget enfoldig, men redelig, godmodig, arbejdsom og ordentlig, For 25 Aar siden led hun i ½ Aar af Sindssygdom, der fuldkommen helbrededes, saa at intet Spor dertil har været at bemærke i Mellemtiden. Efterat hun 1 til 2 Aar för Indlæggelsen paa Gaustad var blevet stærkt paavirket i religiös Retning af en Kvinde, hvis senere Overgang til Katholicismen vakte megen Opmærksomhed, begyndte hun at læse og bede Nat og Dag, sigende, at Omvendelsens Tid var kommet, og at hun skulde födes paany. Under alle Samtaler kom hun ind derpaa og hun syntes til enhver Tid at være besjælet af et meget glædeligt Haab. Hun sov lidet, men spiste som sædvanligt. Nogle Maaneder efter angav hun at have seet et dejligt Syn

paa Himmelen: hvide Engle med Blomsterkranse i Hænderne, af hvilke En havde hvisket til hende og spurgt hende, om hun vilde give ham sit hele Hjerte. Dette paafulgtes af en Glædesrus, der varede i 2 til 3 Dage, hvorpaa en nedtrykt, til Fortvivlelse grænsende Stemning paafulgte, under hvilken hun mente, at den Onde havde faaet Magt over hende og at der ingen Redning var for hende; hun ytrede da, at hvis det ikke var for Börnenes Skyld, maatte hun gaa i Elven. Glæde og Fortvivlelse afvexlede derpaa med hinanden i nogle Maaneder, og derpaa fulgte en mere jevn og rolig Periode, skjönt de religiöse Grublerier vedbleve. I de sidste Uger för Indlæggelsen var hun igjen fortvivlet og ængstelig, löb om til Presterne med Spaadomme om Verdens Undergang og alskens Ulykke. Hun sov næsten ikke, negtede at tage Medicin og vilde ikke spise fast Mad, da Herren havde sagt hende, at hun kun behövede Drikke. I de sidste Nætter för Indlæggelsen havde hun seet Værelset fuldt af onde Engle, som hun vilde drive bort med Ild, hvilken hun med Iver sögte at forskaffe sig.

6 Dage efter Indlæggelsen paa Gaustad bemærkedes: Hun er under Middelhöjde, spinkel og mager, med spæde Muskler og slap bleg Hud. Mörkt graaligt Haar, blaa Öjne, Ansigtet blegt, slapt og foldet, Udtrykket venligt og godmodigt, noget enfoldigt, ofte lyttende. Tungen ren, Underlivet slapt og indfaldet, Afföringen i Orden, ingen Næringsvægring. Man finder hende som oftest staaende afsides, noget foroverböjet i en lyttende Stilling og i Samtale med Stemmer, som hun angiver at höre inde i sit Bryst. Snart gjör hun Spörgsmaal, efter hvis Besvarelse hun lytter med anstrengt Opmærksomhed, snart svarer hun paa Spörgsmaal, der gjöres hende, men Alt i ganske almindelige Udtryk, saasom: skal jeg gjöre det — ja ja det skal jeg gjöre, ja det er sandt — osv., hvoraf

man ikke kan slutte sig til det egentlige Indhold, som hun heller ikke har villet fortælle. De förste Dage angav hun, at disse Stemmer tilhörte gode Aander, der huse i hendes Bryst, senere ytrede hun derimod, at hun vilde bede Frelseren befri hende for disse Stemmer, som hun nu ikke længer gjerne vilde tro paa, da de havde fortalt hende, at hendes Datter i Amerika var död. Om sine Forhold forövrigt giver hun rigtig Besked, men fortsætter midt under Samtalen med sine Bönner og fremsiger Trosartiklerne og Fadervor med Hast og synlig Angst; — dog synes hun ikke at have nogen Tvivl om sin Sjæls Redning. Nattesövnen er urolig, ofte afbrudt af Bönner; hun kan ikke samle sin Opmærksomhed ved noget Arbejde; hendes Paaklædning er ordentlig og hun er renlig om sin Person. Hun er höflig og beskeden, ofte ydmyg.

Hun har senere opholdt sig paa Gaustad i henved 3 Aar. Stemningen er som oftest overspændt, uden Angst. Det heder f. Ex. i December 1856:

Hun taler meget om religiöse Gjenstande og synes at være meget tilfreds og lykkelig. Hun fortæller, at nu har hun faaet Gud, at Jesus har fyldt hendes tomme Kar, at der nu ikke skal være nogen Ulykke paa Jorden, Verdens sidste Dag er kommet, men Ingen skal blive fordömt. I Forventning af Forlösningen vilde hun den Dag ikke spise. Hun siger, at hun har seet Christus paa Korset med Straalekrans inde i Brystet.

Febr. 1857. Hun er af og til urolig om Nætterne, efter Skriftens Ord „Vaager og beder“. Hun ser bleg og mat ud, vil ofte ligge om Dagen „for at bede“. Til andre Tider beskjeftiger hun sig stille med et Haandarbejde.

Decbr. 1858. Hun er meget urolig, slaar sig for sit Bryst med heftige, krampagtige Bevægelser, og forsikrer, at hun har Naaden; taler og truer henimod Vinduet med höj-

tidelig Stemme mod den, der vil beröve hende Naaden, hun, som tror paa Jomfru Maria.

Senere har hun oftere haft saadanne Perioder, hvori hun under heftige krampagtige Bevægelser, ikke blot af Armene, men af det hele Legeme, har holdt lange höjmælte Prækener, dels af Indhold som ovenfor anfört, dels med de gladeste Forsikringer om, at alle Mennesker skulle blive salige osv.

38, (Onani; bedragerisk Forhold; Ustadighed; Varsler og Indskydelser. Anger. Religiöst Sværmeri. Hallucinationer, formentlig Mission.)

Haandværker, 28 Aar gl. Hans gjentagne og paatrængende, næsten voldsomme Indtrængen i en privat Mands Hus for at opnaa dennes Bistand til en Fanges Lösgivelse i Forbindelse med hans forvirrede Tale og Adfærd gav Anledning til, at han blev indlagt paa Gaustad til Observation. Der fortalte han selv sit Levnetslöb saaledes:

Hans Forældre levede i smaa Kaar og döde tidlig. I sit 15de Aar begyndte han at drive Onani, hvormed han senere er vedblevet. Paa den Tid var han Visergut hos en Kjöbmand og havde Anledning til at iagttage, at en Kammerat bedrog sin Herre for Penge. Han förte sig dette til Nytte, idet han truede Kammeraten med Angivelse, ifald han ikke delte Udbyttet med ham, og opnaaede paa denne Maade at faa en liden Pengesum ugentlig. Dette Forhold vedvarede i flere Aar og Kammeraten kom dybere og dybere i Ulykken. Imidlertid havde den Syge lært et Haandværk og rejste til Udlandet paa dette. Selv under denne Rejse modtog han 5 Spd. fra Kammeraten, som trods det tvungne Forhold havde fattet Venskab for ham. Han gjorde ikke nogen Lykke med sit Haandværk og fik derfor den Ide, at blive Skuespiller. Han var dengang 22 Aar gammel og handlede allerede meget

efter Varsler og Indskydelser. Han havde ikke Udholdenhed og Stadighed nok til at gjennemgaa de forelöbige Læse- og Deklamationsövelser og kom atter paa Rejse for sit Haandværk. Paa denne Rejse siger han, at han ingen Ro havde paa sig for sin Kammerat, da han „anede", at denne var i Ulykke for hans Skyld. For omtrent 1 Aar siden kom han tilbage til Christiania og tog Borgerskab. Kammeraten var imidlertid kommet paa Bodsfængslet, hvilket den Syge paastaar, at han anede uden at have faaet nogen Underretning derom. Under en Gudstjeneste i Bodsfængslets Kirke kom en underlig Skræk over ham og han syntes, at han saa Kammeraten bag et Gitter. Den næste Söndag paastaar han endog, at han har seet ham, uagtet han sad bag en tæt Væg: „men mine Öjne skuede igjennem den, jeg saa hans nedböjede Skikkelse. Hvor jeg led for det Menneske! Jeg holdt fast ved den Beslutning at skaffe ham fri igjen, det var jo min Skyld, at han var fængslet." Paa Mariæ Bebudelsesdag hörte han i en anden Kirke en Præken: „jeg var nedtrykt, da jeg kom ind i Kirken, men glad og fornöjet gik jeg derfra, saa glad, som jeg aldrig har været hverken för eller senere: der kom et Vejr over mig, medens jeg sad der, og jeg saa mig selv og alle Andre forklarede. Da vidste jeg, at mine Bönner om G.'s Frihed vare blevne hörte. Om Eftermiddagen den samme Dag sad jeg med nogle Venner og drak Öl. Da saa jeg pludselig G. staa for mig, nedtrykt og bönfaldende. Du glemmer mig, sagde han. O hvilket Indtryk dette gjorde paa mig; jeg fattede endnu fastere den Beslutning, at skaffe ham fri." Nu rejste han til Stokholm, fik Audiens hos Kronprinsen og frembragte sit Andragende. Sin Nød paa denne Tur og hvorledes han desuagtet overalt kom vel derfra, skildrer han meget levende. Efter Tilbagekomsten til Christiania gik hans Bestræ-

belser til det Yderste og foraarsagede, som før anført, hans Indlæggelse paa Gaustad.

Han er af Middelhøjde, velskabt, med behagelige Træk. Pupillerne holde sig temmelig udvidede, Blikket er ustadigt og undvigende. Han har tidligere lidt af Kortaandethed og Hjertebanken og for 2 Aar siden haft en Dryppert, men synes nu at være legemlig frisk. Med Onani siger han, at han er ophørt siden hin Mariæ Bebudelsesdag: „siden det store Vejr kom over mig, ere alle kjødelige Lyster forsvundne.“ De første Dage var han stille og rolig og deltog i Arbejdet, men senere blev han mere bevægelig, gik omkring uden at arbejde og talte med de Syge om religiøse Gjenstande. Han læste jevnlig, ofte højt i sin Salmebog, og sang om Aftenen Salmer, saa det skingrede lang Vej borte, vilde ikke begive sig til Ro og var ikke sjelden opsætsig. Han vedblev at paastaa, at det var et ham af Gud overdraget Hverv at befri Bodsfængselsfangen ud af Fængslet, og kunde det ikke ske paa anden Maade, vilde han gjøre Oprør i Kirken.

Hans Svar vare sædvanlig rigtige og hans Tale røbede for det Meste god Sammenhæng i Tankerne. Undertiden forekom der hemmelige Antydninger og Trudsler. Paa Spørgsmaal om hans Befindende, svarede han en Dag: „Og det vover De at spørge mig om? ja De skal faa det at vide og det paa en skrækkelig Maade“, og leverede derpaa en Seddel af følgende Indhold: „Hvilket bedrøveligt Spil bliver ikke beskrevet i Visdommens Bog 2, 19: ‘Lader os forhøre ham med Forsmedelse og Pine, at vi kan kjende hans Billighed og prøve, hvorledes han fordrager det Onde‘. Men ve den, som lader sig bruge af Satan til et saadant Redskab. Der er en Anden, som skal hævne det, om end Guds Børn bære Alt med Taalmodighed.“ En anden Dag laa han tilsengs og beklagede sig over den svære Sjæleangst, han her maatte udstaa. „Ligesom

det ikke gaar an at sætte et Verdens Menneske i Kirken, saa gaar det heller ikke an at kaste et Guds Barn i Helvede. Om Nogen vilde tage mit Liv, jeg skulde inderlig takke ham".

Som oftest var han dog meget tilfreds, paa samme Tid som han truede Andre med evig Fordømmelse. Kun ved disciplinerende Midler lykkedes det at faa ham til at arbejde og rette sig efter Husordenen.

Han flyttedes efter 1 Aars Forløb til sit Hjemsted.

Forskjellige andre Aarsager.

56. Typhus, saa almindelig og hyppig i mange Egne af Landet, efterlader ikke sjelden vedvarende Sindssygdom. I 1856 behandledes 4, i 1857 ligeledes 4 og i 1858 indkom 3 paa Gaustad for Sindssygdomme efter denne Aarsag. Paa mine Rejser har jeg fundet 6 Tilfælde efter samme.

57. Overanstrengelse har i enkelte sjeldnere Tilfælde nærmest foranlediget Sygdommen. Det Slags Overanstrengelse, som især synes at virke skadeligt i denne Henseende, er den militære, under Exercits og Marsjer i Solhede, med uhensigtsmessig Beklædning. Det synes desværre, som om Parade- og Reglementshensyn ikke saa sjelden har gaaet foran Sundhedshensyn. Ikke heller har altid den tilbörlige Forsigtighed ved Udskrivningen fundet Sted; endog tidligere Anfald af udviklet Sindssygdom er ikke altid bleven erkjendt som tilstrækkelig Grund til Fritagelse.

58. Det har i det Foregaaende været min Hensigt nærmest at paavise Sindssygdommenes Sammenhæng med Landets ejendommelige Forhold og Beboernes Sædvaner. Da det ikke

her kommer an paa at levere nogen fuldstændig Ætiologi, tror jeg at kunne forbigaa den specielle Omtale af de Hjerne-, Bryst- og Underlivssygdomme, som uden Hensyn til vore særegne Forhold, snart og hyppigst i Forbindelse med de af mig omtalte Aarsagsforhold, snart alene i sig selv betinge Udbrud af Sindssygdom. De Undersögelser, som man kan anstille paa Gjennemrejser, ere i Regelen utilstrækkelige til derpaa at begrunde bestemte Slutninger, og hvad Erfaringerne paa Asylerne angaar, kan jeg henvise til de fra disse offentliggjorte Meddelelser og Beretninger. Jeg skal derfor kun erindre om, hvorledes Stöd og Fald paa Hovedet, Tuberculosis (Tæring), Fordöjelsessygdomme og de ved Forkjölelser saa hyppig opstaaende Standsninger af det Maanedlige ikke lidet bidrage til at foröge de Sindssyges Antal.

III. Særskilte Aarsager til Idioti.

59. Et Gjennemsnitsforhold af 1 Idiot paa omtrent 600 Beboere, der i enkelte Provstier stiger op til 1 paa omtrent 300 og i Prestegjeld til 1 paa 160 Beboere er vel egnet til at fremkalde Tanken om vigtige almindelige Indflydelser.

Ikke sjelden har det Spørgsmaal været fremsat, om Kretinisme forekommer i vort Land, og idet jeg har sögt at besvare det, har jeg först og fremst maattet klargjöre mig, hvad Kretinisme egentlig er. Men derom ere Meningerne mellem de mest Sagkyndige höjst forskjellige.

Esquirol, som udleder Navnet *crétin* af *crétine* o: Alluvialgrund, idet han mener, at man har overfört Navnet paa dem, der ere blevne syge af at bo i sumpige Bjergdale *(gorges de montagnes)*, siger at Kretinerne adskille sig fra Idioterne derved, at de födes under ejendommelige Stedforhold, at de lide af Krop, og at de ere særdeles lymphatiske og skrophulöse. Derimod er den i Sardinien til Undersögelse af Kretinismen nedsatte Kommission ved at tage Hensyn til den hyppige Tilstedeværelse af Krop hos ikke Kretinere og dens hyppige Ikketilstedeværelse hos Kretinere kommen til det Resultat, at Krop kun er en tilfældig Ledsager af Kretinisme, en Betragtning, hvorimod *Virchow* efter sine Iagttagelser i Franken bestemt optræder.

Guggenbühl betegner Kretinisme som en Lidelse i Cerebrospinalsystemet og en derved betinget mangelfuld Udvikling af Legeme og Sjæl; i denne Forstand have vi rigtignok mange

Kretinere, men de Færreste ere enige i, at give Begrebet en saa vid Udstrækning.

Virchow, der, som det synes, med god Grund forkaster alle hidtil opstillede Etymologier for Ordet *crétin*, forklarer Forskjellen imellem Kretinisme og Idioti saaledes*): „Endemisk Idioti er endnu ikke Kretinisme. Det er ikke heller de sygelige Forandringers Form, som betinger Diagnosen, ti disse kunne være temmelig lige: Aarsags- og Tidsforholdet er det Afgjörende. Hvor en Befolknings sociale og Kultur-Forhold indeholder de paaviselige Aarsager, der er blot Idioti; hvor derimod de territoriale Betingelser frembringe Forstyrrelser under og i Organernes, navnlig Nervecentrernes og deres Omgivelsers Udvikling og Dannelse, medens de sociale Betingelser kun efter Omstændighederne enten virke forværrende eller mildnende, der er Kretinisme."

Hertil föjer han fremdeles, at overalt, hvor der forekommer en til territoriale Betingelser knyttet Kretinisme, der er ogsaa Krop endemisk, og grunder disse Anskuelser væsentlig paa den Kjendsgjerning, at begge Sygdomme optræde hos Börn af Familjer, i hvilke de ikke tidligere have forekommet, efter Indvandring i Krop og Kretinegne. Han antager Tilstedeværelsen af et Miasma, idet han, især ved en Diskussion om Krop og Kretinisme i det franske Akademi, finder det godtgjort, at den gamle Ætiologi om Drikkevand m. m. har gjort Bankerot.

60, Holder man sig til den ovenfor af *Virchow* givne Forklaring, kjender jeg endnu kun en eneste Egn i vort Land, nemlig Jederen, hvor Idioti saaledes forekommer i Forbindelse med en mulig „territorial" Indflydelse, at den maaske kan tilskrives denne, og altsaa betegnes som Kretinisme, endskjönt

*) Gesammelte Abhandlungen pag. 930.

jeg heller ikke der har truffet paa Krop. (I det Hele har kun 1 af alle de Idioter, som jeg har undersögt rundt omkring i Landet, lidt af Krop). Derved kommer dog i Betragtning, at min Tid under Opholdet paa Jederen var saa knap, at jeg kun fik Anledning til at undersöge et ringe Antal Idioter og forövrigt heller ikke til at lære Befolkningens Sundhedsforhold tilstrækkelig at kjende.

Man vil erindre fra det Foregaaende, at, medens saagodtsom overalt ellers det höjere beliggende Indland viser et ugunstigere Forhold med Hensyn til Idioternes Forekomst end de lavere Egne, gjör Jederen til enhver Tid en Undtagelse fra denne Regel, idet Forholdet der baade ved förste og sidste Tælling er værre end i nogen anden Egn af Riget, uagtet det er et yderst lavtliggende, fladt Kystland. De „sociale" Forhold synes umulig at kunne betinge dette; ti disse adskille sig ikke i noget Væsentligt fra Naboegnenes. Vel misbrugtes efter Beskrivelserne Brændevin tilforn i en sörgelig Grad der, men for Tiden er Forholdet i saa Henseende meget godt, og de erhvervede Sindssygdomme ere, sandsynligvis som Følge deraf, endog færre i 1855 end i 1826, medens derimod Forholdet med Hensyn til Idioter altid holder sig lige slet. Her synes altsaa nödvendigvis andre virksomme Aarsager at maatte være tilstede.

Jederen er som sagt et fladt, ensformigt Kystland, der engang har været tæt bevoxet af Skove, medens man nu neppe ser en eneste Busk der. Det bestaar for en stor Del af Törvemyrer, og Beboernes Huse ligge paa mange Steder omgivne af dybe fugtige Gröfter med stillestaaende Vand. De Fattigste opbygge endog sine Huse af Törv, der antages at afgive meget fugtige og usunde Boliger.

Ser man hen til Idioternes Fordeling i de forskjellige Prestegjeld finder man som för anfört:

i Klep . . 1 paa 169.
i Haa . . 1 - 220.
i Ly . . . 1 - 333.
i Haaland 1 - 368.
i Höjland 1 - 563.

Klep og Haa ligge Havet nærmest med en lav flad Kyst. I Klep findes mere end i de andre mange smaa Söer, der næsten ligge ligesaa lavt som Havet og derfor have meget stillestaaende Vand. Ly og Höjland ligge höjere og komme ikke i Berörelse med Kysten, Haaland har et mere bakket og bjergigt Terræn. Jeg fik desværre ikke Anledning til at tale med Egnens Læge, og har derfor kun hans Medicinalberetninger at holde mig til. Ifölge disse hersker Typhus jevnlig i hans Distrikt, Jederen og Dalerne, og især paa Jederen. Dödelighedsforholdene i Kleps Prestegjeld omtales som slette i Forhold til de övrige Prestegjeld, og et enkelt Aar har de Dödes Antal endog oversteget de Födtes. Hverken Koldfeber eller Krop omtales imidlertid i disse Beretninger. De af mig i Klep undersögte Idioter afveg heller ikke fra de sædvanlige i andre Egne. Jeg tör derfor ikke fremsætte Meningen om et der virkende Miasma anderledes end som en Mulighed, hvorpaa jeg henstiller til vedkommende Læger at henvende deres Opmærksomhed, og som jeg ogsaa selv, om Lejlighed gives mig dertil, skal bestræbe mig for nærmere at efterspore.

61. *Esquirol* inddeler Idioterne i 2 Klasser, de Imbecille og de egentlige Idioter. Til de förste henregner han dem, hvis Legemsbygning og Organisation kun er lidet afvigende fra det Normale, og hos hvem de aandelige Evner ikke mangler, men kun ikke ere modtagelige for Udvikling videre end til et vist Punkt, medens de egentlige Idioter derimod i Regelen lide af betydelige Organisationsfejl, have ufuldkomne Sandser,

ingen eller kun en ganske mangelfuld Taleevne og ere uimodtagelige for aandelig Udvikling *(pas éducables)*. Den sidste Del af denne Karakteristik synes dog den seneste Tids Bestræbelser i en vis Grad at have gjort til Usandhed.

Det er ikke ganske let at anvende denne Inddelingsgrund, ti de legemlige Organisationsfejl og den aandelige Mangel staa ikke altid i et saa bestemt Forhold, som det efter *Esquirols* Forklaring kunde synes. Tages væsentlig Hensyn til Talen, saaledes at kun de, som ganske eller saagodtsom ganske mangle denne Evne, regnes som egentlige Idioter, de Övrige som Imbecille, bliver af 156, som jeg nöjere har undersögt, de 59 at regne til den förste, de 97 til den sidste Klasse, men ogsaa af disse havde omtrent Halvparten mere og mindre betydelige legemlige Organisationsfejl, og kun 33 kunde tale nogenlunde rent.

62. Hydrocephalisk (hjernevattersottigt) Hoved fandtes tydelig udpræget hos 22, paafaldende lidet Omfang af Hovedet hos 13. En Ejendommelighed, som har været mig paafaldende ved en stor Del af de Hoveder, som jeg har undersögt, er at den överste Vinkel af Nakkebenet rager höjt, indtil ½ Tomme og mere opover Issebenenes bagerste Forening. Samtidig dermed forekommer det hyppig, at Pilsömmen, undertiden ogsaa det Överste af Pandesömmen, rager i Vejret som en Kjöl. Dette i Forbindelse med en mere langstrakt og smal Form af Hovedet svarer til den af *Virchow* skildrede Form, som fremkommer ved for tidlig Forbening af Pilsömmen *(einfache Dolichocephali.)*

Enkelte Gange, men meget sjeldnere, har jeg fundet skjæve Forkortelser. I et Tilfælde har jeg fundet det ene Isseben ganske skudt over det andet.

Det hyppigst forekommende legemlige Sygdomssymptom var Lamhed, som var eller havde været tilstede hos 56. Som

oftest var den udbredt over en stor Del af Legemet, uden at være ganske fuldstændig; hyppigst i Underextremiteterne, kun i enkelte Tilfælde halvsidig.

Hos 28 fandtes i Forbindelse med Lamheden Kontrakturer (Sunedraat) med Forvridninger og Forkortninger af större og mindre Partier, ligeledes især af Underextremiteterne. Delvise Atrophier ere naturligvis meget almindelige.

Rachitis (engelsk Syge) kunde kun med Sikkerhed siges at have været tilstede hos 2, men de ovenfor nævnte Lamheder som Følge af Hjerne og Rygmarvssystemets Lidelse benævnes meget almindelig af Almuen den engelske Syge.

Epilepsi (Fang) angaves for Tiden kun hos henved 30, medens et meget större Antal havde lidt af Kramper i Barndommen. Chorea forekom hos Enkelte.

Dvergagtig Misdannelse forekom hos 5. Hos 4 Södskende fandtes den 5te Mellemhaandknokkel paa begge Hænder forkortet, saa at Lillefingeren stod længere tilbage end de andre Fingre, og et lignende Forhold fandt Sted med 4de og 5te Mellemfodknokkel. Hos samtlige disse 4, der vare smaa og meget lidet udviklede baade paa Legeme og Sjæl, havde i 3dje eller 4de Aar udviklet sig graa Stær, som nylig tildels med Held var bleven opereret. En Idiot i Hardanger, tilhörende Slægten No. 4, havde 6 Fingre paa hver Haand og 6 Tæer paa hver Fod og led ligeledes af graa Stær. Spaltet Iris forekom hos et Par. Flere vare kortsynede og skjelöjede.

Tunghörhed forekom temmelig ofte, men fuldstændig Dövhed sjelden, uagtet Skolelærerne hyppig havde opfört de ikke Talende som dövstumme.

Broktilfælde fandt jeg kun hos 3 eller 4, altsaa neppe saa ofte som man skulde vente hos disse slappe Individer.

Uregelmessig Tandskiftning og Tandstilling var meget almindelig.

Krop fandtes som anført kun i 1 af alle 156 Tilfælde.

63. Omtrent om 30 paastodes det med Bestemthed, at de vare födte til Verden tilsyneladende friske og at Tilstanden var opstaaet efter Sygdom i den spæde Barnealder. Men dette maa kunne antages om et endnu större Antal, da der for de Ældres Vedkommende ofte Intet kunde oplyses derom.

Aarsagsforholdene maa ogsaa naturligst inddeles i dem, som gjennem Forældrene virke paa det endnu ufödte Foster, og dem, der virke paa det spæde Barn. Nogle, f. Ex. Nydelse af stærke Drikke, kunne virke paa begge Maader. Her, som ved de erhvervede Sindssygdomme, gjelder det vel ofte, at flere Aarsager virke i Fællesskab, idet den ene bevirker et Anlæg, som den anden bringer til Udbrud.

I det Foregaaende ere nogle af de vigtigste Aarsagsforhold allerede udförligen omhandlede, nemlig det arvelige Anlæg og Nydelse af stærke Drikke. De miasmatiske Indflydelser ere ligeledes blevne omtalte. Næst efter disse fortjene forskjellige andre skadelige Indvirkninger paa Moderen under Svangerskabet at komme i Betragtning:

64. Nedstemmende Sindsbevægelser, Sorg og Skræk hos Moderen antages vistnok med Rette for at kunne udöve en stor Virkning paa Fosteret. Det er ikke usandsynligt, at Fædrenes Drikfældighed ogsaa derigjennem kan virke skadeligt paa Fosteret, og jeg har truffet adskillige Exempler paa Mishandling af Mödrene under Svangerskaber med Idioter. Skræk (i et Par Tilfælde for Oxer) angaves udtrykkelig som formentlig Aarsag af 5 Mödre.

Nöd og Fattigdom, tildels Sult, der havde gjort det nödvendigt for Moderen at ernære sig ved Tiggeri, var gaaet forud for Födselen af 4 af de Undersögte. Meget hyppig kan

man iagttage en stor Dödelighed imellem de övrige Södskende i saadanne Familjer, og jeg kjender saaledes 2 Tilfælde, hvor en Idiot er den eneste gjenlevende af en Række af 10 til 12 Södskende. Dette er jo ingenlunde nogen paafaldende Omstændighed, hvad enten den grunder sig paa sygeligt Anlæg fra Forældrene, Nöd og Elendighed för og efter Börnenes Födsel, eller en slet Behandling af disse. En heftig Sygdom under Svangerskabet forbunden med betydeligt Blodtab ved jeg i et enkelt Tilfælde er gaaet forud for Födselen af en Idiot. Stærke Aareladninger, saa yndede som de under andre Omstændigheder ere hos vor Almue, synes man dog heldigvis paa de fleste af de Steder, hvor jeg har hentet mine Erfaringer, at frygte under Svangerskabet.

Den norske Bondekones besværlige Gjerning, og de faa Hensyn, som trange Kaar eller travl Vindesyge tillader, at der tages til Svangerskabet, gjör det rimeligt, at mange skadelige Indvirkninger kunne træffe hende og Fosteret. Det synes dog, som om den senere Tid har medfört större Skaansel i Henseende til de Arbejder, hvori Kvinderne deltage, dog mindre i Fiskeridistrikterne, hvor de endnu under Mændenes Fraværelse ganske almindelig udföre Mandsgjerning. Man fortalte mig i Tönset, at det för var ganske almindeligt (i Kvikne tildels endnu) at Kvinderne sloge Höj, spadede Gjödsel og læssede paa Vognene. Baade i Tönset og Flesberg har jeg truffet paa gamle Kvinder, som selv havde kjört Kul til Röros og Kongsberg. Endnu deltage Kvinderne i Opsamlingen af Rensdyrmose paa Fjeldene i Slutningen af September og Begyndelsen af Oktober. Dog er det vel især Sæterlivet, som er rigt paa Farer, baade for det ufödte Foster og det spæde Barn. I Slaataannen flytte nemlig paa mange Steder Konerne selv i Sæteren, fordi man da har Brug for Pigerne hjemme. I disse Boliger, der kun undtagelsesvis yder tilstrækkeligt Ly mod det

barske Fjeldvejr, forblive de ofte med sine smaa Börn lige til Slutningen af September og gjöre der ikke sjelden Barsel. De Nyfödte kunne saaledes strax komme til at foretage de besværligste Fjeldrejser paa en umild Aarstid. Disse Indflydelser paa det allerede födte Barn skulle senere blive omtalte.

I Betragtning af alle disse Indflydelser gjennem Moderen har det undret mig, at Idioti ikke forekommer hyppigere mellem uægte Börn end Tilfældet er, da man om disses Mödre maa kunne antage, at de i saameget höjere Grad udsættes for de nævnte og andre skadelige Indflydelser under Svangerskabet. Blandt 141 Idioter, om hvis ægte eller uægte Födsel jeg fik Oplysning, vare kun 15 uægte födte, altsaa omtrent 10,6 %. Maaske kan dette Forhold tildels forklares derved, at et större Antal af saadanne sygelige uægte födte Börn, i Savn af den omhyggeligere Pleje, som kan tilvejebringes inden et ordnet Familjeliv, tidligere omkommer og altsaa ikke bidrager til at föröge Idioternes Tal.

65. Fremgangen under selve Födselen kan rimeligvis ogsaa i enkelte Tilfælde faa Betydning med Hensyn til de her omtalte Hjernesygdomme; da det har været fortalt om flere saadanne Börn, dels at de ere komne skindöde til Verden og först efter indtil 2 Timers Oplivningsforsög ere komne tillive, dels at der under Födselen er bleven anvendt overordentlig vedholdende og raa Trækninger paa Halsen, finder jeg det ikke urimeligt, at saadanne Omstændigheder kunne have en vis Betydning. Med samme Forbehold vil jeg nævne Fosterets pludselige Udfald paa Hovedet mod Gulvet, foraarsaget ved den staaende eller knælende Stilling, som de fleste Födende omkring paa Landet indtage under Födselsarbejdet.

66. Naar det udtrykkelig bemærkes, at dette Slags Syge ere komne sunde til Verden, kan dette Udsagn naturligvis ofte være fejlagtigt, idet de sygelige Fænomener ofte ikke förend i

en senere Periode bemærkes eller fremtræde synligt. Omvendt blive vistnok i mange Tilfælde senere tilkommende bestemmende eller bidragende Aarsager ubemærkede, og en medfödt Spire faar Skyld for, hvad der delvis eller udelukkende skyldes et skadeligt Forhold efter Födselen.

Idet jeg gaar over til at omtale de paa Barnet virkende skadelige Indflydelser, som kunne antages at bidrage til Hjernesygdomme og derigjennem til Idioti, maa Opmærksomheden först henvendes paa Forholdet med Hensyn til Barnets Hoved.

Hovedets Beklædning. Jo mere man fjerner sig fra Byerne og de lavere Egne og kommer höjere op i Dalerne, desto omhyggeligere finder man Barnehovederne bedækket. Dette er naturligvis for en stor Del en Fölge af det koldere Klimat; men Skik og Brug have ved Siden deraf en stor Indflydelse. Den senere Tid synes saaledes at have medfört store og heldige Forandringer, og paa mange Steder faar man et Indtryk af, at det mest er den for Fjeldegnene ejendommelige stærke Vedhængen ved gamle Sædvaner og Former, der har bidraget til at vedligeholde en Beklædningsmaade, som i ældre Tider ogsaa var brugelig i de lavere Egne.

Medens saaledes i de nærmeste Bygder omkring Christiania Kappen og Huen er den almindelige Hovedbedækning hos Börn, saa angives den ialfald indtil for kort Tid siden brugelige Hovedbedækning i Tönset i Österdalen saaledes: Nærmest Hovedet lægges den saakaldte ‚Hölök', et Linklæde, der omslutter Ansigtet og puttes nedover Brystet under Linningen. Hos de ganske Smaa kommes udenpaa dette ‚Snippen', et trekantet Bind, hvormed Panden strammes. Derpaa 2 Kapper, eller, naar Barnet bliver större, istedetfor disse en foret Hue. Udenpaa Kapperne et stort Törklæde, der ogsaa lægges under den ofte utilbörlig strammede Linning. Bruges Hue, kommes

ogsaa, naar Barnet skal ud, udenpaa denne et Törklæde, der knyttes bagtil i Nakken.

I Flesberg i Numedalen bruges hos Börn saavelsom hos voxne Piger udenpaa Huen et langt bredt Bind eller Pandetörklæde, og derudenpaa endnu et Törklæde. En meget erfaren og dygtig ældre Jordemoder i Flesberg gjorde mig opmærksom paa en i hendes Ungdom meget almindelig, men endnu ikke ganske aflagt Uskik, at dette Törklæde bindes stramt rundt Hovedet paa de ganske spæde Börn og knyttes fortil med en Knude, der ofte lægges lige over den store Fontenelle. Som Grund til denne Stramning angives det, at det löse Barnehoved trænger til at befæstes.

Fra en Egn af Romsdalen angives den indtil for kort Tid siden brugelige Beklædningsmaade paa Smaabörns Hoved saaledes: först Underkappe, derpaa Hölök, saa Snippen. Denne er trekantet med Spidsen bag og Linbaand i de 2 forreste Ender, der knyttes stramt forfra bagtil „for at befæste de löse Hovedben og holde Sömmer og Fonteneller sammen.“

I Surendalens nedre Distrikt (i Nordmör) var derimod allerede for 20 Aar siden Snippen rent aflagt, medens den tildels endnu findes oppe i det övre Distrikt Rindalen, hvor desuden temmelig smaa Börn tidlig anlægge de store med Bomuld eller Stry forede Huer, der gaa nedover Örene og knyttes stramt under Hagen. I Stangevik og Tingvold, ligeledes i Nordmör, er Snippen ogsaa aflagt, men en Jordemoder i Stangevik fortalte, at i hendes förste Tid brugtes endnu vævede Uldbaand i Snippens forreste Ender, der skulde snöre Hovedet fast.

I Valders fortalte Jordemoderen i östre Slidre, at, hvor de gamle Koner faa raade, bliver Barnehovedet „julet, for at Benene ikke skulle gaa for langt ud fra hinanden.“ Dette sker ved et $1^1/_2$ til 2″ bredt, tykt Bind, som udenpaa Kappe

og Linklæde bindes rundt Hovedet og knyttes over Forhovedet. Der udenpaa igjen en Hue.

Ogsaa i Lærdal, fortalte Jordemoderen der, ville de gjerne „surre Barnehovederne, for at faa klemt Sömmene sammen“ og betjene sig dertil af et Linklæde med Bændelbaand over Kappen under den tykke Hue. I Borgund Annex til Lærdal betjener man sig tildels endnu af en tætsluttende „Talghue“, som strax klæbes til Barnets Hoved, og som bliver liggende i 8 til 10 Dage, for dermed at lösne de förste Haar, de saakaldte Hedningehaar, der maa forsvinde sporlöst. Denne Skik har heller ikke været ukjendt i andre Egne. I Nærödalen og nordre Vos mente Jordemoderen, at det endnu hændte, at man strammede Hovedet, helst med et Silketörklæde.

I Siredalen i Christiansands Stift bruges nu næsten kun Kapper og Huer i den nedre Del; længst oppe i Dalen, i Lunde, skal det endnu være Skik at stramme Hovederne, ligesom man för ogsaa brugte det i den nedre Del af Dalen.

Mere endnu end Hovedbedækningens varme Beskaffenhed maa naturligvis den i disse Beretninger omtalte unaturlige Stramning eller kredsformige Indsnöring af det löse Barnehoved tiltrække Opmærksomheden. Hvad den nuværende Tid angaar, saa synes denne frygtelige Uskik at være i betydeligt Aftagende, og jeg maa udtrykkelig bemærke, at uagtet jeg overalt har haft min Opmærksomhed henvendt paa Börnenes Hoveder, har det endnu aldrig hændt mig, at jeg har truffet paa nogen saadan Indsnöring. Men den samstemmende Beretning fra saa forskjellige Dele af Landet om denne Uskiks tidligere hyppige Forekomst maa give Anledning til Betragtninger.

De skadelige Virkninger af samme kan ikke betvivles. Vel vise Erfaringerne fra flere vilde Folkeslag, at Hjernen uden paafaldende Skade for sin Virksomhed kan taale bety-

delig Sammentrykning, men vel at mærke, i visse Retninger, som tillade Udvidninger i andre. En fortsat kredsformig Stramning forhindrer derimod Hjernens frie Udvikling, og maa altsaa, naar den gaar over en vis Grænse, frembringe skadelige Virkninger. Bidrager nu desuden Bedækningernes Varme eller Uigjennemtrængelighed og mange andre tildels endnu ikke omtalte Indflydelser til at foröge Blodets Ansamling og forhindre dets Tilbagelöb fra Hjernen, saa er det let begribeligt, at der opstaar Hjernesygdomme, som, naar de ikke ende dödeligt, kunne efterlade Idioti.

Jeg har bemærket, at en större Del af Idioternes Hoveder havde den Form, som fremkommer ved for tidlig Forbening af Pilsömmen. Der bestaar et gjensidigt Forhold imellem Hjerneskallens Dannelse og Hjernens Vext. Ligesom hin for en væsentlig Del betinges af denne, saaledes ville naturligvis ogsaa selvstændige Forandringer i Hjerneskallen foraarsage betydelige Indgreb i Hjernens Dannelse og Sundhedstilstand.*)

Virchow antager, at disse Misdannelser hænge sammen med Betændelsestilstande i Hjernen: „Denne Ossifikation — Afsætning af Kalksalte i Vævets Intercellularmasse — sker sandsynligvis i tidligere Livsperioder under lignende Forhold, som man ser normalt at foregaa paa Overfladen af de voxende Isseben, nemlig under föroget Hyperæmi", og derfor antages ogsaa de saakaldte „synostotiske" Former at hentyde paa Betændelsestilstande i Hjernens Hinder.

Disse hyppige, ejendommelige Misdannelser af Hjerneskallen behöver altsaa ingenlunde at staa i noget Forhold til den omtalte Indsnöring, men paa den anden Side synes det ikke urimeligt, at denne i visse Tilfælde umiddelbart har bidraget

*) Virchow, ges. Abhandl. pag. 923.

til at paaskynde en for tidlig Forbening, saaledes som ogsaa Almuen i sin beklagelige Uvidenhed sees at have tilsigtet den. *Foville* omtaler denne Aarsag til Idioti og en anden fransk Læge skal have gjort opmærksom paa den samme Uskik i Forbindelse med hyppig Forekomst af Idioti i Bretagne.

Ogsaa det övrige Legemes Beklædning bidrager ikke sjelden til at holde Hovedet hedt, navnlig den endnu i mange Egne af Landet almindelige stramme Indrevning af det hele Legeme, Armene iberegnedc. De smale Bind (Lister), som benyttes dertil, bindes ofte saa haardt, at de efterlade dybe Indtryk paa Barnets Hud og forhindre enhver fri Bevægelse af Lemmerne.

Saa magtpaaliggende ansees det af Mange at holde Hovedet varmt, fortalte hin Jordemoder fra Flesberg, at man under Skiftning og Vaskning, der altid om mulig foretages ved det aabne Ildsted, udsætter Hovedet ligesaavel som den övrige Krop for den straalende Varme.

Det er en velbekjendt Sag, at den störste Del af Almuen vurderer en frisk ufordærvet Luft meget ringere end en höj Varmegrad, og navnlig i Sygdomstilfælde ikke tror at kunne faa det for varmt. Forkjölelse, „Kjöl", maa baade i By og paa Land bære en ufortjent Skyld for et stort Antal Sygdomstilfælde, og idet den ogsaa ofte faar Skyld for de hos Börnene optrædende Hjernetilfælde, er der Mange, som ikke tror at kunne pakke de Syge godt nok ind, paa samme Tid som Værelset holdes stærkt opvarmet.

67. Vugningen, saaledes som den udföres rundt omkring i Landet, fortjener paa dette Sted nogen Omtale. Vugning i sig selv kan vel neppe antages at virke sövndyssende uden ved at frembringe en let Hjernerystelse og derigjennem en Bedövelse. Naar Barnet bliver vant til den, kan den ligesom Sögang for ældre Sömænd eller som Husking blive til

en behagelig Fornemmelse, som savnes, naar den ophörer, saaledes at Sövnen ogsaa derved ophörer. Paa denne Maade bliver det ved slöv Eftergivenhed lidt efter lidt nödvendigt at fortsætte med Vugningen under Sövnen, og da Moderen ikke gjerne har Tid dertil, overlades den til lidt ældre Södskende, til gamle Lægdslemmer, endog til Fjanter. Dels fordi en let Vugning ikke længer forslaar til fuldstændig Bedövelse, dels af Utaalmodighed eller Uvorrenhed sker Vugningen da tit med den störst mulige Hastighed og Kraft, men saa hænder det ogsaa, at Barnet falder ud af Vuggen. Derfor foretrækkes i mange Egne Vugger, hvis Mejer staa paalangs istedetfor paatværs, hvor altsaa Barnets Bevægelse foregaar om Tværaxen istedetfor om Længdeaxen, og hvor derfor Bevægelserne kunne blive saameget större uden Fare for at Barnet falder ud. Denne Fare undgaaes derimod ikke ved de smaa Kasser eller Senge, som hænge frit i Touge fra Taget og som jeg især i Österdalen har seet misbrugte. Fra de saakaldte Slinder, Bjelker eller Stokke, der gaa efter Længden af Huset fra den ene Ende til den anden under det hvælvede Tag, og som i de höje österdalske Stuer ofte ligge 5 til 6 Alen fra Gulvet, hænge Touge ned, i hvilke den lille Barneseng svæver frit. En let Berörelse kan sætte den i stærk, svingende Bevægelse, og naar nu, som almindelig, Vugningen foretages af Södskende, kan man let tænke sig, hvilke Svingninger de Smaa tidlig komme til at underkastes. Selv om Mödrene kunde Prestefamiljerne baade i Rendalen og Tönsæt fortælle mig, at de ofte i Utaalmodighed over Börnenes Skrig sætte Vuggen i den mest rystende og uregelmessige Bevægelse. Skal man gaa ifra dem en Stund, og imidlertid vil have Ro, sættes Vuggerne undertiden i den störst mulige Svingning for at Bevægelsen kan vedvare længe. Börnene lære temmelig tidlig at ynde denne stærke Bevægelse, men jeg betvivler, at

den kan ansees for uskadelig for alle Barnehjerner, ikke at tale om Fölgerne, naar Barnet falder ud. Om 2 saadanne Tilfælde fik jeg Besked; i det ene slap Barnet med at brække Armen, i det andet döde det. I Numedalen og andre Egne har jeg ogsaa, skjönt sjeldnere, seet disse Vugger, men Slinderne ligge der lavere, saa Svingningerne blive mindre. Med ganske korte Baand kan denne Vugning være at foretrække for Mejevuggerne, ved hvilke Stödningen af Mejerne mod ujevne Gulvbræder kan föröge den skadelige Virkning. Paa Vos saa jeg den hensigtsmessigste Indretning: de smaa Barnesenge hænge ned i et Toug fra en elastisk Stok under Taget, hvis smaa lodrette Bevægelser ved Trækning i Touget bragte Barnesengen til at bevæge sig let op og ned, omtrent saaledes, som naar man bysser et Barn i Armene. — Hvis Benyttelsen af Vugger i sig selv kan siges at være unaturlig og undertiden skadelig, bliver den det endnu mere, naar, som ofte er Tilfælde, netop Skrig og Klager, der ere fremkaldte ved et forövrigt uhensigtsmessigt Forhold, istedetfor at erkjendes og paahjelpes, paa denne höjst unaturlige Maade tilbagetrænges.

68. Stöd og Fald paa Hovedet. Jeg har ikkun truffet paa 3 Tilfælde, hvori dette udtrykkelig er bleven angivet som Aarsag til Barnets ödelagte Aandsliv, men det er vel ikke usandsynligt, at det kan have været Tilfælde oftere. Forholdene tvinge saa ofte Moderen til at overlade de smaa Börn til lidt ældre Södskende eller til gamle svage Bedsteforældre. I det ene Tilfælde havde en gammel Oldemoder sluppet Barnet ned.

69. Blandt de Aarsager, der mere middelbart virke paa Hjernen, fortjener en fejlagtig Diæt og de deraf følgende Fordöjelsesonder at nævnes først. I mange Egne overfyldes de Nyfödte strax med den fedeste Flödegröd, paa samme Tid

som de ikke sjelden först den 3dje Dag lægges til Moderbrystet. (Denne sidste Omstændighed turde dog der, hvor Moderen har nydt en större Mængde Brændevin, være ganske heldig.) Börnenes Fordöjelse kommer derved strax fra Begyndelsen til at lide. En ganske overordentlig Svaghed hos Forældrene ligeoverfor Börnenes ufornuftigste Önsker bliver man meget ofte Vidne til hos den norske Bonde. Naar nu, dels af denne Grund, dels af Fattigdom og Uvidenhed, Barnets Diæt vedbliver at være uhensigtsmessig og hensynslös, skjönner man, hvormegen Anledning ogsaa denne Kilde i Forening med et forövrigt uhensigtsmessigt Forhold kan give til Hjernelidelser. Ogsaa de hyppige Ormesygdomme, som forekomme i mange Egne, bör her erindres i Forbindelse med en uhensigtsmessig Behandling af de Krampetilfælde, som de give Anledning til.

70. Kulde og Fugtighed blev, som det syntes med nogen Föje, hos 6 angivet som Aarsag til de Sygdomme, hvorefter Idiotien havde udviklet sig. Hos 4 var Sygdommen udbrudt paa Sæter eller Sæterrejser, hos 1 efter Barnedaab og 1 var bleven liggende forglemt ude paa Marken.

Det er för omtalt, hvorledes Skikken i visse Egne medförer, at Konerne med sine smaa Börn ofte forblive i Sætrene til ud i September Maaned. En af disse förnævnte 4 blev taget med 3 Uger gammel og kom forfrossen til Sæteren; en anden kom til Verden paa Sæteren, blev syg paa den lange og besværlige Hjemrejse i slet Vejr og maatte döbes undervejs. Den, hos hvem Kirkerejsen var angivet som Aarsag til Sygdommen, blev döbt da hun var 1 Maaned gammel; det var i Marts Maaned, hun var temmelig slet klædt, og da hun kom hjem fra Kirken, fandt man Klæderne, som havde været fugtige af Urin, frosne omkring hende. Sygdommen begyndte med en langvarig Diarrhoe; hun blev tilbage i Væxten og

naaede aldrig fuld Udvikling, hverken paa Legeme eller Sjæl. Arveligt Anlæg var dog tilstede og derfor bliver det vel tvivlsomt, om hin Omstændighed fortjener al den Vægt, som der blev lagt paa den. Vist er det, at en stor Uforsigtighed ofte finder Sted paa Grund af Folkets Længsel efter at faa Börnene hastig döbte. Især i fjernere Annexkirker, hvor Presten sjeldnere indfinder sig, hænder det, at faa Timer gamle Börn blive baarne til Kirke, endog i skingrende Kulde. Det hænder heller ikke sjelden, at Börnene forblive i den kolde Kirke under en hel lang Gudstjeneste — dog benyttes undertiden de opvarmede Sakristier. Hvad Börnene kunne være udsatte for paa saadanne Kirkerejser, havde jeg Anledning til at erfare i Siredalen, hvor jeg sent om Hösten saa 2 Börn blive döbte. Dagen efter blev Svöbet af det Ene fundet efterglemt i en Baad, som Følget ved Midnatstide havde benyttet til at sætte over et Vand, der laa omtrent en Mil fra Kirken. Efter den beklagelige Skik, som endnu er almindelig i de övre christiansandske Fjeldbygder, var man forblevet ved Kirken hele Eftermiddagen under Brændevinsdrik og Kommers, og först henimod Midnat, efterat idetmindste Mændene vare blevne berusede, havde Hjemrejsen gaaet for sig. I det Hele över vel Vanskjötning og Mishandling af Börnene ikke saa sjelden sine Virkninger.

Kighoste, Skarlagensfeber, Meslinger og Börnekopper angaves i nogle enkelte Tilfælde som Tilstandens Oprindelse.

---

71. Overser man hvad der nu er meddelt om Aarsagerne til Idioti i vort Land, saa bemærkes det snart, at det ikke væsentlig er Landets naturlige Beskaffenhed, som har tiltrukket sig min Opmærksomhed, saaledes som Tilfældet har været med dem, der have undersögt Kretinismens Aarsager.

Og dog er det ingenlunde min Mening, at Naturforholdene skulde være uden Betydning og Indflydelse paa et saa vigtigt Fænomen, som Idioternes hyppige Forekomst hos os. Jeg har kun ikke været istand til at gjenfinde nogen umiddelbar Indvirkning paa Fosterets Organisme, enten af et Miasma, af Drikkevandets og Jordbundens Beskaffenhed, eller af andre ubekjendte til Naturforholdene bundne Indflydelser; ikkun for en enkelt Egn har jeg antydet Muligheden deraf. Med denne ene Undtagelse har jeg selv i Prestegjeld og Sogne, hvor Idioternes Antal nærmer sig til 1 af 100, som f. Ex. Nore i Numedalen, troet at kunne forklare mig den store Hyppighed uden at behöve at ty til Antagelsen af saadanne ubekjendte Virksomheder. Fordelingen har i Regelen været jevn, saaledes at ingen særegne Stedsforhold kunde siges at ledsages af en större Ansamling af Tilfældene eller at danne, hvad man har kaldt Arner. Hvor der imellem en liden og afsides boende Befolkning fandtes et större Antal, f. Ex. i den östligste Del af Rendalen, troede jeg ligeledes at finde en meget nærmere Forklaring i Folkets Sæder.

Iövrigt maa naturligvis Naturforholdenes — Beliggenhedens og Klimatets — Indflydelse erkjendes i fuld Udstrækning. Jeg har omtalt de Farer og skadelige Indflydelser, hvorfor Kvinderne under Svangerskabet ere udsatte under den besværlige Gjerning, som Landets Forhold og naturlige Beskaffenhed anviser dem; de Farer, hvorfor de spæde Börn udsættes paa Grund af de samme Omstændigheder. Men endnu mere fortjener sikkert den middelbare Virkning at komme i Betragtning, som Stedsforholdene udöve ved at virke paa Folkets Karakter og Sædvaner. Hvor Folket bor spredt og ved besværlige Veje adskilles fra de mere befolkede Egne, vil Oplysningens Virkninger vanskeligere kunne trænge ind og gamle Vildfarelser og skadelige Sædvaner saavelsom de dertil

bundne, engang indtrængte Onder vanskeligere udryddes; Slægterne forblive mere isolerede, indbyrdes Ægteskaber, tildels i allerede angrebne Familjer, blive hyppigere; Lægers og Jordemödres Indflydelse bliver mindre. Det er for disse Forhold ganske betegnende, at Idioter forekomme saameget sjeldnere i Byerne end paa Landet.

Idet jeg saaledes i det Hele har fundet Idioternes Forekomst hos os nærmere begrundet i de menneskelige Livsforhold end i Naturforhold, har jeg maattet opkaste det Spörgsmaal, om ikke ogsaa i andre Lande den umiddelbare Indflydelse af de sidstnævnte er bleven overvurderet. Den för omtalte sardinske Kommission beretter om flere Egne, i hvilke Kretinismen har trukket sig tilbage til de fjerneste Distrikter, efterat de store Veje til Frankrig ere blevne aabnede. Vistnok kan dette tildels være bevirket paa den Maade, at en udyrket og sumpet Jordbund paa disse Steder er blevet forbedret, men paa den anden Side indeholder den samme Beretning ogsaa Exempler paa Betydningen af de „sociale" Forhold. 2 ved Foden af *Monte Rosa* beliggende Dale, *Challant* og *Gressoney* befinde sig fuldkommen under de samme naturlige Forhold. Den sidste beboes af en meget dygtig og flittig Befolkning, der ganske er befriet for Krop og Kretinisme, medens disse Sygdomme hyppig forekomme i den Förste, hvis Beboere skildres som træge, indolente, uden al Oplysning og Hygiæne.

Ved et Besög i *Guggenbühls* Idiotanstalt paa *Abendberg* fandt jeg af ham betegnede som Kretinere et stort Antal Börn, der ikke i noget Særdeles adskilte sig fra vore Idioter. At saa maatte være, fremgaar ogsaa af den för nævnte omfattende Forklaring, som han har givet af Begrebet Kretinisme. Jeg antager derfor, at i Lande og Egne, hvor Kretinisme hersker endemisk, bliver Begrebet ogsaa overfört paa de fleste andre

Idioter. Men derved kommer de Naturforhold, der engang ere antagne at foraarsage Ondet, let til at faa Skyld for mange Tilfælde, som rigtigere maa tilskrives andre Omstændigheder. Jeg erindrer saaledes at have læst en Beretning fra Canton Wallis, det Canton, hvor Kretinismens Hyppighed har været angivet allerstørst, om jeg ikke husker fejl, indtil 1 paa 25 Beboere, om Vindrik i en overordentlig Grad, saaledes at mange Familjer, uden væsentlig Forskjel med Hensyn til Kjön, hver Aften efter endt Arbejde sætte sig ned med deres Vinkrus og fortsætte Drikningen, indtil de Alle gaa tilsengs mere eller mindre bedövede og berusede. Hvis dette virkelig forholder sig saa, vilde det blive af Interesse at faa nöjere paavist, hvormegen Vægt der kan lægges paa denne enkelte Indflydelse i Forhold til de almindelig antagne.

---

72. Efter hvad der nu er meddelt om Aarsagsforholdene skulde man under Forudsætning af det Meddeltes Gyldighed og en samtidig ensartet Nöjagtighed i Tællingerne fra de forskjellige Egne, ved et tilstrækkelig nöjagtigt og udbredt Bekjendtskab til disse forskjellige Egne kunne være istand til at gjöre Rede for de mere og mindre mörke Partier i de ledsagende Oversigtskorter.

Men navnlig hvad den sidste Betingelse, det nöjagtige Bekjendtskab til Landets forskjellige Egne angaar, maa jeg erkjende, at det selv der, hvor jeg under tilsammen 7 Maaneders Rejse har haft Anledning til at færdes, er ufuldkomment nok, endsige i de mange flere, hvor jeg slet ikke har været.

Dersom derimod de Antydninger, som jeg har givet, kunde bidrage til at henvende og skjærpe de i Landets forskjellige

Egne virkende Lægers Opmærksomhed paa de hidhörende Forhold og Indflydelser, vil derved for en senere Tid en sikrere Besvarelse være forberedet. De Meddelelser, som i saa Henseende maatte indkomme, enten gjennem de aarlige Medicinalberetninger eller til mig, skulle forhaabentlig ikke blive ubenyttede.

For Nærværende skal jeg kun berøre de mest fremtrædende Punkter i disse Sygdommes Fordeling og Forekomst omkring i Landet.

Det förste Kort kan betegnes som en Sammensmeltning af de 2 följende, og vil derfor ikke behöve nogen særskilt Forklaring. Jeg skal blot erindre om de Overensstemmelser, som jeg har paavist mellem dette og de Sundtske Ædruelighedslister, og derhos gjöre opmærksom paa det öjensynlige Modsætningsforhold, hvori dette saavelsom begge de följende viser, at Sindssygdommenes Forekomst staar til Spedalskhedens.

Kort No. 2 viser for det förste Stiftsprovstierne Christiania, Trondhjem og Christiansand i den förste, mörkeste Klasse. Dette beror vel væsentlig paa, at der inden disses Omkreds ligger et eller flere Sindssygeasyler, hvis Lemmer ere blevne medtællede blandt Byernes Beboere. Det synes forunderligt, at Bergen desuagtet först kommer i 4de Klasse.

Blandt Landdistrikterne sees de mörkeste Partier med skarp Bestemthed at falde paa Landets sydligste og nordligste Del. Saagodtsom hele Christiansands Stift med Undtagelse af de nærmeste Egne omkring Stavangerfjorden gaar ind under de 2 værste Klasser. Angaaende de Aarsager, som antages at have bidraget dertil, kan jeg henvise til hvad derom er ytret Side 145, hvorhos tillige maa erindres, at der maaske mere end andensteds en slet beregnet Sparsomhed har forhindret betimelige Helbredelsesforsög og derved bevirket en

Ophobning af uhelbredelige Tilfælde. Nordligst i Landet udmærker det egentlige Finmarken sig særdeles ufordelagtig, saaledes at Östfinmarken staar i förste, Vestfinmarken i 2den Klasse. Den samlede Befolkning i Finmarken udgjör 16,389 og deraf ere kun omtrent 6000 Normænd, over 7000 Finner eller Lapper, henved 2000 Kvæner og Resten Blandede. Hvilken Del af Befolkningen de Sindssyge især tilhöre, er desværre ikke opgivet (kun om 9 Sindssyge i Vadsö har jeg erfaret, at 4 ere Normænd, 2 Kvæner, 3 Lapper), men da Sindssygdomme ere saa meget sjeldnere i den övrige Del af Finmarkens Amt og i Norland, ligger det nær at antage, at det paafaldende slette Forhold i disse Egne væsentlig skriver sig fra Lapper og Kvæner. Lappernes Ejendommeligheder ere allerede i det Foregaaende tildels omtalte i Forbindelse med de religiöse Indflydelser. Sundts Ædruelighedslister vise et saa overmaade slet Forhold for Vest- og Östfinmarken, „at der ikke er nogen af Rigets Provstidistrikter, som vel kan sammenlignes dermed.“ Sundt beklager derfor ogsaa, at hans Lister kun for den mindste Del ere forfattede særskilt for de forskjellige Nationaliteter. Men, heder det, paa ethvert Punkt, hvor Opgaverne have gjort Sammenligningen mulig, har der vist sig en langt slettere Tilstand blandt Lappebefolkningen, ligesom de almindelige Forklaringer alle udsige, „hvad der ogsaa för var bekjendt,“ at Drikfældigheden er meget större end blandt de Norske. Kvænerne synes mere drikfældige end de Norske, men mindre end Lapperne. I disse Forhold i Forening formener jeg derfor at man maa söge Forklaringen af hint ugunstige Forhold længst mod Nord.

For de övrige uregelmessige og afvexlende Forhold i Tromsö og den störste Del af Trondhjems Stifter ser jeg mig paa Grund af mit fuldkomne Ubekjendtskab til disse Egne ganske ude af Stand til at forsöge nogen Forklaring.

Hele Vestkysten fra ovenfor Trondhjemsfjorden lige ned til söndenfor Stavangerfjorden udmærker sig paa faa Undtagelser nær særdeles fordelagtig. I disse Egne ere vistnok ogsaa Livsvilkaarene smaa og Fattigdom og Nöd almindelig; de religiöse Bevægelser synes derimod endnu ikke at have trængt ind hos denne Befolkning, hvis större Indifferentisme derfor hidtil har bevaret dem fra de Kampe, som i Forbindelse med de ydre Omstændigheder kunne blive saa frugtbare paa Sindssygdomme. Maaske bidrager ogsaa Livet ved Kysten mere til at oplive og adsprede Sindet. At en af Sindssygdommenes vigtigste Kilder, Brændevinsdrik, synes at have en mindre Indflydelse i disse Egne, er allerede för anfört efter Sundts Undersögelser.

Christiania Stift viser meget paafaldende Afvigelser i sine forskjellige Egne, Afvigelser, som det dog selv med et större Stedbekjendtskab end mit, forekommer mig farligt at söge at forklare. Jeg skal derfor blot gjöre en Bemærkning, som Betragtningen af de 3 störste ligelöbende Hoveddalförer i dette Stift, Österdalen, Gulbrandsdalen og Valders, har fremkaldt, den nemlig, at den samme Orden, som de her indtage, saaledes at Österdalen staar værst, Valders bedst og Gulbrandsdalen imellem, den samme Orden indtage de ogsaa baade med Hensyn til de uægte Födsler og Drikfældighed i de af Sundt meddelte Lister. Det samme indbyrdes Forhold finder Sted mellem övre og nedre Romerike. Forholdet med de uægte Födsler bliver dog uvæsentligt, naar man erindrer, at Christiansands Stift i denne Henseende staar bedst.

Kort No. 3 viser Forholdet i flere Henseender saaledes, som man kunde vente det af hvad der i det Foregaaende er sagt om Idiotiens Aarsager, som fortrinsvis virksomme i de mere afsidesliggende Egne. Det er værre i Öster-

dalen end i Solör og Odalen, værre i Gulbrandsdalen end paa Toten, værre i Valders end i Land, Hadeland og Ringerike, værre i Numedal og Sandsvær end i Laurvik, tildels værre i Telemarken end i Bamle og Nedenæs. Allerbedst er det i Egnene nærmest omkring Christianiafjorden. For Bergens Stift synes det derimod höjst tvivlsomt, om man tör antage et mere udviklet Kulturtrin i de ydre Bygder i Forhold til de indre. For indre Sogns Vedkommende kan det slette Forhold dog ikke forundre, da det baade hvad Beboernes Ædrueligheds og övrige Sædelighedstilstand angaar synes at staa paa et næsten paafaldende lavt Standpunkt. For Hardangers Vedkommende turde i flere af de indre Bygdelag Forholdet med Hensyn til Isolering af Slægterne og fast Vedhængen ved gamle Sædvaner og Uskikke stille sig ufordelagtigt i Sammenligning med de ydre Bygder. Her faar desuden, som tidligere vist, en enkelt Slægt i Kinservik Indflydelse paa det hele Provstis Forhold. Mindre forklarligt bliver det bedre Forhold i Christiansands Stifts Fjeldbygder, sammenlignet med Christianias, da Oplysningen i hine skulde antages mindre og Drikfældigheden angives værre. Med Hensyn til Ædrueligheden bliver det ogsaa meget paafaldende, at Östfinmarken viser sig saa fri for Idioter; heller ikke med Hensyn til andre væsentlige Indflydelser skulde man vente at finde Forholdet godt mellem Lapperne. Det ligger i saa Henseende nær at antage, enten at de svagelige Börn oftere omkomme (ligesom de uægte), eller at Tællingen er ufuldstændig.

Den Lov, som en dansk Sindssygelæge, Hübertz, har troet at finde gjeldende over hele Europa, „at Egne og Steder, der ligge paa Flader, som have vestlig og nordlig Heldning, som altsaa dels ligge mere paa Skyggesiden, dels ere mere udsatte for de skarpe Vinde og de andre Mangler, som ere en Følge

af denne Beliggenhed, have forholdsvis mange Idioter og Afsindige, Egne og Steder derimod med modsat geografisk Expostion faa Sindssyge", kan ialfald ikke i det Större gjenfindes i Norge.

73. Man hörer ofte den Paastand, at Sindssygdommene have tiltaget samtidig med Civilisationen, og at, medens det störste Antal findes i de Lande, hvor denne er videst fremskreden, ere de næsten ukjendte hos de vilde Folkeslag. Saavidt jeg ved, er denne Paastand dog kun gjort for de erhvervede Sindssygdommes Vedkommende; forsaavidt Idioter skulde træffes sjeldnere hos vilde Folkeslag, hvilket nok er meget tvivlsomt, beror det rimeligvis paa, at de vanföre Börn dels myrdes, dels forkommes. Med Hensyn til de erhvervede Sindssygdomme maa Paastanden derimod vistnok indrömmes en vis Gyldighed, endskjönt den er temmelig ubevislig, da der i Almindelighed ikke kan være Tale om Tællinger eller nöjagtige Undersögelser mellem uciviliserede Folkeslag.

Ser man hen til flere af de vigtigste Aarsager, saasom Slægternes Isolering, Brændevinsdrik, Usædelighed, falsk Religiösitet, kunne disse naturligvis ikke antages at tiltage med en fremadskridende Oplysning. Men paa den anden Side kan det ikke negtes, at de stærkere aandelige Bevægelser, som mere udviklede Forhold medföre, de tiltagende Fornödenheder og Fordringer med tilsvarende Savn og Skuffelser, den mindre naturlige Levemaade og de mange Udskejelser, som ledsage et forfinet Liv, nok maa bidrage til at föröge de Sindssyges Antal. For vort Lands Vedkommende tör dog disse sidstnævnte Indflydelser antages at have en ringere Betydning i Forhold til hine, — og maa man derfor end give Slip paa det smigrende Vidnesbyrd for vidt fremskreden Civilisation, som ifölge hin almindelig antagne Sætning kunde ligge i det slette Resultat, som

vor Sindssygestatistik viser i Forhold til andre Landes, saa har man i Erstatning derfor den meget glædelige Udsigt til, at de levende Bestræbelser for Oplysning og Fremskridt, som nu ere virksomme gjennem Landet, ogsaa med Hensyn til Sindssygdommenes Hyppighed vil forberede en bedre Fremtid.

TREDJE AFSNIT.

De Sindssyges Tilstand og Behandling.

1. Ligesom det enkelte Individ, der föler sig angrebet af et Onde, först söger at lære dets Beskaffenhed, dets Udstrækning og dets Aarsager at kjende, for derpaa at fjerne Aarsagerne og anvende de hensigtsmessigste Hjelpemidler, saaledes vil ogsaa et vel ordnet og bestyret Samfund forholde sig ligeoverfor et Samfundsonde.

I det Foregaaende er der forsögt en saadan Eftervisning af Sindssygdommenes Udbredning og Aarsager; det staar endnu tilbage at omtale de Sindssyges Tilstand, at undersöge, hvorvidt de Forholdsregler, som hidindtil ere trufne, ere hensigtsmessige og tilstrækkelige, samt at antyde, hvad der fremdeles kan og bör gjöres. Under Betragtningen af disse hidtil trufne Forholdsregler, altsaa af vort Sindssygevæsens nuværende Indretning, vil Skildringen af de Sindssyges Tilstand ogsaa nærmest finde sin Plads, og jeg gaar derfor strax over til denne Betragtning.

Næst efter at fjerne Aarsagerne, og derved virke forebyggende mod nye Tilfælde, maa Forholdsreglerne gaa ud paa:

1. at söge de helbredelige Syge helbredede;
2. at söge de uhelbredelige Syge paa bedste og billigste Maade forplejede, og

3. at beskytte Samfundet mod Ytringer af de Syges skadelige Tilböjeligheder og Egenskaber.

2. Forebyggelsesmidlerne ville, efter hvad der hidtil er meddelt, let indsees at maatte komme til at omfatte alle de Bestræbelser, hvormed Oplysning, Sædelighed og Sundhedspleje söges fremmet under vore, trods senere Aars umiskjendelige Fremskridt endnu saa ufuldkomne Forhold. Kun med Hensyn til Sundhedsplejen skal jeg gjöre et Par Bemærkninger.

Baade om de senere erhvervede og om de medfödte Sindssygdomme kan det siges, at de almindeligvis optræde som Resultater af forud virkende skadelige Indflydelser og Sundhedsforhold, som det ofte staar i en kyndig Læges Magt at modvirke. Men ogsaa den Ting, at søge og fölge en Læges Raad, er en Frugt af Oplysning. Hvor han findes i Nærheden, vil dog efter nogen Tid Erfaringen ogsaa lære de Uoplyste at benytte ham. Men naar en uoplyst Befolkning har mangfoldige Miles Vej til Lægen, er det en Selvfölge, at han ikke bliver benyttet. Idet Sundhedsforholdene under saadanne Omstændigheder jevnlig forværres, bliver Fölgen omsider, at Hjelpen er fjernest, hvor Nöden er størst, og det er en saadan Hjelp, som jeg derfor ved Henvendelse til Departementet for det Indre har sögt at paakalde for et Par af de Egne, som jeg har berejst, navnlig for den övre Del af Numedalen. Ikke mindre vigtig med Hensyn til Idiotiens Aarsager er en fuldstændig Forsyning med kyndige Jordemödre. Netop hos en uoplyst og som Fölge deraf fordomsfuld og mistroisk Almue vil en Jordemoder ved sit nærmere Forhold til Folket ofte med större Held end Lægen kunne virke mod skadelige Skikke og Sædvaner under Barselseng og Barnepleje. Men uagtet de Bidrag, som fordres af de mindre Kommuner til Jordemödres Aflönning forholdsvis ere meget smaa, gives der

endnu, ifölge de aarlige Medicinalberetninger, hele Lægedistrikter, i hvilke der ikke findes en eneste Jordemoder. Her staar altsaa endnu meget tilbage at önske, men da det i Loven er gjort til en frivillig Sag for Kommunerne, er det af disses egen Oplysning og Erkjendelse at Fremgangen maa ventes.

3. De Sindssyges Behandling og Forplejning i Norge er bestemt ved Loven af 17de August 1848.

Det förste Kapitel af denne (§ 1—8) omhandler Opretelsen og Bestyrelsen af Sindssygeasyler, idet den gjör Opretelsen afhængig af en kongelig Autorisation, og sætter Bestyreren, der altid maa være en Læge, under Kontrol af en kongelig udnævnt Kommission; han staar desuden ved Indsendelsen af Uddrag af de förte Protokoller under umiddelbar Kontrol af Rigets överste Medicinalstyrelse. Autorisationen gjöres afhængig af, at de nu sædvanlig antagne Betingelser for en hensigtsmessig Asylbehandling ere tilstede — nemlig: „Asylets fuldkomne Adskillelse fra alle andre Indretninger; en fri og sund Beliggenhed; Anledning til de Syges Sysselsættelse og Bevægelse i fri Luft; absolut Adskillelse af de forskjellige Kjön, samt en passende Klassifikation af de Syge af hvert Kjön.“ Men ved at tilföje, at Autorisationen af de allerede existerende Sindssygeasyler eller Lokaler ikke maa gjöres afhængig af, at nye Bygninger opföres eller de nuværende udvides, har Loven selv aldeles tilsidesat hine Betingelser. Ti med Undtagelse af Gaustad Asyl kunne de i sin Helhed neppe fyldestgjöres i nogen af de övrige, desuagtet paa Grund af hin Slutningsbemærkning autoriserede Asyler.

Det andet og tredje Kapitel (§ 9—14) omhandler Syges Optagelse i og Udtrædelse af Asyler. Optagelsen gjöres afhængig af, at Asylets Læge finder den Syges Tilstand saadan, „at Optagelsen er hensigtsmessig for ham selv eller nödvendig for

den offentlige Ordens og Sikkerheds Overholdelse"; Appel til Kontrolkommissionen forbeholdes. Under disse Betingelser „kan enhver Sindssyg af Politiövrigheden indsættes i et Sindssygeasyl, naar han forstyrrer den offentlige Sikkerhed, eller der enten ikke findes Nogen, der har at iagttage hans Tarv, eller de, hvem dette nærmest paaligger, ikke paa en passende Maade sörger for hans Forplejning." Om Udtrædelse heder det i § 13: „Enhver Sindssyg, selv om han ikke er helbredet, skal til enhver Tid kunne udskrives saavel af offentlige som private Asyler, naar saadant af dem, der have at iagttage hans Tarv, eller have foranlediget Optagelsen, maatte forlanges, med mindre han er optagen efter Övrighedens Forlangende, eller hans Udtrædelse af Asylets Læge antages at ville medföre Fare enten for ham selv eller for den offentlige Sikkerhed, i hvilket Tilfælde Vedkommende kunne æske Kontrolkommissionens Afgjörelse."

Det 4de Kapitel (§ 15—18) handler om Sindssyge, der forblive hos deres Familje eller udsættes i privat Forplejning. De vigtigste Bestemmelser derom ere följgende: „Ingen maa som Sindssyg holdes indelukket eller bevogtet i sit Hjem eller hos Slægtninger eller Andre, uden at Anmeldelse derom snarest muligt sker enten gjennem Sognepresten, eller direkte til en examineret Læge, som har at undersöge, om de trufne Foranstaltninger kunne ansees beföjede og hensigtsmessige. Ligeledes forholdes ogsaa med de Sindssyge, som paa offentlig Bekostning maa forsörges og holdes indespærrede eller under Bevogtning. Ubændige eller rasende Sindssyge skulle helst indsættes i Sindssygeasyler. Tillade Omstændighederne ikke dette, bör der dog sörges for, at de saavidt muligt erholde Lægetilsyn. Det skal derhos være enhver offentlig eller privat praktiserende Læges Pligt, at gjöre Anmeldelse til Övrigheden, saasnart Misligheder med Hensyn til Behandlingen af Sindssyge,

der ere udsatte i privat Forplejning, maatte komme til deres Kundskab."

Det 5te Kapitel ordner Omkostningernes Udreden saaledes, at de for fattige Sindssyge, hvis „Tilstand efter en Læges Erklæring kræver en fra sædvanlige Fattiges Forsörgelse særegen Behandling, skulle udredes af vedkommende Kjöbstads-, Ladesteds- eller Amtskommune; dog kan Amtsformandskabet bestemme, at indtil en Femtedel af de nævnte Omkostninger skulle bæres af det Fattigdistrikt, hvortil Angjeldende hörer."

4. Loven sætter altsaa de Sindssyge, som man holder indespærrede eller under Bevogtning, under Lægens Opsyn, uanseet om den Syges Slægtninger önsker dette eller ikke; og under Forudsætning af Asyllægens Bifald kan Politiövrigheden, selv uden at Indespærring har fundet Sted, skride ind overalt, hvor den Sindssyges Tarv eller det Offentliges Sikkerhed lider ved den Maade, hvorpaa Familje og Omgivelser besörge hans Forplejning.

Den store Myndighed, som herved er givet Politiövrigheden, vil den dog vel sjelden komme til at udöve uden for de Tilfælde, hvor aabenbare og iöjnefaldende Forsömmelser og Misbrug finder Sted. I et særdeles stort Antal Tilfælde, hvor der virkelig finder Undladelse af de hensigtsmessige og Benyttelse af uhensigtsmessige Midler Sted, hvor altsaa rette Vedkommende, som Loven udtrykker sig, ikke paa en passende Maade sörger for den Syges Forplejning, vil ingen saadan Indskriden finde Sted, og naar man betænker, at paa hin Maade en Mand kan komme til at maatte finde sig i, at hans Hustru, eller en Fader, at hans Barn, imod hans Vilje bliver taget fra ham og indsat i et Asyl, vil man finde det ganske i sin Orden, at der bruges stor Forsigtighed med en saadan Lovs Udövelse, medens paa den anden Side en Mængde Tilfælde, hvor den Sindssyges Fremtidslykke forspildes paa Grund af Snæ-

verhjertethed eller Fordom, Gjerrighed eller Uvidenhed hos vedkommende Slægtninger og Omgivelser, der modsætte sig Anvendelsen af de passende Midler og kanske anvende de skadeligste, godtgjör Vigtigheden af, at en Lovtvang kan gjöres gjeldende, hvor den gode Vilje slet ikke er tilstede.

Men just fordi en fordomsfri og oplyst Erkjendelse af hvad der er den Sindssyge tjenligst er saameget at foretrække for en voldsom, i visse Tilfælde endog oprörende Indgriben i Familjernes Baand og Rettigheder, bliver det af den störste Vigtighed at tilvejebringe en saadan udbredt og almindelig Erkjendelse af Fordelene ved en betimelig og hensigtsmessig Asylbehandling. Jeg skal ogsaa ved Udviklingen af disse Fordele saameget som muligt holde mig til Erfaringer, hentede fra vore egne Forhold, men maa dog derhos forudskikke endel almindelige Bemærkninger.

5. At en Sindssygs Helbredelse saameget vanskeligere opnaaes i Hjemmet end i et velordnet Sindssygeasyl beror dels paa de skadelige Indflydelser, der underholde og forværre Tilstanden i Hjemmet, dels paa Fordelene ved den Hjelp, som Sindssygeasylerne formaa at yde.

Den skadelige Indflydelse af det fortsatte Ophold i Hjemmet beror ingenlunde blot paa, at dette Hjem i sig selv kan være mindre godt. Det bedste Hjem, der for den Sunde indeholder de fleste og bedste Betingelser for en lykkelig Tilværelse, bliver i Almindelighed skadeligt og hindrende for den Sindssyges Helbredelse. Idet den Sindssyge undergaar en Forandring, som han ikke selv er istand til at erkjende for hvad den er, synes det ham somoftest, som om denne Forandring er foregaaet udenfor ham; og idet han finder de tilvante Omgivelser, de nærmeste Slægtninger, forandrede, bliver dette en fornyet Kilde til Misnöje og Bekymring. Den Mistro, som udgjör et af de hyppigste Symptomer i begyndende Sindssygdom-

me, söger nu netop sine Gjenstande i de nærmeste Omgivelser og stilles ikke ved et noksaa forstandigt Forhold fra disses Side, saalænge Sygdommen fremdeles er virksom. Kun til en vis Tid kan et saadant Forhold fortsættes uden betydeligere Sammenstöd, ti idet den Syge med Bibeholdelsen af sin tidligere Stilling i Familjen ogsaa vil gjöre de den ledsagende Rettigheder og Fordringer gjeldende, paa samme Tid som han handler efter falske og urigtige Forudsætninger, og ikke længer kan beherske de heftige Sindsstemninger, som ledsage disse Forudsætninger, vil det tidligere eller senere blive nödvendigt at lægge Baand paa hans Handlinger og indskrænke hans Frihed. Medens Erfaringen viser, at Baand og Tvang i gode Asyler som oftest kunne undværes, findes i Hjemmet, hvor Saameget just tjener til at fremkalde de Symptomer, som gjöre Tvangen nödvendig, hverken den Kyndighed og Övelse, undertiden heller ikke den Kjærlighed og Overbærelse, som kan udrette dette. Dertil kommer, at Faren ved at den Syge beholder sin Frihed baade for ham selv og for hans Omgivelser er saameget större i Hjemmet end i Asylerne. Men Intet bidrager som bekjendt mere til at vedligeholde baade Sygdommen selv og dens værste Symptomer end utilbörlig længe fortsatte Tvangsmidler. Og just i de samme Omgivelser, hvori han tidligere har været fri og sund, blive de dobbelt følelige; de bidrage derfor end yderligere til at foröge hans sygelige Sindsstemning, hans Raseri eller hans Fortvivlelse.

Men naar saaledes endog under gode og lykkelige Familjeforhold som oftest et fortsat Ophold i Hjemmet bliver skadeligt, og istedetfor at dæmpe Sygdommen, meget mere bidrager til at vedligeholde den, hvormeget mere maa da ikke dette være Tilfælde, hvor Hjemmets Forhold ere ugunstige, eller hvor, som hyppig er Tilfælde, de hjemlige Forhold netop have bidraget til at fremkalde Sygdommen. Den Sorg, den Nöd, de Misbrug,

som saa tit have foranlediget Sygdommen, ere i Almindelighed saa nöje indflettede i og bundne til de tidligere Omgivelser og Forhold, at den almindelige förste Regel for Behandlingen af enhver Sygdom, den at fjerne Aarsagen, her vanskelig kan fyldestgjöres paa anden Maade, end ved at fjerne den Syge fra disse Omgivelser. Jo hyppigere et smerteligt Indtryk gjentages, desto smerteligere föles det, er det sagt; men naar nu en saadan hyppig Gjentagelse har fremkaldt Sygdommen og derved har drevet den sygelige Saarhed til det Allerhöjeste, naar selv de smaa Sorger föles store, og den mindste Modsigelse som en Krænkelse, da indsees det let, at en fuldstændig Befrielse fra enhver Gjentagelse ved Bortfjernelse fra saadanne Forhold bliver meget nödvendig og en af de vigtigste Betingelser for et lykkeligt Udfald.

6. Jeg har tidligere gjort opmærksom paa et Forhold, der i Hjemmet hos os hyppig bidrager til at underholde og forværre Sindssygdommen, nemlig de fortsatte religiöse Paavirkninger, hvorunder de Syge længe plages med Læsning og Bönner, indtil omsider det Unyttige deri erkjendes og de Syge da först overgives til Lægen eller Asylet, hvis Opgave imidlertid er bleven saameget vanskeligere, ofte umulig.

Foruden denne gives der hos os flere andre ligefrem skadelige Indflydelser, som ved Siden af de sædvanlige, der altid ere uadskillelige fra Opholdet i Hjemmet, i mange Tilfælde gjör det forlængede Ophold der uheldsvangert for de Sindssyge.

Skikken medförer i visse Egne, at en stor Mængde (Naboer og Tilkaldte) slaa sig sammen om at „braaholde“ og paa denne Maade betvinge de rasende Sindssyge. Men saaledes som ogsaa Erfaringerne om den engelske „*Manutension*“ lære, fremkaldes som oftest herved en vedholdende Kamp, under hvilken Raseriet tiltager og vedligeholdes, saa at Nödvendig-

heden for Tvang, der fra först af kan have været meget liden, bliver större og större. Senere og naar Tilstanden drages i Længden, skiftes Bygdens Mænd, 2 til 4 ad Gangen, om at holde Vagt over den Syge, og dette skiftevise Vagthold er i flere Egne saaledes organiseret, at det tilsiges gjennem Lensmanden rundt omkring fra Gaardene i det hele Tinglag eller Sogn. At Sygevogtere, der paa denne Maade tilvejebringes, ikke kunne antages at öve nogen gunstig Indflydelse paa de Syge, vil man let indse. Som Exempel skal jeg meddele et Tilfælde, hvori dette Slags Vagthold har fundet Sted.

En 24aarig velvoxen og kraftig Pige havde i Vinteren fra 1857 til 1858 tilligemed begge sine Forældre og 4 Södskende ligget syg af Nervefeber i en liden ussel Plads med et eneste Beboelsesværelse i Örkedalen i Trondhjems Stift. Efter Sygdommen var hun forandret, og klagede over, at noget ligesom var löst inde i hendes Hoved. Hun beholdt et stærkt Udflod af Örene, og i Begyndelsen af Sommeren 1858 indtraadte voldsom Mani, hvorunder hun rev Klæderne af sig, bed og sled, og stadig maatte bevogtes af 2 stærke Karle. Man sögte hende indlagt paa Trondhjems Asyl; men da hun af Mangel paa Plads ikke kunde modtages der, og Ingen var villig til, for en rimelig Betaling at overtage hendes Bevogtning og Forplejning, blev der udskrevet skiftevis Vagt i Bygden. Nogle udförte den personlig, Andre lejede Folk for sig, og i Löbet af flere Maaneder, hvori hun vedblev at rase og sædvanlig gik nögen, blev denne unge Pige saaledes bevogtet af Bygdens Mænd. Under mit Ophold i Trondhjem samme Sommer havde jeg gjort vedkommende Overövrighed opmærksom paa, at Gaustad Asyl endnu havde ledige Pladse, og at Statskassen bar Omkostningerne ved fattige Sindssyges Indsendelse til Asyler (Noget, som desværre senere er bortfaldet), og hun blev derfor om Hösten indsendt til Gaustad, hvor hendes Tilstand i Löbet af

Vinteren forbedredes, saa at hun i Sommeren 1859 kunde rejse helbredet hjem.

7. Det almindeligste Middel, som Almuen betjener sig af for at betvinge, jeg vil ikke sige Sindssygdommen, men de Sindssyge, er Aareladninger.

Jeg har i det Foregaaende antydet, at de misbruges, og flere af de meddelte Sygehistorier levere Exempler derpaa; men paa Grund af Sagens Vigtighed skal jeg her omtale det noget udförligere.

Den Rödhed og Hede i Hovedet, de udspændte Halsaarer og de stærkt bankende Pulse, som sædvanlig ledsage Raseri-anfaldene, havde fra ældre Tider baade hos Læger og ikke Læger fremkaldt Forestillingen om, at Aareladninger maatte være det mest passende Middel. Den Rolighed, som ogsaa virkelig plejer at indtræde i den förste Tid efter meget stærke Aareladninger, har bidraget til at vedligeholde denne Forestilling. Nu er der imidlertid, som bekjendt, faa Ting, som de mest erfarne Sindssygelæger ere mere enige i, end at stærke Aareladninger, idet de end yderligere föröge Nervesystemets Sensibilitet, er et farligt og fordærveligt Middel i Sindssygdomme. Vistnok gives der Tilfælde, hvor de kunne medföre Nytte, og det tilfældige Held, som man ikke kan negte i enkelte sjeldnere Tilfælde, der da sandsynligvis ogsaa uden dette Middel vilde være gaaet over i Sundhed, har ledsaget de brugelige voldsomme Udtömmelser, har for mange andre Sindssyge været af en desto sörgeligere Betydning, idet de have ledet Udöverne af denne lette, men farlige Kunst til, saa tit Lejlighed gaves, paany at pröve deres Lykke. Ti den sædvanlige Fölge af disse Aareladninger er en hastig Overgang i uhelbredelig Forrykthed. Endog Blodudtömmelser i maadelig Grad blive ofte skadelige, og det var derfor at önske, at Presterne, hvoraf flere i de Tilfælde, som jeg har hört Tale om, har troet at kunne anbefale Aarelad-

ning som et uskyldigt Middel, vilde undlade dette. Er man først begyndt dermed, drives det desuden gjerne videre end oprindelig tilraadet. Til hvilken Grad disse Udtömmelser kunne drives, vil bl. Andet skjönnes deraf, at i Lister og Mandals Amt nævntes 6 Potter Blod som det Kvantum, der ikke sjelden udtömtes. Det er rimelig nok, at man paa denne Maade opnaar at faa den Syge rolig; først naar Besvimelse indtræder, ansees det af Mange for passende at höre op hver Gang. Det kan ikke forundre, at der under disse Omstændigheder undertiden indtræder virkelig Forblödning. I Farsund fortalte man mig om en Retssag i Anledning af et paa denne Maade foraarsaget Dödsfald. At den Syge bliver roligere for hver Gang, paaberaabes naturligvis som et Bevis paa Nytten.

En Grund til at Udtömmelserne blive saa betydelige, er undertiden ogsaa den fortsatte Sögen efter en bestemt Blodaare, hvis Aabning skulde medföre Helbredelsen. Denne Forestilling om et bestemt Sammenhæng mellem visse Blodaarer og visse Organers Sygdomme, der, som man kan se af Schleissners Bog, paa Island er bleven sat i System, saa at man har Tegninger, som vise, hvilken Aare man skal aabne i de forskjellige Tilstande, er meget almindelig, men da man ikke har saa bestemte Angivelser som paa Island, söger man sig frem, idet man af Virkningen vil erkjende, om man har truffet den rette. Idet saaledes i Löbet af kort Tid en Mængde Aarer blive aabnede, og en vis Mængde udtömt af hver, kan ialt en utrolig Mængde Blod gaa tabt. Paa denne Maade kan man ogsaa forklare sig, hvad der ellers synes noget utroligt, at man, som det heder i den 17de Sygehistorie, har anvendt indtil 20 Spd. i Aareladning; dog er vel ogsaa deraf det Meste gaaet med til Afhentning af visse fjernere boende, for særdeles kyndige ansete Aareladere. Panden og Tindingen

synes at være meget yndede Steder, men de talrige, vidt omspredte Ar, som man kan finde paa deres Legemer, viser, at man ikke indskrænker denne Sögen til nogen bestemt Region. Faa Uger kan under en saadan Behandlingsmaade være tilstrækkelig til at före Tilstanden over i uhelbredelig Forrykthed.

Prof. Holst har allerede i 1828 gjort opmærksom herpaa, ider han (pag. 85 l. c.) ytrer: „Mange synes at være blevne fra Maniaker til Dementer etter hyppige og stærke Aareladninger, det förste Middel, vor Menigmand i mentale som legemlige Sygdomme gjerne griber til."

8. De her skildrede Fremgangsmaader ere hyppige, men bruges naturligvis ikke overalt. Ligesom der i enhver Egn gives Enkelte, der vide at vælge en bedre og hensigtsmessigere Fremgangsmaade, saaledes gives der ogsaa Egne, hvor en större Oplysning gjör saadant til Undtagelser. Men i det Amt, som mest af Alle lider under en frygtelig Ophobning af uhelbredelige Sindssyge, nemlig Lister og Mandals Amt, ere disse Misbrug störst.

Jeg maa paa dette Sted erindre om, hvad jeg tidligere lejlighedsvis har antydet, at et Land eller en Egn kan have et usædvanlig stort Antal Sindssyge, uden at de Aarsager, som betinge Udbrud af Sindssygdom, ere hyppigere tilstede der, end i Egne med faa Sindssyge, idet nemlig Mangel paa hensigtsmessig eller ligefrem uhensigtsmessig Behandling bevirker en Ophobning af uhelbredelige Tilfælde. Hvor nu begge Betingelser ere tilstede, hvor Aarsagerne ere talrige og virksomme, paa samme Tid som Behandlingen er uhensigtsmessig og Hjelpen utilstrækkelig, der bliver Ophobningen först rigtig iöjnefaldende og Byrden rigtig fölelig. Ligesom begge disse Betingelser i den höjeste Grad ere tilstede i Lister og Mandals Amt, saaledes kunne de ogsaa i en vis Grad siges

at være tilstede for det hele Lands Vedkommende. For at godtgjöre dette, hvad Hjelpens Utilstrækkelighed angaar, skal jeg gaa over til at betragte, hvad der kan udrettes ved tilstrækkelige og hensigtsmessige Hjelpemidler, og hvorvidt disse ere tilstede hos os.

9. En dansk Sindssygelæge, Hübertz, har efter de Erfaringer, som man har vundet om Resultaterne af en betimelig og hensigtsmessig Asylbehandling i Forhold til Resultaterne under et slet ordnet Sindssygevæsen uden Adgang til betimelig og hensigtsmessig Behandling, og navnlig af den Omstændighed, at omtrent 80 % af de Sindssyge, som komme under Behandling i gode Asyler inden 3 Maaneder efter Sygdommens Udbrud, helbredes, medens omvendt, naar denne Tid overskrides, ikkun 20 % helbredes og 80 % forblive tilbage som uhelbredeligt Residuum, gjort den Beregning for Danmark, at de 1230 Sindssyge, som man dengang kjendte der, repræsenterede et Antal af 1400 angrebne Individer; under en god og hensigtsmessig Indretning af Daarevæsenet, mener han, vilde istedetfor 1230 ikkun 170 være blevet tilbage som uhelbredede. Denne Slutning bliver dog forsaavidt usikker, som Hübertz er gaaet ud fra, at ikke mere end höjst 10 % af dem, der angribes af Sindssygdom uden at komme under Asylbehandling, atter helbredes, og dette tör endog under meget ugunstige Forhold være for lidet. Dog er Major gaaet endnu videre, og har anfört det som godtgjort ved Erfaring, at ikkun 6 % helbredes under de almindelige Forhold eller i de saakaldte Dolhuse.*) Saa sjelden erfarer man dog ikke, at en Sindssygdom gaar over i Helbredelse udenfor Asyler, skjönt nogen Statistik for disse Tilfælde er vanskelig at opnaa. Men antager man, at endog under de af mig skildrede

*) Indberetning om Sindssygeforholdene i Norge i 1846.

mislige Forhold ved Behandlingen i Hjemmet et 2 eller 3 Gange saa stort Antal, som det af Hübertz antagne, virkelig desuagtet helbredes, og altsaa istedetfor 10 % sætter 25 %, saa bliver alligevel en Sammenligning med hvad der kan opnaaes gjennem en betimelig og hensigtsmessig Asylbehandling mærkelig.

10. Jeg skal til denne Sammenligning benytte Resultaterne fra Gaustad Asyl, og derved kun tage Hensyn til dem, der allerede ere udgaaede af Asylet, idet Udfaldet for dem, som endnu opholde sig der, for Manges Vedkommende jo maa ansees for tvivlsomt. Af de Udgaaede skal jeg endvidere lade ganske ude af Betragtning dem, der ere udgaaede „i Bedring", da dette er et noget usikkert Begreb. For at ikke de forbigaaende Helbredelser, som ofte opnaaes hos dem, der lide af gjentagne Anfald, skulle komme i Betragtning, skal jeg ogsaa udelade Enhver, hos hvem Sygdommen flere Gange har været tilstede eller som gjentagne Gange har opholdt sig paa Asylet.

Paa denne Maade bliver ialt 210 Udgaaede tilbage, for hvem Resultatet af Behandlingen med nogenlunde Sikkerhed kan angives. Af disse var 73 indkomne inden 3 Maaneder efter Sygdommens Udbrud, 29 mellem 3 og 6 Maaneder efter Udbrudet, 108 over 6 Maaneder efter Udbrudet.

Af de 73 helbrededes 57, döde 10 og udgik uhelbredede 6, hvilket udgjör 78 % Helbredede, 22 % Uhelbredede og Döde.

Af de 29 helbrededes 16, döde 5 og udgik uhelbredede 8, altsaa 55 % Helbredede, 45 % Uhelbredede og Döde.

Af de 108 helbrededes kun 28, medens 11 döde og 69 udgik uhelbredede — altsaa 26 % Helbredede og 74 % Uhelbredede og Döde.

Et heldigt Udfald opnaaedes altsaa 3 Gange saa ofte

hos dem, der vare komne under hensigtsmessig Behandling inden 3 Maaneder efter Sygdommens Udbrud, som hos dem, der enten slet ikke eller for sent kom under samme.

11. Blandt alle de Tilfælde af erhvervet Sindssygdom, som jeg har undersögt i de forskjellige Prestegjeld, hvor jeg har rejst, var der ikke Nogen, om hvem det kunde oplyses, at de havde nydt betimelig og hensigtsmessig Asylbehandling. Kun 3 eller 4 af dem havde overhovedet nogensinde været i Anstalt. Og paa Grund af Beskaffenheden af vore tidligere Forhold, kan vel det samme ogsaa paa faa Undtagelser nær siges om samtlige i 1855 opgivne 2692 Tilfælde af erhvervet Sindssygdom. Men under Forudsætning af, at en fuldstændig Anledning til og Benyttelse af en saadan Behandling havde været tilstede i det nærmest foregaaende Tidsrum, skulde, ifölge det ovenfor Anförte, Antallet altsaa isaafald kun være blevet en Tredjedel eller omtrent 900.

Men denne fuldstændige Anledning til og Benyttelse af en betimelig og hensigtsmessig Behandling er naturligvis kun et Ideal, hvortil man mere eller mindre kan söge at nærme sig.

12. Sagen har 2 Sider, den menneskelige og den ökonomiske. Den menneskelige behöver ingen Kommentar, den sidste skal jeg derimod betragte noget nærmere.

Middelvarigheden af de Sindssyges Liv efter Sygdommens Udbrud har vist sig at være $13\frac{1}{2}$ Aar. Antager man Gjennemsnitstiden for Behandlingen af et friskt Tilfælde af Sindssygdom for 1 Aar og Omkostningerne derved for 120 Spd., vil for 100 friske Tilfælde Kurpengene belöbe sig til 12,000 Spd. De 25 af disse, hos hvem intet gunstigt Udfald opnaaes, ville derefter blive at forpleje gjennemsnitlig i $12\frac{1}{2}$ Aar, og sættes Forplejningsudgifterne i denne Tid for disse til 50 Spd. aarlig, bliver den samlede Forplejningsud-

gift 15,625 Spd. Tilsammen bliver Udgifterne ved denne Forplejningsmaade 27,625 Spd.

Indlægges de Syge derimod ikke i hensigtsmessige Sindssygeasyler, bliver efter det af mig antagne mere end almindelig gunstige Forhold, nemlig 25 % Helbredede og 75 % Uhelbredede, ialt altsaa 75 at forpleje i $13^1/_2$ Aar for 50 Spd. aarlig (og i Almindelighed ville Forplejningsudgifterne blive större for dem, der ikke have undergaaet Asylbehandlingens beroligende og disciplinerende Indflydelse.) Dette udgjör 50,625 Spd. foruden hvad Forplejningen koster for de 25, som ere antagne at blive helbredede.

Det sees saaledes, at det mest Menneskelige tillige er det mest Ökonomiske, og at de paa Oprettelsen af hensigtsmessige Sindssygeasyler anvendte Udgifter snart igjen indvindes.

Betingelserne for Indtrædelsen af det saaledes baade i menneskelig og ökonomisk Henseende önskelige Forhold i de Sindssyges Behandling ere:

1. Adgang til en betimelig Benyttelse af hensigtsmessige Asyler og
2. Vilje og Evne til at benytte dem.

Jeg skal söge at belyse Tilstanden i saa Henseende for vort Lands Vedkommende.

13. Oprettelsen af Gaustad Asyl (med omtr. 270 Pladse) kan indtil Videre siges at have tilfredsstillet Trangen for Christiania Stift og den nærmeste Del af Christiansands Stift. Vel er Afdelingen for Mænd af Almuesklassen allerede saa overfyldt, at den Plads for nye og helbredelige Tilfælde, som nödvendigvis maa tilvejebringes, ofte maa indvindes paa den Maade, at man maa fjerne uhelbredelige Syge, hvis Forplejning udenfor Asylet tit kan være vanskelig nok; men da man endnu ikke egentlig af Mangel paa Plads har været nödt til at udskrive saadanne, hvis Forplejning i Hjemmet ikke kan

siges at være tilladelig eller forsvarlig, har forsaavidt endnu ingen Ulempe fundet Sted. At ogsaa de övrige Afdelinger snart ville være fuldt belagte, fremgaar af den bestandige jevne Forögelse, som lige siden Oprettelsen har fundet Sted. Ved Udgangen af förste Halvaar 1859 var Belægget mellem 240 og 250.

I og ved Christiania findes desuden det saakaldte Christiania Sindssygeasyl samt Oslo Sindssygeasyl. Det sidstnævnte har 30 Pladse, modtager kun Kvinder og virker udelukkende som Plejeanstalt. Christiania Asyl har Plads for 60 Syge af begge Kjön. Da det, især paa Grund af en mindre heldig Beliggenhed — inde i Byen og forenet med en Tvangsarbejdsanstalt — ikke kan frembyde saa gunstige Betingelser for de Sindssyges Helbredelse som Gaustad, burde det vistnok ogsaa hovedsagelig virke som Plejeanstalt. For Tiden indlægger imidlertid Christiania By sine fattige Sindssyge der uden Hensyn til deres Helbredelighed.

Baade i Christiania og Oslo Asyler ere stadig alle Pladse optagne.

Medens Trangen til Sindssygeasyler i denne Del af Landet maa siges at være tilfredsstillet, forholder det sig derimod anderledes med det Norden- og Vestenfjeldske. For Tromsö og Trondhjems Stifter gives ingen anden Anstalt end Trondhjems. Denne ligger inde i Byen og mangler de fleste Betingelser for en heldig Virksomhed. Den opfylder saaledes meget ufuldkomment de i Sindssygeloven fordrede Betingelser for Autorisation: fuldkommen Adskillelse fra alle andre Indretninger, en sund og fri Beliggenhed, Anledning til de Syges Sysselsættelse og Bevægelse i fri Luft, passende Klassifikation af de Syge af hvert Kjön; — og dens Mangler i disse Henseender vilde neppe have gjort en Autorisation mulig, hvis ikke Loven havde tillagt, at denne Autorisation for de den-

gang existerende Anstalter og Lokaler ikke maatte gjöres afhængig af Opförelsen af nye eller Udvidelse af de gamle Bygninger.

Asylet udgjör egentlig en Del af et meget rigt begavet Hospital for Fattige og laa oprindelig lige ved dette. Da det blev overfyldt og gammelt, opbyggedes de nuværende Bygninger paa et andet Sted, men det hörer som en Del af Hospitalet endnu tildels under Fattigvæsenet, idet Fattigkommissionen bestyrer dets Ökonomi og f. Ex. bestemmer dets Spisereglement. Siden den i 1846 af Major givne bedrövelige Beskrivelse af denne Anstalt, er dog 2 meget væsentlige Forbedringer foretagne, nemlig först Opförelsen af særskilte Cellebygninger, hvorved en meget vigtig Adskillelse af de voldsomste og uroligste Patienter fra de Roligere er opnaaet, og dernæst, at disse sidste, dels ved Anlægget af en Have, dels ved forskjellige Haandarbejder, har faaet Anledning til en regelmessig og ordnet Arbejdsvirksomhed, skjönt paa Grund af Beliggenheden naturligvis fremdeles mangelfuld. Nogen Afdeling, hvor Syge af den dannede Klasse passende kan opholde sig, findes ikke.

Asylet skal være beregnet til at kunne rumme 60 Syge, men ved min Nærværelse fandtes der 69, nemlig 36 Mænd og 33 Kvinder. Paa hvad Maade dette större Belæg er blevet muligt, vil indsees deraf, at i de Roliges Afdeling sover 5 Mænd i Værelser med et Kubikindhold af 1200 Fod, eller omtrent Halvdelen af hvad der i andre Indretninger kræves som Minimum. Et aabent Sprinkelværk over Dörene tillader vistnok en temmelig fri Luftvexel med de forresten smale og mörke Korridorer, men en god Luftvexel forudsættes jo ogsaa der, hvor man har sat 500 Kubikfod som det mindste passende Rumforhold.

Og dog er det ingenlunde min Mening at bebrejde Vedkommende, at de i saa höj Grad er gaaet udover, hvad der ellers er vedtaget, ti naar man först kjender Trangen, vil man bedömme det anderledes. Jeg har tidligere, Side 267, fortalt, hvorledes man forgjeves havde sögt en sindssyg Kvinde indlagt der; naar man betænker de Omstændigheder og Forhold, hvori hun befandt sig i Hjemmet, og saa erfarer, at fra 1ste Januar til 19de August 1858 ialt 20 Andragender om Indlæggelse af voldsomme og urolige Syge vare blevne afslaaede, fordi Asylet ingen Plads havde til dem (Jfr. Lovens § 16: „Ubændige eller rasende Sindssyge skulle helst indsættes i Sindssygeasyler"), saa vil det nok findes undskyldeligt, at Vedkommende udstrækker Modtagelsen til det Yderste. Disse 20 Afslag vare anförte i Lægens daglige Journal, men foruden disse vare flere mundtlige Anmeldelser afslaaede og ikke anförte; desuden var det almindelig bekjendt, at saadanne Syge ikke længere kunde modtages, og af denne Grund mente Bestyreren, at mange Anmeldelser, som ellers maatte blive at afslaa, ikke fremsendtes.

Af de 36 Mænd antog Bestyreren ikkun 2 for helbredelige, af 33 Kvinder noget flere.

Spörger man nu, hvorfor man ikke ved at udskrive de Uhelbredelige skaffer Plads for de Helbredelige, bliver Svaret, at dette gjöres, saavidt som det nogenlunde er muligt, men at det vilde være umenneskeligt at gjöre det hensynslöst. De Uhelbredelige tilhöre enten Celleafdelingerne eller de Roliges Afdelinger. Syge, som uagtet Opholdet i et, som det syntes vel bestyret Asyl, tiltrænge Cellebehandling, egne sig allermindst til Forplejning i Hjemmet; deres Voldsomhed og Urenlighed vilde der blive endmere utaalelig og gjöre saameget haardere Tvang og Indespærring nödvendig. Af de uhelbredelige Syge, som i Asylerne bebo de Roliges Afdelinger, ville

Mange i Hjemmet ikke kunne undvære Tvang og Indespærring. Erfaring taler noksom herfor, og jeg skal i det Følgende, hvor jeg særskilt omtaler Forplejningen, meddele Exempler paa de Forandringer, der kan foregaa med de Syge ved Flytning til og fra Asyler. At berøve saadanne Syge, der ofte efter mange Aars Lidelser omsider i Asylet have opnaaet en fredelig og forholdsvis lykkelig Tilværelse, denne Tilflugt, for at give Plads for Andre, om hvem man ikke engang med Sikkerhed kan vide, hvorvidt de kunne forblive i de Roliges Afdeling, derpaa betænker man sig i det Længste. Medens Overflytning af de Syge fra en Helbredelsesanstalt til en Plejeanstalt baade kan være nödvendig og hensigtsmessig, vilde det være en meget sörgelig Foranstaltning, fra en Plejeanstalt, som Trondhjems Asyl jo væsentlig maa ansees for, at lade Bundfaldet flyde ud over By og Bygd.

Da Trondhjems Stift er fortrinsberettiget til Asylets Pladse, mangler Tromsö Stift enhver Anledning, baade til at faa sine Syge helbredede og forplejede; Trondhjems Stift selv kan i Regelen ikke opnaa det förste og kun ganske ufuldstændig det sidste. Ti Oversendelse til Gaustad fra saa fjerne Distrikter er vistnok en Forholdsregel, som i enkelte, sjeldnere og mere fremragende Tilfælde kan tages, men som i det störste Antal Tilfælde bliver og maa blive ubenyttet. Et Blik paa Resultaterne af Behandlingen paa Gaustad, sammenlignede efter Sygdommens Varighed, viser ogsaa, at heller ikke dette Skridt, med mindre det gjöres snart, uden Opsættelse og Betænkning, kan ventes at frugte noget videre. Saavidt erindres, er i alle de fra Tromsö Stift til Gaustad indsendte Tilfælde en forholdsvis kostbar Pleje det eneste, som man har opnaaet for den lange og dyre Transport; men saa mislige ere Forholdene, at ogsaa derved kunne Kommunerne i mange Tilfælde finde sig tjente, idet man befries for hint för omtalte personlige

Vagthold, eller opnaar at faa Personer forplejede for 40 Sk. daglig, hvis Forplejning i Hjemmet har kostet indtil 6 Ort daglig.

Forholdene i Bergens Stift ere neppe bedre end i Trondhjems. En nöjere Paaseen af vedtagne Sundhedsfordringer har forhindret en saadan Overfyldning i Bergens Asyl som i Trondhjems, men Betragtningen af de Forplejedes Kaar rundt omkring i Stiftet gjör det utvivlsomt for mig, at mange af dem vilde være meget bedre farne i et overfyldt Asyl end i Hjemmet. Bergens Asyl optager nu kun 45 Syge, og synes, hvad de ydre Omgivelser, Forplejning og Beskjeftigelse angaar, at yde disse Alt, hvad der lader sig forene med dets indskrænkede Beliggenhed midt i en tæt bebygget og sandsynligvis usund Del af Byen. Ogsaa her mangler en Afdeling for den dannede Klasse, og Anledningen til at tilfredsstille den tilstedeværende Trang til Optagelse er ogsaa her saa ringe, at Bestyreren, der forövrigt ikke har nedskrevet Tallet paa de negtede Optagelser, paa Grund af disses store Antal undertiden har været i Uvished, om han ikke skulde forsöge Oprettelsen af et privat Asyl. Ogsaa her söge Norlændinger og Finmarkinger tit forgjeves Plads for sine Syge.

I Stavanger findes i Forbindelse med Byens Sygehus et saakaldet Sindssygeasyl, der bestaar af 4 til 5 Celler, en Gang, et lidet Forsamlingsværelse og en liden Gaardsplads. Om dette kan man med Sandhed sige, at det end ikke tilnærmelsesvis opfylder en eneste af de i Loven som Betingelse for Autorisation opstillede Fordringer. Saaledes har hin Slutningsbemærkning i Loven tilintetgjort Alt, hvad en foregaaende Paragraf har villet opnaa. Selv med den store Omhu, som baade Læge og Kontrolkommission synes at anvende paa denne utaknemmelige Indretning, er det min Overbevisning, at

den virker ligefrem skadelig, idet Kommunen der indsætter helbredelige Syge.

Christiansands Asyl optager kun omtrent 16 Syge (i November 1858 9 Kvinder og 7 Mænd.) Det ligger i en Udkant af Byen, men dog i en Gade, med Gjenboer og paa den ene Side Naboer. Indretningen er yderst forfalden og anvendes egentlig kun til de besværligste Syge. I Erkjendelsen af Lokalets fuldkomne Utjenlighed for Rekonvalescenter og i det Hele for Syge med nogen Sands for Omgivelsernes Beskaffenhed, har den bestyrende Læge i forskjellige Huse i Byen oprettet et Par smaa Sindssygekolonier for 5 til 6 Syge (foruden at flere forplejes enkeltvis), hvis Pyntelighed og Hensigtsmessighed for roligere Syge stikker behagelig af imod Asylets egne Lokaler. Nogen Flikken paa disse eller Opförelsen af nye Bygninger paa de gamles Sted, som har været paatænkt, vilde vist ikke være tilraadelig.

Dette er da de Indretninger, som Landet har til sine Sindssyge. Det skal i det Följende vises, hvor ufuldkommen Erkjendelsen af Asylernes Gavnlighed endnu for Tiden er her i Landet. Men trods denne ufuldkomne Erkjendelse ser man, at Trangen til Asyler i det norden- og vestenfjeldske Norge desuagtet er saa stor, at den ikke paa langt nær kan tilfredsstilles af de nærværende.

14. Som den anden Betingelse for Indtrædelsen af det önskelige Forhold i Behandlingen af de Sindssyge har jeg sat Vilje og Evne til at benytte en hensigtsmessig og betimelig Asylbehandling. Viljen dertil fremkaldes bedst, naar Adgangen först er tilstede, derved, at man gjennem Erfaringen lærer Fordelene at kjende. Saavidt er det imidlertid endnu ikke kommet, selv i de Egne, som have den letteste Adgang til at benytte Gaustad Asyl. De Færreste indsendes betimelig.

Sindssygelovens § 15 forlanger, at de Sindssyge skulle komme under Lægetilsyn, saasnart som deres Tilstand gjör Bevogtning nödvendig, og fra Lægerne skulde man altsaa dernæst vente, at Paaskyndelsen til den betimelige Benyttelse af Asylerne maatte udgaa.

Den i § 15 gjorte Fordring fyldestgjöres dog endnu langtfra altid; jeg har paa min sidste Rejse bl. A. truffet paa en Sindssyg, som i de sidste 10 Aar, paa et Par korte Mellemrum nær, har været lænket til Væggen, uden at nogen Læge har været vidende derom eller tilseet hende. Naar Sygdommens Beskaffenhed först er bleven saa aabenbar, vil dette dog sjeldnere hænde. Det er især i Sygdommens Begyndelse, forinden dens Karakter endnu er rigtig erkjendt, eller forinden noget betydeligt Besvær endnu er opstaaet for Omgivelserne, at saadan Undladelse finder Sted, mest naturligvis i Egne, hvor man ikke er vant til at bruge Læge. Hvorledes selv Prester kunne miskjende disse Tilstande og derfor vælge de urigtigste Forholdsregler, kan skjönnes af följende Exempel: En Prest udsteder en Betlerliste for en fattig Kone og angiver deri som Grund den Omstændighed, at hendes Mand har faaet en uimodstaaelig Trang til at aflive sig, og at hun derfor til enhver Tid maa bevogte ham. Bevogtningens Nödvendighed erkjendes, men Sindssygdommen miskjendes, og den Syge unddrages saaledes den hensigtsmessige og lovbefalede Hjelp.

Som Regel kan man vel sige, at hvor den för beskrevne Fremgangsmaade med religiöse Paavirkninger og Aareladninger bruges, gaar dette forud for Lægens Tilkaldelse. Sandsynligheden for at han skal kunne udrette Noget, er allerede derved bleven saameget mindre, og hvis han nu indskrænker sig til under et enkelt Besög at anordne endel Midler, uden at paastaa Indsendelsen til Asyl, hænder det naturligvis ofte, at man

allerede den følgende Dag tilsidesætter disse eller fortsætter med de gamle ved Siden af.

Men det er desværre ikke sjelden, at Læger, istedetfor at paaskynde Indsendelsen til Asyler, tværtimod forsinker og forhindrer denne. De Vanskeligheder, som stille sig i Vejen for Indsendelsen, ere jo ofte saa store, at Lægerne paa Forhaand tro at kunne erkjende Umuligheden af at drive den igjennem. Men saadanne Hindringer ere ikke altid tilstede. Man læse følgende Erklæring fra en Distriktslæge om en Syg, der boede saaledes, at hendes Rejse til Gaustad ikke behövede at medtage en hel Dag:

23de April: Den Syge er 32 Aar gl., har 4 Börn, det Yngste, 1½ Aar gl., giver hun endnu Die. Det Maanedlige tilstede for 3 Uger siden. Siden Februar har hun været ligegyldig for sine huslige Sysler, nedslagen og bekymret for Udkomme og for Börnenes Fremtid; -- hun lider af Uro, Sövnlöshed og Hang til at strejfe om Dag og Nat. Hun er renlig og ordentlig og har ikke vist farlige Tendenser. „Da enhver Fjernelse fra hendes Hjem formenes at ville virke skadeligt paa hendes Sindstilstand, og da hun derhos i Hjemmet nyder en omhyggelig og kjærlig Behandling, formenes hun rettest forsörget hjemme, med Bidrag af Amtskommunen."

Den 31te Maj skriver Sognepresten: „Den Sindssyge bliver mere og mere stridig; en Kone har skullet passe hende, men kunde ikke. Manden maa gjöre det selv og være borte fra Arbejde. Han önsker hende selv bortsat eller anbragt paa Gaustad. En Aften, medens Alle vare tilsengs, saa Manden hende tage en Kniv ud af Skuffen og holde den i nogen Tid i Haanden, hvorpaa hun lagde den fra sig og gik tilsengs, först hos Börnene og en Stund efter hos Manden." Sognepresten anholder derpaa om hendes Anbringelse paa Gaustad.

Nu skriver Lægen 5te Juni: „Da det af nærværende Skri-

velse erfares, at hun ikke vel kan forplejes i sit Hjem, samt at det vil blive temmelig kostbart, at faa hende bortsat til Fremmede, antages det med Sognepresten for hensigtsmessigt, at hun bevirkes optaget i Gaustad Asyl."

Vel at mærke, Lægen taler ikke et Ord om Helbredelsesforsög og forsöger heller ikke selv nogen Behandling i Hjemmet. Det er kun de farlige Tendenser og den större Kostbarhed ved Forplejningen i Hjemmet, som i hans Öjne kan begrunde nogen Indsendelse til Asylet. Naar endog Læger bære sig saaledes ad, kan det ikke forundre, at Almuen helst oppebier de voldsomme og iöjnefaldende Symptomer, der betegne Sygdommens videre fremskredne Standpunkt, inden de tænke paa at benytte Asylerne. Jeg kjender Tilfælde, hvor en Distriktslæge har negtet at give en fattig Sindssyg, hos hvem Sygdommen nylig var opstaaet og efter al Sandsynlighed maatte kunne været helbredet under en betimelig og hensigtsmessig Behandling, den nödvendige Attest for at tiltrænge en fra sædvanlige Fattiges Forsörgelse særegen Behandling, og derved har forhindret den Syges betimelige Indsendelse til Gaustad. Distriktslægen var nemlig uvidende om Tilværelsen af Departementets Cirkulære af 30te April 1850, hvori sandsynlig Helbredelighed er det förste af de Punkter, der nævnes at medföre Nödvendigheden af en særegen Behandling, og det er ikke den eneste Distriktslæge, som har erklæret sig ubekjendt med dette Cirkulære.

Fra Lægernes Side burde dog mindst saadanne Hindringer komme.

De Syges egen Utilböjelighed og Frygt for Asylerne er af overordentlig Betydning som Aarsag til deres forsinkede Indsendelse. Hvor den fulde Oplysning om Sagens Natur, og som Fölge deraf ogsaa den sikre Overbevisning om, hvorledes man bedst rammer den Syges sande Gavn, mangler, og det er vel

endnu som oftest Tilfældet, der vil den störste Ömhed og Kjærlighed just være mest tilböjelig til at give efter for den Syges Önsker, og den gunstigste Tid altsaa forspildes. Allermest vil dette blive Tilfældet, hvor den Syge indtager en mere overordnet Plads i sin Kreds. Ogsaa i disse Tilfælde vil det da altsaa först være de voldsommere Sygdomsytringer, som omsider, men ofte for sent, bidrage til at Hindringerne overvindes.

At ogsaa slette Bevæggrunde kunne gjöre sig gjeldende hos Omgivelserne ved Forhindringen af de Syges Indsendelse, er desværre altfor vist. Man frygter for Omkostningerne, og selv der, hvor den Syges egne Midler ere tilstrækkelige til samme, hænder det, at Frygten for, at en mulig Arvedel skal gaa tilspilde under Helbredelsesforsöget, bringer dem til af alle Kræfter at modsætte sig dette. Jeg anförer dette efter fuldkommen sikre Kjendsgjerninger; at Politiövrigheden ved saadanne Lejligheder benytter sin lovlige Ret til at skride ind, vil man vistnok finde i sin Orden, skjönt det har fremkaldt den heftigste Uvilje.

Den störste og almindeligste Hindring for de Syges Indsendelse til Asylerne er unegtelig den ökonomiske. Næst efter de virkelig Formuende er i denne Henseende de ganske Fattige bedst tjente, idet det Offentlige her har en utvivlsom Pligt til at komme tilhjelp. De derimod, hvis Stilling under almindelige Omstændigheder er tiltrækkelig til et nödtörftigt Udkomme, uden at den dog paa nogen Maade tillader större kontante Udtællinger, og for hvem saaledes Udredningen af Omkostningerne ved en Asylkur maatte medföre Salg af den lille Ejendom, som i Forbindelse med strengt Arbejde betinger Familjens selvstændige Bestaaen, ere unegtelig værst farne. Men i denne Stilling befinder netop den store Mængde af Landets Bönder sig, ti der er vel ikke mange af vore mindre

Ejendomme, som endog kun et enkelt Aar kan taale en maanedlig Udgift af 10 Spd. Først naar, ofte efter flere Aars Forplejning i Hjemmet, Armoden alligevel er indtraadt, bliver det da undertiden nödvendigt at kræve Amtets Bistand, og da kan det hænde, at et Helbredelsesforsög gjöres, som imidlertid har tabt Sandsynligheden for et heldigt Udfald, og som derfor er alt andet end skikket til at erhverve Asylet den Tillid, som er saa höjst nödvendig for dets betimelige Benyttelse. I Erkjendelsen af det Beklagelige i dette Forhold har Amtmanden i Akershus Amt erhvervet sig Amtskommunens Fuldmagt til itide at komme saadanne helbredelige Syge tilhjelp, og lignende Indrömmelser har i den senere Tid for enkelte Tilfælde ogsaa fundet Sted i endel andre Amter; ingensteds staar det ogsaa i denne Henseende saa ilde til som i Lister og Mandals Amt, hvis Amtsrevision endog har villet opstille som Betingelse for Amtskommunens Bidrag, at ikke blot de Syge selv skulle være „aldeles fattige", men at endog deres naturlige Forsörgere först skulle være „Fattiglemmer", forinden Amtets Bidrag ydedes.*)

15. Efter saaledes at have omtalt de væsentlige Hindringer for en hensigtsmessig Behandling af de nye og helbredelige Tilfælde, skal jeg gaa over til at omtale Forplejningen af den talrige Skare af Uhelbredelige, som de ugunstige Forhold for Behandlingen have efterladt os, og som i Forbindelse med Idioterne, hvis Forplejning ligeledes her skal omtales, udgjör Hovedmassen af vort som af ethvert Lands Sindssyge.

Forplejningens Formaal maa være 1) at gjöre deres Til-

*) Forhandl. i Amtsformandskabsmödet for Lister og Mandals Amt 1853, Revisionsantegnelser pag. 11 og 13.

værelse saa god som mulig og 2) at gjöre dem saa uskadelige som mulig.

Som bekjendt bestod Sindssygebehandlingen lige til ind i dette Aarhundrede saagodtsom udelukkende i den ensidige Forfölgelse af det sidstnævnte Formaal, uden Forskjel gjennemfört baade for nye og gamle Tilfælde. Man tog sig af de Sindssyge, ikke for deres egen Skyld, men for at befri Samfundet for dem, og deres Indespærring blev derfor det eneste Middel, som anvendtes. Men medens man ved denne hensynslöse Indespærring just fremkaldte og vedligeholdt de Egenskaber, ved hvilke de især bleve besværlige og farlige, har en senere Tids Erfaring lært, at man tværtimod ved at forfölge det förstnævnte Formaal, ved gjennem forstandig Pleje og kjærlig Omhu at gjöre deres Livsforhold saa lykkelige som mulig, ogsaa allersikrest og bedst opnaar at gjöre dem uskadelige. At ogsaa vel behandlede Sindssyge desuagtet kunne være og tit ere farlige, er naturligvis dermed ikke benegtet; dog ere de fleste Exempler, som man har paa farlige Handlinger af Sindssyge, netop begrundede i ukjærlig, tirrende og uforstandig Behandling.

Ligesom den ovenfor omtalte Erfaring först er gjort i Sindssygeanstalter, saaledes vil ogsaa i disse til enhver Tid de Betingelser bedst kunne tilvejebringes, hvorunder besværlige og farlige Sindssyge opnaa det störst mulige Velbefindende. Ti medens saadanne Syge i Hjemmet ikke uden Fare for Omgivelserne og tildels for sig selv kunne frigjöres for en Tvang, hvormed intet Velbefindende lader sig forene, kunne de uden denne Tvang i Asyler ikke blot blive uskadelige, men endog nyttige og arbejdsomme.

Et Par Exempler vil bedst oplyse dette:

Gaardmandssön, 42 Aar gl., fra Sandsvær. Han var en rask Mand og havde tjent som Soldat, da han for 14 Aar

siden faldt paa Isen, stödte sit Hoved voldsomt, og blev liggende flere Timer bevidstlös og ubemærket. Herpaa fulgte först et halvt Aars Ildebefindende, hvorunder han gik og sturede, altid taus og nedslagen, og derpaa bröd han ud i et pludseligt Raseri med Ödelæggelseslyst og Voldsomhed mod Enhver, der kom i hans Nærhed. Han maatte for det meste holdes i Baand; da han senere blev noget roligere og fik gaa lös, löb han om i Bygden til stor Skræk og Fortræd for Mange; derfor blev han igjen indespærret i 3—4 Aar, saa atter lösladt med samme Udfald som forrige Gang, idet han denne Gang endog gjorde et Mordforsög paa sin Fader.

Da jeg paa min Rejse tilsaa ham, havde han atter været indespærret i omtrent 4 Aar. Han befandt sig en kold Vinterdag i et lidet Rum i et Udhus, ifört en Skjorte. Ved den ene Væg en frygtelig hed Ovn, som ilægges udenfra, ved den anden Væg over Sengen et Vindu, hvis Ruder samtlige vare ituslaaede. I Dören, der sjelden aabnes, en Glugge, hvorigjennem Maden sendtes ind til ham. De Kar, hvori han fik Maden, kom ofte ud fulde af hans Urenlighed, idet han syntes at finde en Glæde i den Væmmelse, han derved fremkaldte hos dem, der tilsaa ham. Til Exkrementernes Afgang fandtes en liden Luge i Gulvet, men han morede sig med at slænge og kaste med dem og ödelagde Alt, hvad han kunde komme til. Ligeoverfor mig var han meget godmodig, beklagede sig over, at man vilde kvæle og dræbe ham med Ild og Rög, men talte forresten ganske forvirret. Familjen selv önskede ham for en Tid indlagt paa Gaustad, hvor han nu opholder sig. Han er fuldkommen forvirret og har et Par Gange vist sig noget truende; — men han er altid ordentlig paaklædt, lever og sover mellem de andre Syge, og har endog deltaget ordentlig i Vedskjæring. Som oftest er han fornöjet og glad. Nu erklærer Familjen sig ude af Stand til at betale

for ham mere, men da dens Vilkaar forövrigt ere forholdsvis gode, er der ingen Sandsynlighed for, at det Offentlige paatager sig Omkostningerne, saameget mere, som han er uhelbredelig; han vil derfor muligens snart maatte vende tilbage, for atter at underkastes den tidligere Behandling.*)

Gaardmandssön fra Telemarken, 39 Aar gammel. Begge Forældrene vare sindssyge, og lige siden sit 6te Aar har han haft Vredesudbrud, under hvilke han har været fuldkommen fra sig selv og i höjeste Grad ustyrlig og rasende. Han blev imidlertid konfirmeret, men fik aldrig selv styre sine Forretninger, og efterat hans Formynder for 12 til 14 Aar siden solgte Halvdelen af hans Gaard for at dække hans Gjeld, har hans Raseri været frygteligt og mere vedholdende, skjönt med enkelte roligere Mellemrum. I Beretningen om ham heder det: „Han holdes forvaret som den værste Forbryder og er bundet med en Lænke. Naar det er hændt, at han er kommen lös, styrter Nabolaget til, som om der forestod en Ulykke, og fanger ham med en Line; der findes nemlig Ingen, som personlig tör binde an med ham.“ Denne Mand har i det sidste Halvaar opholdt sig paa Gaustad, hvortil han ankom bunden og sammensnöret. Han har, naar undtages noget forbigaaende slet Lune, den hele Tid vist sig venlig og föjelig, og som en meget flittig og flink Arbejder; hans Opförsel har aldrig givet Anledning til Tvang eller Indespærring.

I Sygehistorien No. 29 er der givet et Exempel paa, i hvilken Tilstand de Syge undertiden ankomme til Asylerne. Fortrukne, ubevægelige Lemmer vare de sædvanlige Resultater af Behandlingen i Fortidens Anstalter, og dem möder man endnu langtfra sjelden i den private Forplejning. I Hardan-

*) Han er senere bleven hjemhentet, og det var kun ved Overtalelse, at man fik afholdt hans Ledsagere fra strax at iföre ham Tvangströje.

ger saa jeg en Syg, hvis Seng havde en Længde af ikke fuldt $1^3/_4$ Alen. Hans Legeme vilde i fuldt udstrakt Tilstand haft almindelig Længde. Ofte finder Omgivelserne en stor Lettelse, naar denne sammenkrogede Tilstand bliver vedvarende, idet de Syge da blive mere uskadelige, og i 1 Tilfælde fandt saaledes Hjembygden sig meget ilde tjent med, at en uhelbredelig Syg under et midlertidigt Ophold paa Gaustad atter havde faaet sine Lemmers Brug.

Paa samme Tid som den private Forplejning saaledes for mange Sindssyge bliver en Kilde til bestandige Lidelser, hvilke de ved tilstrækkelig Adgang til Asylerne kunde og derfor ogsaa burde undgaa, paa samme Tid er den for mange andre langt at foretrække for Asylbehandlingen. De uhelbredelige Sindssyge bevare ingenlunde sjelden Sandsen for Familjelivets Glæder, og de hjemlige Forhold udöve ialfald hos os saamegen Tiltrækning ogsaa paa de Sindssyge, at de, naar först intet mere kan ventes af Helbredelsesforsög, vistnok i den störst mulige Udstrækniug bör gives Adgang til samme.

Man vil ofte omkring i Landet træffe meget glædelige Beviser paa, hvad der saaledes kan udrettes til disse Ulykkeliges Bedste. Men mange Misligheder gaa endnu for sig, og jeg vil blandt disse her især nævne Omgangslægden og de offentlige Licitationer.

16. Omgangslægdens Uhensigtsmessighed for Sindssyge skulde det næsten være unödvendigt at godtgjöre; saavidt vides tilsigte den seneste Tids Bestræbelser for Ordningen af Fattigplejen ogsaa dens Indskrænkning for Sunde. Den skaanselfulde, paa engang milde og faste Behandling, som de Sindssyge i saa höj Grad tiltrænge, kan paa denne Maade mindst af Alt blive dem tildel. Gjensidigt Kjendskab og Kjærlighed mellem dem og Omgivelserne opnaaes ikke. Finde de paa et enkelt Sted hensigtsmessige Forhold,

faa de neppe Tid til at finde sig tilrette i dem, förend de udrives af dem og föres til de uhensigtsmessigste. En pirrelig Stemning vedligeholdes paa denne Maade, ligesaa uheldbringende for dem selv, som farlig for Andre. Deres legemlige Pleje forsömmes. Da Opholdet ofte blot varer faa Dage, finder man det lidet lønnende at drage Omsorg for deres Renlighed; det hænder derfor, at de næsten forgaa af Utöj; at undersöge Hoveddannelsen hos saadanne Personer har jeg flere Gange maattet opgive af Ækelhed; af samme Grund har jeg ogsaa erfaret, at man undertiden lader dem ligge i Stalden. Overalt ere de uvelkomne Gjæster, og i Forhold dertil er Behandlingen.

Jeg skal meddele et Par Exempler paa, hvad de kunne være udsatte for:

Sivert Almberg, en 67 Aar gammel fjantet Mand i Rindalen i Nordmör, havde fra Juletid 1857 og flere Maaneder ind i 1858 haft et heftigt Anfald af Mani, under hvilket han var bleven tilseet af Distriktslægen, der samtidig fandt ham lidende af flere betydelige Brandsaar, som den Syges Omgivelser negtede at kjende Aarsagen til, medens den Syge selv dengang var uskikket til enhver Meddelelse. Ved mit Besög hos ham i 1858 fortalte han Anledningen saaledes: Man havde drevet Gjek med hans Lyst til at sidde ved det aabne Ildsted, og derfor holdt ham fast inde ved dette, medens man lagde stærkere og stærkere Ild paa. Fölgen var bleven de för omtalte Brandsaar og et Raseri, der varede i flere Maaneder og nödvendiggjorde Vagt Dag og Nat. Efterat nu en roligere Tilstand er indtraadt, har Fattigkommissionen atter villet have ham forsörget ved Omgangslægd, men dette har Sognepresten modsat sig og han er nu udsat hos en paalidelig Mand. Der har været iagttaget en hemmelighedsfuld Taushed om det Forefaldne, saa at hverken Prest

eller Læge har kjendt det rigtige Sammenhæng, förend den Syge selv ved fuld Bevidsthed meddelte mig det. Jeg har anmeldt det for Amtmanden.

P. H. Norberg, 58 Aar gammel. Fjantet fra Barndommen. Hans Tale er stammende og utydelig, han er yderst afmagret, bleg og skjelvende, saa at han synes med Vanskelighed at kunne holde sig opret. Han gaar i Lægd paa Listerlandet, og er en bestandig Gjenstand for Drengenes Drilleri. Sösteren fortalte, at man ikke sjelden slaar ham, og at det er hændt, at medlidende Mennesker ere komne löbende til hende med Melding om, at nu pryglede de Broderen oppe paa Nabogaarden. Som en morsom Spas fortaltes det, hvorledes Gutterne engang havde lokket ham ud i en Baad, under Paaskud af, at han skulde faa rejse til Holland og derpaa havde skudt Baaden langt ud, hvor den var kommen i Drift, saa at han havde udstaaet en heftig Angst.

Hvorledes Iværksættelsen af denne Forplejningsmaade kan virke paa Personer med Anlæg til Sindssygdom, fremgaar af följende Tilfælde:

Anne Hvaleje, 62 Aar gammel, Tjenestepige fra Laurdal, led for 5 Aar siden af Sindssygdom, hvorfor hun behandledes paa Oslo Asyl, og kom helbredet hjem. Hun var dygtig til Arbejde, kom i Tjeneste paa en Gaard for Kost og Klæder, og opförte sig i det Hele godt, skjönt hun var noget selvraadig og pirrelig. Efter 5 Aars Forlöb fandt Manden, at han ikke kunde være fuldkommen tjent med hende uden et Tilskud, og forlangte derfor et Bidrag af 5 Spd. aarlig til Klæder for hende. Dette vilde Fattigkommissionen imidlertid ikke gaa ind paa, og ved Nytaarstid 1858 besluttedes det, at hun for Fremtiden skulde forsörges ved Lægd. Herover begyndte hun at sörge, græd meget, tabte Madlyst og Sövn, hörte op at arbejde, og blev ofte borte fra Lægden, saa at man maatte

opsöge hende igjen. Kort för Pintse blev hun rasende, skreg, sang, skjendte, rev sine Klæder istykker og Haaret af sig, bed sig, bröd en Tand ud, var urenlig, uforsigtig med Ild, siges endog at have forsögt Ildspaasættelse, ödelagde hvad hun kunde komme til og negtede at spise. Den undersögende Læge fandt hende liggende nögen i en Seng i en trækfuld Sval. Hun var da nedstemt, og bad om at maatte komme til Christiania, hvor man var god imod hende. Hun blev indsendt til Gaustad, hvor hun endnu opholder sig i uforandret Tilstand.

Ranvej Royde, 60 Aar gammel, epileptisk siden sit 16de Aar. Det fortaltes, at Sindsbevægelser især synes at fremkalde hendes Anfald, og den stærkeste Anledning dertil giver Flytning fra den ene til den anden Lægd; naar hun skal flytte, faar hun Anfaldene yderst stærke og ofte flere Gange i Dögnet. Ifjor gjorde hun 9 Flytninger og havde ofte Anfald; i Aar derimod har hun blot gjort 2 eller 3, og Tilstanden har været meget bedre. Hendes Sindstilstand bliver værre og værre, hun er ofte slem og ödelæggelseslysten. Synet af og Samtalen med mig voldte hende strax en heftig Skjelven, der lidt efter lidt gik over til stærke Trækninger, hvorunder hun sank sammen. Hun hörer hjemme i Hardanger.

17. Det er ikke blot rolige og uskadelige Syge, der forplejes paa denne Maade. I Hardanger har netop den modsatte Tilstand givet Anledning til Lægden. Om en Person, der paa Grund af et Mordforsög paa Broderen var bleven holdt i Jern, hed det saaledes, at „paa Grund af hans Voldsomhed og deraf följende Besværlighed var Lægden saaledes indrettet, at han ikke forblev noget Sted mere end 2 til 3 Dage.“ Han var nu roligere, men forplejedes endnu ved Omgangslægd.

En Sindssyg fra Nordmör, der nu for anden Gang ophol-

der sig paa Trondhjems Asyl, gik i Mellemtiden i Lægd. I et af Husene, hvor han i Regelen opholdt sig en Uge, holdtes han lænket inde i Dagligstuen, i et andet, hvor han var 5 til 6 Uger, derimod i Stalden.

At Sindssyge, der i saa höj Grad som de to sidste tiltrænge en fra sædvanlige Fattiges Forsörgelse særegen Behandling, alligevel forsörges ved Lægd, beror naturligvis paa, at Sindssygelovens § 19 ikke kjendes eller ikke benyttes. Naar det i denne heder, at Amtskommunen skal overtage Omkostningerne ved saadanne Syges Forplejning, maa deri ogsaa ligge, at Amtet skal bestemme Forplejningsmaaden. Man ser endnu i mange Prestegjeld, at alle fattige Sindssyges Forplejning baade bekostes og ordnes af Fattigvæsenet, naturligvis til liden Baade for de Sindssyge. I saadanne som oftest mere afsides liggende Egne, bliver da ogsaa Lægernes Kontrol saameget ufuldstændigere. Det samme gjælder selv i tætbyggede Egne for de ikke fattige Sindssyge; Lægens Stilling kan der blive vanskelig nok, naar han, ofte ligefrem imod vedkommende Familjes Vilje, skal trænge sig ind for at undersöge de trufne Foranstaltninger. At han for saadanne Besög og de dermed forbundne Rejser ikke har anden Erstatning end den, som han nok kan, men vel sjelden vil aftvinge vedkommende Familje, er ikke altid den störste Ulempe for ham.

18. At det ingenlunde hörer til Sjeldenhederne, at sindssyge Kvinder, især Fjanter, besvangres, dels medens de gaa i Lægd, dels ogsaa uden dette, slutter jeg deraf, at jeg ialt har truffet paa 7 saadanne Tilfælde. Jeg skal fortælle et af dem:

J. J. i Hardanger, föd 1814, var frisk og naturlig til hun blev $1^1/_2$ Aar gammel, da hun tabte Hörelsen i en Sygdom, som antages at have været Skarlagensfeber. Hun kom aldrig til at tale, men viste god Forstand i Opvæxten. En Læge

havde givet baade hende og Familjen Haab om, at Hörelsen skulde vende tilbage, naar hun naaede en vis Alder. Da dette Haab skuffedes, da hun ikke kunde blive konfirmeret med Sösteren, og af denne Grund begyndte at frygte for at hun ikke skulde faa godt af den evige Salighed, hvorom hun havde faaet endel Forestillinger, blev hun tungsindig, sögte Ensomhed og gjorde lange Udflugter for sig selv. Da disse maatte forhindres, blev hun rasende, og maatte, 23 Aar gammel, förste Gang lænkebindes. Efter Prestens Raad var hun imidlertid bleven stærkt aareladt. Medens hun saaledes laa lænket, blev hun, 31 Aar gammel, besvangret af en Person, som listede sig ind til hende, medens de Andre vare fraværende, og fik et Barn, som lever og skal have almindelige Evner. Lænkerne benyttes fremdeles; dog gaar hun af og til fri under Opsyn.

19. Den störste Sikkerhed for en passende Forplejning maa man naturligvis vente at have der, hvor Amtet har overtaget samme. Ifölge Indredepartementets Cirkulære af 30te April 1850 skal, naar en Sindssyg for Amtskommunens Regning udsættes i privat Forplejning, desangaaende oprettes Kontrakt med Iagttagelse af endel Punkter, ifölge hvilke der bl. A. sikres den Syge forsvarlig Kost, Adgang til Bevægelse i fri Luft, og, om muligt, til Arbejde (helst Markarbejde) samt Renlighed. For Tilfælde af voldsom Opförsel eller Anfald af Raseri tillades Indespærring i et dertil bekvemt Lokale, eller Anlæggelse af Tvangströje, dog saaledes, at vedkommende Læges Raad jevnlig höres og fölges.

Naar alligevel Forplejningen bliver meget mangelfuld, beror dette enten paa, at de Syge slet ikke egne sig til privat Forplejning, eller paa Maaden, hvorpaa Bortsættelsen foregaar. I Regelen benytte nemlig Amterne Fattigkommissionerne som

Mellemmand ved disse Bortsættelser, som derved let mere eller mindre komme til at ske ved et Slags Licitation.

At fattige Sindssyge söges bortsatte til den billigst mulige Pris, naar det tillige sker med tilbörligt Hensyn til deres Tarv, er i sin Orden. Saa stödende som det derfor kan synes, at saadanne Bortsættelser i enkelte Egne ske ved offentlige Licitationer, ja endog ved Hammerslag, hvorved Udtryk som sælge og kjöbe benyttes ganske ugenert, saa behöver dette dog ikke i sig selv nödvendig at have en saadan barbarisk Betydning. Ogsaa ved disse Forretninger kan Menneskeligheden sidde överst, og det tör man vel i Almindelighed haabe, at den gjör, da Presten jo skal være tilstede — dog har jeg erfaret, at han ikke altid er det. Hvor udbredt denne Maade at iværksætte Udsættelsen paa er, kjender jeg ikke til; i Lister og Mandals Amt fordrer Amtsformandskabet, at der hvert Aar skal ske ny Opraaben, og saa nöje har det gjennemfört sine Fordringer, at det endog enstemmig har fordret 8 Ort tilbagebetalt af vedkommende Fattigkommission, fordi en Sindssyg, der kunde være bleven forsörget disse 8 Ort billigere af formentlig „gode Folk", paa Grund af særegne Omstændigheder, som baade Amtmand og Fattigkommission havde erkjendt gyldige, var bleven bortsat til En, der ikke var mindstbydende*). Fra et Prestegjeld i Christiania Stift har jeg seet en Indberetning til Amtmanden, hvori det bl. A. ganske ligefrem hed om en Sindssyg, at, da intet Underbud skede, blev hun bortsat til sin Moder.

Det er mærkeligt, hvor billig Forplejningen ved Hjelp af saadanne Licitationer undertiden kan blive. I Lister og Mandals Amt er den gjennemsnitlige Forplejningsudgift for de af Amtet forsörgede Sindssyge 44 Spd. aarlig, og naar de, der for-

*) Lister og Mandals Amtsformandskabs Forhandlinger i 1853.

plejes i Asyler, fradrages, 36½ Spd. Trangen til Kontanter, slet Beregning, undertiden naturligvis ogsaa Kjærlighed til de Syge bevirker, at endog besværlige Syge kunne blive forsörgede for 12 til 16 Spd. aarlig. For at give en Forestilling om Forholdene, hverken bedre eller værre end de ere, skal jeg fortælle, hvad jeg saa og erfarede paa nogle Besög hos Sindssyge i Herred og Vanse Prestegjeld:

Jeg skulde opsöge en for Amtets Regning forplejet sindssyg Pige paa en ensomt og höjt beliggende „Hejegaard." Broderen, hos hvem hun var udsat, kom mig imöde paa Tunet og bad mig, da han erfarede mit Ærende, endelig ikke at lade Sösteren mærke det, da hun isaafald sandsynligvis vilde komme i Raseri. „Nu have de budt hende ned til 12 Spd. for mig, og det er kun imellemstunder, at hun arbejder lidt, og saa maa man endda holde hende i godt Humör med Kaffe 2 og 3 Gange daglig." Jeg fulgte ham ind i Stuen, hvor en fuldkommen sindsforvirret 84 Aar gammel Moder laa i Sengen, og hvor han, idelig afbrudt og kommentæret af Moderens forvirrede Skjenden, fortalte mig Sösterens Sygehistorie: Da Moderen gik i 7de Svangerskabsmaaned med hende, kom Faderen hjem med et stort gabende Saar i Skulderen, hvoraf en svær Blodström udvældede. Formentlig paa Grund af dette heftige Indtryk paa Moderen, havde Datteren ligefra Fødselen været „blaud og lind, saa at hun graad og skjalv, bare Presten saa paa hende." Hun er nu 53 Aar gammel. Da hun var 26 Aar gammel, fik hun en Nervefeber, derefter blev hun meget tungsindig og tragtede efter at aflive sig, og siden blev hun voldsom. Hun blev stærkt aareladt mange Gange, og man maatte i 3 Aar bestandig holde Vagt over hende. Siden har hun aldrig været rigtig, men Raseriet er ikke gjerne kommet over hende, undtagen naar hun har haft det Maanedlige, og naar noget er gaaet hende imod.

Broderen havde i lang Tid stræbt at holde Familjen sammen; nu blev Tilskudet for lidet, Gaarden var forgjeldet, han havde aldrig kunnet gifte sig, og ventede med Længsel paa, at Moderen skulde dö. Da vilde han rejse til Amerika eller Australien, hvor han begge Steder havde Brödre. „Dem holder Moder meget mere af end af mig, som bærer Byrden.“ Strax efter kom den syge Söster ind; hun var höj og mager, yderst bleg, med et frygtsomt, undvigende Blik. Synet af mig fremkaldte strax stærke Trækninger i hendes Ansigt. Hendes Tale var fuldkommen forvirret, hun angav sig at være 40 Aar gammel o. s. v.

Om Eftermiddagen kom jeg ind i et andet Hus; det tilhörte en Mand med 2 fjantede Börn, som desuden havde en for Amtets Regning forsörget Sindssyg til Forplejning. Denne havde sit Leje bag Dören i den stærkt opfyldte og alt andet end renlige Dagligstue; i en Sildedunk stod den yngste af de 2 fjantede Sönner, den ældste var sat til at passe begge de andre.

Den for Amtets Regning forplejede Sindssyge var 70 Aar gl., og havde været syg i 40 Aar. Dengang var det en Indtægtskilde paa den Kant af Landet, at sanke Mose til Brug i Farverierne; denne Mose voxte meget utilgjængeligt. Engang havde han holdt et Toug, hvori Broderen hang udover en Klippeside for at sanke Mosen; Touget brast og Broderen styrtede ned og knustes. Fra den Tid blev han yderst mismodig. Senere kom han ud paa en Grönlandsrejse, og led Ondt med en slem Skipper paa Vejen. Han begyndte at söge Ensomhed, viste sig forvirret og vrang, og blev tilsidst rasende. Fra nu af blev han holdt lænket og gik i Omgangslægd. Lænkerne slap han omsider, skjönt han vedblev at være slem, og i den senere Tid har han været udsat paa Aarevis, sidste Gang for 29 Spd. aarlig. Dagen för mit Be-

sög havde han slaaet den yngste af de fjantede Gutter „mest plat ihjel", fortaltes der med Latter. Han svarer ikke paa Spörgsmaal og hans Tale er ganske uden forstaaelig Mening eller Sammenhæng. Om Broderen hörer man ham ikke saa sjelden tale med sig selv. Han er urenlig i höjeste Grad, og nys för jeg kom ind, havde 4 Mænd været samlet for at faa ham vadsket, hvilket i höj Grad tiltrængtes, da han var ganske hudlös omkring de naturlige Aabninger.

Manden, hos hvem han blev forsörget, havde været tilböjelig til Drik, dog var han bedre i den senere Tid. Han havde været 2 Gange gift; i sit förste Ægteskab med en sund Kone havde han haft 14 Börn, deraf 2 ufuldbaarne, og 11 dödfödte eller döde i en spæd Alder; kun 1 havde levet frem. Denne, der var den 11te af Börnene, havde et usundt Legeme: svage Ben, med betydelige Kontrakturer, svagt Syn, usikkert Blik og skjælvende Bevægelser. Han var meget frygtsom i sin Fremtræden. Han talte temmelig rent, men havde aldrig kunnet lære at læse; han var bleven konfirmeret i en Alder af 21 Aar. I det andet Ægteskab havde Faderen haft 4 Börn, af hvilke ogsaa de Yngste saa temmelig usunde ud, medens den Ældste var en fuldkommen Idiot. Han var 10 Aar gammel, men kunde hverken tale eller gaa; derfor havde man som sagt pladseret ham i en Dunk, hvori han holdt sig nogenlunde opret, og som han endog var istand til at flytte sig i. Han havde et blegt, tryneformigt Ansigt, var fuldkommen vissen i venstre Fod og Haand, den sidste var meget fordrejet i Haandledet. Maden kunde han ikke synke, med mindre han laa paa Ryggen. Han var fuldkommen urenlig, udstödte dyriske Skrig og havde stor Lyst til at slaa itu; da kunde han le höjt.

Paa Landevejen traf jeg en ung Pige, som nu var helbredet, men for nogle Aar siden havde været forplejet af

Amtet som Sindssyg. Hun fortalte: „Folkene paa F. havde kjöbt mig for 24 Spd., men saa bandt de mig med tynde Snorer, som trykkede sig dybt ind i Kjödet og pryglede mig grueligt“. Hertil bemærkede en yngre Söster, som stod hos, at hun havde været saa slem, at det ikke var at undre sig derover. Hun var senere kommen til andre Folk, hvor hun blev vel behandlet og kom sig.

Paa 1 Dag tilsaa jeg i Vanse 3 Sindssyge, der laa lænkede til Væggen, uagtet de alle 3 forplejedes for Amtets Regning. Den förste var en Kvinde paa 65 Aar, der saa yderst ængstelig og medtaget ud. Sygdommen var begyndt for nogle og 30 Aar siden efter ubekjendte Aarsager og var bleven behandlet med Aareladninger paa Panden, i Tindingerne o. s. v. Broderen tillagde, at der var anvendt 10 Spd. paa disse Aareladninger. Hun var fuldkommen forrykt, og skildredes som meget heftig og farlig. En Lænke fra Foden til Væggen tillod hende at krybe omkring i en liden Omkreds; gaa kunde hun ikke.

Den anden var en Dreng paa 21 Aar, mager, med lidet udviklet Legeme. Der var just Omgangsskole paa Gaarden, som tilhörte hans Fader, og inde i selve Skolestuen laa han, lænket til Væggen, og syntes at være til megen Underholdning for Skolebörnene. Sygdommen syntes opstaaet efter Onani, hvormed han fremdeles fortsætter. Den var begyndt med Folkeskyhed og Ængstelse, hvortil senere var kommet Raseri. Som den væsentlige Grund til at han holdtes lænket, angav man den meget utilfredstillende, at han ellers löb bort i Hejene eller blev siddende fast i Myrerne. För havde han været bortsat hos en Mand, af hvem han efter Faderens Forsikring fik meget Prygl og lidet Mad, og endnu var denne Mands Navn det bedste Middel til at betvinge ham. Efterat

han 2 Gange havde været paa Licitation, opnaaede Faderen at faa ham til sig for en Godtgjörelse af 30 Spd. aarlig.

Den tredje var en ugift Kvinde paa 60 Aar. Hun laa nögen under et Tæppe med en Læderrem om Livet, hvorfra en kort Lænke, der netop tillod hende at rejse sig op og lægge sig ned, var fæstet til Væggen. Paa lang Afstand hörte jeg hende bande og synge. Hendes Tale var ublu og truende, hun omtaltes som yderst voldsom og ödelæggelseslysten. I enkelte korte Perioder er hun roligere og gaar da lös, men hun vil aldrig arbejde. Sygdommen begyndte for 15 Aar siden; hun hörer til en Familje med Anlæg til Sindssygdom, idet baade hendes Moder og Södskende have lidt deraf. Om Sygdommens Oprindelse vidste man kun at fortælle en Fabel, som forövrigt endnu ikke sjelden fortælles og troes, nemlig at den var sat paa hende af en Fin (en Sjöfin, som havde ligget inde med et Fartöi og som forgjeves havde forsögt at forföre hende). Hun var „solgt“ for 25 Spd.

At Syge, som forplejes for Amtskommunens Regning, holdes i Lænker, er lidet foreneligt med Indholdet af den Kontrakt, som Indredepartementet har fordret oprettet, og hvori kun Tvangströje og Indespærring nævnes som tilladte. For at afpasse dette, ser jeg at man i Lister og Mandals Amt har tilföjet et „saavidt muligt“ i de Blanketter, som bruges til Kontrakterne. Saa bedröveligt som det er, at Syge, som ganske öjensynlig under passende Forhold og navnlig i Asyler vilde kunne undvære Tvang, ja endog gjöres forholdsvis nyttige, skal være underkastet denne Behandling (og jeg kjender 10 saadanne, der for Tiden bærer eller ved min Nærværelse bar Lænker), saa er dog neppe Lænken i sig selv det Værste ved Behandlingen i Hjemmet. Da jeg gik fra den sidst beskrevne Syge, traf jeg paa Nabogaarden en Mand, henved 50 Aar gl. Han havde været gift i 20 Aar og sindssyg i de sidste 10 Aar.

Sygdommen var begyndt efter en Udskiftningsforretning, hvorved han troede sig forurettet af sine Brödre. Först gik han og grublede stærkt, blev folkesky og begyndte tilsidst at finde Alting galt og trösteslöst. Han troede sig fordömt, og senere ogsaa forbyttet eller omskabt. De förste Aar blev der holdt frivillig skiftevis Vagt over ham; saa gik han en Tid fri, men da han for 3 Aar siden havde skaaret sig i Struben, blev han indespærret i et Bur i Familjens Soveværelse, hvor han fremdeles opholder sig. Fra först af var der Sprinkler, men da han bröd disse itu, fik han tætsluttende Vægge og kun en Glugge paa den ene Væg, en Skaadedör paa den anden. Inde i denne Kasse slængte han med sit Skarn; i Belæg paa Vægge og Gulv og i Lugt lignede den aldeles et vildt Dyrs Bur i et Menageri, kun endnu værre. Konen turde ikke slippe ham ud uden stor Folkehjelp, og jeg blev derfor nödt til at krybe ind i denne Kasse. Han laa bleg og ussel, med optrukne Knæer; dog kunde han gaa. Han fortalte mig, at han var forvandlet til 2 Slanger; en Mand, som havde hængt sig, sad ham fast i Halsen, sagde han, og desuden havde han flere Aander i sig. At maatte faa dö, var hans bestandige Længsel, og Konen fordulgte ikke, at hun delte den. Hun var bleg og syg af Stanken i Soveværelset, usædvanlig fin og spæd, og syntes at forrette sin Gjerning med Troskab og Taalmodighed. Hun havde 4 Börn; det yngste, endnu ikke 9 Aar gammelt, var avlet efter Sygdommens Udbrud. Her som saa mange Steder havde man haft den Tanke, at saadant skulde være gavnligt for den Syge. Vilkaarene vare middels, gode nok til at leve uden Tilskud i Hjemmet, men utilstrækkelige til Forplejning i et Asyl. Jeg maatte være enig med Konen i, at en Lænke vilde være en lemfeldigere Behandling end dette Bur; maaske vilde han da blive mindre dyrisk.

20. I Modsætning til de Baand, som man i disse Tilfælde

havde fundet det nödvendigt at anvende, for at gjöre de Syge uskadelige, skal jeg fra en ganske anden Egn (Numedalen) meddele et Tilfælde, som viser hvorledes den offentlige Sikkerhed uhindret kan krænkes:

En Pige i Svenne Annex til Flesberg, boende omtrent 2 Mile fra Kongsberg, har under 3 forskjellige Anfald af Sindssygdom fra ½ til 1 Aars Varighed været en sand Skræk for sine nærmere og fjernere Omgivelser. Foruden at hun engang har kvalt sin Fader til Afmagt og en anden Gang forsögt at aflive ham med en Öxe, havde hun sidste Sommer tændt Ild paa Faderens Skov og forsögt det samme med et Saghus. Hun har, tildels nögen, faret omkring paa Vejen, antastet Forbigaaende og bevæbnet med Kniv tvunget Beboerne af Omegnen til at udlevere sig, hvad hun önskede. I Kongsberg By har hun foraarsaget Gadeuordener og derfor været arresteret. Faderen beretter, at han Sommeren 1857 efter hendes Ildspaasættelsesforsög har henvendt sig til Lensmanden, men at denne har afvist Sagen som sig uvedkommende. Hun havde ved min Nærværelse et roligere Mellemrum.

Saadanne Hændelser ere langtfra sjeldne, og de Fleste ville maaske erindre lignende eller Fortællinger om lignende.

21. Hvilket overordentligt ökonomisk Tryk de Sindssyges Forplejning udöver paa Amtskommunerne, kan bl. Andet erfares deraf, at disse Udgifter i Stavanger Amt udgjorde 26 % og i Lister og Mandals Amt 35 % af samtlige Amtskommunens Udgifter i 1858. Fölelsen af dette Tryk havde paa Amtsformandskabsmödet i Stavanger forrige Aar foranlediget en Henstilling til Regjeringen om en Lovforandring, saaledes at en större Part, man foreslog tre Femtedele istedetfor en Femtedel, atter skulde overtages af de mindre Kommuners Fattigvæsen. Forslagsstillerne antoge, at de forögede Udgifter væsentlig fremkaldtes derved, at vedkommende

Fattigkommissioner, som for Amtets Regning bortsatte de Syge, ikke nöje nok iagttog Amtets Interesse. Uagtet denne Antagelse vistnok var ugrundet, og Forslaget selv höjst uhensigtsmessigt, da en Tilbageförelse af Udgifterne paa de smaa Kommuner just vilde umuliggjöre de betimelige Helbredelsesforsög, som alene kunne forberede en bedre Fremtid, er Byrdens Storhed dog ubestridelig og Nödvendigheden af en kraftig Virksomhed imod det stedse stigende Onde öjensynlig.

22. Jeg har i de foregaaende Skildringer bestræbt mig for, saameget som muligt at lade Læseren se med egne Öjne, og ved Fremstillingen af de nögne Kjendsgjerninger mere end ved almindelige Beskrivelser og Betragtninger sögt at gjöre Forholdene anskuelige. Det vil være fremgaaet deraf:

1. At Mængden af de friske Tilfælde overgaar i uhelbredelig Forrykthed, tildels fordi de Syge underkastes en ligefrem ödelæggende Behandling, og væsentlig fordi Anledningen til en betimelig og hensigtsmessig Asylbehandling enten mangler, eller kun ufuldstændig benyttes, idet dens Vigtighed ikke erkjendes;
2. at det ikke blot er hos Ukyndige, at denne Erkjendelse mangler, men tildels endog hos Læger og Prester;
3. at hos Mange Evnen til at benytte Helbredelsesanstalterne mangler, uden at det Offentlige træder til med sin Hjelp;
4. at de Sindssyge endnu tildels gaa i Omgangslægd, og derved endog kunne udsættes for de mest oprörende Mishandlinger;
5. at de ökonomiske Hensyn for en stor Del endnu gaa forud for de menneskelige ved deres Bortsættelse og Forplejning;
6. at de endnu paa sine Steder holdes lænkede, og at de derhos kunne træffes i Stillinger, for hvilke endog Lænkerne maa foretrækkes;

7. at Udgifterne i flere Egne paa Grund af de förnævnte mislige Forhold ere blevne saa store, at man fremdeles föler sig nödt til at söge gjennemfört Besparelser, som i Fremtiden medföre en mange Gange fordoblet og forlænget Udgift.

Der tiltrænges derfor:

Indretning af hensigtsmessige Asyler for de Dele af Landet, der ikke kunne benytte sig af Gaustad, med Adgang, ikke blot for de helbredelige, men ogsaa for de uhelbredelige Syge, som ikke forsvarligen kunne forplejes i Hjemmet.

En levende og sagkyndig Kontrol med den Maade, hvorpaa de Sindssyges Tarv varetages af Læger og Ikke-Læger. De fleste Vedkommende udenfor Asylerne have hidtil betragtet Sindssygevæsenet som en Bisag. Et Antal af over 5000 Sindssyge, og en Sindssygelov, der endnu paa mange Steder mere bestaar paa Papiret end i Virkeligheden, maa nödvendigvis fremkalde Trangen til en under den överste Medicinalstyrelse virkende sagkyndig Ledelse af denne Del af samme. Ligesom man her i Landet har en lignende Institution i de mod Spedalskheden virkende Overlæger, vil man finde tilsvarende indförte i forskjellige andre Lande (England, Skotland, Irland, Holland, Belgien, Frankrig), hvor Sindssygevæsenet er ordnet ved Lov.

Der tiltrænges endelig fortsatte Undersögelser og en omhyggelig Benyttelse af Folketællingerne til dette Öjemed.

23. Tilsidst skal jeg med Hensyn til Idioterne endnu med et Par Ord omtale de i den senere Tid temmelig almindelige Helbredelsesanstalter og Skoler for disse. Jeg tror ikke, at man maa gjöre sig for store Forventninger om dem i den förste Egenskab, men blot betragte dem som Steder, hvor disse Ulykkelige, befriede fra de hjemlige Forholds ofte skadelige Indflydelser, under deres Opvæxt kunne finde den kyndige

Pleje, som deres sædvanlig svagelige Legemer tiltrænge, paa samme Tid som deres Aand modtager den störst mulige Udvikling. Det har ikke saa sjelden hændt, at tildels velstaaende Forældre have spurgt mig, om der ikke gives saadanne Indretninger, og flere Ansögninger om Optagelse af deslige Börn paa Gaustad bevise, at Trangen dertil ikke blot er tilstede, men ogsaa föles. I Danmark, hvor i de senere Aar Saameget er udrettet for de Sindssyge, idet siden 1845 ialt omtrent en halv Million Spd. er anvendt til Oprettelse af Sindssygeanstalter, er der ogsaa gjort et Forsög med en saadan Indretning. Det er neppe at vente, at den private Spekulation eller Menneskekjærlighed skal gjöre Begyndelsen, og det er min Overbevisning, at Staten, i Betragtning af det overordentlig store Antal, som findes i vort Land, burde imödekomme dette Savn. Begyndelsen burde vistnok ske i en liden Maalestok, og Erfaringen vilde da lære, om Udvidelse tiltrængtes. Fra först af kunde en saadan Indretning maaske bedst forenes med en Dövstummeanstalt, hvis Bestyrer overtog deres Undervisning, medens en Læge overtog Omsorgen for deres legemlige Tilstand.

COUNTWAY LIBRARY
HC 3RCF 0

19.U.8.
Bidrag til kundskab om de sinds1859
Countway Library BDT9886
3 2044 045 505 898

19.U.8.
Bidrag til kundskab om de sinds1859
Countway Library BDT9886
3 2044 045 505 898